

MARCUS ANNAEUS LUCANUS

PHARSALIÁJA.

FORDITOTTA

BAKSAI SÁNDOR,

KUNSZENTMIKLÓSI REFORM. PAP.

A magy. tud. akadémia által 130 arannyal jutalmazott
pályamű.

Ára : 2 frt.

PEST,

RÁTH MÓR. 1869.

MARCUS ANNAEUS LUCANUS
PRARSALIÁJA.

FORDITOTTA

BAKSAI SÁNDOR,

KUNSZENTMIKLÓSI REFORM. PAP.

A magy. tud. akadémia által 130 arannyal jutalmazott
pályamű.

PEST,

RÁTH MÓR. 1869.

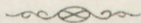
Le plus grand des événements politiques présenté par un jeune homme,
avec une majesté qui impose, et un courage qui confond.

Marmontel.

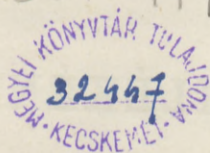
KELEMEN JÓZSEF

APÁT, ÉS PÉCSINAGY PRÉPOST

EMLÉKÉNEK.

B 51 399 11a

ELŐSZÓ.

A Pharsalia fiatal szerzőjének élete néhány sorban összefoglalható. Született Cordubában Kr. u. 39-ben. Atyja M. Ann. Mela római lovag volt, ki fiát nyolcz éves korában Rómába vitte. Minő sikerrel végezte itt nagybátyjának Senecanak gondjai alatt tanulmányait az ifju Lucanus: e kérdésre a Pharsalia felel meg, mely az alig 27 éves ifjút méltóvá teszi a Senecák családnevének viselésére. Családi összeköttetései, elméje és tudománya megszereztek neki a végzetes szerencsét, Nero barátságát; ennek folytán a quaestori, auguri méltóságot, sőt — ha végzete meg nem előzi — a consuljelöltséget is. Azonban a költői versenyek meghasonlásba hozták a pártfogót és kegyenczet. Nero megtiltotta Lucanusnak versei felolvasását. Az ebből támadt neheztelés a költőt a Piso-féle összeesküvés örvényébe ragadta. Az összeesküvés felfedeztetvén, Lucanus hogy életét megmenthesse, bevalotta nemcsak a maga, hanem anyja Acilia részességét is. De a vallomás csak annyit könnyített rajta, hogy halála nemét maga választhatta meg. Fürdőbe ült és megnyito-

gatta ereit. „Midön — ugymond Tacitus — érezte végtagjai hidegülését, megemlékezék költeményének egy helyéről (Phars. III. 638., vagy talán IX. 811.), hol valamely sebesült harczosnak efféle halálnebeni kimúlását rajzoló, s magokat a verseket elmondá; ezek valának utolsó szavai.“ Meghalt 27 éves korában Kr. u. 65-ik esztendőben, a nélkül hogy Pharsaliáját befejezhette volna.

Több költeményt is írt, melyeknek száma termékenységéről tesz bizonyosságot; de ezeknek csak czimeit maradtak ránk, úgy hogy neve alatt a Pharsalián kívül csak egy kétes authenticitású Levél „ad Calp. Pisonem“ szerepel még a római irodalomban.

A Pharsaliának szintúgy mint bármely más műnek, megvannak a maga kegyetlen és kegyes bírálói. Amazok között különösen az öreg Scaligert említhetjük, ki szenvedélyes Maronolatriájában azt mondja: Lucanus sok helytt inkább ugatni mint énekelni látszik; továbbá Nisard-t, ki imperialisticus álláspontjából elítéli a mű eszméjét és alakjait. Voltaire — nem tagadván hibáit — *digna dat juveni praeconia*. „Lucanus — ugymond — senkit sem utánoz. Nem köszönheti másnak sem szépségeit sem hibáit; egészen eredeti fő. Az idő közelsége, a polgárháború közönségesen ismert történetei, és a historiai tények nem engedték meg neki a mese alkotást. Az ő költeményében nincsenek fényes és mosolygó rajzok, mint az Iliasban; nem bir Virgiliusnak sem harmoniájával, sem eleganciájával: de viszont találni benne szépségeket, melyekkel sem az Ilias, sem az Aeneis nem bir. Férfias és merész

gondolatok, politikai maximák, minőkkel Cornelius telve; beszédei nehánya méltóságban Livius, — erőben Tacitus beszédeivel mérkőzik. Fest, mint Sallustius, egy szóban. stb. stb.“

A Pharsalia korábbi fordításairól — melyek nincsenek — nem szólhatunk. Sztrokay 1830 táján, tudtomra, két éneket fordított le belőle. Szathmáry idéz néhány sort Sándor D. fordításából, de e fordítást nem volt alkalmam megismerni; azt hiszem, hogy csak kéziratban van, vagy csak töredékben jelent meg; ha ugyan nem egyike volt a jelen mű versenytársainak. A magyarra fordított Pharsalia érdeme tehát néhai K e l e m e n J ó z s e f pécsi nagyprépost és apát urat illeti, ki e célra 1860-ban a m. t. akadémia rendelkezése alá versenyre méltán buzdító pályadíjat bocsátott. Tisztelet és hála emlékezetének.

Nem akartam a Pharsalia olvasóit megsérteni a mythologia és antiquitas elemeinek elősorolgatása által: annálfogva jegyzeteim csak a kevésbé ismeretes mythologiai 'stb. adatokat érintvén, főként azon kétes értelmű helyekkel foglalkoznak, melyek felől a kezemnél levő fordításokkal és értelmezésekkel nem érthettem egyet, s így a magam nézetét kellett indokolnom. E közben nem állhattam meg, hogy Lakynak tavaly megjelent fordítását is ne érintsem alkalmilag. Valóban nem cselekedtem volna, ha a Laky művét ismertető lapok (lapok, melyek nevét sem tudják kimondani sem a könyvnek, sem az írónak; egyik folyvást Lucanius-t, a másik folyvást annak Pharsaliái-t emlegeti) egész petulantiával az akadémia

gyanusítását nem tűzték volna czélul az ismertetés ürügye alatt. Többet is mondhatnék: de fölösleges. Azok az ex professo ismertető urak nem olvasták soha a Pharsaliát, — sem a Lucanusét, sem a Laky Demeterét. Az enyimet sem olvassák: hanem azért — meg lehet — majd ismertetik.

Baksai Sándor.

MARCUS ANNAEUS LUCANUS

PHARSALIÁJA.

ELSŐ ÉNEK.

Belsőnél belsőbb viadalmakat Emathi földön,
Bűnnek adott jogot * és nagy nemzetet énekelek, mely
Győzelmes jobbát önnön szívére szegezte;
Testvér hadsorokat, s a zsarnoki frigy szakadásán
5. Megrázkódott föld összes, — köz jogtapodásra
Versenyező erejét; lobogókra emelt lobogókat,
Mérkőző sasokat, kelevézt kelevézsre fenekvőt.

Mely böszültség ez! mért ennyire vinni aczélunk?

Római vérre kaján népekben kelteni kedvet!

10. Míg a kevély Babylont nem adóztattuk meg az Auson
Hadjelekért, — s Crassus torolatlan szelleme bujkál,
Kell-e nekünk diadalmeddő viadalmakat üzni?
Oh hány országot, tengert lehetett vala vennünk
A véren, mellyet polgárok jobbjá kiontott.

15. Honnan Titan kél, hova csillaga rejlik az éjnek,
Arra, hol a napnak déllő sугárai gyűjtnak,
Ott hol dermesztő, s kikeletre sem engedező tél
Scythák tengereit jégkéreggel beteríti:

Járom alatt Seres, miveletlen Araxes is állna,

20. És ha ki van, Nílus forrásival ismeretes nép.
Akkor emeld kezedet magad ellen, Róma! ha már ily
Bűnös harczra hevülsz, mikoron törvényeket írhat
Mind az egész földnek: most még van vívni ki ellen.
Oh de hogy omladozó félben vagyon Italiának

25. Minden városa most, s roppant sziklák jelölik csak
 A lerogyott falakat; hajlékai laktalan állnak;
 Gyéren teng-támolyg ódon telepekben is a nép;
 Tüske tövis veri fel régen szántatlan ugarját,
 S bár eped érettök, mezejét nincs a ki mivelje:
30. Nem te szilaj Pyrrhus sem a Pún oka ennyi csapásnak;
 Egynek sem sikerült szivünkbe hatolni vasával;
 Polgár kéztül ütött idült seb mélyedez itten.
- Ámde ha más utat Neronak nem nyithata a sors, —
 — Istenek is drágán juthatnak örök hatalomhoz,
35. Szörnyü gigász viadalmak után hódolhata csak meg
 Dörgőjének az ég: — nem perlünk isteneink; sőt
 A bünt s jogtapodást is ezért szíveljük örömmel.
 Hadd legyenek tele bár átkos Pharsalia térei,
 Vérrel lakjanak a pún lelkek, végviadalra
40. Gyászos Mundánál ütközzenek a hadak össze!
 Bár Perusin éhség, Mutinának harca, kietlen
 Leucas alá temetett gályák, — hév Aetna tövében
 Szolgatusák járuljanak is bár ennyi esélyhez:
 Caesar! Róma sokat köszön a párthareznak. Ez által
45. Nyert téged! ki midőn e pályádat berekeszted,
 Élemedetten térsz oda, hol jobb ég palotája
 Örvezdeve fogad; hol — akár jogarat van emelni
 Kedved, akár Phoebus ragyogó szekerére felülni,
 S mely bár napcsere lőn, még sem tart semmi veszélytől, —
50. Vándor fényeddel földünk beviláglani, — bármely
 Isten, sőt maga a természet bizza magadra,
 Mily körü isten légy, birodalmad széke hol álljon.
 Lakhelyedül de ne a gönczölkört nézd ki magadnak,
 Azt se, hol a délsark forró környéke merül el:
55. Félszegen esnék csak Rómádra tekinteted ekként.
 S végtelen égürnek, ha csak egy részére telepszél,
 Tengelye érezi meg: központján tartsd fel az ingó

Boltnak egyensúlyát; hadd legyen egészen az a rész
Csillagodé; felleg Caesart ne takarja előlünk.

60. Fegyvereit letevé, tér ekkor az ember eszére,
Nemzet ölelkezik a nemzettel, s a viadalmas
Jánus vaskapuját berekeszti világra ható frigy.
Engemet ihlesz már, s ha dalos kebelembe te szálltal,
Nem háborgatom a titokoldó Cirrhai istent,

65. Nysa oromjáról Bacchust sem foglalom én el:

Római énekhez tüzet adni te nekem elég vagy. *

Annyi viszontagság okait kinyomozni hevülök,
— Mérhetlen feladat — : mi tüzelte tusára dühöngő
Népünket, — mi zavarta fel a földnek nyugodalmát?

70. Végzet irigy sora ez, nagyságnak is állni sokáig
Nem szabad, és az esést a nagy súly teszi nehezzé.
Róma sem állja tovább. — Ekként szakadoznak el a föld
Kapesai, századait mikor egy végóra bezárja.
Ősi zavarba merül minden; csillaggal a csillag

75. Ütközik, — a ragyogó fénygömbök vízbe zuhannak, —
Partokat a száraz megtágitgatni vonakszik,
S árdagadás töri át; a bátyjával daczoló hold
Szégyelvén kettős fogatát futtatni harántos
Körben, napszerepet követel; s a gép bomolása

80. A sok rendű világ viszonyit széttépi. — Magába
Roskad a nagy. — Minden ragyogásnak az istenek ezt a
Véget adák. — Nem külnépekbe lehelte haragját
A sors, ellened is föld s víz bírója, erős nép:
Három fő, melyet közösen bír, — Róma! — magad löl, —

85. S visszas társuralom szomorú frigye, — veszted okává.

Hitlenül alkudozók! ti sovárgás vakjai! nektek
Vállatvetni mit ér, — közösen mire bírni világot?

Míg tengert száraz, levegő szárazt ölel által,
És valámig Títán kanyarog pihenéstelen útján,

90. S nappal után éj jő, mindég ugyanannyi jelekkel:

Társurak egymásnak nem hisznek, s a hatalomnak
 Részese türhetlen. — Nem más népekre utallak,
 Példákat nem kell távolról összekeresnem:
 Hisz' falaink köveit legelébb festette rokonvér.

95. Ám pedig annyi világ, s tenger vize nem vala a bűn
 Ingere: kis mentsvár birodalmán vittanak össze.

Állt még a kis időre kimért egyenetlen egyesség,
 S béke, — nem a fők ínye szerént. Crassus maga volt csak
 A kitörendő harc akadály. Igyen szeli ketté

100. Keskeny földszoros a testvér tenger vize árját,
 Meggátolván a hullámtömeg összerohantát.

Ámde ha majd e föld eltűnik, az íoni vízre
 Aegaeum ráront: szintígy, hogy a pártnagyok ádáz
 Kardja között álló Crassus szomorú veszedelme

105. Megfesté Latium vérével az assyri Charrát, —
 Parthus okozta csapás szárnyat köte Róma dühének.
 E csata több jót tett veletek, mint vélitek Arsak
 Fajzati; a megvert népnek pártharczot adátok. —
 Kardél osztja meg a birodalmat; s a nagy erős nép

110. Birtoka, — sok tenger, sok száraz, sőt az egész föld, —
 Kettőnek nem elég. Nincs már a vérkötelékek
 Záloga; baljelü nászfáklyáját sírba vivé el
 Julia, sujtatván a párkák szörnyü kezétől.
 Óh ha tovább enged vala téged végzeted élni

115. A nap alatt! Te valál egyedül, ki atyádnak amottan,
 És itt férjednek tudtad mérséklenni lángját, —
 S kardra kapott kezeket — kardjoktól fosztva, — Sabinum
 Hölgyeiként ipat a vővel békíteni össze. —
 Húnytodon a bizalom meghűlt. Mérközni szabad már.

120. Ösztönt ad nekik a féltékeny nagyratörekvés.

Új események hogy tulszárnyalják diadalmit,
 S gallusi harc' koszorúja kalózi babérba homályt vet:
 Attól tart amaz; ezt nagy tettei rende folyamja,

- S mely másodrangot kicsinyel, — jó csillaga gyújtja.
125. Elsőbbet Caesar, Magnus nem tűrhet egyenlőt.
 Hogy ki kapott méltóbb joggal fegyverre: tilalmas
 Kérdeni; mindkettőt bírāja tekintete védi:
 Isten a győztes ügyet, Cato a vesztest igazolja.
 Nincs is köztük arány: egyik vénségre hajolt már,
130. Kényelmessé lőn köntöst régóta viselvén,
 Béke ölén kitanult szerepéből; hírre sovárog,
 Népkegy után futkos, sokaságnak lenge kegyelmén
 Himbál, és örömet csak szinköre tapsaiban lel.
 Uj haderőt sem szed, nagyon is bizakodva korábbi
135. Csillagiban. — Pedig a nagy név árnyéka csak ez már.
 Cserszál, mely gabonás síkság közepén magasul fel,
 Rajt' a nép régibb diadalvivmányai, hősök
 Szent adományai függenek. — Ám földhöz csupa súlyja,
 Nem szívós töve szegzi; levéltelen ágai légbe
140. Nyulnak, s törzsöke csak — nem lombjai tartanak árnyat.
 Bárha kidőlendő — minden szellőre fejet hajt,
 S életerős erdők nyulnak körülötte magasra:
 Mégis ez egy a szent. — Nemcsak neve és hadi híre
 Ékítik Caesart, de pihenni tudatlan erénye.
145. Egyetlen szégyent ismer: nem győzni csatában,
 Zordon, hajthatlan; ha előny vagy bosszu hevíti
 Küzdeni, megbántott kardján nincsen könyörület.
 Célra siet, használni ügyes nemtője kegyelmét,
 Bármilyen gátul, szétzúzza magasra törése;
150. Örvend lelkeben, romokon ha vezéreli utja.
 Mint menykő, melyet zivatar szül fellegek alján,
 Megvillan, hogy föld, levegő csikorogva megindul;
 Megtöri a nappalt, rettegten az elámult
 Népeket, a szemfényt szikrája cikázva kioltja,
155. Önbirodalmán dul; — száguldani semmi anyagban
 Nem lelvén akadályt, megy — tér, veszedelmet okozva

Merre kihat, — majdan tüzeit szedi újra rakásra.

Főket ezek tüzelék: de közös csírája viszálynak
Az vala, mely minden nagy népnek okozza bukását.

160. Gyűlve szerencse kezén az igazott földnek ezernyi
Kincsei, halványult jó sors folyamában az erkölcs.
Ellenfosztogatás, zsákmány fényt üzni tanítanak,
Nincs szeri száma arany- s palotának; az ínynek az ősi
Asztal unottá lett; viselet, disznítni menyecskét
165. Sem tiszteességes, kezd férfiakon divatozni.
Kelletlen lett a férfit nevelő sanyarúság,
Összekeresgélnek mindenfelől a mi megássa
Bármely nemzetnek sirját. — Egygyé tagosítanak
Távoli mesgyéket; s kit szánta Camillus ekéje,
170. Kit Curius háznak fordítgata régi kapája, —
Messze terül a föld, ismerve sehonnai gazdát.
Ez nem az a nép már, ki nyugalmas csendnek örülne,
S függetlenségét élvezné kardpihenés közt.
Innen pörpatvar, s mire inség késztene, — aljas
175. Jogtapodás; az egész országnál lenni nagyobbá
Nagy disz, s fegyverczél; az igazság mérve erőszak,
Kényszertörvények, kicsikart népvégzetek állnak;
Consul versenyez a törvényrontásra jogörrel;
Áron kél a bárd, eladó a nép bizodalma;
180. És a honra veszélyt árasztó tisztkeresések
Mars üzér piacán ismétlik az évköri versenyt;
Éh uzsorák, kamatok, hosszabbításnak örülők;
És rendült hitel, és harczháboru, üdve sokaknak.
- Immár a havasok jégbérczein átkele Caesar,
185. Rettenetes haragot s viadalt forral vala szíve.
A kised Rubicon hullámihoz érve, hazája
Nagyságos képét szemléli remegve megállni.
Fénynyel tündököl a komor éjben bánatos arcza,
Öszfonadéka kibontva toronykoszorúzta fejének

190. Pusztá karokkal megy, zúgált fűrtökkel elébe,
 És zokogástól tört szava zeng: „Hova mentek odább már?
 Merre akarjátok zászlóim vinni, leventék?
 A ki jogot tisztel, s polgár, az nem jön ezen túl.” —
 Megrendült a hős, — haja borzada, lépte megállott,
195. Zsibbadozás szegezé lábát a parti porondba.
 Majd szólt: „Óh te ki a nagy város erődeit őröd,
 Tarpei sziklaorom dörgője! ti Júlsi nemzet
 Phryg házistenei! rejtelvei tünde Quirinnek!
 És Latiumbeli Jupiter, a magas Alba lakója!
200. Veszta tüzek! legfőbb bálványom Róma! segíts meg!
 Bosszús fegyvereim nem téged bántanak, íme
 Én vagyok itt Caesar, száraz s tenger koszorúsa,
 Mint mindig, most is (ha megengeded) a te vitézed, —
 Azt kárhoztad, azt, a ki ellenedül kikiáltott.”
205. Késlekedés nélkül zászlóit a féktelen áron
 Gyorsan előre vivé, mint hév Libye sivatagján
 Hogyha vadászt pillant meg kis távolban oroszlán,
 Megzavarodva megül, miglen felkölti haragját.
 Ádáz farkával pattog, borzolja sörényét,
210. Zúgván rettenetes torkának szörnyű morajja;
 S bár fürgencz Maurus repülő dárdája sebezze, —
 Fúródjék tetemes szűgyébe vadászkelevéz bár:
 Számba se véve sebet, rohanást tesz fegyverek ellen.
 Kis forrásból ered, szűken hömpölygeti habját
215. Biboroló Rubicon, tűzben mikor izzadoz a nyár,
 Völgyek rejtekiben siklik, s a gallusi telket
 Biztos mesgyevonalként metszi el ausoni néptől.
 Most növelé tömegét a tél, s vizeit szaporitá
 A holdnak harmadnapos essőben ködös arca,
220. És Eurus párás fúvalmain olvadozó Alp.
 Az első hadimén * száll a kidagadt folyam ellen
 Megkémlelni vizét; gázlót így nyerve gyalogság

- A víz sodrának buborékait átszegi könnyen.
 Átvetvén seregét, Caesar túlpartra jutott így,
 225. S ormain állott a földnek, mely néki tilos már.
 „A sértett jogokat s a békét itt hagyom“ — ugymond,
 Merre szerencse viszen, megyek; alkunak itt helye nincsen,
 Sorsra bizom magamat; harczháboru légyen a bíró.“
 Így szólt, és hadait tova vitte serényen az éjben,
 230. Gyorsabban száguld baleári parittyá kövénél,
 Hátrálövött nyilnál, mit párthusok ijja röpít ki.
 Vészszel üt a szomszédos Ariminumon, mikor a nap
 Csillagot oszlat már, s csak a hajnali fénylik az égen.
 Harczzivartart legelébb mely lát vala, felderül a reg.
 235. Isten akarta-e úgy, vagy nyugtalan Auster okozta, —
 Bágyadt fénye sötét felhőkkel volt betakarva.
 Zászlait a hadinép leütötte, megállva piarczon:
 Űvöltő csatasíp keveredvén harsona zajjal
 És vakogó kürttel, — riadót énekle kegyetlent.
 240. Fölveri a népet, pamlagról kelnek az ifjak
 És házisteneik keziből fegyvert ragadoznak. —
 Hosszú béke során milyen ez! hámlott paizsoknak
 Rácsolatát emelik, — fognak görbült hegyü dárdát,
 Rozsdás foltoktól feketéllő érdes aczélat.
 245. Római zászlókkal csillogni az ismeretes sast,
 S harczosinak közepén Caesar felséges alakját
 Látván, borzadnak, s fagyos ijedelem lekötözvén
 Tagjaikat, szívök gyötrődik néma panaszban:
 „Jaj botorul, Gallok torkában, — jaj veszedelmes
 250. Helyre rakott falaink! Mindenfele még nyugodalmas
 Csend, s mély béke vagyon: Dühödők zsákmányai, s első
 Hadpont csak mi vagyunk. Sors mért nem rendele inkább
 Napkeleten lakhelyt, — vagy gönczöl jéghideg alján
 Vándorsátort, mint Latiumnak kulcsai lennünk!
 255. Senon harczriadást, rohanó Cimbert, Libyának

Mársát, Teuton düh rohamát mi sirattuk először:
 A hadak úta ez itt, valabányszor megveri Rómát
 A balsors.“ — Kiki nyög titkon, mert mások előtt fél
 Félni; nehéz panaszát kijelenteni nem meri szóval;

260. Mint ha mezőn madarak télen gunnyasztva megülnek,
 Mint ha morajtalan áll a tenger, olyan vala e csend.

Éj hűs árnyékát fény váltja fel. — Im hadi fáklyát,
 Harcz felől ingadozó szándéknak nyújt heves ösztönt,
 S félbe szakaszt minden becsület javasolta halasztást

265. A végzet. — Készül immár a sors igazolni
 A hős lépteit, és ürügyet keres a viadalra.
 Gracchusok estén * nyert önkényben büszke tanács a
 Pártos városnak vészlelkű jogőrit elűzte. —

Caesar előre haladt lobogóihoz értek ezek már,

270. S Curio a daczos, a béres nyelvű velök együtt, —
 A nép szája korább, jog mellett szólani, és a
 Fegyvererős nagyokat nép közzé rántani bátor.
 A gondokba merült főnökhöz jutva imígy szólt:

„Caesar! míg szóval lehetett szolgálnom ügyednek,

275. Védtem uralmatat én, — bár nem kedvére tanácsnak,
 Mindaddig, míg a bókonyról * szólni jogom volt,
 S ingadozó népet lehetett pártodra terelnem.

Ámde midőn harczok hallgattatták el a törvényt:
 Tűzhelyeinktől elűzve vagyunk, örömet viselendők

280. Számkivetést; — ismét polgárrá tesz diadalmad.
 Míg a pártok erőt nem szervezven tanakodnak,
 Merj te! — ki készen van, dolgát halogatni veszélyes;
 E küzdést, habozást majd drágábban fizeted meg.
 Évtizedig kellett harczolnod gallusi földért, —

285. S mily kicsiny ez! — De ha most pár harczot könnyű sikerrel
 Végzesz, Róma neked meg fogja világot igazni. —
 Most diadalragyogás nem vár a visszajövőre
 Nem követel tőled koszorút Capitólium orma:

- Éhes irigység von meg mindent tőled; alig hogy
290. Büntelen elviszed azt, hogy még hódítani mertél,
A vő terve ipát minden hatalomtól elűtni:
Bírd magad a földet, ha megosztani nem lehet!“ Így szólt
S harcra egyébként is kész lelkét táborurának
Akként gyújtja haragra, miként vitorul riadóra
295. Éliszi mén, bár még korlátja keríti; dörömből
Ajtóján, s reteszét fejszegve feszíteni törekszik.
Győztes századait rögtön szólítja jelekhez,
S míg a gyülekvőknek zavaros zúgását eléggé
Fékezi arczával, szól, és keze csendre vezényel:
300. „Bajtársak! kik tíz esztendő óta csatáztok,
Vélem ezer veszedelmek közt diadalmat aratván!
Északon elhullott vérünk, sebeink, veszedelmink,
Alpok alatt töltött teleink ezt érdemelék-e?
Rómát harc izzonyú riadalma remegteti, mintha
305. A havas ormok alatt immár pún Hannibal állna.
Ép dandárt ujoncz szaporít*, döledeznek az erdők
Gályáknak, — földön vízen Caesarra vadászni.
Más, ha vizsás harczon zászlóm letiporva heverne,
S rettenetes Gallus tábor viharozna mögöttem:
310. Ám diadalmim közt, mikor a sors, s nagyra vezérlő
Isteneim vannak mellettem, — nyugtalanítnak.
Szálljon vívni csak a hosszú nyugalomban elernyed
Főnök, rögtönözött katonáival, és az uszálypárt,
Szájas Marcellus, Cato nép, — nagy hangu nevével!
315. Pompejust hitvány* bérlett jobbjágyai annyi
Évig akarják hát örökös hatalomra nevelni?
Ül diadalszekeren? kora bár nem is engedi még meg;
Megragadott méltóságát soha sem teszi már lé?
Mondjam-e mint nehezült a gabnamezőkre* világszert?
320. Mint használta fel az éhséget? mint vive táborát
A jogtérre, szokatlan kört képezve az ijedt

Bíróság körül a zordon fénynyel ragyogó kard?

Mint mert rontani a törvénylátásba vitéze, —

Vádterhelte Milot Pompejus zászlai védvén.

325. S most hogy visszavonult vénségiben el ne puhuljon,

Párti tusát szokván tervez bűnös viadalmat;

Sulla tanítóját romlottságban megelőzi.

Mint fene tigrisnek soha sem szűnik dühödése,

Hyrkán rengetegegek közepett mely anyja tanyáján

330. Míg felnő, bőven töltözködik állati vérrel:

Benned is ily rögzött szomj ég, nyalogatni ki szoktad

Sulla vasát, Magnus! ha mi vért megkóstola egyszer

Förtelmes torkod, szomját az nem veszi többé.

Végét ily tartós hatalom mégis mikor éri?

335. Romlottságidnek hol gátja? lelépni helyedről

Oh te gonosz! legalább Sullád példája tanítson!

Kősza Cilixek után, — Pontus kimerült fejedelme

Méreggel csak alig végződött harcrai mellé

Caesart szántátok Magnusnak végdiadalmul,

340. Mert győztes sasait nem tette le egy szavatokra?

Vesszen, nem bánom, munkáim díja, de népem

Nyerje, vezértelenül, legalább, küzdelmei bérét;

Mindegy bárki vezesse is a diadalmi menetre.

Harci után hova vonja magát az erőtlén öregség?

345. Hát a kiszolgáltak pihenőhelye merre? hadastyán

Merre lelend telket mivelésre? tanyát hol a rokkant?

Vagy minden gyarmat jobb lesz ugy-e Magne, kalóznak?

Lengjenek a győztes zászlók, hadd lengjenek immár!

Önszervezte erőnk használjuk, — kardhatalomnak

350. Mindent ad a bitor. Nem hagynak el istenek is, mert

Nem zsákmány s uralom, mire kardunk jutni törekszik.

A szolgálni hajolt városnak zsarnokit üzzük.“

Mond, és a habozó közrend zúg tompa morajjal
Érthetlen szavakat; bár izgó szívöket, és a

355. Vértől kérgesedett lelket honvágy csalogatja
 És kegyelet; de csatás hevők, és a vezéri tekintély
 Visszamarasztalják. — Megszólal Laelius, első
 Rendű tiszt, érdemjuttalom jelvényivel ékes,
 — Cserfa levél volt a polgármentő koszorúja —
360. „Hogyha szabad nékem, ha megengeded óh te hazánknak
 Első hőse! igaz szavakat terjeszteni hozzád:
 Az fáj csak minékünk, hogy erődet hosszú türelmed
 Tartja lekötve. Vajon bennünk nem volt-e bizalmad?
 Míg e lelkesedett tagokat mozgatja meleg vér,
365. Míg izmos kezeink kelevézt birnak röpögetni:
 Mért tűrsz korcs köntöst, s az atyáknak zsarnok uralmát?
 Annyira gyászos-e a polgári tusák diadalma?
 Scythia nemzetein törjünk hát, — s syrtisi sívár
 Partokon, és szomjú Libye forró fövényén át!
370. Két karom a hódolt szárazt odahagyva, zajongó
 Oceanus habját is megzabolázta lapáttal:
 S jéggel tajtékzó Rhénus zajlásain áttört.
 Szükség rendeletid teljesíteni tudnom, akarnom:
 A kire megharsan riadód, nem atyámfia többé.
375. Tíz esztendőnek győztes lobogóira eskem,
 S mind a miben diadalt aratál, valamennyi csatára:
 Testvérem kebelébe, akár torkába szülömnek, —
 Vagy vernem viselős hölgyem méhébe parancsold
 E kardot: meg kell azt e karnak cselekedni.
380. Isteneket fosszak? vagy gyujtsak-e csarnokokat fel?
 Kincsorom* isteneit hadi üszkeim összevegyítik.
 A tuskus Tyberis folyamánál üssek-e sátort?
 Helyt kijelölni megyek hespertelkekre merészen.
 Tenni egyenlővé földdel bármily falakat vágysz,
385. Döntögető kossal köveit szétszórja ez a kar,
 Bár maga Róma legyen, kit felforgatni parancsolsz.“
 A seregek tetszésüket adva magasra emelték

- Karjaikat, minden harcshoz segedelmül ajálván, —
 Oly nagy üvöltéssel, mint thrax Boreas, mikor Ossa
390. Fenyves szirteinek neki dőlven, légből a földig
 Hajladozó erdők megalázott fáí suhognak.
- Caesar látva miként vágnak katonái csatára,
 Sorsa miként kedvez: hogy tétlensége ne vesse
 Vissza szerencsáját, — hadait kivezérelí a gall
395. Telkekről, viszi Róma felé minden lobogóit.
 Már elhagyja Leman völgyben vert sátrait, és a
 Sátorozó Vagesus meredek földvárát a had,
 Mely festett paizsú harczos Lingont zabolázta;
 Ott hagyják gázlós Isarat, mely messze vidéken
400. Futván habjaival, nevesebb folyamatban enyész el,
 És odaveszti nevét mielőtt tengerbe szakadna.
 Tartós ostrom alól szabadúlnak szőke Ruthénok,
 Örvend csendes Atax, hogy nem hord római sajkát,
 S a tágult Hesper földnek végső vize Várus.
405. Űres az Alcides kikötője, hol a habok árja
 Sziklaodúkat váj; itt nem bírnak hatalommal,
 Nyúgoti, déli szelek, — csak az északnyúgoti szellő,
 Utjokat állva monoecusi révparthoz sietőknek.
 Itt a semlegesen vonuló part váltva ural meg
410. Szárazt és tengert, a mint áramlanak, és a
 Rengeteg Oceanus hullámi megint lelohadnak.
 Messze világ végén születő fuvalom veri így fel
 S hagyja magára megint; vagy a vándor Thetis a mellék-
 Naptól vonzatván a hold-út rendi szerént forr?
415. Vagy sugaras Titán — tápnedvet venni belőle —
 Szívja fel Óceanust, — hullámit az égig emelvén:
 A kit bánt a világ folyamata, kutassa; előttem —
 Bármí legyen szülő oka e gyors váltakozásnak —
 Rejtve van; — így akará Isten. — Viszi zászlait a ki
420. Táborozott Menetek mezején, s ott, hol tekerődő

- Partjai közt szeliden simúl a tenger ölébe
 A tarbelli Atúr. — Szabadultán Santonus örvend,
 A Biturix, s tetemes vértjében fürge Suesson,
 És Leucus, Rhemus, fejlett karjokra kitűnök,
425. Sequanus a paripát zabolán idomítani értő,
 Ornyos * harcszekerek kormányán nem mai Belga.
 És ki magát büszkén Latiummal mondja rokonnak,
 Ilioni törzsökről, Arvernus; Nervius a bős
 Pártos, kinn megcsalt Cottának vére piroslik; *
430. Böbugyogójával mely Sarmata népet utánoz,
 Vangion; a szörnyű Batavus, kit harczra gyulasztanak
 Horgas rézkürtök jajogásai. — Merre vizével
 Cinga bolyong, Rhodanus gyors habjai merre ragadják
 A tengerbe Arart, a nép mely lakja magasló
435. Ormok megvénült szikláin bérczi Gebennát.
 (Telkeiket szabadon szántják a Piktonok immár,
 És a szegődi Turont körtábor nem zabolázza,
 Unván zsibbadozást Meduána ködében, az Andus
 Lelket vesz Ligeris csendes hullámai mellett.
440. A híres Genabos szabadul Caesar seregétől)
 Trevir is örvend, hogy viadal heve máshova fordul;
 A megnyírt Ligur is, kit szép, vállára leomló
 Fürti Comátában híressé tettenek egykor;
 S kik véráldozatot vívén engesztelik a zord
445. Teutatest, Hesust, iszonyú oltárral ijesztőt,
 Scythia Diánánál szörnyűbb tüzeit Taranisnak.
 És ti is, ütközetten lerogyott hős lelkeket, a kik
 Késő századokig dicséssel koszorúzva levisztek,
 Bárdok! ezer dalban zavaratlanul ömledezétek.
450. Vad szertartást, és rejtelmet, balga fogását,
 Harcz pihenésével Druidák, ti is kezdetek újból;
 Istent, égi erőt ismerni van adva tinektek,
 Vagy csak nektek nincs, egyedül. — Magas erdei fák közt

- Rejlő berkekben laktok. — Ti szerintetek a holt
455. Árnyak nem keresik pihenő csendét Erebusnak,
Mélységben lakozó Disnek halovány birodalmát:
Más helyen a lélek más testbe megy, és az enyészet —
Ám ha igaz — hosszú lét eszköze. Óh bizonyára
A nemzet, kire a gönczöl néz, boldog ez ilyen
460. Balfogalomban, mert a legfőbb félelem őket
Nem zaklatja halál ijedelme. — Aczélba rohanni
Bajnokaikban ezért van erő, és halni tudó szív,
Újra kelő éltet nálok kímélni silányság.
Kik varkocsviselő Caucust gátlák dulakodni,
465. Róma felé mennek most, hagyván Rajna kietlen
Partjait; — és megnyílt a népek előtt birodalmunk.
Caesart, összeszedett dandári temérdek erője
Merni nagyobbakat is buzdítván: ellepi széles
Italiát, s a véghelyeket megrakja hadakkal.
470. Most vaklárma nevel méltó aggalmakat; a nép
Lelkét izgatván, bele ülteti a közelítő
Ínség képeit; a rohanó harcz hírei minden
Nyelveket ál vész hír koholásra megoldanak ottan.
Merre tuloknevelő Mevania sikjai nyúlnak, —
475. Van ki beszél, hogy ott roppant egymásra merész had;
És hol a Nar Tiberisbe szakad, száguldanak arra
Ádáz Caesártól vezetett idegen hadi szárnyak;
Hogy maga is minden jeleit sasait felemelvén,
Gyors menetekben tör számos dandárral előre.
480. Már nem is emléküik rajzolja, de képzeletük, hogy
Büszke, komor, s iszonyúbb mint megtört elleni voltak;
Alpok, s Rajna között tengődő északi népek
Ősi tanyáikról felferve sietnek utána;
Hogy fenevad népek fogják felrablani Romát
485. Róma szülöttének gyönyörére. Imígy ijedezve
Tesz kiki a hírhez, s bár nincsen semmi alapja,

- Rettegi mit maga költ. — Vak ijedségtől merevülten
 Nem csak a közrend fél: a kormány, sőt az atyák is
 Hagyják székeiket; s adván véstelt utasítást
490. Consulnak szomorú harczhoz, fut Róma tanácsa.
 Majd, hova kell bizton, — honnan kell félve szaladni?
 Töprenkednek ezen; — kit merre futási roham visz,
 A bomlott népet ragadozzák. Messze vonuló
 Rajjal tódulnak. Vélnéd bösz lángok emésztik
495. Házaikat, s ingó falaik szakadozva lerogynak;
 Kábult nép futkos fel alá, nem tud hova lenni,
 Tódul, mintha — midőn mindennek vége — menekvés
 Abban volna csupán, ha hazája falát odahagyja.
 Mint a teméntelen árt Libye Syrtisseiről ha
500. Fergeteges délszél veri fel, s recscsennek a szárnyas
 Árboczok összetörött forgácsai; hagyva hajóját
 Hullámokba rohan kormányos, gályalegénység;
 Bár még szét sem vált a hajó hevederje, magának
 Nyit kiki hullámsírt: ekképen hagyva hazájuk,
505. Harczba rohannak ezek. Senkit már vissza nem idéz
 Agg apa éveivel, férjet felesége sirással,
 Sem házistenek, — a fogadást kétes maradásért
 Elfogadók, — nem tartóztatnak vissza; küszöbjén
 Senki se csügg; telvén szeretett hona tán legutószor
510. Látott képével, — feltarthatlan rohan a nép.
 Istenek! adni ugyan, de megörzeni nem tud erőök
 Nagyságot. — Népek, leigázott nemzetek által
 Nagyra nevelt várost, a mely befogadnia képes
 Minden nemzeteket: Caesar hírére bitangban
515. Hagynak gyáva kezek. Románk katonája ha ellen
 Sarkallván, idegen vidéken megszorul, éjnek
 Vészeit egy kicsinyecske gerébben elállani tudja, —
 Összerakott gyep-erőd hevenyészett véd fala biztos
 Álmadozást enged kifeszített vásznai enyhén:

520. S Róma te pusztá maradsz a harcznak pusztá nevére!
A te erődidnek csak egy éjszaka sincsen ígérve?
Elnézést de azért, elnézést e remegésnek:
Félnek mert Magnus menekül. — S hogy boldog időkre
A rémült szívnek még pusztá reménye se légyen:
525. Vár kiki még gonoszabb sorsot, mivel isteni bosszu
Földet, tengereket, levegőt megtölte csudákkal.
Éj idején soha nem látott csillagzatok égtek,
A menybolt lánggal lobogott; a légürön által
Száguldó fáklyák kanyarogtanak; — üstöke látszott
530. Szörnyü lövöldéknék, birodalmakat a mi megingat.
Sűrű villámlást mutat a nap csalfa derűje,
A rekkent légkör tüze száz meg száz alakot vált,
Ostorral kelevéz, szikrákkal jár a lidércztűz,
Köd sem ül a mennyen, dörejét sem hallani: mégis
535. Menykö vág Latium szentélyire, gönczöli tájról
Száguldó tűzivel; kicsinyebb, és éji homályban
Futni szokott csillagsereg is napközben előtűnt;
Görbült szarvainak megtelt karikája midőn a
Nap képét mutatá a holdon, — meghalaványult,
540. Hirtelen a földnek menvén árnyéka reája.
Sőt Titan maga is, mikoron feje járt az Olympus
Legmagasán, izzó szekerét burkolta sötétbe,
Földre homályt vont, hogy nem vártak az emberek immár
Több nappalt; ily éjt szemléle thyeszti Mycenae
545. Visszafelé mikor a nap iramlott, futva keletnek.
Zordon Mulciber is tágítja az aetnai tölcseért;
Lángja nem égre csapong, tüze megdőlt, oszlópa Hesper
Partra hajol. Tengert fenekestől dölja veresre
Barna Charybdis. * Ebek veszedelmet sejtve üvöltnek;
550. Vesztai oltárnak kialudt tüze lángja; szövetség
Ünnepinek végét jelző láng kétféle válván,
Útal ikernyelvével a thebai máglyatüzekre. *

- Súlyedez a földsark, megrendült alpesi ormok
 Ős hava zúdul alá; Tethys magasabbra tolúló
555. Habjai ellepik a magas Atlast, s hesperi Calpét.
 Sirtanak, azt mondják, a honistenek, a haza sorsát
 A Larok izzadozás által mutatak; adományok
 Templomok oszlopiról leomlottak; vészmadaraktól
 Elfeketült a nap; fenevad, vadonát odahagyván,
560. Róma piarczán, éj idején felütötte tanyáját.
 Mondják, a barmok mint adtanak emberi hangot;
 Számra, idomra csudás tagu szörnyetegek születének,
 Anyjukat ijesztő csecsemők. Cumaei boszorkány
 Szörnyű jóslatait suttozták. — Karjaikat kik
565. Vagdalták, ha komor Bellona hevíti, haragvó
 Istenüket zengték; hajukat zilálva siralmat
 Űvöltöttek a gallus papok emberi nemre. —
 Nyögtek az összerakott tetemekkel telt poredények;
 Rengetegek mélyén fegyverzőrej, és hadi lárma
570. Hallatszott; közelebb látszottak jöni az árnyak;
 És a várossal kik szomszéd telkeken élnek,
 Szétszaladoznak; Erynnis az ádáz járja körül azt
 Égő fáklával suhogat, hajfürti sziszegnek;
 Eumenis ilyen, mely böszté thebaei Agavét,
575. S szörnyű Lycurgusnak készítette vasát maga ellen.
 Mostoha Junónak küldötte Megaera ilyen volt,
 A kitől a poklot sem félő Hercules is félt.
 Harsona zengedezett, s mint táborok összecsapáskor,
 Oly riadást kezdtek komor éjnek hallgatag árnyai,
580. Más térnek közepén látták fölkelni a Sulla
 Lelkét, mely szomorú ígét jósolt; Aniennek
 Hűvös habjainál Marius dúlt sirja öléből
 Hogy felemelte fejét, munkások ijedve szaladtak.
- E felől ősi szokásként megtudakozni határzák
585. Tuscia látnokait. Legidősb Aruns vala köztök.

- Luna rideg fala közt lakozék, villámi jelekből,
 Rostokból, madarak röptéből jóslani tudós.
 Szörnyeket állított legelőbb is elő, melyeket korcs
 Magbul az utjahagyott természet nemze, — csudáit
590. Meddő méheknek, — veti kárhozatos tüzü lángra. *
 Körmenetet rendez remegő polgári seregből
 A város körül, és körülállat bástyamezőkön
 Főpapokat, kiknek tisztök vallásra ügyelni,
 Hogy falakat szenteljenek ünnepi áldozatokkal.
595. A kissebb papirend követé, felövezve Gabini
 Mezben; Veszta karát fátylas papnöje vezette,
 Tiszte szerint egyedül a ki környezi trójai Pallást;
 Isteni végzések, jós rejtelmek kezelői,
 Kik fürdetni viszik kicsiny almoni vízbe Cybebet;
600. Balröptű madarakra figyelni szokott Augur nép,
 Ünnepi tort ülő Septemvirek, és Titius rend,
 És Salius ki nyakán vidáman hordja pai's'sát,
 És Flamen ki fején süvegét hordozza kevélyen.
 Míg ezek a tetemes várost kanyarogva kerülték:
605. Aruns összeszedé a villámszórta tüzeknek
 Üszkeit, és búsan dörmögvén földbe temette.
 Szenteli a helyet Istennek, s oltárra visz aztán
 Szép nyaku him tulkot. — Már borral kezdi locsolni
 S horgas kése hegyén daralisztet hinte reája.
610. Nem sok jót sejtet huzamos küzdelme baromnak;
 De felfosztózott * bellérek gyürve le kormos
 Szarvát, térdre rogyik, s oda nyújtja letört nyakaszirtjét.
 Nem szökkent rendes vér, — öblös sebje nyílásán
 Undok evesség folyt pirosolló életerő hely't.
615. A vészjós jeleken hűlvén haloványodik Aruns:
 S égi haragnak okát vizsgálni, johát kiszakasztja.
 Színe se jóra mutat; feketés szeplőkkel iromba,
 És megaludt genynyel bekevert, fonnyadt zsigerit, vér-

- Folttal elegy kékes kelevény tarkítja közönként;
620. Geny csepeg a májról; a hason részen fenyegette
 Duzzad az ér; a rost lappang pihegő tüdejében;
 Életszerveinek válaszfala gyöngye lebernység,
 Szíve beteg; zsigerek kifakadt lyukain csunyaság foly;
 Mindaz meztelen áll, valamit has kérge takargat;
625. És a mi — rettenetes — jó jelt soha semmi belekben
 Nem mutatott: egyik rost a másakra reá nőtt;
 Fonnyadtan, betegen függ egyik alá, nagy erőben
 Élénk a másik, s hevesen lüktetve vonaglik.
 Nagy veszedelmek előjeleit meghányva magában:
630. „Istenek! így sohajt, el merjem-e mondani mindazt,
 A mi tanácstokban vagyon írva; nem is te fogadtad
 Jupiter áldozatom; hanem a pokol isteni adtak
 A bikabélből jelt; mondhatlan az a mi remegtet.
 Ámde következnek szörnyűbbek is. — Adjon az Isten
635. Jósataimnak jó véget, s érvénye ne légyen
 A bélnézésnek, — s ezeket Tages, a ki szerezte,
 Úgy költötte legyen.“ Burkolván jóslatit ekkép,
 Mély s kétértelmű rejtelmeket énekel a Tusk.
- Majd Figulus, ki az isteneket — mélységeit égnék, —
640. Szokta figyelni, kinél Memphis sem tudja különben
 A csillag nézést, s a bolygók pályaszabályit,
 Szólt: „vagy törvény és rend nélkül örökkön örökké
 Bolyg a mindenség, és futva bizonytalan úton
 Forganak a csillagseregek; vagy sors ha vezérli
645. Őket: az emberiség, és Róma veszélye közel van.
 Föld öle nyílik-e meg? süllyedeznek-e városok? a hő
 Lég fokozódik-e fel? hűtlen föld vonja-e vissza
 Termését? méreg fog-e minden vízbe vegyülni?
 Mily nemű vészt rendelt, mi csapást készít haragtok
650. Istenek! — annyi sokak végnapja találkozik össze
 Egy perczben. — Ha az ég ormán saturnusi hűvös

- Csillagzat, zordon veszedelmes lángra gyuladna:
 Deucalionkori záporokat zúditna vizöntő,
 És az egész szárazt a tenger özönje boritná;
655. Vagy Phoebus, ha kegyetlen oroszlánját Nemeának
 Zaklatnád mostan, lángokba borúlna egész föld,
 S a légkör szekered nyomain tűzben gyuladozna;
 Nyugszanak ők: de te a ragyogó farkával ijesztő
 Ollórt gyujtod fel, s a mérleget égeted óh Mars!
660. Mit szándékozol? im menekül a messze nyugotra
 Gyöngéd Jupiter; a Venus áldott csillaga bágyad;
 Lassúl a sebesen forgó Cyllenius; égen
 Csak maga Mars uralog. Hagyván pályájók' a csillag-
 Képletek, a földtől mért nem láttatva kerengnek?
665. Csak fegyverviselő Orion fénylik erőben. —
 Harcz veszedelme közelg; fegyverhatalom keze romba
 Dönt minden jogokat; rút romlottságot erénynek
 Mondanak, és e láz nagy távol időkre kiterjed. —
 Isteneket kérlelni mit ér, hogy vége legyen már:
670. Zsarnok hozza meg a békét. — Bár lenne folyása,
 Róma! csapásidnak tartós; terjedne siralmad
 Messzire! már te szabad csak belviadalmak alatt vagy.“
 Már e jóslatok is rettentik a népet eléggé;
 Még mind ez nem elég. — Mert mint a Pindus oromról
675. Ogygi búvesztőtől * terhelt edoni asszony:
 Ugy rohan egy hölgy a megrémült városon által, —
 A kebelét gyötrő Phoebusra utalva szavával:
 „Merre viszesz Paean? levegőbe ragadva, mi földön
 Tészs le? Fehér ormú Pangaea havas hegye látszik,
680. S aemusi bércek alatt kiterülve Philippi mezői.
 Honnan ez örjültség? mért szállott öltre, gyilokra,
 Római had? minemű ellenség nélküli harcz ez? —
 Hát most merre megint? a messze keletre megyünk-e?
 Ott hol ölelkezik a tengerrel lagusi Nilus;

685. Ismerem a törzset, mely itt a parti fövényen
Megroncsolva hever. — Hütlén vizü Syrtisen által
Most tikkadt Libyába megyek, hova zordon Erynnis
Emathi harcز fiait viszi át. — Most szállok az Alpok
Fellegező sziklái fölött, az egekbe merülő
690. Pyrenhez repülök, — majd ismét vissza hazámba:
Itt a tanács kebelét átkos küzdelmek emésztik;
Ismét felriadoznak a pártok, s szerte világot
Ujra bejárom. Hadd uj tengerpartokat és uj
Földet szemléljek: Láttam már Phoebe Philippit!“
695. Szólt, s a fárasztó láztól kimerülten elájult.
-

MÁSODIK ÉNEK.

Nem titok immár a mennyek bosszúja; csatára

Nyílt jelek útnak, jós természet kicserélte

A dolgok rendét csudatermő zürzavarokkal;

Hírül adá az iszonyt. — Aggályterhelte halandót,

5. Menny ura! mért láttad jónak csüggesztened azzal:

Szörnyű jelekből hogy kitanulja mi vész közeleg rá. —

Roppant éktelenen, s tűz hagyta goromba anyagján,

Lényszerző, mikoron kezdett uralogni, vagy olyan

Elveket állított, kiknek törvénye alatt van

10. Minden, még ma is; — s a kimért századjait élő

Egyetemet kiszabott esemény pontokra megosztá;

Vagy nem tett bizonyost semmit, vakeset kerül és jön,

Kénye szerint tesz, bont; s embert véletlen igazgat:

A mit akarsz, — tennéd rögtön; — sorsába ne látna

15. Emberi elme; ki fél, legalább hadd merne remélni.

Érzé már a világ, istenszó mint teljesül be. —

A honban szomorú törvényszünet álla be; minden

Méltóság köz-mezbe buvott; nem jártanak együtt

A bibor és a bárd. — Síralkaikat zabolázták,

20. Most még csak némán bolygott a mély keserűség. —

Ekként némul el a megdőbbent ház is a gyásznak

Kezdetekor, mikor a tetemek még elsíratatlan

Fekszenek, és a családanya még nem kelti kibomlott

Fürteivel keserű jajogásra cselédei karját;

25. Csak leborúl a lelkehagyott merevült tetemekre,
 Függ a halálba merült szemeken, lélektelen arczon;
 Még nem sir, csak fél; bódulva reája hanyatlik, —
 Nem hiszi még a csapást. — Hölgyek leveték vala régibb
 Öltözetük'; s minden templom tele gyász seregökkel. —
30. Isteneket könny öntöz emitt, ott durva talajra
 Omlanak a kebelek; csüggedten, szent küszöböknel
 Szaggatják szétszórt hajukat, fogadalmak adását
 Meghallgatni szokott füleket zaklatva jajokkal.
 És nem is a nagy mennydörgő házában omol le
35. Mindenik; osztva van a szent tiszt; perelő anya nélkül
 Egy oltár se maradt. — Egyik közülök jajogásban
 Kékre veré kezeit, s marczangolt arcza patakzott: —
 „Oh nyomorult anya!” — mond — „most kell ám kebledet ütnöd,
 Fürteidet tépned! most gyászolj ám, s ne halasztgasd
40. Végveszedelmünkig. — Míg függ a hadvezetőknek
 Sorsa, szabad sírnunk: azután örvideni kell, ha
 Győz valamellyik“. — Imigy fokozódik a fájdalom önként.
 Férfiak is, hadakat keresők, s táborra szakadtak
 Mostoha menny ellen méltán panaszokra fakadtak:
45. „Hitvány sors! mért nem leheténk a puni világban
 Nemzett ifjúság, Trebia s Cannae daliái!
 Nem békét kérünk: haragítsd a népeket oh ég!
 Félvadakat lázíts, — ránk hadd frigyesüljön egész föld;
 Medus sergeivel zúduljon achaemeni Susa, —
50. Scythák Istere hadd ne legyen gát Massagetának;
 Északi szél hona hadd áraszsza ki rőtfejjű Svéyjét
 Elbe; s szilaj Rhenus mellől; tégy elleneinkké
 Minden nemzeteket: csak pártharcztól szabadíts meg.
 Itt Geta, ott a Dák fenyegetsen: menjen Iberre
55. Az, s fordítsa emez jeleit nyilazó kelet ellen.
 Egy se hivalkodjék Rómáért. — Vagy ha neviünknek
 Isteneink vesztét czélozzák: hadd szakadozzon

Mind az egész levegő ránk, menykövező tüzesőben.

Sujtsd le könyörtelenül mind két félt és fejedelmit, —

60. Még mielőtt érdemlik, Atyánk! — oly számtalan új bűn

Dönti-e köztök el azt: ki legyen Rómának urává?

Hisz' „hogya egyik se legyen“ — pártharczra ez is kicsiny ok csak.

Így panaszkodik a kiveszendő honszerelem, míg

Sok nyomorult vénnek szívét maga bűja emésztli,

65. Roskatag aggságnak szívós voltára neheztel,

Gyűlöli éltét, mért új villongásokat ért meg. —

Egy közülök szólott példát rémkorra idézvén:

„Akkor is ilyen idők voltak, mikor a libyei,

És Teuton diador Marius járt bujdokolóban,

70. Lappangván iszapos mocsarak közt. — Süppedező tó

Lápjai, és trespedt fertők fogadák be kegyenczed,

Óh végzet! majd vashékóban, börtöni ronda

Szenny közt senyvedezett. Bűneit lakolása előzte:

Mert Consul fővel, fényben vala végzete halni

75. Városa romjai közt. — Ez előtt a halál is elégszer

Visszajedt. — Gyűlölt vérére hiába bocsáták

Ellenségét is, ki vasát hogy rája emelte,

Megdermedt, s a tör kiesett zsibbadt keze közzül,

Rettenetes fényárt látott a börtöni éjben,

80 Bűntoroló szörnyszellemeket, s a férfi jövőjét;

Szózatot is hallott félelmest: „e nyakat“, úgymond,

„Nem szabad illetned; sok vért kell ontani néki,

Míg maga meghalhat; szűnj meg fenekedni hiába“. —

És ha ugyan nemetek veszedelmét torlani vágytok, —

85. Féltetek kell e vént, Cimberek; őt nem az áldó

Istenség, hanem a haragos szellemsereg őrzi;

Szívtelen; a milyen kell a Rómára haragvó

Végzetek eszközeül. — Háborgó tengerek árján

Ellenföldre került, bolygván diadója * Jugurtha

90. Puszta hazájában, sátrak ridegébe vonult meg;

- Pun porokon nyugovék. — Marius s Carthago kiönti
 Egymásnak panaszát; együtt szenvedve kibékül
 Istenivel. — Libye boszuját felveri ottan —
 Régi szerencse midőn kezd fényleni; szolga csoportot
95. Féktelenít; fent kardot szörnyű fegyenczek emelnek.
 A főnök jeleit más nem hordhatja, csak a ki
 Gazságban remekelt, táborba ki jogtapodást vitt.
 Óh milyen nap volt! milyen, mikoron diadallal
 Tört át a falakon Marius; mily gyors rohanással
100. Járt a szörnyű halál! vegyesen hull a nemes, és a
 Közrend; öldököl a pallos mindenfele hatván;
 És az aczél, nincsen kebel a kinek adna kegyelmet.
 Szentélyek talaján vértócsák; öldököléstől
 Rőt kövezet sikamós-iszamós. Nem ment kora senkit:
105. Élemedett vénnek nem szégyenlik megelőzni
 Végnapját, sem az élet előkészöbén tehetetlen
 Kisded most születő sorsának szegni folyását.
 Vesztöket e kicsinyek mily bűnért érdemelék meg?
 Halhatnak, s ez elég; öl puszta szelével is a düh: *
110. Fárasztó dolog a vétkest tudakozni. Nagyobb rész
 Csak számot szaporít; a vérszomjú diadalmas
 Isméretlen hullát csonkol, s hordozza magával:
 Jární üres kézzel szégyenl. — Egyedüli remény az
 Élethez, szennyes kezeket csókolni remegve.
115. Bátor ezer meg ezer pallos kint kínra tetézne, —
 Korcs nép! — századokat vásárlani sem vala illő
 Férfinak ily áron; nemhogy rövid aggkori foltot,
 S életet a mely tart, míg Sulla megérkezik, addig.
 A közrendüeken keseregni ki bírna: reád is,
120. Baebi! alig jut könny; kinek a sokaság ezer ujja
 Szétszedi tagjaidat, szétmarczángolja veséid;
 És rád vérszjóló Antonius! ősz hajaidnál
 Fogva tévé lakomás asztalra csaták fia, vérrel

Harmatozó fejedet. — Két Crassust Fimbria szedte

125. Izre. Jogőr vért a rémséges tölgypadok ittak.

Scaevola! tégedet is, — szentségét számba se véve

Vesztának tornáczaínál, és a ki nem alvó

Tűzhely előtt széjjeltagolának. — Erőtlen öreg volt;

Lassan serkedező véréül a tűz sem aludt el.

130. Lön ezután, Marius, hetedízben jár vala bárdal,

Ekkoron éltének lett vége. — Megérte mit a sors

Balkeze tesz mindazt, s mindent elvett mit a jobb nyujt,

Mélyét és magasát megmérte az emberi létnek.

Sacriportusnál hullák hullása minő volt!

135. És Collin kapunál hány dandárt törtenek össze!

Föld kormányja, midőn majdnem kicserélte lakását;

S hogy Rómán mélyebb sebet ejthet, mint caudini

Völgyek közt: mikor ezt Samnitek népe remélte. —

Inségink özönét bosszúló Sulla tetézi,

140. S Rómában ha mi vér maradott még, ő kimeríti.

Míg a felettébb is büzhödt tagokat kimetéli:

Mértéket halad a gyógyszer, s a merre betegség

Hívja kezét, igen is viszi. A vétők megölettek:

Vétkeseken kívül de midőn más senki sem élt már;

145. Bosszunak út nyílik; törvény zabolája bomoltán

Dúl a harag. — Nem mind egyért szenved ki; saját czél

Visz kit-kit. Mindent egy szóval adott ki a győző. ---

Szolga meríti gonosz törét kebelébe urának;

Magzatok atyjoknak vérében fürdenek; ortály

150. Támad köztök ezen: atyjok koponyája kit illet?

Testvér testvérnek vérében nyerte jutalmát. —

Telve futókkal a sír: élő s holt összevegyülve;

Dúvadak odvaiban sem férnek el a menekülők.

Sok felakasztja magát, torkát leszorítva hurokkal,

155. Máski hanyatthomlok leugorván, teste porondon

Mállik szét. Ekként a vérengző diadalmas

Markából kiragadja halálát. — Sok maga rakja
Máglyáját, mielőtt még minden vére ki nem foly,
Tűzbe szökik, s míglen lehet a lángnak veszi hasznát.

160. Dárdahegyén viszik a főbbek koponyáit alá s föl,
S felhalmozzák a jogtérén. — Hány öletett meg,
Itt számítják fel. — Nem szemlélt Thracia ennyi
Áldozatot Biston zsarnoknak függeni jászlán,
Antaeus kapuin Libye; szomorú Görögország
165. Ily roncsolt tetemet nem gyászolt Pisa porondin. —
Mégfakadoztanak, és az idő feldúlta vonását
Arczuknak, s a szegény atya jobbkeze összekeresvén
Ismeretes tetemük', félvén elorozza titokban.

Én magam is — jut eszembe — kutattam a sullai béke

170. Minden holtjai közt; testvérem eléktelenített,
Törzsét czélozván feltenni tilos farakásra.
Sorra vevém őket, mindegyik hulla nyakához
Illesztgetve fejét. El kell-e beszélni, miképen
Ittasodott vértől Catulusnak szelleme? gyászos
175. Tört a megölt Marius mint nyujtott néki; pedig tán
Íly iszonyat keltő lakolást éh sirja se kére.
Ízre szakadt testét, a hány tetem annyi sebével
Láttuk; bárha egész testében meg vala ölvé,
Élete még sem mult; szemléltük a bős iszonyoknak
180. Vad modorát, mely nem könyörült a haldokolón sem.
Elhullnak kicsavart karjai, mozog a kiszakadt nyelv,
És az üres levegőt nesz nélkül verdesi rángva.
Egyik metszi fülét, másik csonkítja sasorrát,
Harmadik a homorú szemüregnek vájja golyóit,
185. A tagolás szemlélte után oltván ki világát;
Íly iszonyú bosszú majdnem hihetetlen; ez egy fő
Mint bír ennyi nemű kinzást. — Tetemes szakadéknak
Súlya miatt zúzott tetemek torzúlnak el ekként,
Sík tenger közepén elmállott testeket a hab

190. Éktelenebb arczezal nem hány ki. — Mit ért a sikert így
Veszteni, és Mariust így elcsúfítani silányként?
Csak ha felismerné arczát, örvendene Sulla
A gyilkosságon. — Praenestei isteniasszony
Látta imádóit, valamennyi miként nyel aczélat.
195. Egy pillantat alatt egy kard egy nemzetet öl meg.
Majd Latium maradék fiataljai, Hesperii bimbók
Hulltanak el, nyomorúlt Rómának festve mezőit.
Ennyi vitéz éltét gyakran kicserélte halállal
Éhség, tengeri hab dühe, véletlen szakadó rom,
200. Földi vagy égi csapás, vagy az ütközetek veszedelme:
Bosszúszomj soha sem. — Mozdulni a győztes alig bír
A zsúfolt sokaság s a vérbe hagyott tömegek közt.
Sok ki megölve vagyon, csak alig tud elesni, sokáig
Ingadozik feje, míg tetemeknek halma borúl rá;
200. Egy részét hullák végzik be az öldöklésnek,
Élőtest fuladoz meghült törzseknek alatta.
S ennyi gonoszságban kedvét a ki helyheti, bizton
Ül magasan hidegen; nem esik meg szíve, temérdek
Népre kiáltva halált. — A Sulla rakásra gyülekvő
210. Áldozatit tyrrheni vizek mélységi nyelék el.
Vízben előbb, azután hullára a hulla rakódik.
A repülő sajkák felakadnak; vértetemekből
Gát alakul a folyón; tengerbe szalad le az alsó
Víz tömeg; a felső megtorlik a hulla rakáson;
215. Míg a temérdek vér útát tör, előnti a síkot;
És rohanó patakot képezvén fut, szaporítja
Összetolúlt vizeit Tiberisnek; azok meder és part —
Hagyva halottaikat telkekre meg újra kiszórják; —
A Tyrrhen habokig vergődven végre, keresztül
220. Metszi patakzó vérvonalával a tengeri kék árt.
Sullát hát ezekért illetné a szabadító,
A boldog nevezet, s emlékdomb mársi mezőkön!

Át kell élni megint, ezeket mind; ez leszen a harc
Rendi; ezen végződik polgárok viadalma.

225. Sőt gonoszabb ijedés fenyeget most; sőt tetemesb lesz
A romlás, mit ezek küzdelme világra kiáraszt. —
Bujdokoló Marius harczának czélja csak az volt,
Hogy haza juthasson; diadalmas Sulla se vágyott
Ellenségei megtapodásán kívül egyébre:

230. Másra törekszenek ők; már rég hatalomra jutottak
Küzdenek itt. Egyik sem kezdene párti tusába,
Sulla igényeivel ha megérné. — Így zokogott a
Bús öreg, és gondolt a multra, ijedt a jövőtől.

Brutus nagy szívéen nem bír csak venni erőt a

235. Rémület; a kétségbeesés izgalmai közt ő
Nem vegyül a sírók seregébe: az éjszaka mélyén, —
Parrhasi lánykának, mikoron csillagzata fordúl,
Egyszerű ajtóján zörget Cato atyjafiának.

A közös inségen, hona sorsán lelte tűnődve,

240. Éber gond közepett a férfiat, a ki — magáért
Nyugodtan — a közért aggódik, s szólt vala hozzá:
„Óh az erénynek, kit mindünnen számkivetettek,
Egy menedéke ki vagy, kitől a sors semmi viharja
El nem tépheti azt; — csüggedt lelkem te igazgasd

245. Hánykódásimban te szilárdíts biztos erőddel!
Menjen más Caesar vagy Pompejus seregébe:
Brutusnak Cato lesz vezetője. — Midőn az egész föld
Ingadozik, nyugodva maradsz, magad állsz-e szilárdan?
Vagy fő czinkosok és örült nép harczai közzé

250. Vágysz elegyedni, hogy a polgárviadalt igazoljad?
Kitkit önérdeke vonz e bűnös harczra; bemocskolt
Házbeccsület, vagy béke időn félelmes igazság,
Éh üző hadi zsold; sok akarja temetni bukását
A föld romja közé: nem böszt bosszú heve senkit. —

255. Díj csalogat mindent harczolni: te vagy ki magáért

Kedveled a harczot? Mit használt szívedet annyi

Évekig e romlott kortól megtartani tisztán?

Rég gonoszok mások, te meg a harczban leszesz azzá:

Állhatatos lelked csak ezért küzdött-e sokáig?

260. Istenek! e kezeket ne legyen szabad a fene harcznak

Megmozdítani; a te karod röpögette gerely ne

Szállongjon dárdák vak fellegetnek közepette.

Ily nagy erény ne legyen vakesetté. Harczy szerencse

Rád hárúlna csupán. Ki ne halna vasadtól örömmel; —

265. Más keze vágja le bár, — ki ne téged tenne okává

Végveszedelmének? Jobb, egy magad élj nyugalomban

Harczoktól távol; mint mennek előre szilárdul,

Csendes forgással, szakadatlan az égi világok.

Menykövek is földdel szomszéd levegőre lobognak,

270. És szelek és ragyogó villámsugarak csak az aljas

Völgyeket érintik, felhőn feljül van Olympus.

Isten rendi szerint apróknak sorsa viongás;

Nyugalom a nagyság osztálya. Miként fog örülni

Caesar, ilyen polgárt is látván állani harczon.

275. Mert nem fáj neki az, ha hadánál többre becsülöd

Pompejus jeleit. Megnyugszik azon, ha helyesli

A polgári tusát Cato is. Nagy része tanácsnak

— A consul maga is, ki közember harczaiban vív,

És a többi nagyok, Catot is számítva közéjük —

280. Magnus alatt nyögvén: az egész földön szabad immár

Csak maga Caesar lesz. Már kardhoz nyúlva, ha szükség

Védni szabadságot, — megküzdeni ős jogainkért:

Most még sem Magnus, sem Caesar ellene nem lesz;

Majd a harcz végén a győztest hívja ki Brutus.“

285. Szólt, s Cato szent szavakat szent hévvel mondva viszonzá:

„A belvillongás, megvallom, Brute! galád bűn;

Ámde hová viszi a végzet, megy a férfi nyugodtan:

Isten vétke, ha rossz leszek én is. Nézni ki merné

- Nyugton a mindenség, a csillagok összerogyását;
290. Össze ki dugja kezét, szakadozni ha kezd magas ég, ha
Sülyedez a föld a rendét vesztette világnak
Pusztulása miatt? Vadnépek, tengereken tul,
Más éghajlatnak felvert fejedelmi vegyülvén
Róma tusái közé, Latium sasait követendik:
295. Hát tespedjek-e én? Őrizzenek isteneim, hogy
Róma bukásában, kire mind Daha, mind Geta zajdúl,
Gondtalan én légyek. Sőt, mint fiavesztes atyát a
Gyászmenet élén a ravatalhoz búja vezérli,
A gyilkos tűzhez maga nyúl, maga tartja alá a
300. Szörnyü szövétneket a felemelt farakásnak: azonkép'
Nem válunk meg előbb, Rómám! míg haldokolót bár
Meg nem ölhetlek; nevedet követendem azontúl,
És üres árnyad után mégyek bujdosni, szabadság!
Ám legyen! a teljes vértort hadd adja ki Róma
305. Szivtelen isteninek; harcztól nem orozzuk el a vért,
Menny s pokol isteni bár e főt vonnák lakolásra
Mindenekért. Elszánt Deciust ellenhadi sergek
Tiprották: engem testvérhadak üssenek által;
Rhénusi vad csordák kelevézi találjanak engem;
310. Tárt kebelem minden dárdát fogjon fel; egész harc
Minden sebjeinek hadd légyek czélja. Ez a vér
Váltsa meg a földet; bármily lakolásra valának
Római erkölcsök méltók: szenvedje halálom.
Jármot hordani kész, — és súlyos uralmat örömmel
315. Tűrő nép minek is pusztúlna el? Űzni csak engem
Engem kell magamat, törvény s jog hasztalan örét.
Hesperí népeknek békét, bajból szabadulást
E fej adand, e fej. Ki bitorlani holtom után jó,
Vívnia sem kell. Sőt igenis, közügyünk lobogóit
320. S Pompejust követem. Bátor, ha szerencse mosolyg rá,
Jól tudom, ő is csak szintúgy áhítani fogja

Mind az egész földet: hát győzzön az én kezem által, —
 El se hitesse magát, hogy csak maga részire győzött.“
 Szólt, — maga is buzdúla haragra, s az ifju hevét is

325. Felszítá tüzesen gyuladoznia párti tusákra.

E közben — mikor a rideg éjt már kergeti Phoebus —
 Zörgetnek kapuján; keseregve rohan be a tisztos
 Marcia, megtérvén Hortensius üszkei mellől.

Mint hajadon, nemesebb nevü férfi menyasszonya volt ő;

330. Ámde, midőn meglőn e násznak díja, gyümölcse:

Harmadik ízével más házat meggy telyesíteni,
 És anyavérében két fajt elegyíteni össze
 Átadatik. * Most már, miután poredénybe takarta
 Férje maradványit, hazatér. Dúlt arcza megindít, —

335. Sűrű ütésekkel mellét töri, zúzza, kibontott

Fürtit tépi, koporsó hamvaival belepetten
 — Így volt csak tetszős Catonak most — szóla keservvel:
 „Míg vérem forrott, s anya bírtam lenni, szavadnak,
 Oh Cato, hódoltam, — két férj termő felesége.

340. Hült szívvel, kimerült termékenységével, imé a

Már nem od'adni való, hozzád tér. Hajdani nászod
 Tiszta frigyét add csak neki, pusztá nevét viszonyodnak, —
 Irják sírja fölé ezt: MARCIA, A CATO HÖLGYE.
 Messzi utókornak ne legyen joga kérdeni majdan:

345. Elkergetve, vagy átengedve cseréltem-e ágyat?

Nem vidám örömök-, nem boldogságra szegődöm:
 Gondra jövök hozzád; veszedelmid sorsosa lések.
 Vigy a harczbba veled: mire nékem béke nyugalma?
 Vagy több részt vehet-e Cornelia belviadalban?“

350. Meglágyították a férfit szózat, s bár nem

Mennyekezésre valók az idők, mert harcra hiv a sors:
 Mégis tisztosak a frigyek és az üres ragyogástól
 Ment hitelés, a nász, tanuként hol az istenek állnak.
 Ünnepi csokrokkal nincsen koszorúzva küszöbje,

355. Ajtaja szárnyairól fátyol sem fut le fehéren;
 Nászi szövétneke siucs, nem emelkedik ágya ivorból
 Metszett lépcsőkön, nem hímlik leple arannyal.
 Nászanya sincs, tornyos koszorút a ki tenne fejére,
 A ki vigyázna, hogy a küszöböt mint lépje keresztül.
360. Mely a szemérmes arát gyöngéden rejtteni szokta,
 Nem fedezé ragyogó nászfátyol bánatos arczát,
 Gyöngyös öv a lefolyó köntöst nem tartja szorítva,
 Nem díszíti nyakát láncz, és nem rejtí mezítlen
 Karját vállaihoz szorosan tapadó karakója. *
365. A szomorú ünnep jeleit hordozza magán még,
 Bíboros öltözetet rajt' a gyász fátyola pótol.
 Magzatait s férjét ugyanegy érzéssel ölelte.
 A szigorú férj sem vala tárgya sabinumi ízű
 Tréfabeszédeknek: nem enyelge szokásos evődés;
370. Sem csemeték, sem vérrokonok nem voltak együtt,
 Csendes az egybekelés; szerzőnek * elég maga Brutus.
 És Cato tiszteletes feje félelmes fonadékít
 Most sem hagyja el, és komor arcza sem olvad örömré, —
 (Mert fene fegyvernek mihelyest szemlélte kelését,
375. Zord arczára hagyá nyíretlenül omlani fürtit,
 S gyászának jeleül állán meghagyta szakálát,
 Mert csak néki szabad — kit az érdek s bosszu nem izgat —
 Sírní az embereken) sem az egykori gerjedelemnek
 Lángja nem újul meg; jogos élvnek is ellene áll a
380. Férfierő. — Ez volt a zord Cato jelleme, elve:
 Mérsékelni magát, a czélra figyelni; követni
 A természetet, és éltét szentelni honának;
 Hinni: nem önmagadért születél, de az emberiségért.
 Ő neki a lakomák éhet, paloták fedelökkel,
385. A viharok hidegét eltávoztatni valók csak;
 Köntös a durva palást, melylyel köz-római módra
 Födvek tagjai. A szerelem neki magzatokért élv,

Honjáért atya, és honjáért férj; az igazság

Védnöke; a szigorú tisztosnak tartogatója;

390. A köz iránt hív; — nem lappang Cato semmi művében,
Semmi nemű részt nem veszen ott önző gyönyörűség. —

E közben rémült seregével odább mene Magnus
S dardani népségű Capuanak erődbe szállt meg.

Itt veretett sátort, s akará mindenre tökélett

395. Ellensége felé száguldoztatni csoportit,
Merre az Auson-föld közepén felemelgeti ernyős
Halmait Appennin. Ennél magasabbra toluló
Bércz nincs e földön, közelebb mely volna egekhez.
E hegy az alsó és felső tengerbeli testvér

400. Hullámok közepett terül el. Pisáig amottan,
Zátonyival mely a Tyrrhen-habokat veri vissza,
Dombjai nyulnak; emitt a delmati vízre tekintő
Anconaig. Tetemes folyamok forrási fakadnak
Gazdagon itt, az iker part-vidékekre oszolván.

405. Balra folyik tombolva Metaurus, erős rohanásu
Crustumium, Sapis, s egy ágyban véle Isaurus;
Sena is, Aufidus is veri, vágja az Adria habját,
S melynél semmi folyó hevesebben nem töri partját,
Eridanus kitekert fákat tengerbe sodorgat,

410. Habjai Hesperiat elszívják. * Mondabeszédként
Nyárerdők legelébb árnyaszták partjait ennek.

És mikor a lebukó napot úttévesztve vezette,

S a levegőbe kapott Phaeton gyeplőirül a tűz,

S a meggyúlt földnek minden forrása kiszáradt:

415. Ennek volt vize csak mérkőznie phoebusi lánggal.

A Nilus se nagyobb ennél, csakhogy tavat alkot

Aegyptus síkján, Libye fövényére kijárván;

Ister sem tetemesb, de hogy ez, míg futja világot,

Sok folyamot felszed, mely más tengerbe szakadna,

420. Ekként nem maga száll a scytha vidéki vizekbe.

Bérczlejtőn jobbról fakadó hab képezi Tybrist
 És medres Rutubát. Innen kanyarog ki sietve
 Voltumnus, Sarnus, mely támaszt nyugoti szellőt;
 Enyhe Marica vidékein át Liris patakozgat

425. Vestin habjaival; Silerus mosogatja Salernum
 Telkeit, és a mely sajkákat vinni sem ér rá,
 Macra, hamar beszalad Lunanál tenger ölébe.
 Feljebb húzódván, hol az égbe meríti gerinczét,
 Gallok telkire néz, s havasokkal ölelkezik össze.
430. Másfelől Umbernek, Marsusnak hozza gyümölcsét;
 Járja Sabinus nép szántóvasa, — majd megölelvén
 Fenyves szirteivel minden fiait Latiumnak,
 Hesperiával tart, míg Scylla nem állja el útját;
 Orma Lacin templom mellékeinél nyugoszik meg.
435. Italiánál is hosszabb volt, lánczolatát míg
 A tenger ketté nem vágá, s rá nem özönlött
 A televényre; melyet mikor a két tenger elöntött,
 Siciliába jutott legvégső halma Pelorum.

Harczra dühödtt Caesar örvend hogy vér ömöl ott, hol

440. Útja viszen, hogy nem leli végeit Hesperiának
 Ellenségtelenül, s nem gázol puszta mezőkön;
 Útja sem ingyen van, viadal vált fel viadalmat;
 Jobb szeret a betörött, mint nyílt kapukon bevonulni,
 És tüzzel, vassal pusztítani telkeken inkább,
445. Mint a gyarmatosok tudtával lépnie. Menni
 Gáttalan úton, és polgárnak látszani szégyenl.

Most, Latium habozó s forgó vonzalmak alapján

Oszlott népe, megütve csaták viharátul, először
 Ámbár visszajedt: mégis földsánczokat állít

450. A falerödökhöz, s mély védárkokkal övedzi.
 Gömböket és gépet, dárdát ellenre lövellőt
 Hordanak a falakon magasuló bástyatoronyba.
 Mágnuspárt a nép; hűséggel küzd az ijedség

- Benne: miként ha vizek hullámin dél szele száguld
455. Rémes üvöltéssel: minden hab utána törekszik;
 Szélveszek apja megint a földre ha sújt szigonyával,
 S duzzadozó habokon szeleit kibocsátja keletnek:
 Újabb szél veri bár, a végét uralja meg a víz;
 És míg fellegező Eurus dül a levegőben,
460. Déli szelet visz az ár. Érzelmet váltani készült ám
 A remegés, ingó hitöket viszi hajtja szerencse.
 Védtelenül marad a hetrusk nép gyáva Libonak
 Futtán; Umbria is hódol Thermus menekültén;
 Sulla sem ártja kezét belvillongásba, — nem indul
465. Apja nyomán, s Caesar neve hallására tovább megy.
 Auximumot vínák Caesar dandári: de Varus,
 Hátát sem fedvén, menekül erdőkbe, hegyekbe,
 A hátsó falakon. Kiriasztatik Asculumából
 Lentulus. A győző nyomon üzvén, a futamókat
470. Átterelé. Népes dandárából maga fut csak
 A hadnagy, sereget már nem vezető lobogókkal.
 Scipio! rád bízott várát te is Nuceriaanak
 Elhagyta, bátor veled a legerősb fiatalság
 Táborozott, kit elébb Caesartól visszaesatoltak
475. A Parthok végett, s kit a gallus okozta kudarczra
 Magnus visszaadott, s most, hogy zászlóihoz inti
 Római vér, hasznát az ipának ajándokul adja. *
- Vaskos erődeivel Corfinium örzi vitézlő
 Domitiust. Ennek hadikürtje szavára figyelmez
480. A sereg, egykor mely állt vérszennyes Milo mellett.
 A távol síkon szemlélvén kelni temérdek
 Felleget és hadakat napban ragyogó kopiákkal
 Fényleni: „Bajtársak! szaporán a partra rohanni:
 A hídát hab alá rontsátok“ — mond — s te folyó ár
485. Bérczid öléből most özönölj ki egész tömegedben!
 Hozd minden vizedet, törj össze szilaj dagadás közt

Minden csónakot; e vonal itten akaszsa meg a harc
Útját. E parton kedvszegve időzzön az ellen.

A rohanó hadifőt tartsátok fel; ha legelsőbb

490. Itt akad el Caesar, már ez minékünk diadal lesz.

Szólt s az erődből gyors seregét kivezette, — hiába:

Mert Caesar mihelyest szemlélé, mint törik útját

A folyam örvével, hevesen gyúladt ki haragja:

„Hát nem elég lyukakat fal közt fürkészni pulyának?

495. Síkon emeltek-e torlaszokat? Patakokkal akartok

Állani utam elé, gyávák? Haragos vizü Ganges

Gátlana bár: Caesart már fel nem tartja folyam, ha

Átlépé Rubicont. Lovasok dandára! Gyalog nép!

Menjete a pusztítani célzott hídra rohanva!”

500. Így szólott; rögtön megeresztett fékkel iramlott

A viadalmi futó; izmos karok újja röpíti

A vízen át gerelyét, záporfelhő-szakadásként.

Rögtön az őrséget megnyomván, a fedezetlen

Híd ura lesz Caesar s várába menekszik az ellen.

505. A roppant köveket hajigáló tornyokat immár

Elhelyezé, a fal mellé ostromkosok állnak.

Ímé, harczátok! kapuit feltárva, vezérük

A seregek foglyúl hozzák. Ott áll ez az önhitt

Polgár lábainál; de azért nagy lelke kihívó

510. Dacczal szól, felemelt fővel követelve halálát. —

Caesar látva, hogy ez kegyelemtől fél, s lakolást vár:

„Élj, bár kellelten, szemléld adományomúl“, úgymond,

„Napjaidat; kelts a vert pártokban bizodalmat;

Légy te bizonyságom. Kisérthedd küzdeni újra,

515. S győzz bár: tégedet e kegyelem nem fog kötelezni.“

Mond, és megkötözött kezeit szabadítja parancsa.

Ah! inkább a halál mint e kegyelem vala Róma

Méltósága iránt illőbb kiméleted, oh sors.

Hogy hona zászlóit követé, Magnust, s az atyákat

520. Főnökül ismervén: e bűnért nyerni kegyelmet,
 Honfinak a legfőbb lakolás. Elfojtva haragját,
 Szólt amaz elszántan: „Rómába nyugalmak ölébe
 Vágyol-e czenk? Viadalmi veszélyből akarsz kivonúlni
 Rég a halálra tökélt? törj inkább bizton; az élet
525. Vissza ne csaljon, vesd Caesarnak vissza kegyelmét. —
 Magnus ezenközben, nem tudván híve bukását,
 Készül pártfeleit szaporítani derék seregekkel.
 Másnapon indulót mielőtt fúvatna, akarja
 — Útra kiket küldend — kémlelni vitézei lelkét,
530. S tiszteletérdemlő hangon szól néma hadához:
 „Óh bünbosszúlok, jogosabb zászlók követői!
 Róma igaz katonái! kiket közügyünk paizsául
 Tettének a honatyák, — buzdúljatok e viadalra.
 Szörnyű dulásban gyuladoznak hesperi telkek,
535. És fagyos Alpokon át Gallok dühödése özönlik;
 Caesar fertőzött kardját vér fürdeti már is.
 Jobb szeretem, hogy elébb a harc veszedelme miránk sujt:
 Onnan eredjen a jogtapodás; most jöjön utánam
 Róma fenyíteni és megtorlani. Mert nem is illik
540. Harcznak mondanom azt, mikor a bosszús haza büntet.
 Ez csak olyan harc, mint mikoron Catilina, s az őrzült
 Czimborá Lentulus, és felgyűrt karu dőre Cethegus
 Hajlékinkra tüzes fáklyát terveztenek együtt.
 Szánni való dühödés! Caesar, kit sorsa Camillus,
545. S hősi Metellus faj-rendébe utal, — Mariussá,
 Cinnává sülyed. Meg foglak alázni bizonynyal,
 Mint Catulus Lepidust. Elesel mint Carbo, ki bárdom
 Súlyát érezvén, most nyugszik sicani sírban,
 Mint Sertorius, a vad Iberus bujtogatója.
550. Bár, igazat szólván, szégyellek mérni ezekhez,
 Sért, hogy Róma dühöd zabolázni kezemmél akarja.
 Mért is nem tért meg Crassus teljes seregekkel

- Scytha vidékekről, diadallal párth viadalból:
 Oly nevü ellenként vesznél mint Spartacus egykor.
555. Ámde ha isteneim veled is szaporítani akarják
 Czímeimet: kelevézt csóválni az én kezem is tud.
 Ismét felbuzdúlt a vér hevülő kebelemben,
 Meglásd, nem fognak csatasíkról megfutamodni,
 Kik nyugodalmukat is tudják élvezni. Nevezzen
560. Lassu-, hanyatlónak: koromért ti ne féltsetek engem;
 Itt a vezér, ott a katonák hadd légyenek aggok.
 Mennyire polgárát fel bírja emelni szabad nép,
 Addig emelkedtem: túl nincs más kényuralomnál;
 Zsarnokságot akar, ha ki túlszárnyalnia vágyik
565. Rómában Magnust. Itt consulok, ott a lovagrend
 Tábora kél. Az atyák seregét meggyőzi-e Caesar?
 Oly szégyentelenül ragadozna-e vak folyamattal
 A sors mindeneket hozzája? Sok évötöd óta
 Lázzadozó Gallus, pihenéstelen élete nyujt tán
570. Ösztönt? vagy mivel a hűs Rhenus habjaitól fut,
 S a kit felkeresett, hátát mutogatja Britannak,
 A ki az Oceanust nevezé múltó szakadéknak.*
 Űres gögödben fenyegetsz, hogy híre dühödnek
 A fegyerre kapott várost kizavarta helyéből.
575. Nem töled futnak, te botor: hozzám gyülekeznek,
 A ki midőn jeleim minden vizeken ragyogattam,
 Még mielőtt kétszer megtelt vala Cynthia gömbje,
 A rabló minden tengerről ijedten elillant,
 S száraz zúgjaiban hajlékot kére magának.
580. A ki a scyth Pontus vadonában szerte bolyongó
 Vad fejedelmi vezért, Rómát megalázni törekvőt,
 Sulla szerencsáját haladólag, hálnia késztem.
 Messze világokat eljártam; bár merre terülnek
 A föld tájai, hódolnak diadaljeleimnek.
585. Phasisi jéghabokig győzelmmet ismeri észak;

Aegyptus melegén, s hol nem hajlik meg az árnyék,
 Járvá Syenében, — tudom a délszak levegőjét.
 Törvényemtől függ nyugottal hesperi Baetis,
 Mely a tűnő Thetist legutóbb veri a folyamok közt.

590. Ismer igába jutott Arab, és hadi Henioch és a
 Colchisi, gyapja miatt a ki lett emlékezetessé.
 Tiszteli Cappadok és titkos felséget imádó
 Judaeus, szintúgy a léha Sophene hatalmam':
 Armeniust, Taurust, — megigáztam durva Cilexet:

595. A polgárharczon kívül mi maradt meg ipamnak?"

Nem követé katonák riadása vezéri beszédét,
 És sebes indulót nem sürgete senki csatára.
 Megremegett Magnus maga is; majd visszavezénylő
 Zászlait; ily viadal válságira féle bocsátni

600. Caesar pusztá nevétől már megvert hada sorsát.
 Mintha kivert bika fut, viadalmat vesztve, gulyából,
 S erdők rejtekiben, sivatagban szerte bolyongván,
 Törzsökök ellen ront, szarvát azokon köszörüli,
 Vissza se tér legelészni elébb, míglen nyakaszirtja,
 605. Szügye nem izmosodik; majd győz, és őre daczára
 Kénye szerint hordozza a nyájt; a többi bikák is
 Járnak utána: igyen lévén mérközni erőtlen,
 Magnus Hesperiát oda hagyja, s az apuli síkon
 Futván, Brundusium biztos várába vonul be.

610. Egykoron e várost alapíták dictei vidék
 Gyermekei, Cretából kik atheni hajón menekültek
 Theseus elvesztét hazugul jelző lobogókkal.
 Itten az ívalakon kanyaruló Hesperi partrol
 Egy keskeny földnyelv a sík tengerre szalad ki,

615. Adria habját mely görbült szarvával övedzi.
 Így sem válna derék kikötővé a szakadékok
 Közzé ékelt víz, ha nyugot fúvalmait, és a
 Hullámostromot egy sziget ormai vissza nem űznék.

- A nyílt tenger elé természet emitt is, amott is
 620. Szirteket állítván, minden szelet úgy kirekeszt, hogy
 Bizton nyughatik itt az edény * rengő kötélén is.
 Innét tárva az út, tartson révébe vitorlád
 Corcyranak akár, vagy balra lobogjon az Ion
 Tengtől mosatott Illir epidamnusi partra.
 625. Itt menekül a hajós, mikor Adria minden erővel
 Duzzadoz és felhőkbe Ceraunia ormai vesznek,
 S a calaber Sasont tenger tajtékja fűrésztli.

Most, hogy háta megett nem lát segedelmet ügyéhez,
 S zordon Iberusnak földén megküzdeni, — útját

630. Közben eső havasok mérhetlen sorzata állja:
 Megszólítja fiát, nagy háza korosb csemetéjét:
 „Menj a messze világ zugait felhajtani, verd fel
 Euphratest, Nilust, s mind a hova hír-nevem elhat,
 És a nemzeteket, miknek hirdette vezéri
 635. Kardom Róma dicsét. Telkek művelője Cilix hadd
 Menjen vízre megint. Urait keltsd harczra Pharosnak,
 S hív Tigranesemet. Pharnax kardját se feledd ki,
 Kérlek, sem kóbor népét két Armeniának,
 Sem pedig a Pontus partjának durva lakóit,
 640. Riphaeus seregít, s kiket a scythák szekerétől
 Járt Maeotisnak tömörült álló vize környez.
 Mért számlálni tovább? Hintsd el mindenfele harczunk
 Napkeleten; minden meghódolt népeket izgass,
 Járjanak újra velem tábort minden diadóim.*
 645. És ti is, a kikről Latium nevet ad az időnek,
 Epírusba hajóztok az első északi széllel,
 A görögök s Macetek földén szaporítani erőnket,
 Míg a téli szünet békét hagy.“ Lőn foganatja
 Szózatának, s homorú sajkán eleveztek a partról.
 650. A huzamos fegyvernugvás', a béke' betegje
 Caesar — hogy semmit megváltoztatni ne merjen

- A végzet — nyomon űzi vejét s tör utána sietve.
 Más megelégednék, ha letiprana egy rohanással
 Annyi falat s ellent kiriasztana oly sok erődből.
655. Róma, világ feje is, viadalmi drága jutalma
 Meghódolna hamar: de ki mindent merni szokott volt,
 S azt hiszi mitsem tett, ha maradt még tenni valója, —
 Böszülten zúdúl Caesar; már bírja egészen
 Italiát, de mivel Magnus, végpartjain áll még,
660. Fáj neki hogy közös az; s ellenfele újra hogy a sík
 Tengereken ne kalandozhasson, nagy tömegekkel
 Zárja el a habokat, s a töméntelen árba hegyet hány
 Tékozol annyi erőt sikeretlen; szirteket éhes
 Örvények falnak, bérczek fövényekbe vegyülnek.
665. Aegeum közepébe miként az Eryx magas orma
 Dölne, de a mélységekből nem tűnne ki szirtje,
 És az avernusi tó fenekére habár gyökerestől
 Szállna is a Gaurus kiszökött sziklája. Mikor már
 E tömeg a mélyben nem akart tömörülni: kelepczét
670. Erdei döntögetett szálfákból terveze, roppant
 Messzeható szövénnyt szerkesztve azok sudarából.
 Tengerek árja felett a döllyfös Persa is útát
 — Monda szerint — ekkép' alakított, a ki hidakkal
 Európát Ásiához, Abydust kötve merészen
675. Sessonhoz, — ragadó Hellespont árajain átkelt,
 Míg gályáit Athos méhén úsztatta keresztül,
 Napkelet és nyugot fúvalmit számba se véve.
 Erdő zárja le a kikötőt, sánczczal magasúl az
 Alkotmány s tornyok hosszú sora tánczol az áron.
680. Magnus látva hogy a kikötőt már száraz övedzi,
 Búval emészti magát: ösvénnyt mint nyisson az áron,
 Tengerszerte miként terjeszse ki a viadalmat?
 Tördeli a gátat kifeszült kötélű tutajokkal,
 Mellyeket a délszél is emel: sok erős torony ottan

685. Összerogy és Magnus gályáinak út hasad ekként.
 Másfelől éjenként vetgépen erős karok által
 Szórata tűzkoszorút. — Végtére beáll a titkos
 Elvonulásra való percz, s társinak oszta parancsot:
 Fel ne riaszsa hajós-zaj a partokat, és ne jelezzen
690. Óraszakaszt a kürt, a sípjeladásra se várjon
 Tervavatott matróz. Mikor a szűz hajnalodott már, *
 Mely a napot vezető mértéket fogta előzni,
 Halkkal elindult a gályák raja. Sűrű fövenyből
 Nesztelenül vonják a kampós horgonyokat föl.
695. Míg a vitorlaszarúk billennek, s a magas árbocz
 Égbe mered: remegőn hallgatnak a gályavezérek;
 S míg a fürge legény a vásznat göngyöli, halkan
 Bánik az izmos alattsággal, hogy a lég se süvöltsön.
 És mit tőled a hős ekképen kére, szerencse:
700. „Mit nem adál bírnom, legalább elvesztenem engedd
 Italiát“ csak alig történt meg. Erős morogással
 Zúg az edények alatt rengő víz, csapkod a hullám,
 Annyi hajó szántván tenger kebelébe barázdát.
- A ki előtt kapuit, falait megnyitja — szerencse
705. Fordúltán kicserélve hitét a városi népség —
 Görbekarú kikötő kapujára siet ki az ellen,
 És fájlalja, hogy a gályák nyílt vízre osontak.
 Hah, szégyen! Magnus szaladása kicsiny diadalnak!
 Keskeny volt a rés, melyen a gályák kifutottak,
710. Chalcis alatt zúgó euboeai víz nem ilyen szűk.
 Itt közülök kettő felakadt, s a gályahorognak
 Jutva fogára, nehéz csata közt a partra kiúszott.
 Nereus itt pirosult vala polgárvértől először.
 Többi hajó menekül, két társát hagyva magára.
715. Mint mikor a pegasaei naszád Phasisba hajózott,
 S Cyane szirtei a tengerből elébe meredtek,
 Csak faravesztve tudott közülök kisírülni az Argo,

- És a csabdasziget * csak a híg habot ütve, varázsát
Elveszté. Phoebus közeledtét hirdeti már a
720. Hajnali színvegyület, pirosúl, fejlődve világa,
A közelebb ragyogók sugárait elnyeli, bágyad
A hetevény, az ökörpásztor kókadt szekerét az
Égi derű olvasztja magába. Letűnnek a fényesb
Csillagok. A forró nap elől maga Lucifer is fut.
725. Tengeren ülsz Magnus! de veled nincs régi szerencséd,
Mely a sík vizeken diadalmasan üze kalandort.
Győzelemünnpiden kimerült, és elhagya sorsod.
Hölgyed, gyermekeid, házisteneid hadizajba
Mennek, egész népek lépnek nyomaidba hatalmas
730. Bujdokoló! idegen föld van kijelölve, nemes rom!
Nyughelyedül. Nem azért, hogy az istenek a honi sírtól
Kivánnák poraid' megfosztani, ámde Pharosnak
Czélozzák fövenyét megverni ezen ravatallal.
Hesperían könyörülnek azért, hogy messze vidéken
735. Födje el a sors e borzalmat, s tiszta maradjon
Magnusa vérének foltjától Róma mezője.
-

HARMADIK ÉNEK.

Már a gályahadat, szőtt szárnyainak neki dőlven
Kergeti délfuvalom; tenger közepét szeli a raj.

Íoni part vizeit szemlélgetik egyre hajósok,
Csak Magnus szeme nem fordul el Hesperiáról,

5. Míg hona réveit, a partot, melyet soha többé
Nem fog látni viszont, a ködbe vesző hegyek ormit,
S a bércek halovány sorait látá tünedezni.

Bágyadt tagjai a hősnek most álom ölébe
Nyugszanak el; szörnyű, iszonyatkeltő alak! íme

10. A megnyílt földből kél Julia bánatos árnya,
Vészarczczal, lobogó ravatalján állva imígy szól:
„Elyzium hajlékaiból, kegyesek mezejéről
Bujdosom; a szomorú Styxhez, gonoszok seregéhez
Vonzanak a polgárharczok. Furiák lobogatják

15. Égő üszkeiket, látom, kardodra. Temérdek
Sajkát a lobogó Acheron révésze szerelget;
Tartarus a sok ezer lakolót befogadni kitágul,
Csak nehezen tudják gyors kézzel végzeni tisztük'
A párkák, s jobbok fonalat vagdalni kifárad.

20. Oldalamon, Magnus! fényes diadalmakat ültél;
Csillagod ágyaddal meg van változva; kit a sors
Azzal vert meg, hogy romlásba taszítsa hatalmas
Férjeit, ágyasodul Cornelia ime szegődik
Meg sem hült poromon. Csüggjön harc- s tengeri útban

25. Zászlaidon, csak enyim hadd légyen nyugtalan álmod;
 A szerelem gyönyörét élvezni ne légyen időtök,
 Nappalidat Caesar, pihenésed' Julia oszszá.
 Lethei partoknak feledékenysége sem irt ki,
 Hitvesem, elméből; lelkek fejedelmi követnem
30. Engednek téged. Viadalmidon a csatarend közt
 Állok. Szellemem és árnyam fog lenni örök gát,
 Hogy soha Caesarnak veje, Magnus, lenni ne szűnj meg.
 Karddal sem sikerül viszonyink' szétvágnod. Enyimmé
 Tész a polgárharcz.“ Így szólván visszarepült az
35. Árnny, a rémült férj ölelése között eloszolván.
 Ez pedig, istenek és holtak bár vésszszel ijesztik,
 Harczra nagyobb szívvel gyuladoz, számítva bajokra.
 „Hitvány álmkép“, mond, „mért rettentene engem,
 Nincs az enyészszet után érzés: vagy nincsen enyészszet.“
40. Majd mikoron Titan már hullámokba hanyatlott,
 És fényárasztó gömbjéből annyi merült el,
 Mint a telendő vagy lefogyó hold hía: kitárult
 A vidám száraz kényelmes réve; alattság,
 Árbocz nyugszanak, a partot közelítik evezve.
45. A kifutott rajokat mikor a szél vitte magával,
 S eltűntek szem elől a tengeren: álla vezéri
 Caesar az Ausonföld partján egyedül; nem örül ő
 Pompejus szaladása felett: panaszkodik inkább,
 Hogy bizton viheté hátát ellenfele át a
50. Tengeren. Ám nem elég már semmi szerencse az elhitt
 Férfinak; és nem is oly keveset vár a diadaltól,
 Hogysem az ütközetet halogatná. Mostan eszébből
 A harcok gondját kiveté; békére irányzá
 Gondolatit; tűnődve miként nyerhesse meg a nép
55. Léha kegyét, tudván, hogy vonzalom és harag egyként
 A gabonától függ. Csak az éhség tész daczossá
 A népet; mikor a pulya pórt hizlalja, tekintélyt

Akkor nyér az erős. Nem fél a nép, mikor éhes.

Curiot általeveztetí Síciliába, holott a

60. Tengerek a szárazt áttörték vagy betemették,

Közbeneső földet partúl foglalva maguknak.

Roppant itten az ár dühe; folyvást küzködik a hab,

Megtört lánczolatát a bérz hogy vissza ne nyerje.

Sergei a szárdok tájékira is behatolnak.

65. Mind a két szigetet termő televény jelesíti:

Nincs föld, mely idegen gabonával Hesperiát, s a

Római csüröket oly dúsan megtölteni tudná.

Áfrika földe alig sikeresb, mikor Auster enyészten

Fellegeit Boreas felgyűjtven délszaki égre,

70. Záporokat patakozgat alá, hoz gazdagon áldást.

Ellátván ezt a diadalmak hőse, honába

Tér; nem fegyverezett dandárok járnak utána;

Békés arczok ezek. Hajh! most, ha a Gallusok és az

Északi országok győzője gyanánt közelednek:

75. Messzeható fénynyel hány győzelemjel előzné,

Hány viadalkép a bevonulót; a ki bilincsbe

Verte az Oceanust, a Rajnát; s dics-szekerének

Szöke Britannussal Gallus hős járna utána;

Mily diadalt veszített a többet győzni sovárgó!

80. Városokon vidám népraj nem környezi útját,

Néma ijedséggel nézik; nem gyűlnek elébe

Üdvözlő tömegek; s örömét leli benne, hogy őt így

Rettegi a sokaság; tetszik neki, hogy ne szeressék.

Meghaladá immár Anxur szédületes ormát,

85. És a nyirkos utat, mely visz pomtini mocsár közt;

A meredek ligetet, hol uralg a scytha Diana,

S mely megyen Alba felé, hogy elért a consuli útra,

Állva magas dombon megpillantotta hazáját,

Melyet egész folyamán nem látott északi harcznak,

90. S Róma erődi felett álmélnokdván, imigyen szólt:

- „Istenek őrlaka! hát harcz nélkül hagytak-e árván
Férfiaid? Hát mely falakért fog küzdeni e nép?
Jó, hogy most keleten támadt viharok nem emésztik,
Róma, határaidat; Pannon, gyors Sarmata haddal,
90. És Geta nem frigyesül a Dákkal; Róma szerencséd,
Hogy csak belhad emészt, mikor ennyire gyáva vezéred.“
És bevonúlt a megdőbbent városba. Remegnek,
Hogy mint hódított város falait, keze ádáz
Tűzzel emészteti meg, s porrá töri isteneit majd.
100. A remegés ekként jósolgata: Megteszi mindazt,
A mi hatalmában van. Nincsenek ünnepi jelvek,
Álöröm-ujjongás szavakat nyelvekre nem idéz,
Meggyűlölni alig jut eszükbe. A phoebusi csarnok
Telve atyákkal, kik jog nélkül rejtekeikből
115. Vonszoltattak elő. Nem fénylik consuli fő a
Tiszteletes széken; nincs ott az utána legelső
Praetori méltóság. Diszszékek tűnve helyökről,
Minden Caesar lőn: a kormány pusztá tanúja
Hívatlan szónak. Meghúnyáskodva szavaz mind,
110. Csarnokot, országlást, vagy bár valamennyire pallost
S számkivetést indítványozna is. Ámde szerencse:
Zsarlani hogy jobban szégyelt, mint Róma hajolni.
Végre van egy ember, kit daczra gyulaszt a szabadság,
S megkísérti, vajon jog előtt hátrál-e erőszak?
115. Látna miként töretik Saturnus temploma' zára
Durva erőszakkal, szaporítá harcz Metellus
Lépteit, — és Caesar seregén áttörve megállott
A még fel nem vert csarnok kapuján. (Az aranyszomj
Egy maga nem tud csak vastól rettegni haláltól.
120. Engedik a jogokat vita nélkül veszni: czivódást
Csak te silány jószág szítasz.) S gátolja rabolni
Caesart; tiltakozik harsányan szólva jogörként:
„Keblemen át fog csak felnyilni előttetek e ház!

- Rabló! a kincset szent vérbe keverve vihedd csak.
125. Sértett hivatalom' megtorlani van bizonyára
Isten. Crassust is követék viadalba jogörök
Átkai, balmenetű harczt zúdítva fejéhez.
Rántsd vasadat! nem kell e néptől tartanod, a mely
Látja galádságod'. Szemben veled egymagam állok.
130. Elvetemült katonád a mienkből nem veszi bérét.
Van nép verni való, s elajándékozni elég hely.
A kimerült békét nem kész kirabolni szegénység!
Van harc, Caesar, elég.“ E szókon gyúlva haragra,
Mond a vezér: „Nemesen meghalni sikertelenül vágysz;
135. Nem fogom ily vérrel kezeim' mocskolni, Metelle!
Nincs rang, mely téged méltóvá tesz haragomra,
Hát a szabadságot megvédni magad maradál csak?
Annyira mégis tán nincs felfordulva világunk,
Hogy helyesebb ne legyen Caesar törvénytapodása,
140. Mint az az alkotmány, melynek te vagy öre, Metelle.“
Szólt hevesebb lángokra gyuladva; mivelhogy az ajtót
Mégsem hagyta el a jogok öre; körülviszi ádáz
Fegyveresin szemeit, békét tettetni feledvén.
Cotta beszéli le most a jogört, így szólva: „Szabadság
145. Rontja szabadságát a népnek, mely urat ismer,
Megmarad árnya neked, ha parancsát megteszed önként.
Annyi erőszaknak kellett hódolva hajolnunk!
Semmit sem lehetett nem akarnunk, — ez leszen, a mi
Aljas félelmünk szenyjét tisztítani fogja.
150. Hadd vigye mentülelébb a vad harcok fene magyát.
Kárt csak az a nép vall, kit örintézkvényei védnek:
Szolganyomor terhét nem a szolga, de zsarnoka érzi.“
Megnyílt a templom, hogy elállt mellőle Metellus.
Visszadörög Tarpej sziklája, kemény riadással
155. Ajtók megnyíltát hirdetve; kiszóratik ekkor
Csarnok rejtekiből, Rómának régi napoktól

- Bántatlan jövedelme, mit a pun s persa hadakban
 Nyert vala. Itt volt a megvert Filepadta harárcsál,
 A mit ijedt szaladásközben Pyrrhus hagyta hátra,
160. Fabricius mellyért áruba nem adta hazáját;
 És valamit takarékos apák jámbor keze szerzett;
 Melyet adóban, dús Asiának nemzeti küldtek,
 Mit Mínos szigetén sarczolt diadalmi Metellus,
 S távoli tengeren át Cato vontata cyprusi földről.*
165. Napkelet érczadományai, rabfejedelmek utolsó
 Kincse világra kerül, mely egykor elől vitetett a
 Magnus dicsmenetén,.... szomorún így dúlatik a ház,
 Ekkor lőn legelébb Caesarnál Róma szegényebb.
- Magnus ezenközben harczokra tüzelte fel a föld
170. Minden nemzeteit, hogy romba temesse magával.
 Nyujt kitörő viadalra hadat szomszéd Görögország,
 Phocisi sergeket ad Amphissa s cyrrhai szirtek;
 Küldi hadát Parnassusnak két árva oromja.
 Összegyüleksenek a Boeotia hősei, a gyors
175. Cephisos jósló vize, és a cadmosi Dirce
 Habjai közt lakozók, a pisai sergek, az Alpheus,
 Mely a tenger alatt vizeit viszi sicani partra.
 Hercules Oetaját Trachys fia, — Maenalusát az
 Arcas hagyja. Dryops, Thesprot kél, chaoni ormok
180. Néma cseresseiből Sellák ős népe gyülekszik.
 Bárha toborzással kimerül is az összes Athenae,
 Könnyű dereglye sereg lepi mégis a phoebusi révet;
 Három sajka siet Salamist bizonyozva urának.
 Zeüsz kedvelte sziget, vén Creta vitézei a száz
185. Városból jönnek; kézívvél bánni tudó nép
 Gnossusból; Gortyna ijászhai, parth nyilazóknál
 Nem hitványabbak. Jön dardani Oricon, és a
 Rengetegek közepett bolygó Athamassal az ősi
 Encheli nép, ki az átalakult Cadmus temetőjét

190. Ismeri; Cholchisrol nevezett Absyrtis, a melyet
 Adria habja fereszt. Peneus vidéke lakói,
 Aesoni Jolcost kik hasogatják thessal ekével;
 Kik legelébb küzdtek habbal, mikor éktelen Argo
 Parti hajózással vitt távoli népeket össze,
195. És a halandókat haragos habok és szelek ellen
 Támasztván, a halált egy új nemmel szaporítá,
 Thracia bércezt, a Haemust elhagyja lakója
 Két alakú népről regemondogató Pholoet is.
 Pusztá maradt Strymon, mely mellől bisoni szárnyas
200. Forró Nilra siet, miveletlen Cone azonkép;
 Merre kapukra szakadt Ister viszi sarmata habját,
 Egy ággal tengerbe nyomult Peucét mosogatván.
 Mysia, melyen hűs folyamával fut le Caicus,
 Idai bércek alatt a mostoha telkü Arisbe.
205. Kik Pitanét lakják, s Pallas adományait, a mely
 Phoebusnak diadalma miatt, gyászolja Celenaet. *
 Hol gyors Marsya lejt, s egyenes folyamával a bolygó
 Maeanderbe vegyül, s elegyülve futása hanyatlik.
 Érczaranyat termő Pactolus földe, s az a rész,
210. Melyet amannál nem rosszabb Hermus vize szegdel.
 Veszni menő seregét, zászlóit az ilioni népek
 Végzetesen követik; nem tartóztatta fel őket
 Trojai monda; sem az, hogy Caesar, Julius utóda.
- A syr nemzetek is gyülekeznek; pusztá Orontes,
215. A hírként áldott Ninos és a léha Damaskus.
 Gaza is és pálmás erdőivel ékes Idume,
 Ingadozó Tyrus és Sidon, bíborcsiga honja.
 Tengeren át ennél egy népet sem viszen a sark-
 Csillag után egyenesb úton viadalra hajója. *
220. A hagyomány, ha igaz, Phoenixnép merte legelsőbb
 A maradandó szót kifejezni esetlen alakkal;
 Vízi-növénypapirost Memphis még gyártani nem bírt,

- Csak madarak, vadak, és más állatlények alakja
Tartá fönn, sziklákba bemetszve a táltosi nyelvet.
225. A Taurus liget, a Persëus Tarsussa, üres lesz
A vén szirtekből alakult, tág coryci barlang.
Tengeri zajtol zeng Mallossal távoli Aegae;
Mégyen igaz gályán, igaz emberként a Cilix is.
Messze kelet zugait felkelté a hadi lárma:
230. Ott hol imádtatik a Ganges, mely torkolatát az
Ébredező napnak maga szegzi csak a folyamok közt,*
Árnyait a keleten születő szél ellen emelvén.
Pellai hős Thetis birodalmát hagyva, megállt itt,
S megvallá, hogy a föld nagysága legyőzte hatalmát.
235. Hol haragos tengert ver az Ind, ágas folyamával,
És meg sem látszik roppant tömegében Hydaspes;
Kik puha nádbélnek mézédés nedveit iszszák.
Sárga varázs-írral mosogatják fürteiket meg,
Hosszú fátylaikat leszorítják gyöngyös övekkel;
240. Kik magok állítván máglyáikat, élve ugornak
A farakásra. Minő e nemzet lelke! Bevágja
Végzetek útait, és mikoron megelégteli éltét,
Hátralevő részét istenségének ajánlja.
Jött fene Cappadok is, henye népe kietlen Amannak,
245. Örménysége Niphates szirt-sodró folyamának;
A levegőbe merült erdőket hagyja Caotra.
Gyűlt az Arabs idegen vidékre, csodálva tekinti:
Árnyaikat sohasem vetik itten balfele a fák.
Római fergetegek fölkelték messze Oretat,
250. Carman hősöket is, kiknek már délre hanyatló
Tájukon a gönczöl lemerül, ámbár nem egészen,
És az ökörpásztor pályája igen rövid és gyors.
Aethiopok földét, hova állatkör nem is érne
Semmi jegyével sem, ha csak a térdére sikamlott
255. Görbedező bika nem nyújtná el körmei végét.

Merre nagy Euphrates rohanó Tigrissel özönlik,
 Persis ölén testvérforrásból eredve; ha őket
 Összebocsátná a föld, nem tudnók, melyiket kell
 Névnek meghagynunk. Telkekre kiárad az áldott

260. Euphrates, Pharos árjaiként dolgozva; de Tigrist
 Hirtelen elnyeli a föld, és titkos folyamását
 Elfödi; míg ismét napfényre kerülve, megújult
 Forrásán oda adja vizét a tengeri habnak.

Caesar sergei és ellenfele zászlai közt a

265. Harczra szokott Parthus, kétes vonzalmival állván,
 Örvend a megoszolt haderőn. Nyilait keni kóbor
 Scythák népe, kiket Bactros hideg árja kerít be,
 S Hyrkan rengetege. Lacedaemon sarjai, zordon
 Heniochus lovasok; s ádáz Moschus közeléből
270. Sarmata; cholechisiak telkét hol szegdeli gazdag
 Phasis; a hol Craesusra siralmas Halys vize futkos,
 Hol Tanais vize a Rhipheus oromról alászáll,
 Mindegyik pusztát más-más földrész neve jelzi,
 Ásia és Európa között szolgálva határu.
275. A föld két részét egymástól elkülöníti,
 Most ezt, majd meg amazt terjesztgeti váltva folyása.
 Hol maeotisi árt Pontus zajló foka nyeldes,
 S Herkules oszlopinak hírét csökkentti, mutatván,
 Hogy nemcsak maga Gades ereszt vizet Oceanusból.
280. Itt essedoni nép; Arimaspe, ki fűrtit aranyba
 Foglalgatva szorítja le, itt a bajnok Arius,
 És kit sarmata harc éhségei közt lova táplál,
 Massagetával együtt, riadoznak röpke gelónok.

Hajnali tájékról mikoron Cyrus hadi népét,

285. Vagy mikor a persák ura, záporozó nyilak által
 Számba szedett seregét vezeté, vagy az öcscse szerelmét
 Torló hős * evezett a tengeren annyi hajóval:
 Nem ment ennyi király egy tábornagnak utána,

Ily sokféle ajak, viselet sohasem vala együtt.

290. Magnus mérhetlen romjának társaiúl a
Végzet ezer népet felrázván gyűjt ide, tervez
Hamvaihoz méltó temetést. Szarvval jeles Ammon
Nem késett hadait fegyverzeni Marmarikának,
Mind az egész libyéi sivárt, a nyugoti mórtol

295. Kezdve Paraetonium Syrtiskörnyezte fokáig.
Hogy ne külön kelljen meghódítgatni, szerencsés
Caesar! mind a világ ott lesz Pharsalia mellett.

Ez pedig elhagyván remegő Rómának erődit,
Fellegező havasok bérczén repül át seregével.

300. S míg más népeket a rohanó csupa híre megijeszt:
A válság közt is hitet állani, nem görög észszel
Mernek a phocaidák * daliái. Szerencse helyett ők
Eskünek és elvnek hódolnak. Mégis előbb a
Vad haragot, zordon lelket lágyítani, enyhe

305. Szóval akarják, s a közel ellent kérni kimennek,
Cecropi Pallasnak vívén békés olajágát:

„Külharczok bajait mint osztók Massiliának
Népei folytonosan veletek: Latiumnak akármely
Korbeli évkönyvét nézd meg bár, írva találod.

310. És most is, diadalmi remény idegenbe ha izgat,
Itt a kezünk, külső harcához felajánlva fogadd el:
De ha siralmas harcra, ha átkozatos viadalra
Törtök, visszavonók, vesztegleni, sírni tudunk csak
Villongásitokon. * Szent sebhez nyúlni tilalmas.

315. Bosszu tüzelné bár egymásra az isteneket, bár
Földnemzette gigasz vívná az eget: de azért az
Emberi buzgóság szívét, kezeit felajánlani
Még se merészkednék Zeüsznek; s az isteni sorsban
Járatlan gyarlót a villám fénye tanítná,

320. Hogy még a Dörgő egyedül országol az égen.
Úgy is számtalan a nép, mely mindünnen özönlik,

- És nem is oly ernyedt s vétekre fogékony ez a kor,
 Hogy polgárharczban fegyvert kelletlen emelne.
 Bár mindenki velünk értvén egyet, vonakodnék
325. Osztani sorsotokat, s idegent nem látna tusátok!
 Atyját látva, kinek keze nem zsibbadna meg ekkor?
 Birna-e a megoszolt testvér egymásra nyilazni?
 Végünk van, mihelyest fegyvert nem azoknak adátok,
 Kik jogosítvák rá. * Kérelmünk lényege im ez:
330. Hagyd a rettenetes sasokat, bosszús lobogókat
 Massilián kívül; emberségünkre magad bízd.
 Hagyd kirekeszteni a harczt, s Caesart befogadnunk.
 Hadd legyen egy vétlen, s mindkettőtökhöz igaz hely.
 És az örök várost mikor a sors megkönyörüli,
335. S tetszik az alku, legyen fegyvertelenül hova jönni.
 Vagy, ha midőn az iberusi harcز válságai hívnak,
 Mért térsz el rohanó pályádról? Semmi nagyobb súly,
 Semmi jelentőség nincs e helyt. Harczi szerencse
 Ránk soha sem ragyogott; bujdosván ősi hazánkból
340. Feldult Phocisból ide tettük lakhelyeinket.
 Messzi világ partján védelmet kis falak adnak,
 Hűségünk hirhedt egyedül. De ha zárni erődink'
 Ostrommal készülsz, s kapuinkra rohanni erővel:
 Űszkeidet, kelevézeidet felfogni határzók.
345. Kútfejeket ha lezársz, fel fogjuk lelni folyásit;
 Nyaljuk a vájt rögöket, szomjazván; bő eleségünk
 Hogyha fogyatkozik: azt fogjuk faldoklani rútul,
 Mit szemlélni csömör, s érinteni undorodás lesz.
 Tűrni szabadságért mind azt nem retteg ez a nép,
350. A mit szenvedé a púnostromlotta Saguntum.
 A kiaszott emlőn éhen függő csecsemőket
 Anyjok kebléről leszakítván, tűzbe dobáljuk.
 A feleség szeretett hitésétől vészi halálát;
 Testvér testvérral sebeket vált — küzdve — ha készítik;

355. Inkább ily polgárviadalt. Mondák görög ifjak;
Míg a vezér, komor arcza haragra mutatva korább is,
Bosszús indulatit, szókbán foglalva, fakadt ki:
„Füstbe megy a görögök célunkba vetett bizodalma;
Bár útunk sietős a nyugoti földre: kidúlni
360. Massiliát van időnk. Katonák! örvidenetek kell!
Ím a sors minekünk viadalmat ajándokul is nyújt.
Mint szélvész, erejét elveszti, üres levegőben
Bolygva, ha erdei fák sűrűn nem akadnak elébe;
Mint tűzvész elenyész, mihelyest akadályá hiányzik:
365. Nékem is akként árt ellenség híja; csapás az
Fegyveremen, ha nem áll ellent, kit verni lehetne.
Lám, ha „magam mennék”, gyáván szétküldve vitézim’,
Akkor nyitva az út. Be akarnak zárni, nem is ki.
Aztán hát a harc mirigyét gátolni akarják....
370. Megkeserültek a békét, melyet követeltek,
S átlátjátok hogy biztos menedék egyebütt nincs,
Míg élek, mint a Caesarintézte hadakban.“
Szólt, s a meg nem ijedt városnak tartva, erődít
Látja bezárva s erős ifjak seregével övezve.
375. Egy halom a faltól nem messze magasra mered föl,
Sátorozó ormán kiseded sikocska terül el.
E dombot Caesar hosszú védgáttal övezni
Jónak látva, derék táborhelynek szemelé ki.
A város szomszéd részének erődei véle,
380. Állanak egy vonalon, síkság a két hegy ölében.
Most e két hegyet egy orias munkába kerülő,
Roppant töltéssel köti össze. De mégis elébb, hogy
A száraz felől a várost elzárja egészen,
Tábora ormától a partig hosszú művet von.
385. A folyamot, legelőt mély árok zárja; közönként
Gátak emelkednek gyeptől és hányt televényből,
S a gát hosszában sűrű párták sorakoznak.

- Már csak azért is örök hírt érdemel a görögöknek
 Városa, hogy rettegében nem tántorodott meg,
 390. Meg sem is adta magát; sőt feltartá az emésztő
 Harcz rohamát; és a diadalt hevenyészni szokott hős
 Vesztegel itt. A sors akadályra talált, s a szerencse,
 Mely az egész földnek sietett őt tenni urává,
 Elvesztette ezen napokat. Majd messze vidékig
 390. Rengetegek dőlnek; szálfák irtatnak az erdön,
 Hogy míg rözse, porond alkotják a tömeget bent,
 Összerovott kapcsok teszik oldalait tömörebbé:
 Így a tornyok alatt a geréb szétmállani nem fog.
 Állt vala egy liget ott, sértetlen hosszú időn át,
 400. Ágbogtól beszövítt mélyében barna sötétség
 S hűs árny, a sugarat kirekesztő lomboszat alján.
 Nymphasereg, pusztát szerető Pán, berken uralgó
 Silvanus * nincs itt; embertelen istenimádás
 Módja van itt; komor áldozatoknak emelve az oltár,
 405. Emberi vérnek van minden fa locsolva torával.
 És ha hitelre talál nálunk a régi kegyes szó,
 Még a szárnyasok is félnek telepedni reájok,
 Rejtekeikbe' pihenni vadak; szálfáira szélvész
 Nem mer rontani, sem villám lerohanva sötétlő
 410. Fellegiből; bátor szellőtől sem remeg a lomb,
 Mégis ijesztés ül a fákon. Barna erekből
 Áradoz a víz. Nincs komor, isteni szobrain ízlés;
 Csonka fatuskókból meredez fel idomtalan arczuk.
 Már maga a korhadt s kirehült törzs színe ijesztő.
 415. Istenségeiket ha szokott idomukban imádnák,
 Nem rettegnék így; borzalmukat ez teszi nagygyá:
 Nincsen az Istenről, kit félnek, semmi fogalmuk;
 Gyakran reng a föld, üreges barlangjai bőgnek;
 A tiszafák — így mond a hír — bókolnak alá s föl,
 420. Tűz lobog a bokrok közt, égő, még sem emésztő;

- És sárkánykigyók tekerőznek a fák derekára.
 E helyet a lakosok nem bántják látogatással,
 Isteneiknek adák. Mikoron délen vagyon a nap,
 Vagy mikor éjbe borúl a menny: a pap se merészel
 425. Menni belé, mert fél bukkanni ligetnek urára.

E berek erdőjét rendelte kiirtani vassal:

- Mert közel a műhöz; sértetlen előbbi hadakban,
 A letarolt bérczek közt egy maga áll vala sűrűn.
 Megremegett az erős kéz, megdőbbsenének a hely
 430. Tisztes fenségén; azt hitték, hogy, ha ki a szent
 Fákat sérti, saját tagjába nehezkedik a bárd.
 Caesar látta, miként bonyolúl hada kába zavarba;
 Kéttollút * ragadott, és megcsóválni legelsőbb
 Mervén, légbevesző cserfára esett le csapása.
 435. Szólt mikor a sértett törzsökbe merült vala bárdja:
 „Köztetek immár most fát irtani senki se féljen,
 Én legyek a szentségtapodó!“ Az egész sereg ekkor,
 Bárha nem oszlott el félelme, követte parancsát,
 Ingadozón Caesar bosszúja s az isteneké közt.
 440. Hullanak a körisfák, a csomoros magyal eldöl;
 A dódónai tölgy, folyamon használatos éger,
 Nem mindennapi gyászt jelvényző, cyprusi törzsek,
 Lombjaikat leveték, s levelöktől fosztva, legelsőbb
 Ekkor ereszték át a nap sugarát, s a levágott
 445. Erdő állva maradt, sűrűn egymásra borúlva.
 Látván felzokog a Gallok népsége, de kurjong
 A várban lévő fiatalság; mert ki hihetné,
 Isteneiket hogy büntetlen sérthetni; de a sors
 Sok bűnöst megvéd, nyomorút tud verni csak Isten.
 450. És eleget vágván, faluról hajtott szekerekkel
 Vontatják; a paraszt barmait oda vesztve, siratja
 Hasznát szántatlan maradott meddő ugarának.
 Unja magát Caesar, falak ellen vívni csatákat;

Hispan sergeihez fordul, végére világnak,

455. S bizza vezérire ezt. Küllős bordái között kél *

A töltés, s az erőd falait megütő vonalig, két
Tornyot szerkesztnek hozzá, mit nem szegezett a
Földhöz semmi kapocs: tova görg az titkos erővel.
Azt hitték mikor e tetemes tömeg ingadozott, hogy

460. A kitörést kereső szél rengeti föld üres öblét;
S hogy falaik még fennállnak, tartják csudaképen.
Ismét dárdavasok repülének erődi tetőkre;
Ámde nagyobb hatalommal esik görögök vasa Róma
Művire, mert lándzsát nem pusztá karok hajigálnak:

465. Forgatagos lögépanyék is kifeszülve röpítik,
Mely mikor egy harcztát át üt, nem erőtellenül meg:
Vértetket és csontot szétzúzván öl, s tova robban,
S még az ütött seb után sincsen nehezítve futása.
És a szikla, mit a csapató szór, nagy zuhogással,
470. Mint hegyek ormárol szakadó szirt, mely az idő és
Szélveszek ostromtól vívatva leválik, omolván:

Mindent tör, s a kisajtott testből nem csak az éltet
Oltja ki: a tetemet s vért együtt öröli össze. —
Ámde midőn a hős pajzsot kapcsolva paizshoz

475. Ernyőt rögtönöz, és ez alatt megy az ellenerődhöz,
S már terepély tárcsák köldökzete védi sisakját:
Melyek távolból zúdultán ölének elébb, most
Túlesnek rajtok; görögöknek irányzani másként,
S Messzilövésre szerelt álgyújakat alkalmazni *)

480. Nem lehet egy könnyen; már most csak pusztá karokkal
Görgetik a köveket, bízván súlyokban azoknak.
Míg épen vagyon a paizsok szövédéke, lepattog
Róluk az omló kő, mint jég a ház födeléről,
Melyet kártalanul paskol; de midőn neki gyulva
485. Tördelik a daliák a lepcsényt, s lankad emitt a
Bajnok, egyes paizsok megtörnek sűrű csapástol.

- Majdan vífolyosó * törtet hanttal befödötte,
 Melynek védkasa és befödött homlokzata védvén,
 Most legalul kezdik kísérteni, s a falak alját
490. Ásva kidönteni; a törető felajazva, keményebb
 Súlylyal zúdul elő, s a tömör fal szerkezetének
 Sorra rakott köviből egyet kifeszíteni törekszik.
 Feljül azonban tűz s nagy súlyú szirtek omolnak,
 Záporozó czölöpök, rontják perselt hegyü szálfák:
495. Visszszavonúl áttört ernyőjük, s a sikeretlen
 Munkában kimerült katonák sátrukba vonódnak.
- A görög eddig csak falait megvédeni küzdött:
 Most támadni akar. Tüzes üszköt rejteget a pajzs,
 S éj idején elszánt fiatalság ront ki merészen.
500. A daliáknál most nem dárda, nem öldöklő ív —,
 Tűzvész a fegyver. Szaporán végig viszi a szél
 És a rómaiak hadiművein átragadozza.
 Bár nyers fával küzd: gyorsan terjed dühe mégis;
 Annyi szövétnekről harapózik, s messze kanyargó
505. Füstnek barna nyomán szétröpködven megemésztí
 Nemcsak a fát, hanem a szirtek roppant tömegét is;
 És a goromba kövek szétmállnak murvahomokká.
 Összerogyott a palánk, s romjában még tetemesb volt.
 Szárazon elvesztvén bizodalmát a leverett had,
510. Tenger mélységén tervez kísérti szerencsét.
 Pompázó czobor * a cziczomátlan edényre nem illik:
 Össze, miként a bérez tetején a fát lemetélik,
 Tákolják, úgy is jó lesz az tengeri harcznak.
 Már Brutus tornyos gályája után, Rhodanusnak
515. Habjaival lefutó sajkáik a stoechadi parton
 Üszkálnak. Szintígy készül görögök daliája
 A döntő viadalt megküzdeni minden erőből;
 Élemedett aggok kelnek fel gyenge fiakkal,
 S nem férven a már lengő gályákba seregiök,

520. Szertárok rozzant sajkáit előszedik újra.

Reggeli súgarait Phoebus tengerre bocsátván,
Megtört a habokon; nem függött felleg az égen;
Északi déli szelek békén nyugodtanak; a víz
Harcz számára maradt. Mindenfelől útnak ereszti

525. Rajjait a két fél; innét a caesari gálya,

Ott görögök tengerhada száll egyforma erővel.
Inganak a gályák, hajtatra lapáttal, az árhab
Fel-felemelkedik a sűrű evezői csapástól.

Rómaiak szárnyát képzék háromsoru gályák,

530. S melyeket a rendelt hajtórud négyesivel hajt,

S még ennél is több sor lentát * vízbe meritő
Sok szerszámu hajók. E hadjava áll vala szemközt
A nyílt tengerrel. Hátráltak félkör-alakban
A kettős sorral hajtott, könnyűdke naszádok;

535. Brutusnak lobogós gályája nagyobbszerű minden

Járműnél, s hatosan csapkodva halad; zöme mélyen
Szánt, felső evezőit a vízben messze kihányván.

Már mikor egymástól a két sereg annyira volt csak,
Mennyire egy evező-hajtással elérni lehetne,

540. Végetlen riadás elegyült a nagy levegővel.

Túlharsant evezők moraján e zaj; s riadó síp
Hangjai elhaltak. Majd átszelik a habokat, hogy
Mellbe üt a rúdvég sokakat, s a pánkra * bukik sok;
Bókonyaik mikoron csattogva ütöttek össze,

545. Visszafaroltanak a gályák, és ellepik ottan

A levegőt repülő, a vizet hulló kelevézek.
Most már fejlődven a szárnyak, széledezének
A gályák, egymást igyekezvén közreszorítani.

Mint a dagály, ha kelet vagy nyugot fúvatival küzd,

550. Víz tömeg erre tolúl, fölvert hulláma meg arra:

Így mikor e gályák szántottak rajta barázdát,
A vizet egyik rúd a mástól visszaragadja.

Ámde görög sajkák ügyesek támadva rohanni,
 Majd futamást tettetni, kerülvén tenni kicsiny kört,
 555. És szaporán oda úszni, hová kormányfa vezérli.
 Rómaiak sajkái pedig terjedt fenekökkel
 Szárazai harcra való tért nyujtanak a katonáknak.

Most a kormányost, ki ügyelt lobogós hadi gályán
 Szólítá Brutus: „Kötekedve hajósi fogással,
 560. Míg fogod a vízen fel alá vonszolni hajóim,
 Ütközz! orrukhoz bordáival álljon edényed.“
 Engede az, s rézsút hajtá görögökre hajóit.
 Most már bármi hajó kössön bele, áldozatává
 Lesz az ütődésnek, s foglyúl ragad a megütötthöz.
 565. Másokat a horgok fognak meg s messze futó láncz,
 Rúd a rúdha harap; tengert lehidalva csatáznak.

A gerelyek már nem kézből csóválva repülnek,
 És sebeket már nem távolba lökött kelevéz ejt.
 Most kar karra feszül. Pallos dönt tengeri harczot.
 570. Állva hajójuknak párkányán, szembe fogadják
 A vágást. Egy sincs az elestek közt, ki az önnön
 Népe közé buknék; magasan tajtékozik a vér,
 És a hullámok felszínét lepve megalszik.
 És ha mi sajkát a horgok megfogtak, az össze-
 575. Zsúfolt hullatömeg megkötni sem engedi őket.
 Félholtan sokan a tetemes mélységbe merülnek,
 A vizet iszszak, mely vérökkel van feleresztve;
 Sok, kinek élete még vívódik a lassu halállal,
 Hirtelen összetörött sajkák forgácsi között vész.
 580. Sok híjába kilőtt kelevéz vízben teszi tisztét,
 És minden fegyver, mely kárt nem okozva zuhan le,
 Tengerhab közepett leli meg gyilkolni valóit.

Közbe-szoríta görög hadi nép egy római gályát,
 Mely megoszolt katonáival egykép védte bal és jobb
 585. Párkányát. Ennek, mikoron harczolna magasló

Tatjáról Tagus, és fogná a phocisi czobrot:
 Hátát és mellét egyszerre ütötte keresztül
 Két kelevéz, közepén kebelének lelve fel egymást.
 Vére megállt, mintegy tűnődven, merre omoljon,
 590. Míg mindakettő patakozva kilökte, megosztá
 Lelkét, s a sebekben megoszolva vivé be halálát.

Hajtja szerencsétlen Telo karja is a hadi sajkát,
 Senki hajót ennél ügyesebben tengeri vészben
 Nem kormányoz; a más napot úgy ki sem ismeri mint ő,
 595. Nézze akár Phoebust, vagy hold szarvára figyeljen:
 Mindig a kilesett fuvalomhoz rendezi vásznát.
 Római gályának pántján orrbókonya rést üt:
 Ámde midőn suhogó fentők mellébe furódnak,
 Mesteri haldokoló keze menten visszavezérli.

600. És Gyareust is, szomszéd sajkára törekvőt,
 Bélein áthatoló fegyver veri át; tutajának
 Bordáin felakad, s függ, a hova dárda szegezte.

Ikrek is álltanak ott, örömei termékeny anyának;
 A kiket egy méh szült, nem egyenlő végzetet érni;
 605. A daliás párt elválasztja kegyetlen enyészet.
 Nincs kivel, árva szülék, téveszteni könyjeiteknek
 Össze örök tárgyát, kiben él jajotok, kiben elhalt
 Atyjafiát gyászos szemetek szemléli örökké.

Egyik az összeakadt evezők gerebenje között a
 610. Római gályának párkányát fogja merészen;
 Ámde hatalmas ütés sújtván, ketté szeli karját;
 Ott tapadt a kéz, a mint megfogta; lefagyván,
 Dermedt izmaival tart most is, mintha csak élne.
 Edzeni szokta veszély az erényt: a csonka dicsőnek.
 615. Lelke merészebb lesz; jó baljával viadalmát
 Újítván, tengerre hajol megmenteni jobbját.
 Balkeze karja lehull. Már nincs kelevéze se pajzsa:
 Még sem akarja magát elrejteti sajkafenékben,

- Sőt fedezetlenül és nyílt mellel védi paizskép'
620. Atyjafiát, állván sűrűn átverve gerelytől;
 Sok kelevézt, bajtársainak nyavalyát okozandót,
 Feltart, mint a ki már jól megszolgált a halálát.
 Végre pedig sebein repülő lelkét szedi össze
 Lankadt tagjaiban, s a mi még volt, minden erővel
625. Lóditván tetemet, kimerült izmokkal ugort az
 Ellengálya fölé, csupa súlylyal is ártani vágyván.
 Rakva vitézeknek holttesteivel, tele vérrel,
 Sűrű csapástól döng a domboru oldalú gálya;
 Pántjai tágulván, bele tenger habja gyülekszik,
630. S megtelvén mind a párkányzatig, árba merül el,
 Forgatagot támasztva kanyargó árbocza csúcsa.
 Kétfele vált a víz, mikor elsúlyedt a hajóvölgy,
 S ismét összezsapott nyomain. S a végzet ezen nap
 Még több bámulatos dolgát mutogatta vizeknek.
635. A horog egy gályát mikoron megmarkola, ottan
 Általuté Lycadast. A mélyre merülne legott, de
 Társai nem hagyják, felakadt lábába fogóznak.
 Elszakad ám, s nem is úgy mint sebből, serkendez a vér
 Lassacsán: de szakadt erein patakozva rohan ki,
640. S a tagokon széljel bujkáló életet a víz
 Habjai nyeldesik el. Nincsen megölött, kinek élte
 Ily nagy nyíláson távoznék. Már az enyészet
 Bírja utótetemet, hol nincsenekéleti szervek:
 Míg ruganyos tüdején, s ott hol belrészei forrnak,
645. Húzamosan késik; küzködve sokáig ezekkel,
 Csak nehezen sikerült minden tagját lekötözni.
 Egy másik sajkán pedig a küzdésre hevült nép
 Egy oldalra nyomul, üresen hagyván, hol az ellen
 Nem bolygatja: de fölbillent az összetolult súly,
650. És a gályamedencze habokba borítja le népét;
 Még csak karjaikat sem nyujthatták ki belőle,

- Mind ott vesztenek a tenger hullámiba zárva.
 Itt a szörnyü halál különös képen jelenik meg:
 Összezsapott gályák bókonyjai vertenek által
655. Egy úszó daliát. A dúrva ütésre középig
 Megnyílt mellkasa, hogy csendüle az összeütött ércz,
 Csontjait elzuzván. Kiszakad hasa, dől darabos vér
 Orrán és száján, belrészeivel keverőzve.
 Visszafaralt a két evező, bókonyja külön vált,
660. S a tengerbe merült holttest átfurt kebelének
 Sebjén átbodyogott a víz. Más része seregnek
 Sajkatörötten küzd, kezeit jártatva, halállal.
 Másik sajka siet segedelmül társainak, de
 Párkányát amazok mikoron rákapva lenyomják,
665. Ingani kezd, s el is ül, őket ha magába fogadja.
 Karjaikat könyökön szelik át embertelenül; így
 Függve marad feleik sajkáján szára kezőknek,
 Ők pedig elválnak tagjuktól, és tehetetlen
 Törseiket, színén a víz sem emelheti többé.
670. A bajnok gerelyét elszórván, pusztá kezekkel
 Áll: de talál fegyvert dühe; sujt evezővel az egyik,
 Másik erős kézzel kicsavart czobrot hajigál át,
 A matrózok alól burkonydeszkrét feszeget föl.
 Harczra szedik szét a sajkát. Lebukó megölöttek
675. Testét felfogják, gyilkot szedegetni belőlök.
 Soknak nem lévén mivel ölni, kitepi sebéből
 A kiszakadtan ölö kopiát, míg balja benyomja
 Beltetemet, hogy vére hatalmas ütésre maradjon,
 S csak mikor a fegyvert kiröpíté, hagyja omolni.
680. Ámde nagyobb romlást misem indít, mint a vizekkel
 Ellenséges elem. Vastag fáklyán lobog a láng,
 Ráhintett kénkö élesztgetvén tova röpköd;
 Alkalmas tápot tutajok nyújtnak neki, vivén
 Olvadozó viasz és szurok által gyúladozásit.

685. Víz sem előzi dühét; tűzvész foglalja magának
A tenger hátán szétszórt sajkák töredékeit.
Itt merik a habokat, tengerrel eloltani lángot;
Hogy ne merüljenek, ott égő talpakra tapadnak.
A sokféle halál közt fél kiki attól az egytől,
690. Melyet emészteni lát. Az erény megbukva sem enged.
Vízbe csapott fegyvert felfogva, hajókra feladják;
Edzik lankadozó kezüket gyarló hajítással.
A ki gyilokhoz nem jut, víz lesz fegyvere annak,
Ádázúl ellent ölel által az ellen; örül ha
695. Összekapaszkodván ül el, s társát lemerítvén
Halhat meg. Volt egy görög e harczon, ki fenéken
Lélekzés nélkül meg bíra maradni sokáig;
A lemerült tárgyért tenger fövenyét kikutatta;
Horgonyok elmélyedt körmét fel tudta kaparni,
700. A vasmacska midőn kifeszült kötelét nem ereszté.
Megragadott ellenségét ez mélyre merítvén
Győztesen és épen tengerszínére kibukkan.
Ám tisztás téren vélvén felbukni, hajóba
Ütközik és végtére is a vízben leli sírját.
705. Sok meg az ellenfél evezőire nyújtja ki karját;
A gályák menetét gátolva; „nem esni hiába“
Ez volt a főczél, sok haldokoló sebesült a
Sajka falát fedi, felfogván ormányok ütését.
Tyrrhenust, a ki állt az orrbókony magas ormán,
710. Lygdamos, a baleari parittyakötél kezelője
Sújtja harántékon repülő meleg óngalacsinnal;
Minden ideg szakadoz; nyomain vér áradoz, a szem
Hagyva helyét, kifut; áll rendülve világtalanúl ott,
Azt hiszi tán a halál borította szemére homályát.
715. És miután eszmélt, hogy tagjai állnak erőben:
„Társaim, a csapatóval a mint elbánni szokástok,
Engem is alkalmazzatok a kelevézlöketéshez.

Élted hátralevő részét, Tyrrhene! csatáknak
 Változatában töltsd. E nagyrészt halva levő test
 720. Jó katonát pótol, ép emberszámban elesvén.“
 Ekképen szólván kezdette vakon röpögetni,
 S nem sikeretlenül a lövetéket az elleni népre;
 Mert megüté vele a bajnok főnembeli Argust,
 — Ott a hol a nemesebb részekkel függ a has össze —

725. A ki lebukva saját súlyával nyomta be a tört.

Másik részén a már ellenbirta hajónak
 Állt Argus boldogtalan atyja. (Virágidejében
 Phocisi hősek közt daliásabb nem vala nála;
 Megtörvén az idő, erejét, roskadt; csak előkép
 730. Most, hogy az aggság meglankasztá, nem hadi bajnok.)
 A gyászt észrevevén, lelerogyva gyakorta, hajója
 Pánkjain a tathoz sietett, szemlélni vonagló
 Gyermeke testét. Nem pereg arczán köny, kebelét sem
 Verdesi, csak karját terjesztgeti, úgy merevül meg.
 735. Éj lepi meg, szeme van sűrű fátyolba takarva,
 És a szegény Argusra mered, de nem ismeri fel már.
 Ennek is elcsuklott nyaka, és elalélt feje, atyja
 Láttán kelni akar, jár szája, de szólani nem bir.
 Búcsúcsókot kér, meglátszik néma vonásin;
 740. S Hogy bészárja szemét, atyjának jobbja után nyul.
 Ájúlása midőn megszűnt az öregnek; erőt nyer
 Vérző bánata is. „Nem veszttem időmet“, imígy szólt:
 „Mit komor istenség enged még; általütöm vén
 Torkomat. Arge, ne mondj vádat gyötrelmes atyádra,
 745. Hogy végsőkjaid és ölelésid nem fogadá el.
 A meleg életnedv sebeidből nem fogya még ki,
 Félholtan fekszel, még túl lehet élned atyádat.“
 Szólt, s bár töre hegyét közepébe meríti szívének,
 Markolatig mártván: mégis tengerbe bukik le,
 750. Esve hanyathomlok. Sietett megelőzni fiának

Hunytát, s nem bízá éltét egyféle halálra.

Sorsa vezéreknek kezd már eldőlni, csatáknak
Végzete már bizonyos. Görögök sajkái nagyobbbrészt
Elsüllyednek; sok közülök kicserélt evezőkkel

755. A diadalmasokat viszi; biztos révbe kevés jut,
Bomlottan futván. Az atyák mint sírtanak otthon,
Partokon édes anyák jajogási rivajja minő volt.
Élete társát a feleség habverte alakban
Véli ölelni, midőn ellentetemet karol által;

760. Máglyalobogványnál, csonkúlt tetemen czivakodnak
Árvult édes atyák. — Brutus koszorúzta legelsőbb
Caesar fegyvereit vízen vett győzedelemmel.

NEGYEDIK ÉNEK.

Caesar ezenközben föld végvidékein állván
 Űz viadalt, nem ugyan nagy vérontásba kerülőt,
 Mégis a pártvezetők sorsára igen nyomatékost.
 Ott Afranius és Petrejus voltak egyenlő

5. Joggal táborifők; egyetértvén a közuralmat
 Kölesönösen kezelék, s a szánczokat éjjeli őrként
 Járó vigyázó a jelszót váltva fogadta.

Római harczfiakon kívül itt a nyugtalan Astur,
 Könnyűd Vettónok, s a Gallusok ősi fajától

10. Elszakadott Celták az Iberus népbe vegyülve.

Kél alacsony halmon, csendes lejtője magasbra
 Domborodón a kövér földnek, hol régi kezektől
 Rakva Ilerda mered, s a hesperföldi folyók közt
 Nem hitvány Sicoris nyugodalmas habjai mossák.

15. Roppant ívezetű köhíd borul erre, daczolván
 Télszaki árjaival. Pompejus zászlaja leng a
 Szomszéd sziklatetön; Caesar sem emelte csekélyebb
 Dombra hadát; a két tábor közt síklik el a víz.

Messze beláthatlan pontig terjeszkedik ettől

20. Nyílt síkú alföld. A tért, rohanó vizü Cinga
 Szegdeli, mely tengerhabot és partot folyamával
 Nem torlaszthat meg; mert — mely vizeit befogadja,
 S a földnek nevet ad — megfosztja nevétől Iberus.

Vérengzés nélkül itt vesztegel egy napot, és csak

25. Számos zászlaival, seregével tüntet a két fél.

A bűn még idegen, s a szégyen tartja lekötve

A dühödők kardját. Nyert egy napot a haza és a

Megtapodott törvény. De alig borul alkony az égre,

Első hadsorait csatarendben vonva, mögöttük

30. Védárkot hevenyész Caesar, s áltatva az ellent,

Míg sereget tömörít, titkon táborkeretet von. *

Másnap kelve rohanva vezényli hadát az oromra,

Mely a tábortól elválasztotta Hilerdát.

Félelem és szégyen szintén ide készíti az ellent,

35. S a halmon siető seregével elébb veszen állást.

Bátorság és kard a pontot azoknak igéri,

S a hely már ezeké. Fegyverterhelten igyekszik

A meredélyen függ a harczos előrehajolva,

S hogy ne zuhanjon alá, paj's'sal támasztja meg egymást;

40. Egy kéznek sincs a kelevézt pörgetni ügyében,

Míg esik és botlik, leütött dárdába fogózik,

Szirtbe, gyökerbe kapaszkodik és kardjával, az ellent

Mellőzvéen, utat írt. Seregét hogy látta vezére

Hulladozó-félben, lovagot küld néki segélyül,

45. Gyöngye baloldalt mely védné, kanyarodva elébe.

A gyalogok könnyen, zavaratlan visszavonúltak,

S czélra nem ért győző harczszegve maradt meg az ormon.

Eddig fegyver dült. A harczok esélyit ezentúl

Végzi szeszélyes lég egyenetlen váltakozása.

50. Lusta jegű télszak, s a szárazító vihedernek

Dermesztő szele a vizeket felhőkbe fagyasztá.

Hó ragyogott hegyeken, síkföldek téreit a nap

Feltüntével oszolni szokott dérzuzmara lepte;

És az egész föld, mely szomszéd a csillagenyésző

55. Éggel, téli napon száraz röggé merevüle.

De miután Titan megtére hevülve tavasszal

- Vízbe bukott Hellét emelő, félszeg nyakú kosban,
 S a pontos mérték az időt sulyegyenbe helyezte:
 Nappal lett az erősb; a hold megelőzve vezérét,
60. Még csak alig tetsző szarvával tűnt fel először,
 Elzará Boreast, s Eurussal nőtt ki tüzesre.
 Ez valahol, születése helyén fellegre talált, azt
 Napkeleten támadt szellőivel üzte nyugotra:
 Mely köd Arabra borúl, mit Ganges földje kipárolg,
65. Mind a mi a kilövelt napfénytől összeverődik,
 Mit hajnalködöző északnyugot szele fölver,
 S mely indust árnyaz, — felkél valamennyi keletről,
 A napot elfedvén; terhelten alá nem esének
 Félúton mégis, sőt még gyülekezve tolúltak.
70. Zápóra nincs délnek s északnak; Calpe felé megy
 Minden légi nedű. Itt, hol nyugot szele sem fú,
 S a tengerre borúl magas égnek sarka, továbbra
 Szállani már nem bír, gomolyog vastag tömegekben,
 És csak alig fér a komor arczú felleg özönje
75. Földet az égbolttól különítő lég üregébe.
 Már sajtolja az ég, s tetemes cseppekbe sűrűdvén,
 Záporban szakadoz, villám villámra világol,
 Még sem üt egy is alá, felhőkbe hal el ragyogásuk.
 Másfelől a levegőt félkörben övedzi szivárvány,
80. Tarka szalagjai csak haloványan rémlenek, iszsza
 A tengert, felszitt vizeit felhőkbe ragadja,
 S szétteregetvén ott, ismét alakítja özönné.
 Olvadoz a pyren havas is, mit még soha fel nem
 Engesztelt a nap; lágyúlt jege szirteket áztat.
85. A rendes menetű patakok folyamágyai tűnnek,
 Medreik annyi vizet szednek mellékeiken föl. —
 Felveszi már a víz Caesart is, tábora úszik;
 Rogynak erődei a habözöntől verve, magasló
 Sánczai közt a víz mély tóvá ülepedik meg.

90. Marhát kapni bajos; vízülte barázda takarmányt
Nem terem, és ha ki a rejlő térekre csatangol
Rablani, a lemerült utak szövevényibe téved.
Megjelen a nyomorok mindig kora társa, kegyetlen
Éhség, megszorul a harcok fia, bárha nem ellen
95. Fogja is ostrom alá; minden zsoldját pazarolja,
Még sem kap gabonát. S oh a sápadt nyereségkór!
Van ki elád aranyért eleséget, míg maga koplal.
Lepve halom, hegy már; egy tóba szakadtnak össze
A folyamok, mélység aljára merül futamatjok.
100. Sziklákat hörpöl, vadak odvait elragadozza,
Elnyeli a vadakat, s rohanó örvénye a torlott
Hullámoknak, erős hatalommal verdesi vissza
A dagadó tengert. Phoebust nem tudni mikor kél
Éjbe veszett égen; tárgyjellegek összemosódnak
105. A rendetlen idő- s egygyé vált sűrű homályban.
Messzi világ végén, hol a hónap van birodalma,
Ott hol örök tél van, lehet ilyen alakja a földnek;
Csillagokat nem látni egén, meddő fagya mitsem
Termeszt, sőt a dél melegét mérsékli jegével.
110. Így cselekedjete, óh mindenség atyja, s utána
A ki legelső vagy, tengerszigony istene, Neptun!
Egyik egét örökös köddel burkolja, csapongó
Árdagadásait a másik megtérni ne hagyja,
Martokhoz ne legyen lejtős futamása folyóknak,
115. Visszaszorítsák a tenger hullámai; útát
Tágítson nekik a földrengés; Rhenus özönljön
Ott, és itt Rhodanus; lejtse mindannyi dagadva.
Ontsd ide Rhiphaeus havait, bármerre feküsznek,
Minden gázlót és tespedt mocsarat, tavat áraszsz.
120. S a nyomorult szárazt szabadítsd polgári tusáktól.
Sorsa eléggé kevés ideig rettenteni hőst,
És kegyesen tér meg; jobban mosolyogva szokottnál,

- Érdemelék ki kegyét a békült istenek. A lég
 Ritkúl; Phoebus is a vizeket megbirva, megosztja
 125. Fürtösen a fellegtömeget; kipurúla derengő
 Fénynyel az éj; minden tárgy megleli régi alakját.
 Csillagról köd enyész, s a víz, mely függé magasban,
 Mélyre siet. Fák lombja kibúvik, emelkedik a domb
 A vízből, s a nap sugarán megszikkad az ösvény,
 130. Hogy Sisoris medrébe szorúlt, odahagyva mezőket,
 Parti fehér fűzből, nyers gúzszaal szőtt kicsi sajkát
 Készítnek, letagolt bikabőrrel bédedik, a mely
 A haragos folyamon sírúlve röpi hajósát.
 Így evez a venetus lápos Padusán, evez a britt
 135. Ocean árja fölött; így köt, mikoron kicsap a Nil,
 Csónakokat szivacsos papyrusból memphisi ember.
 Egy csapat átladikáz ekként s mindkét felől irtott
 Fákat hajlítgat, s a bösz folyam uj rohamától
 Tartván, oszlopait nem a vízpart töközelébe
 140. Ássa, hanem telkek közepéig ereszt ki hidját.
 S hogy dagadozni megint ne merészeljen Sisorisnak
 Árja: csatornákon lecsapolják; bünhödik úgy, mint
 Szétvezetett patak, a kárért, mit tön özönével.

Látja miként minden Caesarnak kedve szerint foly,

145. Ormos Ilerdából Petrejus odább megy; az ismert
 Föld erejét keveselve, szilaj, harczolni serény, és
 Halni merő népet keres, és föld szélire indul.

Pusztá maradt a bércz, üres a tábor helye; Caesar
 Fegyvert fogni, hidat, gázlót sem nézni, de izmos

150. Karral szegni meg a folyamot, biztatja vitézét.
 Szót fogad az, s kergetni merészen özönlik, a merre
 Futni se merne talán. Majd fegyvert ölt, s kimelegszik,
 Megdermedt idegét szaladás közt edzeti folyvást,
 Míg a délre kelő nap megrövidíti az árnyat.
 155. Most, hogy elérve utócsapatit szaggatja lovasság,

Harcz s menekülés közt választani sem tud az ellen.

Páros orom kél itt a síkról, sziklagerincezcel,
Köztök völgykatlan; bérczek sora fut ki belőlük,
S biztos rejtekutak tekeregnek ezeknek ölében.

160. Caesar, tudva hogy e szorosokra ha kaphat az ellen,
Vadnépek közzé s idegen vidékre viendi
Át a Harczistent: „Rend nélkül iramjatok“, úgymond,
„A szaladókkal osont viadalmat visszaterelni,
Szemközt, és ádáz arczczal támadni meg őket,
165. El se is essenek a félénkek gyáva halállal;
Mellével, ha fut is, kelevézeitekbe szaladjon.“
Szólt, s a hegyretörő ellennek elébe kerüle.

Ott közel egymáshoz tábort ütnek, kicsi sánczczal.
S hogy látásukat a távolság nem rövidíti,

170. A szemközt álló arczúlatokat kivehetni:
Néz farkas szemet egymással testvér, atya, magzat,
S a pártharcz iszonyát átérez. Félelem áll még
A szavak útjában, csak kardját rázva köszöntget,
S integet egymásnak, míg lángot kapva szerelme,
175. Törvényt ront, s árkát átlépni merészeli a harc
Gyermeke, széttárván kezeit gyöngéd ölelésre.
Esmérőse * nevét kiabálja ez, atyjafiát az;
Emlékezteti ezt gyermekkori iskolatársa....

S a ki nem ismert fel senkit, nem római volt az.

180. Köny csorog a vérten, csuklásban fúladoz a csók,
S vér nem szennyezi bár, a mit tehetett vala, attól
Fél a vitéz. Kebeled mire verned? Balga, miért nyögsz?
Léha panasz sírás mire árad? mentegetőzöl,
Hogy nem jó kedvből lettél gonosz? annyira rettegsz
185. Attól, kit te magad téssz épén rettenetessé?
Harczra ha szól a kürt, ne figyeld a vészes üvöltést!
Zászló leng, te ne menj! s a visszavonás dühe roskad,
És a magányra utalt Caesar szeretendi vejét majd.

- Most légy itt, mindent ki örök lánczoddal ölelsz át,
 190. Egység lelke! világszeretet! ki a zagyva világ, a
 Lények alapja ki vagy! Most a jelen és a jövőndő
 Váltakozik. Nincsen mivel immár menteni vétküik,
 És a vétkes félt, nincs mentség a mi feloldja:
 Ismerik egymást. Óh baljóslatú végzetek, egy kis
 195. Nyúgalomért oly sok zivatart zivatarra tetézők!
 Béke van; a katonák egymáshoz látogatóba
 Járva, gyepasztalokon közösen tervelt lakodalmat
 Szerzenek, és isznak közösen vett borbéli áld'mást.
 Pázsitokon heverésznek, fekhelyüket teszik össze,
 200. Éjeket álmatlan vírasztanak harczy mesékkel:
 Mely viadalmi mezőn állottak először, a lándsát
 Mint hajította kezök. Míg tetteiket dicsekedve
 Emlegetik, semmit sem akarva betudni a sorsnak:
 A kötelesség cseng füleikbe, — ez a szeretet csak
 205. Bűneiket nevelé. — Hogy Petrejusnak ez a frigy
 Lőn tudtára, magát s lobogóit véli eladva,
 Fölveri környezetét, s undok viadalra vezérli;
 És tömegekbe szorítván a fegyvertelen ellent,
 Táborból kizavarja, különválasztja vasával,
 210. A kik ölelkeznek, s békét vérengzve zavar föl.
 Zord harag ad ehhez hangot, viadalra hevítőt:
 „Óh feledékeny nép! zászlódra, hazádra sem eszmélsz?
 Már ha erőtlen vagy szolgálni tanácsod ügyének,
 Hogy Caesart megalázd, s úgy térj meg mint szabadító:
 215. Hagyd meggyőzni magad'. Míg függ a sors, s van aczéled,
 Míg az utolsó csep vér el nem hagyja tanyáját,
 Jártok-e gazda után? hordoztok-e kárhozatos jelt?
 Tán be akarjátok magatok rabokúl könyörögni
 Harcz nélkül? ki van a kegyelem tán kötve nekünk is?
 220. Undok hittagadás sohasem lesz életem ára.
 A polgári tusák végcélja nem a csupasz élet:

- Békeürügyek alatt szednek rá. Népek aczélat
 Nem feszegetnének mélységes bányakebelből,
 Városokat kőfal nem övezne; szilaj hadiló sem
225. Futna csatára; hajóhad sem szállítana tornyos
 Gályákat, tengert ellepve, ha béke nyugalmat
 Függetlenségen vásárlani volna tanácsos.
 Elleneink istentelen ügghöz adák, meg is állják
 Esküjüket; s nektek csak ez okból volna silányabb
230. A hit, mert igaz ügy mellett harczolva, reménytek
 Van kegyelemhez is? Oh becsület szomorú temetője! *
 Jó hiszemű Magnus! míg serget szerte világon
 Gyűjtesz, s izgatod a föld végországain uralgó
 Főnököket: tán már alkunkban meg vagyon írva
235. Bántatlanságod.“ Mondván, felzaklata minden
 Szíveket, és az erőszaknak felidézte szerelmét.
 Rengeteget feledett fenevad ketreczbe rekesztve
 Megszelidül, megváltoztatja kegyetlen alakját,
 Embert tűrni tanul; elepedt inyét de ha vérnek
240. Csepjei érintik: dühé, böszültsége feléled,
 És izlelt vértől ingerlett ajkai égvén,
 Fúj, s az ijedt ügyelőre dühödve, magával alig bír.
 Minden iszonyt véghez visznek, s ha mi rútakat a sors
 Istenek átka szerint követ el viadalmi homályban:
245. A hűség teszi most; ágyán és asztala mellett
 Átveri a kebeleket, kit imént még hévvel ölelt át.
 S ámbár szablyáját sóhajtva voná ki először,
 A mint kézbeakadt az erőszakszomjuhozó vas:
 Sújt vele, s már gyűlöl; habozó szívét lecsapás közt
250. Edzi meg. A tábor forrong immár riadozva,
 (Atyját öldösi a bűnös nép) s mintha időtlen
 Lenne tanúk hiján, minden gonosz a vezetőknek
 Szemléltére leszen; kiki büszke lehetni czudarnak.
- Sok katonát vesztlél, Caesar! mégis kegyeseknek

255. Mondhatod isteneid, mert csillagod emathi síkon
 Sem ragyogott szebben; sem phocisi Massilianak
 Árján, sem Pharosén nem nyertél ily nagy eredményt:
 A polgári hadaknak ez egy bűnével emelve
 Lélszsz igaz ügy vezetője. Gyalázatos öldököléssel
260. Mocskolt sergőiket testvértelépőkre vezetni
 Nem merik a hadifők, és ormos Herda falához
 Futnak vissza megint. De lovasság száll meg előttök
 A rónán, száraz dombokra szorítva fel őket.
 Rajta siet Caesar mély sánczczal övezni vizetlen
265. Elleneit, hogy táboruk a partokra ne hasson,
 És szárnyvédek a bő kútfejeket ne kerítsék.
 A végpusztulást látván, böszült dühödössé
 Változik a remegés. Ostromban hasznavehetlen
 Méneit öldösi már a harcok gyermeke, végre
270. Veszteve reményt, letesz a menekülésről, s elaléltn
 Ellenségre kiüt. Caesar, hogy látta miként száll
 Gyors rohanás közepett, elszánva halálra tör, így szólt:
 „Tartóztasd, katonám, kelevézedet, a rohanótól
 Vond meg kardodat; e harcz vérbe nekem ne kerüljön.
275. Drágán adja magát, ki az ellent hívja nyakára;
 Unja világát és éltét pazarolja ez a nép,
 Mely kárommal akar pusztulni. Nem érzi csapásid,
 És aczeladba rohanva örül, ha fecsérletheti véré.
 Fáradjon ki a láz, hiusúljon a dőre roham, s ne
280. Tudja előlni magát.“ — Így hagyta elégni haragjuk,
 Őket lankasztván el nem fogadott viadalban,
 Mig lemerült a nap, s felhozta világít az éjjel.
 Már mikor öldökölést alkalmuk váltani nem volt,
 Csillapodott dühök és kezdett lelohadni hevélyük.
285. Mint a ki megsebesül, fájdalmai kezdetekor még
 Inkább megbúsul; s míg forró vére rugalmat
 Kölesönöz izmainak, győzőjét nézi merészen,

- A ki fölötte megáll, s szemlélvén töre hatását,
Már megtartja kezét — : de azonnal erője hanyatlik,
290. Zsibbadozás lelkét lebilincseli tagjait, a mint
Szikkadozó sebe kezd az aluttvértől bedugúlni.
- Már a szomjuhozók földben turkálva kutatnak
Rejtekező vizeket, titkos folyamásit ereknek.
Nemesak durva kapát, csákányt használnak azonban:
295. Kardjok is ásó lesz kezeik közt, s a hegyi pandal
A vizeres sík színvonaláig ereszkedik immár.
Ennyire mélyen, s a nap fényét ennyire hagyva
Astur arany sápadt bányásza se merne merülni:
Elrejtett futamú patakok még sem csörögének;
300. Nem szökik új forrás áttört mészrétegen által,
Gőzös barlangból harmatcseppecske sem izzad,
És nem pörlekedik kavicsot görgetve erecske.
Akkor az izzadozás által kimerült fiatalság
Szikla törése miatt ellankadtan vonatik fel.
305. S vízkutatás hiusúlta után sokkal nehezebben
Türheti a tikkadt levegőt. Nem üdítik elernyed
Testét a lakomák, utálván asztalok étkét
Éhségben keres enyhületet. Ha puhás talaj itt-ott
Némi nedűt sejtet, szájába facsarja ki szívós
310. Földét kétkézzel; kopolyába ha gyűlve vizet lát
Barna iszappal elegy, vetekedve rohan valamennyi
Merni csömört. A mit el nem venne, ha élni akarna
Issza halálrévén. Majd mint egy oktalan állat,
Szívja ki a barmot, s mikor ennek sincs teje többé,
315. Lappadt tölgyéből szopik undorodást okozó vért.
Lombokat és fűvet morsolnak, harmatos ágat
Tördelnek, rágják a nyers venyigék rekenyéjét,
És ha mi kis nedvet kifacsarnak gyöngye fabélből.
- Óh ti szerencsések, kiket a szaladó rideg ellen
320. Forrásokba kevert méreggel síkokon ejt meg!

- Férgek evét, mirigyét elegyítse is e folyamokba
 Caesar, vagy nyilván töltsön bele diktei ormon
 Termett sárga pokolfüvet, most tudva megiszszá
 Római ifjúság. Belüket már lángok aszalják,
325. A cserepes szájából érdes nyelvük kidagadva,
 Fonnyadozóban az ér, szorul a lég váltogatása,
 Mert nincs hűs nedű mit tüdejük fölszedne magába,
 És az epedt ínyet metsző légzés hasogatja.
 Tátognak mégis, kapkodnak az éjjeli légért.
330. Záporokat várnak, mellyekben mindenek úsztak
 Még az imént; szemeik meddő felhőkre tapadnak.
 És nyavalyásokat a szomj hogy még jobban eméssze:
 Nem forró Meroe, nem is a rák égőve táján
 Vannak, hol Garamántok népe mezítelenül szánt:
335. Áradozó Sicoris, s az erős rohanásu Iber közt
 Megszállt had néz a szomszéd folyamokra epedve.
 Már tágítanak a had csüggedt nagyjai; békét
 Kérni ajánl Afranius, és átkozva tusáját
 Esdeni megy, félholt seregét viszi elleni sánczhoz.
340. Áll győzője előtt, könyörögve ugyan, de nyomorban
 Nem tört fenségét, — közepest az elébbi szerencse
 S újabb sorsa között, — megtartván; arcza mutatja
 A vesztet, de vezért. Nyugalommal kéré kegyelmet:
 „Hogyha silány ellennek vet vala sorsom alája,
345. Készebb volna kemény jobbm felidézni halálom.
 Életemért ez az egy ok kész most szólni, Caesar:
 Téged méltónak tartlak, hogy ajándokul add azt.
 Nem vezetett érdek, nem terved gátlani fogtunk
 Fegyvert: egyszerűen, mert pártok harcza vezéri
350. Tisztben lelt. Míglén lehetett, az elébbi ügyért élt
 Hívségünk: most már útnak élébe nem állunk,
 Napnyugotot hagyjuk, keletet megnyitjuk előtted,
 És a mögénk maradott tért is birhaddsza miattunk.

Nem vérontással, fegyverrel, fáradalommal

355. Végződött e harc. Olcsó diadalmad — ez egy a *
Vétkünk — meg ne torold. Nem sok kívánni valónk van:
Adj pihenést a megfáradtaknak, s ha megadtad,
Engedd életüket fegyvertelen élni le; vedd úgy,
Mintha hadunk harczok mezején elhullva fekünnék.

360. Győzni tanult seregekbe vegyíteni vert hadinépét,
És diadalmaid ünnepiből részt adni fogolynak
Illetlen. Seregünk szerepének vége van immár:
Hódoltatni veled hódoltjaidat ne erőtesd.“

Elvégezte szavát. Caesar nyájas szelid arcczal

365. Hajlik, elengedvén lakolást, szolgálati kényszert. —
Áldott békének mikoron sejtette kötését
A harczos, rohan a fedezetlen víz folyamára,
Partra hasal, s a felszabadúlt habot issza zavarva.
Sok, ki mohón esik a víznek, szakadatlan ivással

370. A levegőt fonnyadt csövein nem is engedi futni,
Lelket sem veszen: a láz még sem csillapodik le.
A gyomor is tele már: a kórság mégis ohajtja.
Végre izom nyer erőt, a harc fia életet ismét.
Tékozló bujaság! kicsivel soha meg nem elégvő!

375. Szárazon és vízen kutatott étkekre sovárgó
Torkos válogatás, lakomák hivsága, tanuld meg:
Mily keves az, mellyen létét tengetheti ember,
S mennyivel éri meg a természet. Im e nyavalyást itt
Hajdani Consul alatt szűrt híres bor nem üdíti;

380. Nem kristály, sem arany kehely az, miből isznak: egészség
Tiszta folyamból kél. Embernek elég a kenyér s víz.
Hejh ti szegény viadalmi fiúk! — Azután odahagyván
Kardját a harczos, nyugton, bár pusztá kebellet,
Senkit sem bántván, de nem is félvén, haza széled.

385. A megnyert nyugalom boldogjai mennyire bánták,
Hogy fölemelt karral kelevézt suhogattanak egykor,

- A szomjat türték, istentől harczy szerencsét
 Oktalanúl kérvén. Mert még a ki győzni szokott is,
 Annyi baj és kétes tusa vár rá, hogy soha bár a
 390. Harczy szerencse ne hagyja is el: de elég teher annyit
 Győzni is, és az egész földet megfesteni vérrel,
 S élete sorsa szerint Caesart mindenha követni.
 Boldog az, a ki midőn inog a föld, tudja helyét, hol
 Elpihen. E fáradt népet harczok nem idézik,
 395. Nyugodt álmait a riadó szava nem szegi ketté,
 Hölgye, bohó magzatjai, kis kalyibája fogadják,
 S birtoka, melyre kezet nem tőn idegen települő,
 Őt a szerencse ezen gondtól is megszabadítá:
 Vonzalmát nem kell aggódva felezni vezére
 400. S élte adója között. Így a polgári tusákat
 Boldogok ők egyedül szemlélgetik érdekeletlen!

Nem volt egyformán állandó harczy szerencse
 Mindenhol, s valamit Caesarnak is ártani mert már.
 Hadria hajjai hol csapkodják hosszú Salonát,

405. S lágy zephyrekkel ömöl szemközt a langyos Iadar,
 Bizva Curiceteknek daliás fajzatjaiban, kik
 Adria tengertől övezett földön lakozának,
 Táboroz a parton, s beszorúl Antonius ottan,
 Védve berontástól, ha az egy éhség kikerülné,
 410. Mely vihatlant is megvív. De vidéke takarmányt
 A legelő ménnek sem nyújt, a szőke Ceres sem
 Hint gabonát; mezeit már megfosztotta fűvétől
 A harczos, s nyavalyás, a réteket is letarolván,
 Tábori sáncz száraz hantjának tépi avarját.
 415. Átellenben velők Basilus dandárnok alatt áll
 Társsereg a parton, hova uj leleménynyel akarnak
 Szökni. Edényüknek nincsen rendes tekenője,
 Tatja sem ormosodik: csak terhet birni kitartó
 Szálfákat rónak rendkívüli módokon össze;

420. A járművet üres tömlők környezve emelték,
Melyeknek hosszú lánczczal fűzött sora kettős
Rendben tarta keresztbe rakott égerfa gerendát.
Nincs evező szerszám nyílt odalain, kelevéznek
Téve ki, és a lapát csak szálfáktól bekerített
425. Víz tömeget szegdel, s hajt nesztelenül, csudaképen;
Mert vásznat sem hord, sem az árt nem verdesi nyilván.
Akkoron elvárták, míg a hab apályra terül el,
S a megtért tenger nyomain csupaszon marad a part.
Tenger apadta szerint, mikor ez kezdett magasodni,
430. A lelohadt vízeken nyugodtan ereszkedik egy talp,
És vele más kettő. Ormos torony áll kimeredve
Mindegyiken; reng a fedelék pártázata rajtok.
Illyr partokon őrt Octavius áll, de nem üt még
Rajtok azonnal, sőt megtartóztatja naszádit,
435. Hadd szaporodjék fel zsákmánya a második úttal,
És botorúl újabb fordulót merniök a víz
Nyugta vezesse: miként ha vadász rebeteggel akarja
A tollbűz kerülő gímet hálóba keríteni,
Vagy míg szerte-rakott czölöpökre feszíti reczéit;
440. Fürge molossi kopók harsány torkát zabolázza,
Spártai, cretai fajt pórázon tartja; s az erdőt
Azzal hajtja csupán, mely orrát földre szegezve
Megy nyomon, és nem tud, ha talál is vadra, csaholni,
S a vad fekvését, farkát csóválva * megállja.
445. Nincs maradás; telik a jármű; tódulva tutajra
Hagyják a szigetet, mikor éji sötétre hanyatló
Alkonyatát késlelteti még a vég sugarú nap.
Magnuspárti Cilix pedig a vízen leseket hány
Régi szokása szerint; a felszint hagyja gyanútlan,
450. És hullámok alatt veti törét; engedi lágyan
Lengeni a hurkot, míg végét illyri partnak
Szirteihez köti meg. Akadálytalanul megy az első

- S azt követő tutaj: ám a harmadikat megakaszták,
 És a kőszálhoz terelék vontatva kötéllel,
455. Mely vájt szirtjeivel szakadófélben, de szilárdan
 A tengerre borúl, rávetvén erdei árnyát.
 Északiszél-roncsolta hajót, holttestet a hullám
 Gyakran vét ide, és elrejtvén e vak odú itt
 Ujra kihányja megint; s mikor a tengert kiokádni
460. Kezdi üregjeiből, háborgó habja hatalmas
 Örvényléseivel fellyülharsogja Charybdist.
 A tutaj itt állt meg, telvén opitergei néppel.
 Most minden pontról evező sajkák körülállják,
 Míg a többi had a partot, sziklát előzönlí.
465. A hab alatt rejlő hálót a gályaparancsnok
 Rontani Voltéjus bárdal kísérti hiába,
 Hogy viadalba bocsátkozhassék, semmi reménye,
 Támaszkodnia nincs hova, nincs hova menni előre.
 Még sem alél; teszi azt, a mit bir tenni megejtett
470. Bajnokerő; tutajját körüláradozó ezerekkel
 Szemközt áll alig egy teljes századra menő nép,
 S vált, bár nem huzamos viadalt. Mert jött a setétség
 Esteli hajnal után; árnyékában pihenés lőn.
 Sorsa közelgésén megijedt szomorú katonáját
475. Voltejus fenkölt szóval serkentgeti ekkor:
 „Oh fiaim! már nem szabadok túl e rövid éjen
 Ennyi szorultság közt illik tanakodni halálról:
 Élete hátralevő részét ne nevezze rövidnek
 A ki néhány percczel bir még földézni halálát.
480. Nem hal dicstelenül; ki közelgő sorsa elé megy.
 Élete meddig fog terjedni ha senki se tudja:
 Éveket ígérő, vagy csak perczekre szorított
 Lételedet vágd is ketté, mindegy a dicsőség
 Hogyha magad teszed azt. Im még nincs halnod erőszak,
485. Ámde menekvés sincs. Polgár áll, tartva nyakunkat *

- Mindenhol; szánd el magadat meghalni, s enyészik
 Félelmed; te akard, ha minek történnie kell, azt.
 Még sem kell viadal zavaros köde közt elenyészniük,
 Mint mikor a seregek burkolják sűrű homályba
490. Fegyveröket, s a mezőn zsúfolva hevernek a hullák,
 És az erény; sokaság számban rejlik jelezetlen.
 Isteneink minket feleink- és elleneinktől
 Vittenek egyformán szemlélt sajkára. Tanúink
 Szárazon és vízen, s a szirtsziget ormain állnak;
495. Két tengerpartról két félnek függ szeme rajtunk.
 Némi dicső emlékezetes példát akar a sors
 Adni elestünkben. Bár rakjon a századok újja
 Oszlopot, a melynek vérrel vagyon írva kövére
 Hűség és kegyelet: túl tesznek rajta vitézink.
500. Tudjuk ugyan mi kevés, Caesar! kardunkba omolni
 Éretted, de körülvelt népnek nincsen ügyében
 Nagy vonzalmának tetemesb jeleit mutogatni.
 Nagy részt megtagadott az irigy sors harezi dicsünkéből,
 Hogy vén és gyermek fogságba kerítve velünk nincs.
505. Elszánt emberekül látván, félné haragunkat
 S könnyen halni tudó lelkünket az ellen; örülvén
 Hogy nem akadt fenn több tutaj is. Hitegetni akarna,
 Ocsmány étellel bélyegzeni. Vajha kegyelmét
 Igérné, s maradást engedne reményleni! ekként
510. Ritka halálunk még hirhedtebb lenne; ne vélné:
 Pallosaink' hevesen hogy azért mártók kebelünkbe,
 Mert kétségbe esénk. Nagy szívünk vívja ki azt, hogy
 Annyi ezerje közül kicsi vesztünk' tartsa csapásnak
 És kárnak Caesar. Vakeset nyujtszon menekülést
515. És szabadlúást bár: a mi rám vár nem kerülöm ki.
 Éltemet eldobtam, s a halál vágyátul egészen
 Át van hatva valóm; dühödök. Meghalni mi édes,
 Ezt csak azok tudják, kiknek már napja fogyóban:

- A kinek élnie kell, az előtt, hogy akarjon is élni,
 520. Istenek ezt eltitkolják.“ Ekként tüzelé föl
 A nemes ifjakat, és kik a főnöki szózat előtt még
 Könybeborúlt szemmel néztek föl az égi tüzekre,
 S gönczöl rúdjának fordulásán remegének:
 Megfogan a bátor lelkekben szózata; vágnak
 525. A nap után. Sietett is az ég tengerbe meríteni
 Csillagait: mert a nap már a Leda jelében
 A rák mellett kél, meghosszabbítva világát,
 Thessali nyílveessző gyorsan lefut a rövid éjben.
 Istria népeit a kikelő nap szirteken állva
 530. Lelte, s vizen görögök gályáit harczy liburnnal.
 Felfüggesztve csatát, kísértgetik alkudozással
 Győzni meg őket elébb; a halált halogatva, talán a
 Foglyok előtt édesb leszen életök. Ámde az ifju
 Nép állt elszántan; daczosan megvetve világát,
 535. Tudva csatája sorát, kész halni saját keze által.
 El nem tántorodik, végsőre szilárd akaratra
 A hitetés által. Kicsi rajjuk ezernyi sereggel
 Szárazon és vizen vív: annyira tudja halálát.
 És mikor immár e tusa közt vér folyt elegendő,
 540. Tárgyat váltá dühök, s legelébb a sajkaparancsnok
 Voltejus kitakarva nyakát, kívánta halálát:
 „Véremet, óh katonák! ki az a ki kiontani méltó
 Jobbal bír, s sebeimre nyomós hittel teszen esküt,
 Hogy kész halni?“ Tovább nem szólhata, mert kebelét már
 545. Sok pallos veri át. Megdícséré valamennyit;
 Azt pedig, a ki sebet legelébb üte rajta, halálra
 Válván, kölcsönben megölé. Most összerohant a
 Többi is, és egy fél kebelében ment vala véghez
 Minden harczy iszony. Cadmus magvából imígy nőtt
 550. A dircaei sereg, s egymás keze által elesvén,
 Thebai testvérek szomorú sorsát jelölé ki.

- És Phasis mezején, éber sárkány agyarából
 Termett földivadék, kit bűvszó gyűjta haragra,
 Ekként tölte rokonvérrel tele annyi barázdát,
555. Hogy Medea is elszörnyedt a rém-eseményen,
 Melyet először megkísérlett füvei szültek.
 Egymást kölcsönösen gyilkolván hullnak az ifjak.
 E daliák közt még nem erény* csak hálnia tudni:
 Hullani egy sebbel, s leteríteni kell nekik egymást,
560. Sujtani félholtan, s még sem tévedni kezüknek.
 Soknak nem suhogó vas nyitja sebet. Maga dől a
 Kardba, beléveri sok torkát. Gyilkos sora sorsnak
 Bár atyjára fiút, testvért viszen atyjafiára:
 Mégis nem remegő jobbal, vág teljes erőből
565. Pallosa. Két izben nem sujtani, volt az egyetlen
 Gyöngédség. Kiomolt béllal sok szerte vonaglik
 A talajon, s vérük tengerbe patazkik özönnel.
 Jól esik a napnak megvetve tekintni világát,
 Nézni kevély arczczal győzőit, s tudni halálát.
570. Már halmozva van a jármű véres tetemekkel;
 Győztesek a hullát emelik máglyára, csudálják
 Főnökeik, mint volt e népnek imádva vezére.
 Szerte-világra ható hír szája hajót soha jobban
 Nem kürtölt. De ezen hősök példáiból is nem
575. Érti meg a pulyaság, mint nem lehetetlen erénynek
 A rablánczoktól menekülni saját keze által.
 Pallostól félvén a zsarnokságot imádja,
 Dúlja szabadságát fene fegyver; s nem veszi észbe:
 Hogy rabszolga sehol ne legyen, csak azért terem a kard.
580. Vajha halál! gyávát, soha életből ki ne hívnál,
 S téged előidézni dicsőknek volna szabad csak!
 Afrika földén sem gyöngébb viadal tüze gyúl most.
 Bátor Curio a lilybaeumi partról eredt el;
 Északi szél szeliden hajtván vásznát Clupeára,

585. S a nagy Carthago roskadt palotáira néző
 Ismert partokig ér; seregét elhelyheti menten
 Távol a szürkevizű ártól, hol Bagraða lomhán
 Hömpölyög, a sívár homokon hasogatva barázdát.
 Innen az ormokhoz, s avatag sziklákhöz igyekszik,
590. Melyeket Antaeus honaként nevez a komoly aggkor.
 Ősi nevének okát vágyván megtudni: együgyű
 Benszületett, a mint nagyapáktól vette, regéli:
 „A gigaszokkal még Tellus nem zárta be méhét,
 Sőt iszonyú magvat fogadott libyái odúkbán;
595. Sem Tityossal, sem Typhonnal, zord Briareussal
 Nem dicsekedhetik úgy a föld; s jót tett az egekkel,
 Antaeust hogy nem Phlegrában hozta világra.
 Ilyen ajándékkal nevelé magzatja temérdek
 Büverejét: újabb lelket nyerjen, valahányszor
600. Tagjai lankadván, érinteni fogja szülőjét.
 Ez volt rejteke itt; mondják, lappangva magas szirt
 Allján, itt dőzsölt, étkül fogdosva oroszánt.
 Álomi nyugvásúl nem használt erdei vadbört,
 Sem galyból nyoszolyát: fekvén csak pusztá porondon
605. Vőn üdülést. A nép pusztúlt Libye ugaráról,
 S a kiket a tenger kivetett, idevesztek. Erője
 Még sohasem keresé a földrebukás segedelmét,
 Mellőzé a föld adományát: mindenek ellen
 Állván vitt, s győzött. A vérengző csuda híre
610. Elterjedt, és a nemes Alcidest Libyába
 Hívta; ki tengert és szárazt szabadíta csudáktól.
 Most amaz is Libye, emez is levetette Cleonae
 Híres oroszántját. Tetemeit beitatja kenettel
 A jövevény, megtartva Olympia küzdtere módját;
615. Ám ennek sem elég anyjára tapodnia lábbal,
 S tagjainak forró homokot vészen segedelmül.
 Összeölelkeznek kezeik, karuk összefonódik,

- Törnek erős idegêik folyvást sikertlenül egymás
Nyakszirtére; fej és homlok megvetve merõn áll:
620. Mindkettõ bâmûl, hogy most párjára találá.
Fel sem akarta egész erejét használni elõször
Alcides, mégis kimeríti amazt: lihegése
S fáradt testének hideg izzadsága mutatja.
Hajlani kezd bágyadt nyaka, mellét nyomja az Alcíd
625. Melle, s õköllel ütött ina is már roskadozóban.
Már gyöngült derekát a gyõztes karja berántja,
S összeszorítva veséit, csípõjét ropogatja;
Közbevetett lábbal lányéktöveit kifeszíti,
És a földhöz egész hosszában vágja az embert.
630. Párját * szomjú föld felitatja, helyette meleg vért
Önt bele, és rögtön dagad izma, idegje megedzik,
S megtõri Alcaeusfi fogásait uj erejével.
Hercules a nagy erõt látván, bâmulva elállott:
Ínachus hydráját, s feje kígyó-sarjadozásit,
635. Bár kezdõ vala csak, még sem rettegte meg ígyen.
Herkules és a föld mérköznek erõben egyenlõn.
Ádáz mostoha * még sohasem mert ennyire bízni:
Látta veritéktõl csorgó tetemít, s kimerülten
A daliférû nyakát, ki Olympust tartva sem izzadt.
640. Ráveti ujra kezét. Antaeus mostan elernyedt
Tagjaival nem várja, hogy ellene üsse a földhöz:
Önként bukva erõt vesz, s kél iszonyúbb hatalommal.
A mi hatály földben volt, gyûl lankadt tetemébe.
Bajnoka küzdelmén aggódik Tellus is immár.
645. Herkules észrevevén, mint nyér ellenfele lelket,
Anyját érintvén: „állnod kell“, monda, „nem ütlek
Földhöz, s nem hagylak többé leterülni porondra.
Mellemen összefogott tetemiddel függve ígyen veszszt!“
S ölbe fogá a hõst, ki erõvel elesni szeretne.
650. Magzata haldokló teteméibe erõt maga Tellus

- Sem bír önteni már. Derekánál fogva sokaíg
 Alcides tartá. Mert bár ellenfele keble
 Meghült, a földben még sem mert hinni miatta.
 Régiek öre, magára kevély, regeteljes előkor
655. A vidéket ezen történet után nevezé el;
 Ámde tekintélyesb másik neve, melyet ez a bércz
 Scipiotól örökölt, a ki Róma erődei mellől
 Visszavoná a púnt. Legelőször is itt üte tábort
 Hogy Libyába hatolt; a régi palánk nyoma íme...
660. Római győzelem legelébb e síkokon ült meg.“
 Curio felvidorult; s diadalmat mintha szerencse
 Helyhez kötne csupán, s neki is mosolyogna korábbi
 Hősek napja: jeles helyen üt balvégzetü sátort.
 Bizton táboroz itt, s a bércznek elejti varázsát,
665. Marczona elleneit bolygatva csekély erejével.
 Afrika — merre csak itt lobogott a római zászló —
 Varus alatt volt; ez latiumbeli sergeiben bár
 Bízott, mégis azért libyei fajok fejedelmét
 Minden sergeivel fölhevta; Jubája után jött
670. Földvégről minden hadi jel. Téresb birodalma
 Nem vala zsarnoknak: hosszában földe határit
 Nyúgoti földsarknál Gadessel szemben az Atlas
 Zárja be, és délen Syrtis közelében az Ammon;
 S széltében, forró vidékű nagy birodalmát
675. Oceanus szegi, és hő ég sült térei zárják.
 Felvont zászlainak sok népfaj mégyen utána;
 Autololok, kóbor Numidák, és vad paripáján
 Mindig kész Gaetul, Indussal színre rokon Mór,
 Inséges Nasamon, vegyesen gyors Marmaridával,
680. Sült arczu Garamant, — Mazax, ki ha elkiröpi
 Zúgó dárdáját, versenyz a médi nyilakkal.
 És Massylia népe, ki mitsem tud zaboláról,
 Szörén üli lovát, kormányozván suhogóval.

- Szellős sátraival bolygó Afer, ki vadat les,
 685. És ha vasához nincs többé bizodalma, szokása
 Bő kaczagányával leteríteni boszszus oroszlánt.
- Nem csupa pártérdek kelté Juba fegyvereit föl;
 Harczra magánbosszú is böszté: Curio istent
 És embert mikoron megsérté jogőri szerével:
 690. Ősei tronjáról őt is letaszítani vágyott,
 Zsarnoktól Libyát szabadítani, míg birodalmat
 Terveze Rómából. Sérelmét nem feledé az,
 S e viadal bosszút ígért bántott jogaráért.
 Curio aggódik, csupa hírért hallva Jubának:
 695. Mert katonája sem állt szorosan kötelezve le Caesar
 Zászlaihoz, s nem Rajna körül próbált hadi hősök,
 A Corfini erőd hadifoglyai voltanak; újabb
 Főnökihez hűtlen nép, régihez ingatag; a ki
 Kétfele szítani mer. Látván mint vonja magát meg
 700. Lomha ijedtségben hada, sánczait éjjeli őrség
 Pusztán hagyva, miként szökdös, szolt háborodottan:
 „Rejtse merészség a félelmet; kardot először
 Én ragadok, s addig szálljon csatasíkra vitézem
 Míg enyim: a heverés mindig fondorlatot ébreszt.
 705. Tervkoholást viadal fojtson meg; hogyha kirántott
 Kardon harczvágy ül, s szégyenpírt a sisak elrejt:
 Főnököt és ügyet vetegetni kinek jut eszébe?
 A ki hol áll, oda szít: viadorjáték fővenyére
 Küldött áldozatot sem böszt rögzött dühe vívni:
 710. Gyűlölük egymást, mert mérkőznek.“ Szolt, s csatarendet
 Állít nyílt síkon. Mosolyogva fogadta szerencse
 Őt eleinte, hogy így majdan hálóba kerítse.
 Visszaveré Varust a síkról, vágva fedetlen
 Hátát rút szaladás közepett tábortelepéig.
 715. A megvert Varus szomorú viadalma Jubának
 Értésére jutott, s megörült hogy néki maradt fenn

- A diadalmi babér. Dandárit lopva vezérli,
 És szigorú csenddel titkolja előhaladását,
 Mert ha nem óvakodik, fél hogy tart tőle az ellen.
720. Kezdeni ütközetet, kis erővel síkra kicsalni
 Sabura megy, rangban szomszéd numidáknak urával,
 S tetteti, mintha csatán megküzdeni volna parancsa,
 Míg Juba mély völgyben lappanga derék seregével.
 Így szedi rá ravasz ellene * is farkával az áspist,
725. Így ingerli fel a mozgó árnyéokra haragját,
 S míg pazarolja dühét a híg levegőre, ez addig
 Oldalvást harap a kígyó torkába, belől az
 Életölő mirigyen; kifakad tehetetlenül a geny,
 S gégéjén czélját tévesztve foly a csunyaság el.
730. A Juba fortélyát sikeressé teszi szerencse.
 Curio a rejlő ellent nem kémleli, mégis
 Elbizakodtában kivezé nyeli éji rohamra,
 S ismeretlen helyeken száguldoztatja lovassát.
 Ő maga sátraiból hajnal hasadásakor indul
735. Minden zászlaival. Kérték sokszor sikeretlen,
 Óvja magát libyái cselektől, pún hadijarat
 Rakva családsággal: vesztére bocsátja közelgő
 Végzete a daliát; szítóját rántja magával
 A polgárviadal. Meredek szirtekre vezérli
740. Zászlait, és sziklák tetejére gonosz hegyi úton;
 E hegyek ormairól távolban látja az ellent;
 A ki ravaszságból hátrál, hogy alácsalogassa
 Curiot a síkon dandárit széttergetni.
 Azt hiszi már futnak, s rejtett leseikben avatlan
745. Észszel győztesként seregét a síkra bocsátja.
 Most kiderül a csel; minden részről beözönlik
 A hegyeket, s hadait futamós Numidák körülállják.
 Curio megdöbben, vele a vesztére jutott nép.
 Küzdeni nem bátor, nem félénk megfutamodni.

750. Mert lova nem vitorúl a tárogatón, a követ sem
Vágja kapálva, nem is mardossa kemény zaboláját;
Nem toporog hevesen, mint szokta, mikor nem akar már
Állani egy helyben; füleit sem hegyzi, sörénye
Nem lobog a szélben: búsan csüggeszti fejét le,
755. Teste veritéktől gőzöl, kivetette megégett
Szájából üszögös nyelvét; nyí, melle lihegve
Zihál, vékonya kél és süpped erője-szakadtan;
A véres tajték rászárad zablavására.
Ütleket és ösztönt eleget szenvedve sem indul,
760. Sarkantyútaraj is kínozza, de nem teszi gyorsrá.
Végre is a sok seb használ valamit, s üget a ló;
Ámde mihaszna vagyon, ha siettetik is, mikor az már
Nem roham és megütés; csak az ellenhez közelebb megy,
S a kelevézeknek bizonyosb sebezésre nyit utat.
765. Ellenben mikor a kóborló Afer ereszti
Harczra lovát, a föld dübörög, magasan veri a port,
Mintha csak a biston forgószélben kavargogna,
Elfödi a homok a levegőt, az egekre homályt von.
És mikor a gyalogokra került a bús csata sorsa,
770. A harcok sohasem bizonyos kockája hová dől:
Most egy pillanatig sem kétes; nem viadal, de
Mészárlás folyik itt. Nincs alkalmuk kirohanni,
Karra feszíteni kart. Mindenfelül áll bekerítve
A hadihős; horgas pallos vagdalja közletről,
775. Távolból döfi a kelevéz; nem vérbe, — sebekbe — :
A nyílzápor alatt, — a vas csupa súlya miatt vész.
Ily nagy erős hadtest oly kisded körbe szorúl be,
Hogy ha ki féltében dandár közepébe futamnék,
Társai fegyvere közt sértetlen' aligha forogna.
780. Végkép megtorlott gomolyuk, hogy hátravonulván
A szélső csatarend, feleit gyűrűbe szorítá.
Most már nincs helyök a fegyvert forgatni, tagot tag

Zúz, törik a vértés mell vértés mellhez ütődve.

Győzelem sohasem nyújtott még a maurusnak

785. Oly látványt mint e vakeset: vért folyni patakkal

Nem lát húllni tagot, nem testet földre zuhanni:

Áll az egész nép, mint egyetlen hulla ha volna.

Keltse föl a végzet, vészes Carthago! haragvó

Lelkeid ismételt torolóra: fogadja vialmas

790. Hannibal e szörnyű vér-tort, s a Poenusok árnya.

Isteneink! szabad-é Libyában, a római gyászszal

Pompejus, s az atyák óhajjainak teljesülni?

Hadd legyen e diadal rajtunk, egyedül Libyáé!

Látja vitézeit a csatasíkon Curio veszni,

795. Véroltotta főveny súlyos veresége tanúja:

Ily balsors közepett éltét nem bírja viseIni,

Nézni sem a szaladást; seregének romjain állván

Bátran, s elszántan meghalni becsülete készti.

Mit használt neked a jogtér, a bókonyi zaj most,

800. Hol, nép szája, jogörbástyádból szórtad az üszköt?

És minek adtad el a honatyák jogait? mire síztál

Harczot vő s ipa közt? Mielőtt Pharsalia szörnyű

Térein a fejedelmek megküzdöttek, elestél;

Kedvedet immár nem leled a polgári tusákban.

805. Óh nagyok! a nyomorúlt haza véretek által imígy nyer

Bosszuelégtételt: fejetek lakol a hadikardért.

Róma! dicső volnál, fiaidra szerencse ragyogna,

Hogyha szabadságod megtudnák örzeni úgy, mint

Torlani isteneid. — Libyának szárnyasi híznak

810. A daliás alakon; temetetlen Curio fekszik.

Óh de azért (úgyis minek azt titkolni, mit a hír

Megvéd minden idő rozsdájától) dali bajnok!

Életed érdemeit méltó hangon veri lantom.

Nála nagyobb szívű fia még Rómának alig volt

815. S bátrabb védnöke a jognak, míg járt helyes úton.

Ámde midőn romlott korszellem emésztí hazánkat,
 Nagyratörés, fénykór, a kincs félelmes uralma
 Ingadozó lelkét gonosz árra ragadja magával:
 Curio jellemet ölt, ügyfordulat eszköze lészen,
 820. Gallok aranyján és zsákmányin megveszi Caesar.
 Ígényt kardjával szerzett éltünkre hatalmas
 Sulla, szilaj Marius, vérengző Cinna, s a Caesar
 Háza: de mellyiknek volt ennyi hatalma közöttük?
 Mind úgy vette honát, ez az egy csak az, a ki eladta.

ÖTÖDIK ÉNEK.

- A fejedelmeket így kölcsönben vett sebeikkel,
 Jót s balt váltogató sorsuk hatalomban egyenlőn
 A macedonföldig viszi. Már Haemusra havat szórt
 A tél, a hetevény a zúzos Olympra hanyatlott, *
5. És közel állt a nap, mely új nedvet ad az időnek,
 Mely Iánust a korvezetőt innepli először.
 Most a két consul, joga végső napjaiban már
 A hadügyek végett szétozlott államtyáka
 Epirusba hívá. Vidéki szegény tanya várja
10. Róma nagy embereit. Vándor kormány idegen hely'tt
 Titkos ügyet tárgyal. Hadiszállást itt ki keresne,
 Hol törvényre utal díszbárd és annyi szekercze?
 A népeknek imígy mutatá meg a tiszteletes kar:
 Ő ura Magnusnak, nem Magnus az államtyáké.
15. A szomorú gyűlés mikoron mély csendbe merüle,
 Ülve magas székén nagyságos Lentulus így szólt:
 „Római szívetek, és az apák vérére ha méltó
 Bátorságtok van: nem nézitek azt mi vidékre,
 S mennyire vettettünk járomnyűgözte hazánkból;
20. Sőt figyelembe veenditek e gyűlésnek alakját.
 Intéző honatyák! legelőbb kijelentenetek kell,
 Hogy mi vagyunk a tanács, országok népek előtt is.
 Mert bár északi medve jeges szekérének alája
 Vinne is a végzet, s oda hol hő lég vonalától
25. Zárt aszaló égallj nem hosszabbítja meg éjeit,

- S mostoha nappalait: mind a hatalom mivelünk jár,
 Mind a kormánytízt. Mikor a tarpej palotára
 Gallusok üszke repült, s Vejibe vonúla Camillus:
 Ez lett Róma. Helyét ha el is vesztette ez a rend,
 30. De jogait sohasem. Caesar csak üres falakon, bús
 Házakon, elnémult jogokon, törvényszünet által
 Zárt jogtéren uralg. Az atyák közül az vagyon ott csak,
 A kiket a teljes városból számkivetettünk.
 A ki futóban nincs, mind itt a fényes egész rend.
 35. A viadalmak előheve sok békére szokottat,
 Vétlent szétszórt bár: minden tag im újra helyén van.
 Hesperia't minekünk a földnek egész erejével
 Pótolják az egek. Tapodottan fekszik az ellen
 Illyricum vizein. Libye síványi megejték
 40. Curiot is, Ielkét a Caesarféle tanácsnak.
 Szárnyakat a sorsnak! zászlókat emelni vezérek!
 Bízatok istenben, s a jó jelek adjanak annyi
 Lelket, mint az az ügy, ki miatt bujdoklani mentünk.
 A mi hatalmunknak köre már végződik az évvel:
 45. Államatyák! örökös méltóság részesi, közjót
 Tárgyalván, Magnust hirdessétek ki vezérül.“
 E nevet a honatyák kara vészi örömiadással,
 És Magnusnak adá át a maga s a haza sorsát.
 Most megtisztelik a hív népeket és koronákat:
 50. Tenger urát, Phoebus Rhodosát díszíti ajándék,
 Hűs Taygetusnak cziczomázatlan daliái
 Megdicsértetnek, s velők egykor híres Athenae;
 Massiliájáért Phocis leszen újra szabaddá, *
 Ott Sadales, bátor Cotys, és a hív viadaltárs
 55. Dejotarus, Rascypolis, a hűs táj ura, nyernek
 Tiszteletet; Libye, rendelményére tanácsnak,
 Lesz a jogarviselő Juba birtoka. Óh szomorú sors!
 Néked is óh hitlen népnek méltó fejedelme,

- Istenek átka, szerencse gyalázata te, Ptolemaeus!
60. Fürteidet szabados Macedon koronával övezni.
Gyermek kézbe kegyetlen kés a nemzetek ellen.
Bár ezek ellen csak! De a Lagus háza után majd
Pompejus feje jön. Nénjétől a birodalmat,
Caesártól a bűnt veszi el. — Fegyverre kapának
65. Gyűlés végével; s míg közrend, főnökök egyként
Elszánták, bízván magokat vaksorsra, esélyre:
Appius egymaga fél csak kétes harcra kiszállni;
S istentől az ügyek végét kierőszakolandó,
Fölveri a jóslatmondó Phoebus sok időn át
70. Bézárúlva levő barlangját Delphi vidékén.
Áll kelet és nyugot sarkához mérve középen
Kettős ormával Parnassus az égre meredve,
Phoebus mint Bromios szent halmái; thebai Bacchák
Harmados innepet itt ülnek vegyes isteneiknek.
75. E bércz állt ki csupán, mikor a föld vízbe merüle,
Választó pontként a mennybolt és az özön közt;
Sőt csak alighogy ez is magasabb csúcsát kiemelte,
Míg a másik orom lappangott a vizek allján.
A toroló Paeon itt nyújtóztatta ki terhes
80. Anyja riasztóját Pythont, még gyenge nyilával,
Még mikor a hatalom s háramb itten Themisé volt.
Paeon látva miként lehel a föld tágas odúja
Isteni jóslatot itt, s zengő szél jő ki belőle:
Elrejtette magát a szent barlangba, vonúlván
85. Rejtelmes fenekére, holott lőn látnok Apollo.
Mely isten lakik itt? égből kirekesztve mi szellem
Méltóztatja magát vak üregben rejleni zárva?
Vajh melyik égi erő tűr földön? bírva öröklét
Minden titkait, és ismerve világi jövőndöt;
90. Kész kimutatni magát népeknek, az emberi nemmel
Érintkezni kegyes; tehetős, nagy, akár ha jövőndöt

Énekel és ha akár, mit kell cselekedni, tanácsol.
Tán nagy részt az egész menny, mely az üres levegőben
Himbált földgömböt fenntartja, vegyülve az ekként

95. Kormányzott földdel, Cirrhának odúin ered ki,
S úgy érintkezik a mennydörgés égi urával?
E szellem, mikor a szűz mell befogadja magába,
Zeng, hogy kinlódik bele a lélek; s mikor a jós
Szája kinyílik: akár a sícani Aetna okádná

100. Lángözönét, vagy akár Campanbércz, melyre Typhoeus
Ínarimének örök terhétől nyögve ködöt fú.

Mindennek szolgál, senkit sem vet meg ez isten;
Emberi örjögés mirigyétől óvja magát csak.

- Nem fogad el halkan susogott ocsmány fogadalmat,
105. Tényeket ad csak elő, megtilt könnyörögni halandót
Máshatlanokért; jókhoz kegyes; ő ada új hont
Gyakran azoknak, kik vágytak kicserélni a régít:
Igy nyert ezt Tyrus is. Harczvész ijedelmit előzni
Oktat, mit Salamis vize példáz; mostoha földnek

110. Szünteti bosszúját; eszközre tanítva eloszlat
Dögleletes levegőt. Nem is érezi jobban az ember
Istenajándékok híjját, mint delphii jós-szék
Megnémúltában; miután a zsarnoki önkény,
Félve jövődőtől, megtiltá szólni az istent.

115. Szólnia bár tilos is, nem búsul cirrhái néző:
Élvezi a szentély szünetét, mivel a kibe isten
Száll, annak kora vég lesz díjja, avagy lakolása,
A mért befogadá; mert emberalak ki nem állja
Íhlete ingereit s özönét: a mennyei gerjek

120. A gyarló lelket megzúzzák. — Appius a rég
Némúlt hárambot, s roppant barlangja nyugalmát
Fölveri, a hesperföld sorsát tudni akarván.
A megdöbbenő tanya föltárula szavára,
S istenségi elől búvó jósnőt keres a pap.

125. Meglepi Phoemonoét, ki gyanútalan észszel ödöng a
Castalforrások melletti liget pagonyában,
S készíti a szentély kapuján berohanni. De Phoebus
Lánya a rettenetes küszöbön rettegve megállott,
S a történendők titkát ismerni hevülő
130. Hőst, céljától elrettenteni, tervez üres cselt:
„Római férfi, miért űz balga reménye valónak?
Megnémúlt már a Parnassus, hallgat az isten.
Szellemé hagyta-e el barlangját, s méne világgá?
Vagy mikor a Python barbar lángokba borúla,
135. A megmérhetlen mélységbe zsarátnaka hullván,
Eltemeté Phoebust; vagy az isteni végzetek oktán
Hallgat Cirrha, s elég jóslatnak a mit hagyta rátok
Titkos verseiben hosszú vénségű Sibylla;
Vagy Paeon, ki gonoszt szentelt hajlékitul eltílt,
140. Nem lelt e korban, mely által szólana, nyelvet.“
A szüzi csel kiderül: félelme tanúskodik inkább
A tagadott szellem létéről. Homloka fűrtét
Fodros pártá szorítja le most, s a vállain omlót
Phocisi repkénynyel koszorúzza fehér patyolatkonty,
145. S míg haboz, ingadozik, szentélybe erőlteti a pap.
Az pedig a barlang jósló mélyébe hatolni
Félvén, a szentély tornácziban újra megállott,
S isteni súgalmat tettétvén, enyhe kebelből
Álígéket szól, s nem dörmögvén zavarogva,
150. Hangja tanút tesz, hogy távol lelkétül az ihlet;
Egykép sértve a hőst, kinek ál jósszózatokat mond,
Phoebus hárambját s hitelét. Mert nem remeg a szó
Mellyet szól, a tág üreget sem tölti be hangja,
Sem haja nem borzad, hogy a repkény hullana róla;
155. Néma liget, s ingatlan templom-orom bizonyítják,
Hogy még most is fél Phoebust lelkébe fogadni.
Appius észrevevé hogy a jósda pihen, s hevesen szólt:

- „Ármányos te! sem én, sem az istenek, a kiket itten
Szinlelsz, nem hagyjuk torolatlan, a mélyre ha nem szállsz,
160. S mersz magad oktából választ adogatni, midőn a
Föld viharát kérdik.“ — Jós-székhez ijedve fut a szűz
Öblös barlangban rejtőzvéen vesztegel ottan,
A rég mellőzött istent kebelébe fogadja,
Ki beleoltá a régóta meretlen üregnek
165. Íhleteit. Paeon, mihelyest a cirrhai lánynak
Megbírá mellét, — mint még soha, olyan erővel
Tagjait áthatván, — kitörüli belőle a régibb
Esmeretet, s az egész embert telyesíti magával.
Barlang-hosszat eszén kívül örjöngeni kezd már,
170. Járva kikelt arczezal; pártáját, szórja babérját
Zilált fürteiről; karikáz a templom ürében
Félreszegett nyakkal; feldönti az útait álló
Jóspadokat, s haragos Phoebus, küszködve tevéled
Nagy lánggal gyuladoz. De nem ösztön s inger az a mit
175. Használsz, nemcsak tűz az mit kebelébe beoltasz:
Ám zabolázod is őt; a jósnak nem szabad annyit
Mondani, mennyit tud. Sok időszakasz összetolul itt,
És oly sok század nehezül nyomorúlt kebelére,
Nagy sora föltárul eseményeknek; mi jövődő
180. Mind napfényre siet; kijelentésért tusakodnak
Végzetek; első és legutolsó napja világnak,
Oceanus vize és fövényének száma jelen van.
Mint a cumai nő, mikor Euboeába vonúla,
Íhlete hogy számos népnek szolgált, nehezellvén,
185. A végzet roppant tömegéből Róma jövőjét
Válogatá ki kevély kézzel: Phoebussal azonkép'
Teljes Phoemonoë izzad, míg tégedet Appi,
Castali vidéken rejő isten keresőjét
Elvegyölöt sokezer sors közt, föllelni alig bir.
190. Akkor, — elébb torzult ajakin tájékhabokat túrt,

- Majd nyöge, majd sűrű lihegés közt hallata hörgést,
 A roppant üreget szomorúan végig üvölté —,
 A megtört szűznek végül jós-szózata hangzik:
 „Római! harci tusák ijedelmeitől szabadúltan
195. Részed nem leszen a válságban; csak te magad nyersz
 Euboi partoknak mély völgyei közt nyugalmat.“
 Elfojtván egyebet, torkát elzárta Apollo.
- Jóspadok, őrei a sorsnak, rejtélyi világnak,
 És te igazbíró Paeon! kire nézve jövendő
200. Istenek által nincs elrejtve! rogyó birodalmunk
 Végét, hadvezetők buktát, fejedelmek elestét,
 S annyi tömény népnek Latium vérébe veszését
 Jöslani mért félték? Tán még nem mondta ki a nagy
 Átkot az isteni kar? tán még a csillagok ingnak
205. Magnus veszte fölött, s függőben ezért vagyon a sors?
 Mint bosszúl a tör, nem mondod-e mint lakol a bűn?
 Lesz-e megint Brutus toroló, országszabadító?
 A jós mellével vervén megnyitja az ajtót,
 S mintha kivettetnék úgy tántorodik ki belőle.
210. Még folyton dühödik, s mindent nem monda ki, mert még
 Benne az istenség a kitől nem bír szabadúlni.
 Öldökölő szeme jár, föl az égre meredve világa,
 Most félénk arczczal, majdan fenyegetve mogorván;
 Arcza szederjes most, tüzes ismét, majd halovány lesz,
215. Inkább rémítést mint rémületet jelező szín.
 Nem pihen a lankadt szív, sőt mint északi szélnek
 Ordításakor a haragos tenger nyög: azonkép
 Szállnak sóhaji a jós könnyülő kebelének.
 S míg a szent lángból, melynél szemléle jövendőt,
220. Visszajut a mindennapi fényre, reájön az éjféli.
 Lethe vizéből tölt Paeon, hogy az isteni titkot
 Elvegye szívéből. Eltűnt a való, a jövendő
 Visszarepült Phoebus jós-székire. Föl sem üdülve

Összerogyott. — Nem ijeszt tőszomszédsága halálnak

225. Appius, oh kétes jóslat játékszere téged?

Koczkán ingadozik bátor birodalma világnak:

Balga reménységgel Chalcis trónjára sietnél!

Hej botor! a rom urán kívül, mely isten az a ki

Megteszi hogy neked a csatazajra figyelni, világnak

230. Annyi viszontagságaiban részt venni ne kelljen.

Euboi csendes part nyújtand emlékezetes sírt,

Szikla Carystos hol keskenyre szorítja a tengert,

Gögösöket toroló tündérit Rhamnus imádja,

Korlátolt tenger ragadó hulláma holott zajg,

235. S váltogató futamú folyamásin chalcisi bárkát

Hord Eurip, gályákra haragvó aulisi parthoz.

E közben Caesar meghódoltatva Iberust,

Győzelmes sasait más vidékekre vezérli,

Annyi szerencse után mikor a sors majd megakasztá

240. Dolga előmenetét. Kit harcban meg nem alázott

Ellene, sátrai közt kell féltetni bűne gyümölcsét.

Annyi csatái között hív harczosa, végre megunván

A vért, majdnem elállt fejedelmétől: vagy azért, mert

A szomorú hadikürt kissé elhallgata, s a hült

245. Kard, hüvelyébe taszítva, feledte csaták feneségét;

Vagy mivel a harczos zsoldját ha nevelni akarja

Főnököt, ügyet szid, s újabb alkúra bocsátja

Bünbekevert kardját. Caesar nem látta be jobban

Semminemű válságban is azt, mily ingatag a polcz,

250. S mennyire nem biztos, honnan bizakodva tekint le,

Mennyire ingadozó az alap, mely támogatója.

Törzs, sokezer kezitől megfosztva, saját vasa van csak.

Most veszi észbe, ki oly sok népet vitt viadalra,

Hogy nem főnököké: katonáké a kivonott kard.

255. Nem vala már ovatos morajuk, nem fojtva haragjuk:

Pártkoholást gátolni szokott indok, (mikor attól

Félsz, a ki töled tart, s azt véled, csak magad érzed
A zsarolást), ezeket nem tartóztatja fel immár.

A daczolók nagy száma miatt önként oszol a gond.

260. Nagy tömeg a mi hibát követ el, marad az torolatlan.

„Hagyj Caesar! — így zúg panaszuk — felhagyni galád düh
Tetteivel. Földön, vízen hajhászsz-e fejünkre

Pallosokat? Bármily ellenek kész odadobni

Olesó éltünket. Seregünknek gallusok írták

265. Egy részét, a mást Hispania szörnyű csatái;

Sok lepi Hesperiat: mire meghódítod a földet,

Elpusztúl seregünk. Mit használt vérrel itatnunk

Észak téreit, és Rajnát, Rhodanust megigáznunk:

Annyi csatáim után hogy most polgárviadalt adsz?

270. Hogy beverők a hon falait, s az atyákat elűzők,

Melly embert s istent lehetett megrablani nekünk?

A mi galád, tesszük, kézzel karddal dulakodván

Jámbor koldúsok. Harczodnak lesz-e határa?

Róma kevés: mi tehát az elég? nézd össze borúltunk,

275. E fonnyadt kezeket, s ez erővesztett karokat nézd!

Még nem is éltünk; a harcokra pazaltuk időnket:

Halni bocsásd a vént. Halld a méltánytalan óhajt:

Durva porond ne legyen haldokló tagjaim ágya,

Sem sisakom kiszökő vérem ne locsolja; halálra

280. Vált szemeim' befogó kezeket hagyj lelni; förösszön

Könnyeiben hitesem; legyen egy máglyája magamnak,

Megvénült koromat végezhessem nyavalyával.

Harczkardon kívül más végzet is érjen alattad.

Mit hitegetsz? tán nem tudjuk mi csudákra jelöltél?

285. Tán egyedül mi vagyunk, kik polgárharc közepette

Nem látnók, mi galádságnak van szabva nagy ára?

Nincs viadalminknak láttatja, ha azt se fogá föl,

Hogy kezeink mindent tehetők. Szabad is, lehet is most

Vetni merényre fejünk. Rajnánál a ki vezérem,

290. Czinkosom itt. Embert mind egyformára ken a bűn.
Érdemeinket sem veszi méltánylattel, erényünk
Számba se jön. Minden diadalmunk czíme: szerenese.
Hadd szemlélje tehát sorsát bennünk. Valamennyi
Isten híve legyen neki bár, de ha bajnoka bošszús:

295. Béke leend.“ Mondák, és táborszerte futosni
Kezdték, vészintő arczczal zaklatva vezérük.

Így, így isteneink! valahányszor a hit s kegyelet fogy,
És valahányszor nincs mást várnunk korcososodásnál:
Visszavonás vessen véget polgári tusáknak!

300. Hol vagyon a hadinagy, kit meg nem ijesztene ily láz?
Megjelen ám Caesar, sorsát ki veszélyre kitenni
Szokva, szerencsáját válság közt edzeni örvend.
S míg a harag kidühöngi magát, nem várja: tetőt ért
Böszültséggel akar megküzdeni. Mit neki Rómát,

305. Csarnokait, feldúlniok a Zeüsz tarpei várát,
A honatyák szüzeit, feleségit ölelniök adni?
Kérjék a mi galád, diadal bérét követeljék:
Marczona zsoldosnak csak józan vágya ijesztő.
Hajh Caesar! te magad nem szégyelsz harcznak örülni,

310. A mibe már seregid beleuntak? elébb megeleéglik
Ők a vért? fegyverhatalom már terhes ezeknek;
S nem nézván mi jogos, mi tilos, te magad belegázolsz?
Enyhülj, s fegyvererő nélkül el-lenni tanulj meg!
A szentségtapodás hadd végződjék be magától.

315. Ádáz, mit zaklatsz? Kelletleneket mit erőtetsz?
A polgárviadal fut előled! — Emelt hadi ormon
Állva merész félelmetes arczczal, míg maga nem fél,
Ekként kezdi szavát, mellyet nyelvére harag mond:
„Hátmegül a ki imént fenyegetttél arczczal, ököllel,

320. Harcz fia! tárt kebelem, befogadni döfésid, im itt van,
Rejtsd ide kardod, s fuss, ha csaták végére sovárogsz!
Félénk szívre mutat nem erélyes lázadozástok,

- És szaladást tud csak forgatni eszében ez a nép,
Kit jó csillaga is kimerít diadalmas urának.
325. Menjetek, engemet és ügyemet sorsomra hagyandván.
Kardom lel karokat, s ha ti visszavonúltok is, ád a
Sors nekem annyi csatárt, a hány heverő kelevéz lesz.
Vajh mikor a szaladó Magnust Latiumbeli népek
Annyi hajón követik: győzelmem nem von-e hozzám
330. Serget, mely könnyűd harcának aratja csak árát,
S munkátoknak csak bérét igényli magának,
És a babérkoszorús szekeret követendi sebetlen.
Vének, erőtelen és vérhagyta sereg! diadóim
Nézelitek csak majd akkor, mint római köznép.
335. Azt hiszitek, Caesar haladása megérzi futástok
Kárát? mintha biz' a tenger, ha folyók fenyegetnék,
Hogy minden vizüket megvonják tőle, sekélyebb
Lenne vizök híján, mint mennyire nő velök együtt!
Azt gondoljátok, sorsomra vagyon befolyástok?
340. Isteni gondviselés soha annyira szállani nem fog:
Éltek-e vagy haltok, hogy a sors ezzel bibelődjék.
Nagyjaitok sorsát osztjátok. Az emberi nemzet
Él kevesekben csak. Bajnok, ki alattam Iberus
S északi föld ijedelme valál, bizonyára szaladnál
345. Magnus alatt. Caesar harcán Labienus erős volt:
Most a silány szökevény fut jobb fejedelme nyomában,
Szárazon és vízen. Fegyvert ne viseljete is bár
Magnus alatt, sem alattam: azért hűségtek előttem
Értékesb nem lesz. Zászlóim alól ki elállott,
350. Bárha ne adja is át Pompejus ügyének aczéllját,
Az nem enyim többé. Istenség őrzi bizonynyal
Táboromat, mivel ily fontos viadalba bocsátni
Másképen nem akar, mint csak kieserélt katonákkal.
Mekkora terhet emelt le szerencse, bajokban elernyed
355. Vállamról; le lehet fegyverzenem a kezeket, kik

Mindent várhattak, kiknek nem elég az egész föld.

Már magam érdekiért küzdök. Takarodjatok innen!

Férfinak adjátok lobogóim gyáva Quirítek!

Mégis némelyeket, — zavaroknak szítogatóit

360. Itt tart, — a lakolás —, nem Caesar. Földre borúlni!

Nyújtsd pallosra való nyakadat, hitlen koponyádat!

És te, ki már egyedül vagy dandárim java, újoncz!

Nézd lakolásukat, és öldökleni s halni tanúlj meg.“

Gyáva tömeg megijed vészarczú főnöke ádáz

365. Szózatain, s egy főt nem mer köz-sorsra utalni

Annyi vitéz; mert tán maga a kard szót fogad ennek,

És az aczél akaratlanul is megmozdul a kézben.

Bár maga Caesar fél, hogy nem fog akadni kar és kard

Ily nagy bűnre: felyülszárnyalja vezére reményét

370. Népe türelme, mivel nemcsak pallost, nyakat is nyújt.

Aggódik csak azon, hogy a bűnre szokottakat irtja

S veszti haszontalanul. Szörnyű alkúnak utána

Csend lőn, s a hadinép lakolással ijesztve nyugodt már.

Tíz tábornap alatt ezt Brundusiumba vezényli;

375. Tengeri népét is felgyűjti, kit úttalan Hydrus,

Ősi Taras, Leucas elrejtett partjai zárnak,

A salpíni öböl, Sípus, környezve hegyektől

Merre az ausoni part kanyarúl, s delmat Boreasnak

S a calaber szélnek fuvatát fölfogva, az appul

380. Garganus felső tenger hullámira fekszik.

Ő maga Róma felé bízvást megy, sergei nélkül,

Mert a köntösnek szolgálni tanítva van az már.

Ott ám a népnek kértére hajolva, parancsnok

Czímre teszen szert, s mint consul öröminnepeket tart.

385. Mert valamennyi nevet, mellyel régóta hizelgünk

Zsarnokainknak, ezen század gondolta ki, melyben

Caesar, hogy fegyverjoga csonkúltan ne maradjon,

Még alabárdokkal köti össze parancsnoki kardját.

- Rözse sasokkal elegy; s melynek már csak neve van meg,
390. A méltóságot bitorolván, a szomorú kort
Méltán jelzi, mivel kiről is lehet ismeretesbé
A pharsalusi év? A Mars tere ünnepi színt ölt,
A kirekesztett * nép szava dönt most, sorba kiáltják
A tizedek neveit, rázzák látszatra a vedret.
395. Tiltva az égfigyelés, mennydörgéskor siket a jós,
Esküsznek baljós baglyot jó röptű madárnak.
Egykor tiszteletes méltóság most jogavesztve
Sülyed alá; s csakhogy mégis neve légyen az évnek:
Évkönyvekbe időt ez okért ró tegnapi consul.
400. Ilióni Álbának védistene, bárha nem is volt
Róma igája miatt már méltó rája, szövetség-
Ünnepeket most is lát éjjeli fáklyavilágnál.
Gyorsan előre nyomult azután, s átronta henyélő
Appul ekéjétől hanyagolt gazlepte mezőkön,
405. Gyorsabban kölykes tigrisnél, s fellegi lángnál.
Minosi hajlokihoz kanyaruló Brundusiumnak
Jutván, a tengert vihedertől verve találta,
S tartózkodva hajós seregét tél csillagi végett.
Sürgős harczi időn vesztegleni késedelemmel,
410. Rójjá gyalázatnak kikötőben időzni, holott kit
Nem kegyel úgy a sors, a tengert szegdeli bizton.
Vízen járatlan népébe imígy ada lelket:
„Tengeren és levegőn ha telente uralkodik a szél,
Állandóbb mint az, mely a felhős tavasz álnok
415. Váltakozási miatt kicseréli gyakorta irányát.
Nem kémlelni való partot, nem vízi tekervényt:
Sík talaját kell átszegdelnünk, s északi széllel.
Bárcsak ez ingatná kosarát magas árboczoromnak,
S bőszülten nekihajtva görög szélekre taszítna:
420. Meg ne előzhetné a phaeak partokon álló
Magnusi raj lankadt vásznunkat gyors evezéssel.

Vágjátok kötelét diadalmas gályahadunknak,
Rég nincs már rajtunk víznek foganatja viharinak.“

Phoebus vízbe merült, föltűntek az égen az első

425. Csillagok, és a hold maga képzett árnyakat immár.

Felszakad a horgony, lengővé lessz a vitorla

Megtágúlt kötelén; résút a tengeri ember

Hajlítván a bütüt, a vásznat balra behúzza,

Fent pedig a széllel szemközt egyenest kifeszíti,

430. S a mi veszendőben fuvalom van, megtakarítja.

Langy szellő kezdé a vásznat hajtani; kissé

Duzzadt is, de megint csak az árboczfára lapúlt, s most

Lógg a gálya fölött. — Már a szárazt odahagyták,

S mos alig ér a szél — mely eddig vitte — nyomukban.

435. Lustán símul az ár; vize zsibbad, mintha lekötve, —

Áll mozdulatlan mocsaraknál tespedezőbbben.

Scythia víztömegit faldokló Bosporus áll ily

Renyhén, jégbe rekedt Ister ha nem illeti árját,

S a tetemes tengert fagy övedzi: akármi hajó jut

440. Rája, lefogja nyomon; a vitorla korábbi csapásin

Most lovasok járnak, s a zárt hullámival izgó

Maeotist vándor Bessus kocsinyomjai metszik. —

Átkos tengercsend és kárhuzatos tömegű víz

Lusta nyugalma! Miként sívár tenger vize tesped

445. Ott, hol a természet dermed: feledé ez is akként

Régibb váltakozásait, és nincs ár, apadás rajt’;

Duzzadozón sem reng, a napot sem emelgeti tükre.

Mérhetlen baleset vár a felakadt tutajokra:

Ott ellensajkák, vízcsendben evezni erősek,

450. Itt éhség vár a rest ár környezte seregbe.

Új félelmük szül új óhajt: kéri a hullám

S szél rohamit; riadozna a hab, henye tespedezésből,

Lenne megint tenger. Sehol egy felleg, sehol egy hab

Mely fenyegetne; pihen víz és ég; gályatöréshez

455. Semmi remény. De elűzve az éjt, ködlepve lövé ki
Súgarit a nappal, s meg-meglebbentve az árszint,
Hozta hajósok előtt mozgásba Ceraunia bérczit.

Erre sirültenek a gályák, hömpölyge utánuk
Hab habot űzve, s a raj jó széllel s tengeri árral

460. Szállván, horgonyait kiakasztja Palaeste fövényjén.

A nagyokat legelőbb szemközt telepedni az a föld
Látá, melyet gyors Genusus s halk Apsus ölel be
Partjaival. Sajkákat emelni segíti az Apsust
Egy tó, a melyből csendes folyamással ömöl ki;

465. Míg Genusus most nap, majd fellegek oldta havakkal
Tombol alá. Egyik sem hömpölyg hosszú mederben:
Nem nagy vidéken futván, közel érik a tengert.

E helyen állított szemközt két nagy nevet a sors;
S a nyomorúlt földnek köddé oszlatta reményét,

470. Hogy tán megbánják, egymás közelébe ha jutnak,
A kivitel küszöbén álló bünt a fejedelmek.

Arczokat — úgy mondják — lehetett szemlélni, beszédet
Hallani át. Magnus! sok időn szeretett ipad, annyi
Vérség zálog után, unokái, leánya emésztő

475. Hunyta után csak a Níl fövényén látott közelebről.

Caesar harcra konok lelkének késnie kellett
Átkos terveivel, távol pártczinkosi végett,
Kiknek az elbízott Antonius élükön állott.

Belzavar és Leucas már akkor forga eszében.

480. A habozót eszelé Caesar fenyegetve, könyörgve:
„Annyi világesemény fő eszköze! végzetet, istent
Vissza miért tartasz? Én működtem vala eddig:
A diadalt befejezni kezedd akarja szerencse.

Syrtisi gázlóktól szegdelt libyái szeszélyes

485. Árapadás van tán köztünk? Vajh készít-e serged
Szállni nem ismeretes hullámra; vajh új bonyodalmak
Várnak-e rád? Caesar nem küld, sőt hív, pula téged.

- Ellennép közepett szállván, idegen jogu zátonyt
 Én szántottam előbb. Félsz tán tábortelepemtől?
490. Sorsnak enyészendő idejét fáj látni nekem, s hogy
 Óhajtasaimat hullámra, szelekre pazarlom.
 Vissza ne tarts kétes habon általevezni törekvőt!
 Mert ha hitem nem csal, seregembe sietnek az ifjak,
 Sajkatöréstől sem félvén. Kell szólnom epével:
495. A föld birtoka nem helyesen van mérve közöttünk;
 Epirust Caesar mig bírja megosztva tanácsosal,
 Ausonföld magadé.“ — Háromszor négyszer imígyen
 Szólongatva, midőn látá hogy nincs foganatja,
 S hogy nem az istenek őt, de hogy ő azokat hanyagolta:
500. A habot ily hittel bátran kísérti vak éjben.
 Megteszi önként, mit más nem mer tenni parancsra.
 A mit mert, mindig sikerült: hiszi, megtöri most is
 Csolnakon a habokat, mellyekkel gálya se küzd meg.
 Éjjeli nyúgodalom váltott fel harczbeli gondot,
505. Vajmi rövid pihenés nyavalyásoknak, kiket álom
 Közben üdit alacsony sorsuk! Már csendes a tábor,
 Második őrváltás történik harmadik órán: *
 Óvatosan lépked Caesar, tervezve nagy éjben,
 A mit alig vállalna cseléd. Kisérete nincsen:
510. Társa szerencse te vagy. Kimegy a sátrak közül, örök
 Álomtól megbirt tetemét átlépkedi; titkon
 Fáj neki, hogy sikerül őket meglopni. Bejárja
 A kanyaruló part vidékeit, és lel azonnal
 Sajkát a vizen, sziklához akasztva kötéllel.
515. Ott lakozott kormányosa és gazdája közelben
 Csendes gunyhóban; nem nyugvék gyámolon ez, csak
 Meddő kákából, gyékényből volt fonogatva,
 Védi kijárását ráfordított ladikocska.
 E küszöbön Caesar egyszer kétszer kopogtatván,
520. Hogy rengett bele a sátor, — felocsúdik Amyclas

- Sás nyoszolyájáról, s kikiált: „Szállást mi hajótört
Kér nálam? kit hajt kalyibamba keresni menekvést
Csillaga?” Szólt és vön tüzhelyről pisla kanóczot,
És kicsi szikráját lobogó lángokra gyulasztja,
525. Harci veszélyre nem is gondolván. Tudja, harácsúl
Nem tesz gunyhókat polgárharcz. Óh kicsi házak, —
Óh te szegény élet boldog nyugodalma! nem értett
Kincse az istennek! Szentélyek, erődi falak közt
Hajh van-e oly boldog, mely fel ne riadna ijedten,
530. Caesar karja midőn megdöngeti? Nyílik az ajtó,
Szól a harczivezér: „Ficzko! nem fényes igényid
Meghaladókat várj, magasabbra fokozva reményed:
Ha szavamat fogadod, s általviszesz Hesperiaiba.
Nem kell mindeneket sajkádtól várnod azontúl,
535. Sem gyámoltalan aggkorodat tengetni kezeddél.
Kisdéd hajlokodat szaporán meg akarja vagyonnal
Tölteni, — rajta hamar, — bízd sorsodat isteni kézre!”
Így szólt, bár testét közrendűek meze fedte,
Szólni közemberként még sem tudá. Ekkor Amyclas:
540. „Sok dolog int mostan nem vetni habokra fejünket:
Mert piros áldozatot lemenő nap nem hagyta hátra,
Súgarait küllösen vetvén, északi déli
Feretgetet készít, két táj közt osztva be fényét.
És bágyadva bukott el meghomorúlt karikája,
545. A néző szemeket nem sértvén gyöngye világa.
Karcsú szarvait is nem emelte ki fényesen a hold,
A hol híjja maradt gömbjének, telve ködökkel;
Keskeny csúcsokban nem volt sarlója hegyezve,
Szélre mutatva pirúlt; majd sápadtan komorúlt el,
550. Mintha szomorkodnék, hogy felhőknek megy alája.
Sem ligetek zúgása, sem a partvízi csapongás,
Sem pedig a tengert zavaró delfíni szökellés,
Sem szárazt kereső bűvár, sem gubbadozó gém,

Mely máskor magasan szállong, * nem jóra mutatnak.

555. A zivatart mintegy megelőzve fűröszi fejét a
Holló, nyugtalanúl a parton ide s tova szállván.
Ámde ha karjaimat fontos válságok igénylik,
Bátran ajánlom fel, s a célzott partot elértem,
Vagy ha nem érhetem el, vess a tengerre, szelekre.“

560. Így szólván kievez, tárván a szélbe vitorlát.
Szárnyra kap a vihar is, s nemcsak hulló tüzek írnak
A magas égürön át estőkben szerte barázdát:
A mennyhez szegezett csillagzatok is meginognak.
A tenger színén rémületes éjszaka ül meg:

565. Forr az ijesztő hab, s kanyarogván üldözi egymást,
Másik perczben a szél honnan vág rája, ki tudja?
Hánykódó tenger viselős lett tán a vihartól!

Szolt a rengedező csolnak kormányosa: „Nézd csak
A böszült tengert: nem tudni kelet vagy enyészet

570. Nyargal-e rajta? hajónk minden tájról veri a hab.
Délre utal felleg, levegő: míg nyárin nyugotnak
Nyög fölözője alatt a hullám. E habözönben
Ember, edény odavesz, még sem jut Hesperiaába:
A lehetetlennel felhagyni, elejteni útunk,

575. Ez szabadíthat meg. Hadd tartson partra nyavalygó
Sajkánk, mert majd a száraztól messzire téved.“

Minden vészt a ki megfékezni bizakszik, imígy szól:
„Számba se vedd a habot, hagyd a zivatarra vitorlád;
Ég oltalmával Latiumba hajózni ha nem mersz,

580. Merj az enyimmel! Azért félsz, mert te nem ismered örét
Sajkádnak; kit az ég sohasem hágy el, kihez a sors
Akkor mostoha csak, ha magát megkéreti kissé.

Én védelmem alatt bizton ronts a zivatarnak;
Csak mennyboltozatot, csak tengert ostoroz e vész:

585. Nem pedig e sajkat. Caesar nehezüle reája:

Terhe megóvjá habok kényétől. Szél dühe sem dül

Húzamosan, s pihenést a víznek is e ladik ád még.

A kormányt ne csavard, vásznad csak partra ne hordjon.

Akkor jutsz, tudd meg, Calaber kikötőbe, mikor már

590. Nem lesz más száraz hova lenni fejünk- s ladikodnak.

Nem tudod e zivatar mit szül. Készíti szerencse —

A mi nekem kedves — tenger s menny fergetegében.“

Nem mondhatta tovább; megzökken csolnakuk, és a Csarnakot egy forgószélnek feltépi rohamja.

595. Vászna foszolva borúl a roncsolt árboczoromra,

Fája recseg-csikorog, hevederje rovátka kitágult.

Most a világ minden tájáról rárohan a vész.

Atlasi tengerből legelőbb a nyárinnyugot kél,

Kergeti a habokat, s bár hátukon egymaga ül, már

600. Háborog a tenger, szírtekre okádva haragját.

Szembe kel a viheder, s a tengert visszadagasztja:

Melyik elül fusson? nem tudván, egy helyen áll a z.

A viheder dühe győz mégis; forgóba csavarja

A habokat, zátony lesz a mélység fövenyéből.

605. Még sem verheti a sziklákra, mivel Caurusnak

Habsorain rongygyá szakad. Összerohannak ezek már,

A mint fel vannak zaklatva, — ha nyugszik is a szél.

Azt hinnéd Eurus szintén dül, s aeoli sziklák

Tömlöcziből zivatartermő Notus elszabadult volt,

610. S mindenik, a rendes szélekről kelve, törekszik

Védeni országát, pusztító forgatagokkal,

S a tenger csak ezért marad egy helyt. Így is az orkán

Annyi vizet visz odább! Aegaei vizekre repülnek

A tyrrheni habok; nyög az Adria Ioni zajtól.

615. Ah! mint eltemetett e nap zivatarja sok eddig

Hasztalan ostromlott hegyeket! mint kelle adózni

Büszke tetőivel a megvert földnek! — Nem is e táj

Termi meg e roppant áramlást; messzi világról

A nagy tengerről hömpölyg, a földet övedző

620. Víz veri itt iszonyú hullámit. Olymp ura egykor
 Ígyen erősíté kortompította nyilát meg
 Öcsese szigonyjával, mikor a föld másodörök lett,*
 Vízbe veszett minden nemzet, s Tethys nem akarván
 Partot túrni tovább, a mennyet tüzte határúl.
625. Most is ilyen habözön duzzadna a csillagokig, ha
 Jupiter a vizeket felleggel nem nehezítné.
 Tán nem is égi sötét, hanem a pokol éje borúlt most
 A levegőre, a mely míg ködterhelten alászáll,
 Záporral felhők közepett töltözködik a hab.
630. Még a rettenetes fény sem hat rajta keresztül,
 Nem kanyarog ragyogón, csak hull vakon a viharos lég,
 Reszket az éginagyok palotája, nyög a magas égbolt,
 Sarkai mintha ki volnának mozdúlva helyökből.
 A természet elé zűr tátong; mintha bomolna
635. Az elemek békés függése, beállna az éj, mely
 Összevegyít holtat, halhatlant. Lelket az ád csak,
 Így indulásban hogy még nem vesztek el eddig.
 Mintha csak a Leucas tetejéről nézne alá a
 Sajkás, a megnyílt örvény oly szédületesnek
640. Látszott a hullám ormáról; és ha alattuk
 Meghasad a vízhegy, csak alig tetszik ki fenyőjük.
 Felleget árboczuk üt, fövenyet söpör a tekenőjük.
 Mert hol aláhomorúl, fövenyéig tárja ki mélyét,
 S ott hol hegybe tolúl, minden víz öszszegyülekszik.
645. A tudomány kétségbeesett már; nem tud a mester
 Honnan evezni, hová. Ám a vizek ütközetében
 Van szabadulásuk: hab a habtul irigylő edényük;
 A merülő oldalt a visszacsapó hab emelvén,
 Csolnakuk így minden szélfúvallatra magaslik.
650. Nem rettegnek most alacsony sasoni sekélytől,
 Sziklás partjaitól szakadékos Thessaliának,
 Ambraci szirtfoknak veszedelmes réveitől sem:

Most köszáli Ceraunia csúcsa remegteti őket.

Sorsához méltó veszedelmet hitt vala most már

655. Lenni jelen Caesar: „Ily fáradságba kerül-e

— Monda — egek fejedelmeinek megrontani engem?

Kis sajkán evezőt ostromlanak ily özönökkel?

Jó; ha halálommal dicsekedni vizeknek adátok,

S nem harczban lelem azt: bátran fogadom, ha mi véget

660. Mért is rám kezetek. Noha megszegi sors kora napja

Fényes tetteimet: cselekedtem elég nagyot immár

Megtapodám észak fiait, csupa hírem az ellent;

Róma hazám, Magnust szemlélte maradni mögöttem.

A harczban megvont bárdot nekem adta meg a nép;

665. Rómának minden fő méltósága enyim lett.

Csak te magad tudod azt, terveim gátlója, szerencse,

Hogy bátor diescsel, dictatori, consuli fővel —

Úgy megyek a Styxhez mint közpolgár. Nem igénylek

Töletek, istenek, én siratót; a hab legyen ágya

670. Roncsolt testemnek; nem kell farakás, ravatal sem.

Csak hadd várjanak, és csak hadd rettegjenek engem

Minden vidéken.“ Szólt, és — csuda mondani — gyöngé

Sajkáját most már tizedízben emelte föl a hab,*

Vissza se lökte magas hátáról; vitte szelíden,

675. És egy helyt, — alacsony part áll sziklátlan öböllel, —

Földre tevő. Tellust érintvén, visszanyer ismét

Városokat, birodalmakat, és az előbbi szerencsét.

Másnap megtérvén, nem bírta kijátszani Caesar

Annyira társait és hadait, mint lopva midőn ment.

680. Nagy zokogásokkal sírván, környülveszi népe,

S feddőző panaszát gyöngéden hányja szemére:

„Óh irgalmatlan! hova vitt a hősi kalandvágy?

Olcsó életünket mily sorsnak hagyva, vetéd a

Terveddel daczoló zivatarnak emészteni tested?

685. Életemen mikor élete függ és üdve sokaknak,

- És mikoron fejedet mind e föld tette fejévé:
 Mostohaság meghalni akarnod. Nincs-e közöttünk,
 Nincs-e haláloed után a kinek joga volna nem élni?
 Míg téged hab vert, testünk buta szender ölelte.
690. Ah szégyen! csak azért lőn menned Hesperia-ba,
 Mert mást bűnöltél oda küldeni ily zivatarban.
 Kétes esetben tesz végső kísérletet ember,
 És szem előtt lévő válság közt vág be merészen:
 Ámde ki már a föld nagy részét bírja, habokra
695. Mint bízhatja magát? Mért hát zaklatnod az Istent?
 Hát a szerencsének kegye karja talán eleget tett
 Azzal hogy téged partunk fövenyére vetett ki?
 Isteneiddel egyéb czéled sincs, hogy segedelmük
 Föld birodalma helyett mentő deszkára pazarlod?“ —
700. Ekként feddöztek, míg éj tüntével előjött
 A kiderült nappal, s szél nyugtán rendbe hozá az
 Ellankadt tenger duzzadt hullámai árját.
 Hesperia hadnagyok is, látván mint nyugszik el a hab,
 S a tisztúlt égről Boreas kél a vizek ellen, —
705. Síkra bocsátkoztak; fuvalom, s ügyesen kezelő kar
 Pontosan ütve, soká együtt tartá vala őket.
 Egymáshoz kapcsolt sajkákon, szárazai népként
 Szálltanak a tenger széles vizein. De tovább a
 Mostoha éj gátlá lobogókra, szelekre ügyelni
710. Gályák embereit, s rendet bont a tutajok közt.
 Tél elején, jegedő Strymonról, Níl vizet inni
 Ekként húz a darú, alakítván felrepülés közt
 Tarkás képleteket, mint a véletlen akarja.
 Majd az erőre kapott alszél vervén kiterített
715. Szárnyaikat, zilált körben keveregve gomolygnak,
 S megbomlott betűjük, tolluk zavarában enyész el.
 Más napon, a napnak keltével erőszakosabb szél
 Támadván, tutajokra rohant; Lissus sikertelen

Kémlelt partjairól leveré, s Nymphaeumig üzé.

720. S a vihedernek tárt vizeket, — most már Boreasra
Déliszelek kelvén, alakíták jó kikötővé.

Bajnokait Caesar mindenfelül összeterelvén,
Magnus az ádáz harcز válságait elközelegni
Látá zászlaihoz. Vágynék szabadulni szerelme

725. Féltett terhétől, s Cornelia tégedet a zord
Harcز riadalmi elől Lesbos szigetére akarna
Rejteni. Ah gyöngéd szerelem, mily zsarnoka vagy te
A hív lelkeknek. Habozóvá a viadalra,
Félénkké Magnus, most téged is a szerelem tőn.

730. A ki alatt áll most Rómával mind az egész föld,
A sors-pallos alá egyedül hölgyed nem akarnád
Adni. Határozta, de szavad nincsen kifejezni;
Édes késedelemmel örülsz halogatni jövődet,
Perczeket a sorstól elvenni. — Az éjszaka végén

735. Szendergéséből kelvén Cornelia, férje
Gondterhelt kebelét megölelve melengeti, égvén
Nyájas csókjaiért. Megdöbbszent harmatos arczán,
És titkos sebein megijedt: tudakolni szomorgó
Férjét még sem volt bátor. Szólt az keseregve:

740. „Hitvesem! életemnél, nem most, mikor éltemet únom,
De ragyogó napokon, drágább ki valál! szomorú kor
Jő rám, mit csak alig birtam halogatni kevésbé:
Rajtam ütend Caesar viadallal minden erőből.

Harczok elül te kitérj: Lesbos fog nyújtani biztos

745. Menhelyet; esdéssel ne akarj kérlelni; magamtól
Megtagadálak már; nem lészesz messzire tőlem.
A válság közeleg, s ha mi rogy, legelőbb esik orma:
Pusztán hallanod is Magnus veszedelmit elég lesz.

Megcsalt engemet a szerelem, szemlélni ha bírod

750. A polgárviadalt. Szégyenlek harcزra övezten
Nyugton alunni veled, s akkor riadozni öledből,

A nyomorúlt földet mikoron csatasíp riogatja.
Fájna ha gond nélkül párt-harczra csak én magam állnék.
Rejtőzz népeknél jobban, valamennyi királynál,

755. S nem nehezül férjed balcsillaga rád tele súlylyal
Messze magányodban. Seregem ha megüzi is isten,
Meglesz legnemesebb osztályom; lesz hova vágyjam
Futni, ha sors üldöz, s a vérengző diadalmas.“

Gyöngé kebel csak alig birt elszenvedni ilyen kint,

760. Rendült szívének felakadt rendes dobogása,
Végre miként bírá, elkezdte beszélni panaszszát:
„Nincs mért násznyoszolyám sorsát átkozni, s az istent;
Magnus! nem temető az mely felbontja szerelmünk,
Nem szomorú máglyák vég üszke: divat, s igen aljas

765. Népi szokás az, mely engem férjemmel elűzet;
Ellenség közelít: nászsfáklyánk hadd alugyék ki:
Engeszteljük ipad. Így érted-e, Magne, szerelmem?
Tartózkodhatom én biztabban, mint te, akárhol?
Egy sorstól függök nem régtőlfogva vagyunk-e?

770. Óh ádáz! egyedül szenvedjen-e annyi vihart és
Mennykövet árva fejem? Biztosnak tartod-e sorsom,
Vesztemet a mikoron sejtelled sejteti vélem?

Rab ne legyek, de veled menjek meghalni halálra
Készen: vágyad ím ez; s míg messzire a szomorú hír

775. Elhat, tégedet én túlélve szorongjak-e addig?
Sorsodhoz te magad szokván, gyöngédtelen, engem
Oktatsz tűrni veszélyt. Őszintén szólva — bocsáss meg —
Félek, megtanulok szenvedni. Ha áld is az isten,
S teljesülend vágyam: hölgyed leszen, a ki utószor

780. Tud rólad. Győztél? partsziklán várva szorongok
És az örömhírral terhelt hadisajka dőbögött.
S harci szerencsédet hallván sem enyészik el a gond:
Pusztá-kietlenben züllő Caesar, menekülvén
Kézrekeríthet. Majd a nagynevű számkivetettről

785. Hírre kap e sziget, és Mitylene zúgairól, hol
 Magnus hölgye vagyon, tudomással bírni ki nem fog?
 Végre csak azt kérem: ha legyőzött fegyvereiddel
 Nem lesz más menedék, szaladásnál: lépve habokra,
 Bárhova, — csak hozzám ne röptsd balcsillagu sajkád,
790. Mert szigetem partján fognak hajhászni legottan.“
 Szólt, s nyoszolyájáról kelvén bódúlva rohant ki,
 Késlekedés által nem akarta halasztani kínját.
 A szomorú Magnus kebelét nem ölelte szelíden,
 Válla körül sem fonta kezét; tartós szerelemnek
795. Végjeleit feledik, zokogás olvad zokogásba.
 (Mondani „áldjon az ég“ egyik sem birta közülök.)
 Hosszú életüket búsabb nap nem szomorítja.
 Minden egyéb bajokat nyugott, sors vésziben edzett
 Szívvel tűrtek el. A boldogtalan összerogy aztán,
800. Karjaikon viszik a tenger fövényére cselédi.
 Ismét összerogy itt, a partot erősen ölelvén.
 Végre hajóra vivék. Bosszús Caesar mikor üldé,
 Könnyebben vált meg honjától, s hesperi parttól.
 Magnus hű fele száll, a vezért odahagyva magára,
805. Fut Pompejus elől. Álmatlan alussza az első
 Éjt; eleinte szokatlan az özvegység nyoszolyáján,
 És fagyos a pihenés. Nincs hitvese oldala mellett,
 És mikor álomból felocsúdik, karja gyakorta
 Meg-megcsalja magát, az üres párnát megölelvén;
810. Szólongatja urát, feledőn hogy bujdokol immár:
 Mert ámbár veleit titkon hév lángok emésztik,
 Mégsem hánykodik nyoszolyáján; édes az ágynak
 Hagyni felét üresen. Aggódik távoli férjén.*
 Óh még ez nem kín; szomorúbbat tervez az isten:
815. Itt a percz, Magnust mely újra megadja szegénynek.

HATODIK ÉNEK.

- Ormokon elhelyezék már a csatakész fejedelmek
 Sergeiket; szemközt szemlélik az istenek állni
 A fegyvert, s daliát daliára találania. — Caesar
 Hellen váracsokat kicsinyel megvívni; szerencsét
5. Sem fogad el sorstól, ha vejének nem nyeri kárán.
 Emberiségnek gyászt okozó órára sovárog,
 Mely mindent rom alá temetend. Két fő közül egyet
 Földreverő végzet koczkája való neki. Népét,
 Harczra feszült jeleit háromszor bontja ki ormon:
10. Hogy sohasem múlt rajt' Latium veszedelme, mutatja.
 S mert mozdúlatival nem bírta csatára kicsalni
 Vőjét, a ki erős körsánczban biztosan állott:
 Fölszedi zászlait, és csalitos helyeken megyen által,
 Dyrrhachium várát megvenni sebes rohanással.
15. Útjában Magnus megelőzi, kerülve hajókra,
 S a bérczen települ, mellyet taulanti lakosság
 Petrának nevezett, s védvén ephyréi erődít,
 Őrizi a várat, mely tornyai nélkül is az már.*
 Ezt nem előkornak védelmezi műve, nem is kéz-
20. Rakta falak, mert bármely rengeteg emberi művön
 A harcz, s a mindent rontó kor könnyen erőt vesz.
 Vas nem dönti meg azt, mi erődítésire szolgál:
 Helyzete és természete az. Mélységek övedzik
 Mindenik oldalról, s hullámtól ittasodott szirt;

25. Kis dombocska miatt nem bír alakúltni szigetté.
 Sziklákon, gályák ijedelmin emelkedik a fal,
 S a dühös íoni ár, mikor a délszél haragítja,
 Csarnokokat, lakokat ver, az ormokig ütve sörénye.
 Caesar harczihegő lelkét, fondor leleménye
30. Arra vevé most, hogy lopvást bekerítse az ormok
 Közt települt ellent, távolhányt árokerőddel.
 Szemmértékre vevén a tájt, nem elég neki porló
 Gyepből ostromzárt hevenyészni: de szirti tetőket,
 Földtermette követ, görögök palotáit, erődök
35. Szétszórt halmazait hordatja rakásra; felépül
 A mű, mit nem erős rommá pusztítani goromba
 Ostromkos, sem akármely vészes erőszakú harczgép.
 Róna emelkedik, és halom elsímül, valamerre
 Caesar műve vonúl. Árkot von, tornyos erőddel
40. Rakja meg a hegyeket, s nagy messzi vidéket ölelvén,
 Berket, rengeteget, ligetet minden vadaikkal
 Roppant törbe kerít. Legelői, mezői maradtak
 Még Pompejusnak; s a Caesar sánczvonálától
 Környülvéve ugyan, telepét kicserélheti mégis.
45. Mennyi folyam vagyon itt, mely itt veszi, s veszti futását.
 Művei terjedetét Caesar szemlélni ha mégyen,
 Elfárad, s a sík közepén kell néki tanyázni.
 Trója erődeit a hagyomány szava isteni műnek
 Hírléli, s a futamós Parthus' porló cserepekkel
50. Környülvett Babylonja falát szemléli csudálva:
 S mekkora tájt Tigris mosogat, vagy fürge Orontes,
 Assyrnak keleten mely volna elég birodalmúl,
 Akkora tért sánczczal Caesar hevenyészve körülvesz
 Harczizgalmak közt! Ily munkát semmi haszonnal!
55. Ennyi kar át tudná Sestont hidalni s Abydust,
 A Phrixus tengert eltölteni, — törteni földdel,
 Elszigetelni Pelops széles földét Ephyrétől,

Messzi Maléa utát meggazdálkodva hajóknak;
A föld bármi helyét, természeti gátja daczára

60. Átalakíthatná. Készül már a viadaltér.

Itt melegül a vér, mely szerte világra kiárad,

Itt a thessali föld, s Libye síralmai vannak:

Polgárdüh forrong a szűk terjelmű porondon.

Keltekor a hadimű Magnus szemeit kikerülte:

65. Mint ha ki biztosan él közepében Sicanianak,

Meg nem hallja midőn ugat örvényelve Peloron;

Vagy kóbor Tethys, Rutupinumi part ha felizgúl

Megsem is érzi Caledoni britt, vize háborodását.

Ám mikor észrevevé, tetemes sáncz mint szegi a tájt,

70. Biztos Petráról hozván, valamennyi halomra

Széthelyezé népét, hogy az ellenerő megoszoljon,

Zárlata tágúljon kiterült seregének előtte.

Akkora tért fog el a sánczmű környezte vidéken,

Mennyire Rómának magas orma Myceni Diana

75. Tiszteletére hagyott kis Arícia berkeihez van,

Mennyire Róma falát ölelő Tyberis, — ha folyamván

Nem kanyarogna sehol — bevegyül a tengeri árba.

Nem hangzik riadó, járkél a dárda parancsszó

Nélkül is, öldököl is próbára kilökve gyakorta.

80. A tábornagyokat még küzdeni tiltja nagyobb gond.

Magnust a vidék, legelőt mely termeni nem bír,

Mert rohanó lovasok, gázolva goromba patákkal

Sarjadozó füveit letaposták gyors futamás közt.

A viadalmi futó támolyg letarolt legelőjén,

85. Míg a gyűjtögetett ízékkel jászalai telnek,*

— Mert fris füre eped — páráltan vágja magát el,

S térdei megtörvén, lerogy a körben futamás közt.

Míglén mállanak a dögök, a tetemek megoszolnak,

A rekkent levegő köddé sűríti ragályát

90. A kifakadt csunyaságnak. Imígy fúvallja ki Nesis

Felleggel beborúlt sziklája pokolbeli gőzzét;
 Ily büzt dögleletes Typhon barlangja liheg ki.
 Hullik az embere is, miután a kórt befogadni
 Légnél készebb víz bélét megtölti epével.

95. Bőre feszül, puffad, kidagadt szeme veszi világát,
 Arczulatát üszögös tarjag lepi meg; töri kórság,
 Fel sem bírja fejét ellankadtában emelni.
 Mindent egyre sebesb kézzel hajt véghez a végzet,
 Élet enyészet közt helye sincs immár nyavalyának.
100. Együtt jár a halál a bágyadtsággal; az inség
 Nő az elestekkel; hever élő és temetetlen
 Hulla vegyest; a szegény katonát kihajítani tanyából,
 Ez volt a temetés. Enyhíték végre az ostort
 Hátmegül a tenger; levegőzavaró vihederrel, —
105. A partok, s idegen termés terhelte dereglyék.

Téres halmokon úr, szabadon mozdúlhat az ellen,
 Őt fúladt levegő, holt víz nem nyugtalanítja:

- Küzd gonosz éhséggel mégis, mint kit szigorúan
 Környez az ostromzár. A gabna kalászba sem indúlt,
110. S nézi miképen jut nyavalyás katonája barommal
 Egy eledelre, mikép a cserjét kezdi tarolni,
 A ligetek lombját hasogatván fosztja, kivájja
 Ismeretlen gyökerek gyanus és gyilkos növényeit.*
 Szírt köve és tűzláng mit megbír zúzni puhítani,
115. És ha mi kérgesedett torkán gyomrába lecsúszik;
 Embertől sohasem látott étken czivakodnak:
 A lakozó ellent ostrommal környezi mégis.

Pompejus mikoron rekeszén áttörni akarna,
 S minden földekkel tért nyitnia közlekedésre:

120. Nem burkolt éjnek választja homályos időit;
 Pírul alattomban kilopózni, midőn ipa serge
 Szünnapot ül: romokon vágyik gázolni keresztül,
 Tornyait a sáncznak rohanással zúzni le, léptét

Arra irányzani, hol kard áll, s utat öldöklés nyit.

125. Mégis azon vonalon tartotta kitörni előnynek,
Mely Minutustól nyert nevet, és ágasbogas erdő
Védte tömör fákkal. Seregét úgy hozza, hogy a port
Sem veri fel, szaporán az erődi falakra vezényli.
Felragyog egyszeriben Latium minden keselyűje;
130. Tárogatók szava zeng. Diadalt hogy még ne is a kard
Végyen, a meglepetett ellent ijedelme megejtí.
Mind mit erő tehetett, ez volt, hogy elesve heverték
Hol helyet állaniok kellett; a ki vérzeni tudna
Mind odavan; röpül a kelevéz felhője hiába;
135. Majd a szurokkoszorú szállong tekerőzve kanóczon,
Összerogyó félben reng sok sulykolt torony ottan,
A sánczművek is a töretőtül ütöttek okádnak:
A bástyák ormán Pompejus sassa kitűzve,
És az egész földnek már-már birodalma kezében.
140. Ám mit ezer dandár, s minden caesari szerencse
Visszaszerezni kevés: egy ember visszaragadja,
Elfoglalni nem engedi; Pompejus diadalmát,
Míg ő el nem esik, s keziben van aczéla, tagadja.
Scaeva ez; a ki szilaj Gallok viadalma korában
145. Még közbajnok volt; sok véren lépve magasbra
Dandárnokpálczáat egy hosszabb hadsor előtt nyert;
Minden iszonyra serény; nem akarja belátni mi nagy bűn
Pártvillongások közt a viadalmi vitézség.
Szólt, hadvert feleit látván menekülni futásban:
150. „Hitlen gyáva, hová? hát Caesar harczosa fél már?
Szolgabárom, hitvány béres, vér nélkül akarsz-e
Futni halálad előtt? Nem pirúlsz hogy daliáknak
Halmain és máglyái között nem lélsz? van-e orczád,
Hogy nem kell holtak tetemei közepette keresni?
155. Hűségből ha nem is, helyt kellene állani daczból.
Mind valamennyi közül mi vagyunk-e kinézve, holott át-

- Törhet az ellenség? E nap sok vérbe kerüljön
 Magnusnak! Caesar láttára elesni nagyobb dics
 Volna ugyan: de ha megtagadá e szemtanut a sors,
 160. Magnus tapsai közt hadd essem el. A rohanó mell
 Zúzza el a kelevézt, nyakadon tompúljon el a kard.
 Összerogyó sánczunk pora és zaja messzehat innen,
 És a sejtetlen Caesar meghallja robajját;
 Győzünk bajfeleim! hamar itt terem a szabadító
165. Míg mi halunk.“ Szava oly dühödést keltett vala bennök,
 Milyent a csatasíp első riadása sem indít.
 Társai a daliát látvány- s csudatelve követték,
 Nézni, ha számtöbbség- s helyzetfaggatta vitézség
 Mást, mint halni, tud-e? Rengő sáncz ormain állván,
 170. A teli tornyokból legelébb hullát hajigál le,
 És az alája törő ellent halmozza tetemmel.
 Fegyver lesz az egész döledék a hősi kezekben.
 Védanyag és faderék, önnönmaga is veszedelmül
 Lészen az ellennek. Mellükre karót, czöveket hány,
 175. Úgy veri a falról; sáncz párkányába fogódzók
 Karját kardja szelé; kövel csontot koponyát zúz,
 Gyarló szerkezetű agynak szétontja erőtlen
 Oltalmú velejét; soknak lángokkal emésztí
 Fűrteit és arczát; ég, sístereg a szeme soknak.
180. Végre midőn már a töltés magasával egyenlő
 Lett a hulla miatt a föld: lódítva magán, oly
 Gyorsan röppent a paisos seregek tetejébe,
 Mint iramós párducz szöki át az elébe vetett tört.
 Akkor az összeszorúlt csatarend közt, — bárha körülé
185. Egy tábor tömörül, — öli a kit csak szeme meglát.
 Tompúl pallosa már, megalutt vér elveszi élet,
 (Ellenségre ha sujt, csak zúzza, de nem sebesíti.)
 Nincs neki haszna tovább, tetemet tör, vért nem eresztve.
 Minden erő, minden kelevéz ő rája gyülekszik;

190. Nincs kéz tévesztő, nincs dárda hiába repülő;
Méltó hőst, méltó viadalban küldé homokra
A sors. Döng az erős paizs a szakadatlan ütéstől,
A belehorpadozott öblös sisak éle miatt ég
Vakszeme; nincs is egyéb csupasz éltét a mi fedezné,
195. Csontja közé mélyen fúródott dárdavasaknál.

- Esztelenek! kelevéz- s hitvány nyállal mit akartok?
Éltének gyökerét nem emésztő gyenge ütéssel?
Őt csak vagy csavaró kötelen felajazva vetett bak
Zúzza le, vagy roppant szirtnek faloromnyi tömegje,
200. Ostromkos vasa, vagy csapató hárítja el onnan;
Nem töredékeny köfalként védelmezi Caesart,
Feltartván Magnust. Már vérttel sem fűdi mellét,
Szégyeli hogy pajsát használja, heverteti balját,
Hogy maga bűne miatt él: s a tusa annyi sebével
205. Szemközt megy csupaszon, s kebelén hordván tömör erdőt,
Lankadt léptekkel kire essék, végre kinézi.
(Mint egy tengeri szörny. Mint egy libyei vadállat)
Mint Libye nyilzáporral tüskelt elefántja
Tördeli a kelevézt, mely pattog durva nyakáról,
210. S a felakadt dárdát, bőrét megrázva lehányja,
Belseje sértetlen, karczolnak, vért nem eresztve
A beleállt lövegek, s a sok seb, mellyet a nyíl és
Kopja hasíta, halált egyet sem képes okozni.
Dictei kéz lő most imé gortynai vesszőt
215. Scaeva felé, a mely jobban mint vélni lehetne
Megcélózza fejét, s száll balgödrébe szemének.
Ez pedig a nyilat a kötideggel fogva kitepi,
Rettenthetlenül a szemnek kifeszíti golyóját,
A belelőtt vesszőt, s vele elgázolja világát:
220. Mint mikor a libyei vadász szíjjas kelevézzét
Ráveti, még búsultabb lesz a pannoni medve, *
Hentereg a sebben, a dárdát marja veszettül,

- És körülötte — a mint forog az vele — egyre keringel.
Arczulatát a düh eltorzította, ijesztő
225. Képén vér csorog; a győzők riadása eget ver.
Mint e közrendű daliának vére folyását:
Oly igen a seregek Caesar sebeit sem örülnék.
Scaeva pedig, mélyen rejtven szívébe haragját,
Szól szeliden, — nyoma sincs arczán hős lelkiületének:
230. „Atyafiak, kegyelem! hagyjátok el a viadalmat,
Nem kell már több seb, hogy elérjem véle halálom.
Nem szaporítani kell, hanem irtani mellemen a tört.
Fogjatok, és élven vigyetek Magnus telepére;
Tedd urad érdekiből. Példát inkább akar adni
235. Scaeva szökésével, hogysem mint férfi halállal.“
Hinni tud a hímes szóknak boldogtalan Aulus,
Nem veszi észre, vasát készen mint tartja döfésre;
S foglyát, fegyvereit mikoron felemelni akarná,
Torkát villámló pallos hegye járja keresztül.
240. Fölmelegül a hős, az öléstől ujra feléled:
„Így lakol, a ki hivé, hogy Scaeva megadja magát“, mond,
„E kardtól békét, Magnus, könyörögni ha kívánsz,
Hajtsd meg zászlaidat Caesarnak tisztelet-adva.
Mint ti, olyan vagyok én — véltétek — s halni erőtlén?
245. Pompejus, s az atyák ügyeért ti nem égtetek oly hön,
Mennyire Scaeva szeret meghalni.“ Alig fejezé be,
Porfelleg jelölé Caesar dandárai jöttét;
S ez hárítja csak el Magnusról azt a kudarczot,
Mintha egész seregek hátráltak volna magadtól
250. Scaeva, ki harcz végén kimerültél; eddig is a harcz
Nyújta erőt kiomolt véred hely't. A lerogyottat
Felveszi népe, öröm közepett vállára emelvén,
Mintha csak istenség laknék átfúrt kebelében,
Mint nagy erény élőképét tisztelve imádja.
255. Irdalt tagjaiból a tört vetekedve szedik ki,

Isteneiknek, s a vértetlen Marsnak ajánlják
Fegyvereit. Hah! mily ragyogó lett volna neved, ha
Zordon Iberusnép, vagy tárcsás Cantaber, avvagy
Hosszú vértetű Teuton futamék meg előtted.

260. Most a mennydörgő oltárira nem viheted föl
A viadalzsákmányt; nem nyersz diadalmi rivalgást;
Óh mi dicsőségesen vettél gazdát nyavalyás te!
Bátor ez oldalról Pompejus visszaszorúlt is,
Sánczai közt hanyagúl, viadalmat hagyva, nem ült meg:

265. Mint nem lankad el a tenger, ha kelet szele vágja,
A habokat ronggyá zúzó sziklákra csapongni,
Vagy meredélyt marván, szakadékká mosni ki ormát.
Tengerpart közelén épült várdára csap innen,
És megbirja ikerviadallal. Messze kihat már

270. Fegyvere; tábora is távol vidékre kiterjed,
S hogy telepét immár változtathatja, örül rajt.
Medréből dagadó Padus így töri gátjait, önhitt
Partvidékire csap, szilajan rongálva mezőket;
És mihelyest hódol valamely domb, s a haragos hab

275. Tömbjeitől nyergelten elül, minden tömegével
Átveti rajta magát, s idegen vidékeket önt el,
Elveszi egyiktől, másiknak told mezejéhez.

Caesarnak mihelyest e harczirol lön tudomása,
Mit magas őrdombon gyúladt tüzek adtak eszére:

280. A szétszórt falakat már porba temetve találta,
S mint valamely avatag romnak maradéki feküttek.
Feltüzelé most a környék nyugodalma, haragra
Gyúl, hogy Pompejus pihen, és zavaratlanul alszik,
Caesart meggyőzvé; örömét a magnusiaknak

285. Kész maga kárával felverni. Leccsap fenyegetve
Torquatusra, ki oly szaporán kikerülte rohantát,
Mint sajkás, mikor árbocza reng circaei vihartól
A lobogót beereszti; hadát belerődibe vonta,

- Hogy tömörebb legyen az, ha feláll kised hadikörben.
290. Áthaladott Caesar már a külerödi palánkon;
 Ekkor az ormokról Magnus katonája lezúdul,
 S a meneküléstől elzárt ellen körül árad.
 Aetnavidéki lakos nem fél úgy Enceladustól,
 Barlangját mikor a hegyorom délszélben üríti,
295. És a lávafolyam síkságon széjjelözönlik:
 Mint Caesar hada, mely mielőtt harczolna, gomolygó
 Portól megveretik; vak félelem üldözi, futván
 Ellenségre bukik, s ijedelme okozza halálát.
 Itt polgárkarok a vérengzést békekötésig
300. Űzhetnék: s a vezér imé maga tiltja meg a bösz
 Kardokat. Óh haza! most boldog, szabad, önjogu volnál,
 Épek törvényid ha ezúttal Sulla kezével
 Nyertél volna csatát. Óh fájdalom! oh örökös kár!
 Legterhesb bűnöd szerezhett itt Caesar szabadulást:
305. Hogy jámbor vőddel harczoltál. Hajh szomorú sors!
 Most Uticán Libye, Hispania mundai gyászson
 Nem keseregne, sem a Níl vérmocskolta folyásin
 Nem fetrengne Pharos fejedelménél nemesebb test,
 Sem Juba meztelenül, sivatagján Marmaricának,
310. Scipio vérén sem híznának Poenusok árnyai,
 A szent éltű Catot kora, százada nem keseregne;
 Róma csapásid közt legutolsó volna ez a nap....
 S a sors könyvében Pharsalia nincs bejegyezve.
- Balcsillagzat alatt bírt helyről elillana Caesar,
315. Megtépett seregét a thessali földre vezérli.
 Magnus, ipát, bármerre megy is, kergetni akarja.
 Társai céljáról vágnak lebeszéleni, kéri
 Tartana honja felé, ellentelen Ausoniába.
 „Caesarként sohasem fogok én megtérni — felelt ő —
320. S csak ha csatáimat szétküldöm, lát honom engem.
 Hesperíát én is tarthattam volna viongás

- Kezdetekor, harczolva hazám szentélyei ellen,
 S a jogtér közepén. Inkább a scytha hidegnek
 Vidékére megyek, vagy forró égnek alája,
325. Csakhogy messzevigyem harczok veszedelmeit onnan.
 Róma nyugalmatat én széjjelszaggassam-e győzvén,
 A ki azért szaladék, hogy téged harcz ne emésszen.
 Semhogy ezen harczban bármely vész rontsa meg, inkább
 Tartsa magáénak Caesar.“ — Szólt, s tartá keletnek,
330. Járatlan helyeken ment, hol Candavia roppant
 Rengeteges hegyláncza terül, és Emathiába
 Eljuta, mert a sors ezt tűzte ki harczimezőnek.
 Merről tél idején Titan felhozza világát,
 Onnan Thessaliát Ossának bércei zárják.
335. Nyár elején, mikor ég ormára kapaszkodik a nap,
 A kilövelt sugarat Pelionnak fogja fel árnya;
 Nári-közép tüzeit, s naptérítő heves arszlánt
 Rengeteg erdőkkel koszorús Othrys veri vissza.
 A Zephyrus, s Iapyx fuvalom Pindusra csapódik,
- 340 Télszaki nyugotnak mely megrövidíti világát.
 Északi szélvésztlől védett lakozója Olympus
 Völgyinek, éjhosszant nem látja ragyogni a medvét.
 E bércektől ölelt völgyek televényeit egykor
 Állandó mocsarak vize lepte, folyókat a róna
345. Nem képzett, és a tengerre vezetni ki őket
 Nem nyílt még Tempe; egy tóban felszaporodni:
 Ez vala pályájuk. Mikor Alcid karja Olymptól
 Elragadá Ossát, s a víz Nereusra kitódult:
 Akkor tűne ki — bár most is hab zugna fölötte! —
350. Emathi Pharsalus, tengerfi Achilles uralma.
 És Pteleon, s Phylake, melynek sajkája legelsőbb
 Trójánál kikötött; a bosszús Pieridáktól
 Megvert Dotion, * itt Trachin, s a sötét üszök árán
 Herkules ivével biztossá lett Meliboea;*

355. Hajdani nagyságos Larissa; s hol egykori híres
 Argosnak szántják nyomait; hol echioni Thebaet
 A hagyomány mutogatja; hol a Pentheus koponyáját
 Lánggal emészteti meg, bujdosván vitte Agave,
 Bánva, hogy ennyi csupán a mit el bírt tépni fiából,
360. Sok folyamokban osztott szét a korlátja szakadt tó:
 Tiszta de kis medrű Aeas napenyészet irányban
 Ioni habba merül; ide foly nem erősb tömegével
 Atyja az elragadott Ísisnek; * Echinadi partra
 Oeneus vője tömör hullámon hordja iszapját. *
365. És Meleagernek Calydonját szegdeli Nessus
 Vértől izamos Evenos; Malia öblét
 Fürge habú Spercheos verdesi; tiszta vizével
 Szolgástorú Phoebus * legelőjét öntözi Amphrys;
 S mely sem nedves gőzt, sem harmatozó levegőt, sem
370. Lenge fuvalmat nem támaszt habjával, Anaurus;
 És mind a patakok, kik tengerekig nem is ismert
 Árjaikat Peneusba viszik: tombolva rohan be
 Apidanos, s a csak torkánál sodros Enipeus,
 Asopos tömegét Phoenix, Melas szaporítják;
375. Csak maga védi vizét mikoron neve másban enyész el,
 A Titaresos, mert fellyülmarad elkülönülve,
 S mint száraz fövényen fut végig Peneus ágyán.
 Azt mondják, e víz a styx mocsarából ömöl ki,
 Érezi honnan ered, s érinteni földi folyókat
380. Útál, büszke reá, hogy az ég is reszket előtte.
 A kifutott hab után síkság tárula ki, melyen
 Bebryci szántóvas szegdelt zsírverte barázdát;
 Majd Lelegek jobbjától kormányzott eke metszé,
 Aeolidák Dolopok törték-túrták televényét,
385. A paripás Magnet, s Minyas hirhedt evezői.
 Ixion félvad Centaurusait viselős köd
 Itt kölykezte Pelethroni barlangoknak ölében:

Monichus itt született, morzsolni követ Pholoenak,
 Zord Rhoetus, ki az oetai köriseket nyüvögetvén
 390. — Kikkel az északi szél is alig bír — gúzsba csavarja.
 Itt az erős Alcíd gazdája Pholos, s te, ki lettél
 Lernai nyilvessző célpontjává, sunyi révész.*
 Itt te öreg Chiron, ki ragyogva meleg sugaraddal
 Aemoni kézíved tetemesb ollórra vonod fel.*

395. A fene harcز magvát e táj keltette ki elsőbb;
 Tengeri csákllyával megütött szirtekből először
 Thessali ló, szomorú viadalmak előjele termett;
 Zablát és aczelat legelébb ez mart; Lapitháknak —
 Ez túrt tajtékot — gyeplőjétől idomítva.

400. A tengert legelébb Pagasae-part csolnaka szelte,
 Ismeretlen hullámra vivén a szárazai embert.
 Thessalföldi király Ionos volt, a ki alakkal
 A meleg ércanyagot vervén ellátta legelsőbb.
 Tűzben ezüstöt ez olvasztott, az aranyra jegyet vert,

405. Fémeket irtozatos lángnál lágyíta kohóban;
 Ettőlfogva szokás kincset számlálni, mi embert
 Bősz viadalra hevít; Python, kigyók oriaša
 Itt született, síklott cyrrhaei mezőkön, ezóta
 Így szerepel thessal repkény a Pythia napján.

410. Gyermekeit itt küldé az egekre garázda Aloeus
 Hogy csillag seregek közelébe jutott vala Pelion,
 S égi világoknak pályáját zárta el Ossa.

E sorsverte helyen szálltak táborba vezérek.
 Mindenkit gyötör a harcزsejtelek, érzi közelgni

415. A döntő válság nyommasztó perceit. A sors
 Áll küszöbön. Szepeg a pulya, jósolgatva gonoszbról:
 Kétes esetre kevés van felvértezve reményt, és
 Óvakodást egyként táplálni. Pulyák tömegében
 Áll Magnus fia is Sextus, kicsiny a nagy apához,
 420. Scylla vizén ki utóbb züllöttként szerte barangol,

- S tengeri rablással fertőzteti apja csatáit.
 A végzet folyamát kitanúlnia félelem űzi,
 Várni türelmetlen, s epedez megtudni jövődöt.
 Delosi hárambot, nem kérdi a Pythia odvát,
425. Mit Dodona beszél, --- melynek táplálta gyümölcse
 Hajdan az embereket, — Zeüsz kürtjén nem tudakolta.
 Olyat sem keresett, ki jövődől az állatidegből,
 A ki madárröptöt magyaráz, villámra figyelmez,
 Vagy csillagzatokat néz Assyrius tudománynyal.
430. Nem keresett szabados rejtelmet. Szörnyü varáslók
 Isteneket bántó babonáiba, poklokat ihlő
 Áldozatokba vetette hitét, ördögbe, manóba,
 S hogy keveset tud az ég, nyavalyás azt vette fejébe.
 A gonosz örvöngő czélnak kedvez maga a hely:
435. A tábor töviben van az Aemonidák lakozása,
 Szörnyűbb lényeket a rege sem képzelhet ezeknél,
 Űzni hihetlenekeket: mesterségükben ez áll csak.
 Szirtein is gyilkos maszlag nő Thessaliának,
 Sőt a sötét táltosbabonát magok a kövek értik.
440. Sok terem e földön, mi erőt vesz az isteneken is,
 A mi hunyort otthon nem lelt a colchisi vendég,
 Mindazt Aemoni föld tájékaiban szedegette.
 Nemzetek esdekelési előtt siket égi füleknek
 Hajlaniok kellett istentelen énekeikre.
445. Egy szavuk átrepül a levegőürön, ez viszi át a
 Készítő hangokat a kelletlen szellemerőhöz,
 Kit sem az égi vidék, sem a forgó csillagi bolt nem
 Érdekel. A mennyet mikoron vészes morogásuk
 Verdesi, bár persák Babylonja, titokteli Memphis
450. Fejtse ki bár avatott bűvészei minden erőjét:
 Thessali nő istent idegen szentélyre varázsol.
 Thessalidák szavain nem természetszerű láng foly
 A fásúlt kebelekre; komor vének gyuladoznak

- Illetlen tűzben. S nemcsak méregpoharakkal
455. Működnek, s nem is a szerrel, mit gyöngé csikónak
Homloka csontjáról a kancza elől eloroznak:
Méregitalnak bár ne fogadja be semmi ragályát
Ráolvasva is elvesz az ész. Kik közt közös ágynak
Semmi viszonya, kiket szép külső bája le nem köt,
460. Összekeríti varásháló bűvös szövédéke.
Megbomol a dolgok folyamatja, az éj huzamos lesz,
Elmarad a nappal, s átlép törvényein a lég,
Járásában az ég megszibbad bűszavaikra,
S Jupiter a rohanó tengelyt mozgatva, csudálja
465. Hogy nem fordul az ég. Majd mindent fergetegekkel
Töltenek el, forró Phoebust fellebbe borítják,
Mennydörög a nélkül, hogy akarná Jupiter isten;
Széltire záporozó ködöket szintily hatalommal
Oszlatnak, szétszórt fürtökkel felleget üznek.
470. A tenger dagadoz, bátor viharok dühe nyugszik;
S dél szele verje viszont, erejét meguralni ha tiltják
Csendesesen áll. Széllel szemközt szavaikra vitorlák
Duzzadnak; patakok meredek sziklán felakadva
Függenek; a folyamok nem lejtőjökre futamnak;
475. Nyár heve a Nilust nem csalja ki; foly nyilirányban
Maeander, s az Arar lassúlt Rhodanust ragadozza.
A hegyek ormaikat lebocsátva lapályra terülnek,
S a felhőkre esodálva tekint fel Olymp. Scythiának
Naptalan és télzord vidékein olvadoz a hó.
480. A holdtól vezetett Tethyst partvédve szorítja
Visszafelé bűbájuk. A föld ingatja nem ingó
Tengelyeit, s központra nyomúlva idestova billeg.
Ily tetemes tömeg egy szótól megverten erőt vesz,
Látni köröskörül a mennyboltnak roskadozását.
485. Mindazon öldökölő fenevad, mely ártani termett,
Aemoni bűtől fél, és lesz gyilokeszköze néki:

- Vérszomjas tigris, s az oroszlán büszke haragja
 Meglapul; a kígyó hűvös karikáit előttük
 Szétgöngyölgeti, és síklik dérlepte mezőn is.
490. Forrad kétféle szelt viperák csigolája egészszé,
 S emberi rontásnak szele hatván elbomol ismét.
 Maszlagot és bűbájt meguralni miként tud az isten?
 Mért mellőzni remeg? Mily szerződésbeli alku
 Tartja lekötve kezét? Tetszik, vagy kell neki tenni?
495. Titkos imádságnak díjában, vagy fenyegetve
 Némán érnek czélt? Minden fő lényre kiterjed
 E jog, vagy bizonyos szellemre hat e hatalomszó,
 Kit mire kényszererő ha vezérl, odavinni erős a
 Mindenséget is? — A csillagzatokat legelőbb itt
500. Kezdték a mennyről levarázslani; a tele hold is
 Megtámadva gonosz mirigyétől büszavaiknak
 Úgy elhalványúl, vetvén vak földi világot,
 Mint mikor a napnak képét elzárva előle
 Égi tüzek közzé árnyékát ékeli a föld;
505. S addig kínlódik bűvénektől kötözötten,
 A kijelölt füveket míglen tajtékja megönti.
 E gonosz üzleteket, fene fajja varázsit Erichto
 Sívár lelke nagyon jámbornak tartva kicsinyli:
 Csúf mesterségét gyakorolja szokatlan irányon.
510. Mert neki tiltva vagyon nyugtatni kísértetes arcát
 Városi hajlékban s tüzhelynél; pusztá koporsó
 Lakhelye, és sírbolt, melynek száműzte lakóit
 A pokol isteninek kedvence. Kilesnie holtak
 Terveit, és a styx tornáczait, a pokolisten
515. Titkát érteni menny sem tiltja, sem emberi volta.
 Torzult arcza sovány, rejtőzik tiszta időben,
 Rettenetes képén terjeng poklos haloványság;
 Fürtei ziláltak; de ha köd s bús fellegek ülnek
 Csillagokon: kijön a thessalhölgy sírüregéből,

520. S éji sötétségnek villámit szívja magába.
 Lába után gabonák gazdag csírája kiszárad,
 Ártatlan levegőt megront lélekzete által.
 Isteneket nem kér, esdő szózatja segélyre
 Szellemeiket nem hív; békítő áldozatokról
525. Mitsem tud; ravataltüzet oltárára helyezni,
 S máglyáról ragadott tömjént: ebben leli kedvét.
 Egy szava isteneket minden rémségre lebirhat:
 Ismételt dalait rettegnek hallani. Sírba
 Ássa el a lelket, mely még kormányzani tudná
530. Tetemeit; sok időt ígérő sorsot enyészet
 Száll meg időnap előtt; temetési menet ravataltól
 Vissza fonákul tér; holtest odahagyja nyugalját.
 Máglyán füstölgő gyermekhamvat rabol, égő
 Csontot oroz, kiragadja szülők keze közzül az üszköt.
535. Gyásznyoszolyák feketés füstben szálló maradékit,
 A hamuvá mállott leplet, s a zsarátnakot is, mely
 A tetemek büztét leköté, felgyűjti rakásra.
 Hol kőboltok alatt kiasztaltan szikkadoz a test,
 Melyből a rohadó belső részek kiszedettek,
540. Marczangolja mohón az ilyennek mindenik ízét.
 Újjait a szemüregbe merítgeti, kéjes örömmel
 A jegedett karikát vájkálja; szikár tenyerének
 Rágja fakó körmét. A hurkot eloldja fogával
 A vesztő kötelen; széjjelszedi a felakasztott
545. Ember hulláját, pusztára lefosztja bitóját.
 Tépi esőtől járt beleit, napaszalta velőit;
 Kézbe-furott szegeket, tagokon feketén csepegő genyt
 Feltakarít testben meggyúlt undok folyadékot,
 És az erősb ideget mardossa reája tapadva.
550. És ha mi hullá hever temetetlen pusztá porondon,
 Meglepi, rengeteg és levegő vadait megelőzvé.
 Nem szedi sem késsel, sem kézzel izekre; toportyánt

- Vár rá: kezdje ki az, s éh torkából kiragadja
 Mészárolni se fél, mikor élővérre sovárog,
555. Melly a felmetszett nyakból legelőbb kiszökellik;
 Vagy babonája midőn friss húst kíván; ha vonagló
 Belső részek után irtózatot asztala áhít:
 Méhen ütött résen, s nem hol természet ad út
 Vonja ki a csecsemőt, égő oltárira tenni.
560. És ha szilaj, ha kemény árny kell neki, ilyet is alkot.
 Áll az enyészetnek minden neme rendeletére.
 Szép fiatal testnek megtépdési orczavirágát,
 Balkeze haldokoló ifjaknak fürteit irtja.
 Sőt a thessali hölgy, ravatalra rokon ha terül is,
565. A kedves tetemekre borúl, csók örve alatt el-
 Torzítgatja fejét, száját kifeszíti fogával,
 Csüggő nyelve hegyét mardossa meg éhes inyével,
 E közben morog a holtnak hideg ajkai közzé,
 S a pokol árnyainak borzalmas titkot izenget.
570. Pompejus mihelyest e hírhedt tájon az asszonyt
 Meghallotta, sötét éjben, mikoron delet a föld
 Alján oszt Titan, a pusztasívárba megindult.
 Büneinek betanúlt, hívséges czimboratársi
 Feldúlt sírűregek, s temetők körül űzve bolyongást,
575. Távol szirt ormán szemlélték állani, ott hol
 Szülői az elnyugovó Haemus Pharsalia bérczeit.
 Melyeket érteni nem tudós se manó, se boszorkány, —
 Büvigét kísért, és új rontásra varázs-szót.
 Tarta hogy a hadak istene más vidékre megy által,
580. S majdan az Emathi föld üresen marad öldököléstől.
 A méregkeverő méregben itatja Philippit,
 Rontja varázsdallal, hogy az ütközetet ne bocsássa:
 Így valamennyi halott, s az egész föld vére övé lesz.
 Az elesett nagyokat megcsönkíthatja, reményli;
585. Szedheti hesperi nép porait, tetemit nemeseknek,

Annyi dicső lelket szolgálatjára igazhat.
Ott jártatja eszét, mit messen amabbul emebbül,
Pompejus, Caesar holtteste ha lészen előtte.

Szóla előzőleg Pompejus korcs ivadéka:

590. „Aemonidák koronája! ki népeknek magyarázod
Végzeteit, ki jövő folyamát másítani erős vagy,
Kérlek mondj bizonyost tudnom viadalmi szerencse
Vége felől. Latium polgárai közt nem utolsó
Rangú férfi vagyok: Magnus ragyogó ivadéka,
595. Föld ura — úgy fordul, — vagy mély gyász sorsosa egykor.
Kétség bántja csak e szívet, s elbírja viselni
A bizonyos balság félelmeit; a vakesettől
Ezt a jogot vedd el: vakon és gyorsan ne rohanjon.
Késztesd szellemidet, vagy kíméld, s árnyak után mondj
600. Jóslatot. Elyzium hajlékit tárd ki, magát az
Öldököltöt vallasd: ki vagyon kijelölve közülünk?
Nem hitvány feladat; magad érdeke készít puhatolni:
A válságos sors kockája ki részire billen.“

Thessali ördögös megörül hallván neve hírét;

605. És felel: „Óh ifjú, ha csekélyebb sorsot akarnál
Másíttatni, mi sem gátolna az ég fejedelmit
— Bár vonakodjanak is, — kívánságodra lebírnom.
Annyit megtehetek, — mikor egy embernek enyészét
Hirdeti csillaga, hogy késleltetem; és kit öregnek
610. Szántak az égijegyek, megronthatom élte javában.
Ámde midőn az okok sora a kezdetbül ered ki,
És minden végzet küzd ellene, a mit akarnál
Változtatni; midőn egy mérleg alatt van az összes
Emberiség: akkor megvalljuk thessali nézők:
615. Ott a szerencse az úr. De ha vágysz csak pusztá jövőndöt
Tudni: sok és könnyű út fog bizonyosra vezetni,
Mert minekünk ezt a föld és lég, a pokol és víz, —
Minden térségek, s Rhodope sziklái beszélnek.

- Most hogy az öldöklő oly sok friss holttestemet nyújt,
 620. Egyet legjobb lesz fölemelnem az Emathi síkról,
 S a csak imént lerogyott, meg sem hűlt test ajakáról
 Ép szavakat vennem; mert majd ha megégeti a nap,
 Érthetlen hangon susog a poklokra jutott árny.“
 Monda, s az éji homályt megkettőztette varázsa;
 625. Rejtve mogorva fejét haragos felhőibe, jár-kél
 A szétszórva levő temetetlen holttestemek közt.
 Farkas odább riad, és körmét kiszakasztva tovább száll
 Éh keselyű; míg a thessalhölgy jóstestemet néz.
 Kémlelgetve halálra fagyott mellgödröket, egynek
 630. Ott leli megdermedt tüdejét sebnélküli rosttal,
 S nézi, ha képes-e a lelketlen test feleletre?
 Végzete sok megdőlt hősnek kétségesen áll most:
 Élni kit idéz fel? ha mezőről serget akarna
 Feltámasztani, és ismét viadalba bocsátni:
 635. A pokol engedné, s a rettenetes hatalomtól
 Styxi Avernusból kihozott nép szállana harcra.
 Torkán átmetszett testet választja ki végre;
 Vitte szegényt, horgos pányváját vágva beléje,
 Meghurcolta kövön-sziklán a létrehozandó
 640. Holttestet, s üreges hegy szirtje alá helyezé el,
 Melyet bü-helylyé kárhoztata zordon Erichto.
 Dis komor odvainak közeléig ereszkedik itt a
 Mélység, mit halovány erdő bús lombjai vernek,
 S fölfele galyjaikat nem eresztő, napsugarától
 645. Áthatlan ternyők árnyaznak. Bent szomorú köd,
 Éjszaka szülte komor sívárság ül pagonyában,
 Csak ha boszorkányság történik, látva világot.
 Ily lég nem nehezül a Taenarus odvaiban sem,
 Mely bús közvonalúl pokol és földünk közepett áll;
 650. Árnyaikat kibocsátni hová poklok fejedelmi
 Sem félnek. Mert a thessal jós bármi hatálylyal

- Bírja is a sorsot: nem tudni ha Styx tüneményit
 Úgy idézi-e föl, vagy hogy maga száll le közéjük?
 Fúria-szerű mezet ölt, tarkásat iromba színekkel;
655. Elhárítva haját arczát láttatja, ijesztő
 Fürtözetit szegvén viperákból font koszorúval.
 Látva miként rettegnek az ifjú társai, mint fél
 Ő maga is, betakarva szemét, lélektelen arczát:
 „Szüntessétek ijedt szívetek félelmeit — ugymond —
660. A test új létben nyeri vissza valódi alakját,
 S a leggyávabb is meghallgathatja beszédét.
 Hát a Styx tavait, hát a lánggal lobogó part
 Környékét ha fogom felidézni; az Eumenidákat
 Látnátok körüllem; Cerbert, mint rázza bozontos
665. Kígyó-lepte szügyét; s gigaszok seregét lekötötten!...
 Gyáva, mint irtózol tüneménytől, mely maga is fél?
 Újan ütött seben át mellét mostan teletölti
 Pezsgő véredvvel, genyedéstől mossza velőit,
 És hold-tajtékkal bővségesen összelocsolja.
670. Aztán összekever mindent, mit bal-vajudással
 Szült a természet. — Nincs víziszonyos kutyanynak,
 Nincsen hímja hiúz-szívnek, sem hiéna-gerinceznek.
 Kígyókkal lakozó gímnek fadgyúja, hajó-nyűg,
 Mely — az alattságot veri bár fúvalma keletnek —
675. A sík tengeren is megakasztja hajók repülését.
 És sárkány-szemek itt, és zengedező kövecs, a mit
 Kolló sas melegít; Arabok repülő sziszegője,
 Itt a verestenger gyöngyház-örző viperája;
 Hártya, melyet Libye tarajos kígyója levedlett;
680. Phoenix hamva, mely a hajnal tüze lángjain égett.
 Névtelen és undok mirigyet halmozva ezenkép,
 Éktelen énekitől büvölt galyakat rak ezekhez,
 S mit csíráztában csunya szája köpött le, füvet tesz,
 És mit a természet szerein kívül maga képzett.

685. Akkor szózata, mely minden fűnél tehetősb volt
 A pokol isteneit felidézni, kevert morogással
 Emberi hangoktól elütőn kezdett kavarogni.
 Összevegyül itt eb-csaholás, itt farkas-üvöltés;
 Most mint rémületes kuvik, és éjféli bagoly sír;
690. Mint fenevad víjjog, mint kígyó nyelve süvöltöz;
 Majd hallasz köveken megtört hullám zokogását,
 Most erdő-zúgást, majd tört felleg dörögését....
 Egy szájból százféle zsivaj. — Majd aemoni ének
 Mondja el a többit, s nyelvével Tartarusig hat:
695. „Eumenidák! poklok borzalmai! kárhozatos kín!
 Zúrzavar! a ki mohón dúlnád a világokat; és te
 Földisten! kit bánt az hogy sok századokig tart
 Istenek élete; Styx! és Elyzium, hova nem jut
 Thessali lyány sohasem; te ki mennyedet, untad anyádat
700. Persephone; Hecaténk végső alakulta! ki által
 Holtak lelkeivel van hallgatag értekezésem;
 Tágas nyugtanya ör-állója, ki szívemet ádáz
 Ebnek szórod majd; kik mindég újra-meg-újra
 Kezditek a fonalat, Párkák! lánggal lobogó part
705. Vén révésze, kit én fárasztgatok a felidézett
 Árnyak után! szavamat hallgassátok figyelemmel:
 Hogyha elég átkos fertelmes ajakkal idézek,
 Énekemet mondom jóllakván ember-ideggel,
 Gyakran adék viselő méhet, mosogatva velővel
710. Oltár-konczotokat; sok méh-magzat feje, - szíve
 Általam asztalotokra került: figyelembe vegyétek:
 Tartarus odvaiban lappangó szellemet, a mely
 Szokva homályhoz már, nem kérünk; a ki világról
 Csak most szállt le, ki a halovány Orcus kapujánál
715. Vesztegel, olyan kell. Bár hassa füvem: csak utóbb is
 Visszakerül. Önnön katonánk árnyéka beszéljen
 Magnus sorsáról itt e fejedelmi szülöttnek,

Hogyha ugyan hasznót vártok polgári tusákból.“

Szólt; felemelte fejét, s tajtékzó arcza vonását,

720. S a heverő testnek látá ott állani árnyát,
Mely hűlt tagjaitól, és hajdani börtöne terhes
Záraitól remegett. Félt újra beszállani a nyílt
Mellbe, tüdőbe, ölő sebtől roncsolt idegekbe.

Óh te szegény! kitől a végpercznek ez egy örömét is,

725. Hogy többször nem halsz, megirigylik! Erichto csudálja
Hogy vonakodni mer a végzet, s a halálra dühöngvén
A merevült hullát élő kígyóval ütötte,
És a föld üregin, melyeket bűbája nyitott meg,
A lelkekhez üvölt, s Erebusnak fölveri csendjét:

730. „Tisiphone, s te Megaera nem érted-e szómat? Az Orcus
Téreiből ádáz suhogóval nem veritek ki
Azt a botor lelket? jó! foglak idézni valódi
Néven, styxi kutyák képében jöttök elő majd.
Hajtlak benneteket ravatalról más ravatalra,

735. Minden sírdombról, minden poredényből elűzlek.
Tégedet is halovány fonnyadt Hecate bemutatlak
A menny isteninek, kikhez másféle alakban
Járulsz; megtiltom kicserélni pokolbeli arczod.
Elmondom minemű csemegék mia' vagy te alatta

740. A földnek Hennaea! mi alku szerettedi véled
Éjszaka zordon urát; mi esett rajtad, hogy anyádnak
Kedve szegett fölhozni. Kaján bírása világnak!*

Feltöröm odvaiddat, s Titant rád hajtva, gyötörlek
Napja sugáraival. Teszitek? vagy nyugtalanítsam

745. Azt,* ki ha felkeltik, megrengeti földnek alapját;
A ki mer a Gorgon szeme közzé nézni, Erynnist
Korbácsolja; ki oly mélyben lakik, a hova nem hat
Látástok, melyhez képest ég a ti tanyátok;
És átkozni magát meri, a Styx-vízre hitelvén.“

750. A lekötött vér-ár tüstént felforra, bugyogván

- Megfeketült sebein; szétoszlik végtagon éren.
 A merevült idegek lüktetnek jég-kebelében,
 Újnemü élet száll érzékvesztett velejébe.
 Küzd az enyészettel: minden taga íze vonáglik;
755. Izmai tágúlnak; nem is apránként emelinti
 Tagjait a földről: gyorsan pattanva felugrik,
 S áll egyenest. Szemeit mereven felvetve körülnéz,
 Még nem is él, már is haldoklik, színe mutatja.
 Mert a dermedtség, haloványság megmarad arczán;
760. És hogy visszakerült a földre, csudálja; de semmi
 Szót nem ereszt zárult ajakin, mert nyelve, beszéde
 Csak feleletre szabad. „Nagy díjért adj nekem“, úgymond
 Thessali hölgy, „választ. Igazat ha felelni fog ajkad,
 Aemoni bükör alól én felszabadítlak örökre.
765. Tagjaid oly máglyán, oly fával emésztetem össze
 Styxi varázslás közt, hogy nem fog semmi boszorkányt
 Hallani elbűvölt árnyad. Lehet élned ez árért:
 Mély feledésbe merült álmod nem fogja zavarni
 Maszlag, sem bü-dal, ha halálodat e kezek adják.
770. Kétesen a háramb, vagy az isten papja feleljen:
 Ám ki igaz szóért lelkekhez, — szörnyű halálhoz
 Jóslatokért bátran fordul, bizonyost vigyen onnét.
 Kérlek, szólj szabadon. Helyet és dolgot nevükön mondj,
 Hadd halljam szavaid, melyeken felel énnekem a sors.“
775. Zenge varázsdalt is, melyben tudtára adá a
 Szellemnek, mit akar. Szomorún könnyezve beszélt az:
 „Én a Párlák bús fonalát nem láttam ugyan még,
 Visszaidéztetvén a csendes part gyepűjétől;
 Mégis a mint árnyék-seregektől lőn tudomásom:
780. Római szellemeket villongás átkai bántják.
 Nyugalom országát vétkes kardok zavarák fel.
 Némelyek Elyzium mezeit, mások komor Orcust
 Hagyták el. Végzet mit akar tervezni, világos

- Általuk. A boldog lelkeknek bánatos arczuk:
785. Láttam a két Deciust, diadalmaikért a kik adták
Áldozatúl magukat. Láttam keseregni Camillust,
A Curius házat, s a sorssal perleni Sullát.
Scipio sír, látván ivadékát Africa földén
Vérzeni el. Cato, a pún súlyosb ostora búsong
790. Rablánczot kerülő unokája siralmas enyészten.
Boldog lelkek közt csak az első római consult
A zsarnokzavaró Brutust szemléltem örülni.
Tombol az irtozatos Catilina, tapodva bilincset,
A zordon Marius nemzetség, pőre Cethegus;
795. Drususok, a sokaság bálványai kelnek örömré,
Gracchusok a törvény vitatói, merényre szokottak.
A Dis tömlöcziben törhetlen aczélba bilincselte
Kárhozatos sereg a kegyeseknek ahítva virányit
Úgy veri össze kezét. A pusztulás fejedelme
800. Megnyitogatja sötét helyeit, köszörüli kiálló
Szirtjeit, és tartós gyémántból gyártja bilincset —
Győzőnek lakolást. Ez légyen vigaszod ifjú,
Hogy házad', nemzöd' várják nyugodalmas ölükbe
Holtak lelkei, hogy birodalmuk tiszta felében
805. Lesz helye Magnusnak. Rövid életü fényt se irigyelj:
Eljön majd az idő, mely a fejedelmeket egykor
Tészi egyenlökké. Meghalni siessetek, és ha
Kis ravatalrul ugyan, de dicsőségben tova-tűntök,
Római nép bálványainak gázoljatok árnyin.
810. Nilus vagy Tyberis ki porát mosogassa? ezen foly
A vita; sirjaikért szállnak viadalra vezérek.
Végzetedet te ne vágyj ismerni; helyettem a Párkák
Elmondják teneked, s hitelesb jós Magnusi nemzöd,
A ki Sicanföldön maga fog kijelenteni mindent:
815. Bár maga sem bizonyos, hova küldjön, honnan ijesszen,
Mely tájt, csillagokat javasoljon messzekerülnöd.

Európát, Libyát, Asiát kell félnetek egyként:

A sors sírokat diadalmaitokra veté ki.

Szánalomérdemlő háznép! nincsen menedéked

820. Emathiánál több.“ Elmondván végzetek útát,
Állt némán szomorún, követelvén vissza halálát.

Bűbáj maszlag kell ismét, hogy a hulla elessék,

Mert az enyészet már elvesztve fölötte hatalmát,

Tenni magáévá nem erős. Most sok fa-hasábból

825. Thessali hölgy máglyát készít neki. Tűzre jut a holt,

S a lobogó farakásra vetett katonának Erichto

Végre halált enged. Sextussal a táborig elmegy;

Már a hajnali fény a mennyre lövelte világát,

S hogy bátorságban juthasson sátrai közzé,

830. Éji homályt támaszt a nap keltének elébe.

HETEDIK ÉNEK.

Kél a siralmas nap, de tunyábban mint az örök rend
Kívánná; lovait soha lankadtabban az égnek
Nem hajtá; szekerét a mennybolt visszaragadja;
Fogyni szeretne, világa-veszetten akarna borongni.

5. Fellegeket szí fel, nem azért hogy itassa sugárit:
Sütni derült arczczal nem kíván Thessaliára.

Pompejusnak ez éj — boldog sorsában utolsó —
Nyugtalan álmi közé belopá múltó tüneményit:
A pompejusi színkörben szemlélte temérdek

10. Népét Rómának, mely hangos örömríadással
Égig emelte nevét, erkélyei zengtek a tapstól.
Honfiait látá s hallá újongni, miképen
Ifju korában rég, első győzelmeit ülvén
Sodros Iber népén, menekült Sertorius által

15. Felbujtott hadakon, — békét eszközle nyugotnak.
Mint mikor a honatyák riadási között diadalmat
Jára lovag-fővel: himzetlen köntöse szintoly
Tiszteletes volt. Tán komoruló csillaga vitte
Aggódó lelkét ekképen boldog időkre;

20. Vagy pedig a visszás értelmű álomi képben
A nagy gyász jeleit szemlélteti véle nyugalma;
Vagy mivel a sors, mely megtiltja hazája határit
Látnia, Rómáját ekként állítja elébe.
Meg ne zavarjátok nyugodalmát tábori örök

25. Fel ne riasszátok füleit jelsípjaitokkal:
 Holnapi nyugta sötét bús lesz a nappali képtől,
 Mert gyász ütközetet, hadakat sző álmai közzé.
 Ily nyugott pihenést álmod katonái ha nyernek!
 Boldog lenne hazád, téged láthatna csak így is!
30. Bárcsak az istenek egy napot adtak volna tenéked
 Magnus! s Rómának, mely mindkettőtök elestén
 A hívség végső díját élveznetek adná!
 Mégy, s egykor Latium földében alunni reménylesz.
 Róma is óhajait hozzád kapcsolva reményli:
35. Sors keze a bosszút nem méri reája, hogy így en
 Elvegye a szeretett Magnus sirját is előle.
 Agg-öreg és ifjú közösen keseregne fölötted,
 Önként a gyermek; s a hölgyek serge kibontná
 Fürteit, és kebelét tépné, mint Brutuson egykor.
40. Megsírtnak azért, bár bösz diadalmas ijeszsze
 Őket pallosival, s maga Caesar izenje halálad,
 Mig a Dörgőnek tömjén s repkénynyel adóznak.
 Oh árvák a kik zokogásban rejtitek a gyászt....
 A színházi tömeg sem sírt így Magnuson egykor.*
45. Csillagokat mikor a nap felváltotta, morajjal
 Zúgott a hadinép, s hova sorsa ragadta világot,
 Harczra roham-jelt kért. Nagy része nem éli keresztül
 A napot, és mégis maga lázadoz a hadifőnök
 Sátra körül, s hevesen tombolva siettetni önnön
50. Vége közel perczét. Örjögés szállja meg őket,
 A közügy és önnön sorsát kiki dönteni vágyik.
 Félenknek mondják Pompejust, késlekedőnek,
 A ki felettébb is kíméli ipát; az egész föld
 Bírására sovárg, uralogni akar valamennyi
55. Nemzeteken, s ezokért békét eszközteni retteg.
 Nyugtalanúl szintígy zúg népe királya keletnek:
 Mért halad a viadal, mely távol tartja honától?

- Isteni terv mikoron mindent feldúlni határoz,
 Gyarlóságinkhoz még e nemű bűnöket is told:
60. Ön-vesztünkre törünk, ön-gyilkunkat követeljük.
 Magnus sergeinek Pharsalia jelszava immár.
 Római szónoklat nagymestere Tullius (a ki
 Csendügyelő bárdal zabolázta gonosz Catilinát,
 — Ülvén a kormányshéken) megvitte beszédük'.
65. Sérté a hadibaj, — bókony kellett neki, jogtér;
 Mert harcshos fővel némán veszteglenni unt már.
 Gyöngé ügyét érvényre segít beszédes ajakkal:
 „Sok szolgálathiért egyedül azt kéri szerencséd:
 Él vele Pompejus! táborkarod és fejedelmid
70. Mind az egész földdel könyörögni borúlnak elődbe:
 Hagyd megverni ipad! Caesaral az emberi nemzet
 Meddig harcshol még? Méltán nehezellik a népek
 A kiken áthmentél, lassan fejlőd diadalmad.
 Hol hagyta tüzedet? hova lett a sorsba vetett hit?
75. Félsh az egek végett hálátlan? Az isteni kézre
 Bizni tanács ügyét habozol? Néped veszi már fel
 A zászlót s kirohan! szégyeld kényszer-diadalmad!
 A mi vezérünk vagy, s ez a harcsh a mi érdekeinké:
 A viadaltér hát ott lesz, a hol mi akarjuk.
80. Vissza miért tartod Caesar vérétől egész föld
 Pallosait? Kelevézt ráz minden kéz, kiki várja
 Késlekedő jeleid; szaporán! hogy meg ne előzzön
 Tárogatód. Az atyák, Pompejus, tudni akarják:
 Mint katonák, vagy mint udvarnokok állnak-e itten?“
85. Felsóhajt a hős; e tört isten veti, érzi;
 Céljait átvágó végzet keze működik itten:
 „Ez ha köz-óhajtás, ha csatárul s nem vezetőül
 Kell ez-idétt Magnus: nem gátolom végzetek útát.
 Minden nemzeteket hadd együtt zúzzon el a sors!
90. Hadd legyen e napfény legutolsó számtalanoknak!

Róma de légy te tanúm, hogy ez a mindent temető nap
Tűzve parancsként volt. Vér nélkül folyhata e harc,
Öldökölés nélkül győzhettük volna le Caesart,
Vívén megsértett békénknek harci fogolyként.

95. Óh kábák! mi gonosz láz ez! belharczokat űző
Attól tart, diadalt netalán vér nélkül arat majd!
Szárazról kivetők, tengert elzártuk előtte;
Éhenholt hadait készítettük zsenge vetésen
Tengeni; vágyott már fegyverrel veszni, hogy így en
100. Min-veszedelmünkkel legalább lelhesse halálát.
A viadalviselés nagy részt befejezve van ezzel,
Úgy intézve, hogy a harctól újoncz se remegjen,
Hogyha ugyan bosszú és dicsvágy benne az, a mi
Vívni sovárg. Sokakat romlásba taszíta közelgő
100. Balsorstól remegés. Nagyszívű az, ki megállni
Kész a félelmes sorsnak ha reá nehezül, de
Tudja odázni is azt. Sikerét jó lesz-e ügyünknek
Kockáztatni? világkérdést kard-élre bocsátni?
Jobb nekik a küzdő főnök mint a diadalmas!
110. Róma ügyét bíztad kormánypálczámra, szerencse!
Végy magasabb hivatást: védő öt kétes viadalmán;
Sem bűnöm ne legyen, se dicsőségem nekem e harc.
Gyilkos imádságod, Caesar! sikeresb az enyimmél:
Harcz lesz. Mennyi gonoszt terem a népeknek ez a nap,
115. Mennyi siralmat szül! hány ország roskadoz össze!
És dagadozva miként fut Enipeus római vértől!
Oh bár a szomorú tusa első gyilkos találna
Ezt a fejet, ha ugyan nem dönt, s nem rántja magával
Pártját. Mert diadal sem lesz rám nézve vidámabb:
120. E csata végével vagy Pompejus neve gyűlölt
Lesz a népek előtt, vagy szánandó e mai naptól;
Győzött sorsa nyomor, hova süllyedt helyzete rántja,
S győzőé minden vétek.“ Szól, s engedi kardra

Kelni hadát, s a bösz dühödőknek eresztgeti fékjét:

125. Mint sajkás mikor a vésszel nem birva szelekre
Hagyja magát, s tudomány-hagyatottan csolnaka teng-leng
Lusta tömeg-számban. Riad a zavaros hadi tábor
Töprengő zajtól. Kebelök kétségbeesetten
Verdesik a haragos lelkek. Sápád sokak arcza,
130. Rajta közelgő vég és haldokolást mutató szín.
Itt vagyon a nap, mely sorsát alapítja örökre
Emberi dolgoknak. Mi leend Romából? ez a harc
Oldja meg a kérdést. Feledé kiki önveszedelmét,
Fogva nagyobb remegéstől. Mert ki dögögne magáért,
135. A tenger ha elönt szárazt, ha magas hegyek ormi
Vízbe merülnek alá, menybolt szakadoz, — ha lehull a
Napgömb s annyi világ pusztul? háttérbe szorúl az
Önféltés ott, hol Magnust kell féltetni s a hont.
Pallosaikban sem bíznak, ha ki nem fenik érdes
140. Élét a köszörűn. Minden lándzsát kövön edznek,
A kézív derekabb hűrtől feszül, a tegez öblét
Válogatott vesszők töltik. Ráspolja lovasság
Sarkantyú-taraját, zabolán gyeplőn igazítgat.
Emberi műt ha szabad viszonyítani mennyieikhez:
145. Phlegra midőn böszült órjasit az égre tüzelte
Marsnak pallosa így izzott vala aetnai ülön;
Lángokon így veresült Neptun csáklyája is ujra;
Így edzette nyilát Paeon, Pythont leterítvén;
Gorgoni fürtöket is pajzsán így rendezte Pallas;
150. Zeusz pallenei menykövit így váltotta ki Cyclops.
Nem tartózkodik a sors is sokféle jelekkel
Történendőket kijelenteni. Thessali földre
Jöttüket a levegő minden tüneményei gátlák.
(Fellegeket villám szegdel seregeknek előtte)
155. Szór gonosz üszköket, és mérhetlen lángu lidérczet,
És tűzkigyókat vízszomjú forgatagokkal.

- A szemfényt villám szűrő ragyogása vakítja,
 Sujt sisakingókat, zúz és tör szablya-fogantyút
 Kardvasakat lágyít, kelevézt kiragadva megolvaszt,
 160. Légelyi kénköttől hogy füstölög a fene fegyver.
 Raj lepi a jeleket; köpüjökből alig szakadoznak,
 A zászlótartó meggörnyed terhök alatt, — oly
 Súlyosak a siralommal harmatozó hadi-zászlók,
 Római köz-jel mind, — de csak a Pharsalusi harczig.
165. Ég fejedelmeinek felajált bika felborogatván
 Oltárát, szabadúl, vakon Emathi földnek iramlík;
 S áldozatot szomorú torhoz nem leltenek aztán.
 Ám te akármilyen gonosz nemtőt, vagy az Eumenidákat,
 Kárhozatos poklot, Caesar, vagy Styx fejedelmet,
170. Vagy pedig éjbe-szövött dühödést hívtál segedelműl
 Átkos harczod előtt: mosolyogtanak áldozatodra.
 Nem bizonyos: fokozott remegés, vagy az ég jele volt-e,
 Mely az Olympushoz láttatta sokakkal ütődni
 Pindust, és völgyek szakadékiba omlani Aemust.
175. Harczi zörej hallott Pharsalia térein éjjel,
 Ossai Boebeist vér-ár nyargalta keresztül;
 Egymás nyílt arcát látták burkolva homályba;
 A nap fényt vesztett, éj üle meg a sisak-ormon,
 A rég eltemetett ősök, valamennyi elődök
180. Árnyai kápráztak szemeikben. — Jó hogy ez a nép,
 Mely testvérek atyák vérére fejére liheg most,
 Éktelen óhajtaást forgatván gondolatában,
 E látványnak örül; esze háborodásait, és a
 Kelt dühödést diadalmi előjeleként magyarázván.
185. [A népet, kire most végnapja viradt fel, emésztvén
 Örjögő remegés, ki csudálja? Hisz emberi szívnek
 Vész sejtelve vagyon. Tyrius Gadesre vetődik
 Róma szülötte, vagy Armen Araxes habjait issza,
 Bármely égöv alatt, bármely csillagzat alatt most

190. Elkomorúl, s az okot nem tudva, mogorva kedélyét
 Szidja, nem is sejtván, mit vesz most Emathi földön.
 Eugani szikla felett, ha hiszünk a monda szavának,
 Ült egy jós, a holott Aponos füstölgve buzog ki,
 S Antenor megszálta Timavus habja csörög le.
195. „Itt vagyon a nagy nap — mond — napja világeseménynek:
 Pompejus s Caesar gyilkos hada most rohan össze!“
 Jupiter útmutató dőrejére nyílára figyelt-e?
 Vagy hogy a meghasonúlt egek ellen pártot ütenek
 Csillagok és levegő; vagy nemtőt láta borongni,
200. (Vagy napnak halovány színéből látta csatájok):
 Annyi való, hogy a thessali napnak alakja nem az volt
 A mi egyéb napoké. — Ha az ég újdun tüneményit
 Emberi gondosság vizsgálá jóssai által:
 Látni egész földön lehetett Pharsalia sorsát.
205. Oh ti nagyok, kiknek sorsában részt vesz egész föld,
 Kiknek végzetivel vagyon elfoglalva egész menny!
 Majd mikor e dolgok késő öltök- s unokáknak
 Ön hírok szárnyán tudokra leendenek egykor;
 Vagy ha törekvésünk valamely fényt büszke nevökre
210. Hinteni képes lesz, s olvassák e viadalmat:
 Várakozás, aggály, kél bennök léha rokonszenv;
 S olvasván döbögő szívvel, mint most toluló, s még
 Nem múlt fergeteget: szívök Magnus fele hajlik.
- Tervesen a seregek rónára leszállanak immár,
215. Szembekelő napnak tűzvén rájuk tüze, csillog
 Rólok minden domb. Ott áll rendes csatasorban
 A balszillagu nép. Tied a balszárnyi vezénylet,
 A viadaldöntő első s negyedik keselyűvel
 Lentulus! És — küzdelmeiben kit nem kegyel isten —
220. Domitius! neked a jobb szárny vezetése jutott volt.
 Képzi középpontnak magvát edzett kezü dandár,
 Kit Cilikek vidékeiről felhiva vezérlett

- Scipio, — itt harczos, harczintéző Libyában.
 Állnak Enipeusnak folyamási, sekélyi körül a
225. Hegyközi Cappadokok, Pontusnak féket eresztő
 Bajnokival. — Terjedt rónákon szét terülének
 A nagy zsarnokok, a koronás s negyedes fejedelmek,
 És minden bíbor, mely római kardot ural meg.
 A Numidát Libye, — idehozta Cydonia népét
230. Creta; Ituraeus vesszői repülnek eminnen,
 Itt a marczona Gall áll ismert ostora ellen,
 Harczos pajzsait itt mutogatja Iberia népe.
 Ontsd ki világ vérét, élvén egy nép se maradjon,
 Pompejus minden diadalt egyszerre törölj el.
235. Caesar véletlen tábort változtata ez nap
 S gabnaharács végett jeleit felszedte, midőn a
 Sikon eláradozó ellenség tüne szemébe.
 Láttá hogy itt az idő, mire régen epedve sovárgott,
 Melyben mindeneket végső kockára teszen fel.
240. Ég uralomvágytól, beteg a sok várakozásban,
 Vétkes késlekedésül hányja szemére magának
 A polgárharczok lassú menetét. De midőn most
 A hatalomválság közeleg, döntő viadalnak
 Áll küszöbén, — és a végzet már rengeti, a mit
245. Romba temetni akar; kissé ő benne is ernyed
 A hadi szenvedelem, s — mely mer követelni szerencsét —
 Szellemé ingadozik; csüggedni sem engedi önnön, —
 S bízni sem a Magnus jó csillaga. Lelki tusáját
 Rejtve kilép. Maga is buzdúl, buzdítva vitézét:
250. „Oh ti világbírók! diadalmaim eszközi, hősök!
 Annyiszor emlegetett viadalmunk napja jelen van.
 Nincs mire várni tovább: kard-él idézze szerencsénk.
 Karjaitoktól függ, Caesarnak sorsa mi legyen?
 E nap az, emlékszem, melyet Rubicon folyamánál
255. Tüztem célul, ezért szálltunk fegyverre, halasztók

- Meggátolt diadalmenetünk, — egyszerre leróni;
 (Tűzhelyet és szeretett feleket fog nektek ezen nap
 Adni, hadastyánként ez téssen földmivelökké);
 Dönti szerencse szerént, ki ragadt fegyvert jogosabban,
260. A vesztes felet e csata bélyegzendí hibásnak.
 Érettem ki hazád rontottad karddal üszökkal,
 Most harczolj szilajon, s a vétket mosd le vasadról:
 Harcz ha cserél bírát, nem lészen senki hibátlan.
 Nem magam érdeke szól: titeket kérlek hadi népem,
265. Hogy legyetek szabadok, hogy minden nép meguraljon.
 Én a visszavonúlt élet csendjére sovárgok;
 Jární szerény polgárképen, közrendi palástban;
 Bármí leszek, csakhogý tietek legyen a hatalomszó;
 Én legyek a gyűlölt, — ti urak. Birodalma világnak
270. Nem sok vérbe kerül. Görögök hadiházaiból jött,
 Küzdhomokon képzett, fegyvert is emelni erőtlen
 Gyarló ifjakkal, vívtok barbar gyülevészszel,
 Kit hadi síp, sőt ön-zaja is megijeszt rohanáskor.
 Polgárvér nem sok kezét áztat; ez ítűközét inkább
275. A népek kéverékeitől tisztítja világot,
 A haza elleneit törí meg. Pulya nemzetek ellen
 Menjetek, és hírhedt birodalmak zsarnoki ellen.
 Sujtsa le a földet vasatok suhogása legottan.
 Lássák, hogý kiket annýi szekérrel vitt haza Magnus,
280. Egy diadalra való népet mindössze sem érnek.
 Örményt érdekel az, ki kezén lesz Róma uralma?
 S bármely barbarus is Magnust megváltja-e egy csepp
 Véren, hogý tegye őt a hesperi birtok urává?
 Minden római név gyűlölt neki, s azt nehezelli
285. Főkép a kit ural. De im engemet ön-feleimre
 Bíz a szerencse, kiket sok harczban láttata vélem
 Gallia. Mely katonám vasa nincs ismerve előttem?
 Hisz' mikoron kelevéz levegőt reszketve hasít át,

Bizton megnevezem, mely kéztől vette irányát.

290. A lobogót mely még soha meg nem csalta vezérét
S marczona képeteket nézvén, gyilkos szemetekkel:
Győztetek! azt mondom. Folyamot lát omlani vérrel
Képzeletem, letiport fejedelmeket, és az atyáknak
Szétkonczolt tetemít, s vér-árban népeket úszni.
295. Ám sorsom röptét gátlom; harczos hevetekben
Feltartnak szavaim. Viadalmat halogatónak
Engedelem. — Döbögök. Soha sem láttam közelebb az
Isteneket hozzám, s többel biztatni. Kicsiny tér
Állja reményim útát. Csata végén én leszek immár
300. A nép- és fejedelmi vagyon szabad osztogatója.
Mily égrázkódás, mily csillag-fordulat által
Adtak az istenek ily szerepet Pharsalusi földnek.
Vagy harczink díját nyerjük meg, vagy lakolunk ma.
Caesar kinjait és lánczát eszetekbe vegyétek,
305. E bókonyra kitett főt, ízei széttagolását,
A rekedék iszonyit, s a zárt-tér öldöklését.
Sulla tanítványnyal van dolgunk pártviadalmon.
Értetek aggódom; — rám biztos sors, kezem által
Idézendő, vár. — Diadalnak előtte ki hátrál
310. Megláthatja miként fog dűlni kezem kebelemben.
Istenek! a kiknek gondját föld vonta el égről
S római vívódás: győzzön, ki nem azt teszi czélul
Hogy zordon pallost meggyőzöttekre ragadjon,
S nem veszi latroknak — csak azért, mert ellene vívtak —
315. Honfiait. — Magnus, mikoron szűk helyre szorítá
Sergeteiket, s gátolta mozogni erőnk: mi temérdek
Vérrel itatta vasát! De azért én hőseim arra
Kérlek benneteket, nem kell szabdalni az ellen
Hátát, s a ki szalad, polgár légyen szemetekben.
320. Ámde ha míg fegyvert villámlani látsz: kegyeletből —
Álljon bár ten apád szemközt veled — össze ne rendülj.

A szeretett arcot karddal torzítsd idegenné.

Gyilkos aczéloodal rokonod kebelére rohanj bár,

Vagy légy bár ovatos megsérteni vérkötéléket, —

325. S vágj idegen koponyát: bűnnek veszi ellened egyként.

Sánczra tapodni tehát, gázoljátok be az árkot;

Nem csatalánczokban: tömegekben menjen a hadrend.

Nem kell táborotok kimélni, előtettek a sáncz

Honnan a veszni való nép jön ki.“ — Alig fejezé be

330. Caesar, dolga után lát már kiki; — a hadi bajnok

Míg eszik is fegyverzi magát, s mint mondva van úgy tesz:

Tábort gázolván kirohan; nincs semmi vezénylet,

Semminemű haditerv, mindent a sorsra bocsátnak.

Hogyha megannyi ipát Magnussal, s annyi bitorlás-

335. Vagyót állítnál szemközt a gyász csatasíkon:

Ily hevesen még sem törnének bajviadalra.

Magnus látta miként kelnek föl az elleni népek,

S nem lehet a harczot halogatni; — hogy isten akarja

E napon azt: jegedett szívvel borzongva megállott.

340. Ily hadi főnökek, harcztól megijedni gonosz jel!

Fékezi félelmét azután, s délczeg paripán jár

Serge között, és mond: „A nap, mire lelketek áhit,

A polgári tusák óhajtott vége jelen van.

Ontátok ki egész tüzetek, fegyverre utószor

345. Van szükség; minden népeknek sorsa ez óra.

A ki honát, házusteneit, fiait, feleségét

S elvált edeseit sóhajtja: keresse vasával.

Mindezeket most a harczterre helyezte az isten.

Isteni részvétellel jobb ügy szentsége kecsegtet;

350. Ők vezetik nyilaink Caesar szívébe, pecsétet

Ütni törekszenek ők vérével Róma jogára.

Hisz' ha világ birodalmát szánták volna ipamnak

Vén koromat könnyen befejezték volna halállal.

Nem Rómát verik és a népeket istenek azzal

355. Hogy fővé tettek. Minden diadalra segítő
 Eszközt összeszedénk. Küzdelmink részesi lettek
 Tiszteletes házak maradványai, s annyi dicsőök:
 Mert ha Camillus, vagy Curius fajt adna korunknak
 A sors, vagy Deciust, a ki önként áldozatul ment:
360. Itt állnának azok. — Felgyűltek messze keletnek
 Népei; ennyi hadat soha sem küldött viadalba
 Annyi ezer város; segedelmet nyújt az egész föld.
 Északról délig mind a kit a képletes égne
 Boltjai környeznek, — fegyvert forgatva vagyunk itt.
365. Nem bekerítjük-e majd seregünknek messze kiterjedt
 Szárnyival elleneink? diadalmat aratni nem is sok
 Karra leszen szükség; a többi sereg rivajával
 Fog csak küzdeni majd. Caesar kardunkra kevés lesz.
 Képzeld, mintha szüldöd a hon fala ormain állván,
370. Szétszórt fűrtökkel buzdítana harcra rohannod,
 S mintha koros honatyák, kiket a vénség akadályoz
 Küzdeni, tiszteletes fejöket hajtnák meg előtted.
 Zsarnoktól remegő Rómát képzeld közeledni
 És az utókorral könyörögni a mostani öltöt.
375. A z bölesőjét, ez sirját óhajtja szabadnak.
 És ha helyem nekem is marad annyi szeretteitek közt,
 Hogyha megengedné felsége vezéri nevemnek:
 Lábatokat magam is hölgyem s fiaimmal ölelném.
 Magnus bujdokoló, ipa csúfja, ti szegényetek lesz
380. Hogyha ti nem győztök. Végét a halni hanyatlás
 Dicstelen évei közt idézi elő; ne tanuljon
 Öszbeborult fejjel görnyednie. — Hallva vezérük
 Gyászos szózatit, a lelkek gyuladoztanak; éled
 Róma vitéze; halált választ, hogy félni ne kelljen.
385. Összecsap a két had, buzdulva haragtul egyenlőn,
 E z t rettegteni, a z t élesztgeti a hatalom-cél,
 E karok azt mivelik, mit nem hoz helyre időkor,

- És sok századon át nem pótolhat ki az ember,
 Bármeddig pihen is; megemésztí ez a születendő
 390. Nemzeteket, születés-napját kitörűli jövendő
 Öltők népeinek. Mese lesz a római név majd;
 És Cora, és Gabii, Vejire alighogy utalnak
 A por-lepte romok; Laurentum s Alba helyére
 Pusztá mezők, hova csak fanyalogva megyen ki tanácsnok,
 395. Szidva Numát a mért rendelte, ha rákerül a szer.
 Mindezeket nem az éhes idő bontotta le; nagyság
 Emlékoszlopait nem az ontá porba: ez ily sok
 Pusztúlt városokon polgárharczok nyoma látszik.
 Emberi nemzetnek hova olvadt száma? hisz a kik
 400. Föld kerekén születünk, ember nem jut mezeinkre,
 S csarnokainkba elég közülünk. Egy város elég tág.
 Hesperí föld ugarát mivelik kötözött kezű népek.
 Ősi fedélzet alatt roskadt ház; senki nyakába
 Nem szakad az. Nem forr polgártól Róma, de telve
 405. A föld sepreivel. Veszedelmét annyira vittük,
 Ekkora test hogy már polgári tusára sem eszmél.
 Ily pusztulásnak Pharsalia lett okozója.
 Gyászemlékezetű Cannae halványul előtte,
 S Allia, — római kor-rovatoknak régi siralma.
 410. Róma! csekély nyomorid korait jeggyel jelöléd meg:
 És kifeledni akartad ezen napot. Óh szomorú sors!
 Dögleletes gözű levegőt, járvány-nyavalyákat,
 Őrült éhséget, telepeknek gyúladozását,
 S ép falakat döntő földrengést helyrehozandott
 415. Ennyi vitéz, — nyomorún elvérzeniök kiket a sors
 Felgyűjt mindünnen; — feltárva, hogy elvegye tőled
 Annyi kor áldását; sok nemzeteid, daliáid
 Egy térségre vivén, hogy bennök lásd — eleső nép —
 Omló nagyságod. Mi sokáig a föld ura voltál!
 420. S most csillagzatod im mily gyorsan enyészik egedről.

- Harczaid évenként új népeket adtanak; a nap
Mindkét égi körön szemléle haladni előre.
Napkeleten sem volt sok hátra, hogy éjszaka, nappal,
És az egész égbolt számodra kerengene; csillag
425. Római birtokokat szemlélné, ha merre kalandoz.
Sorsod visszaesék gyásznapiján Emathianak
Minden idődet mely lebirá. E szörnyű nap óta
Lőn hogy nem reszket már India római bárdtól,
Bolygásban gátolt Daha nem települ le falak közt,
430. Hogy felfosztózott consul keze Sarmat ekén nincs,
Parthia népeinek bosszúval adósi maradtunk,
S polgárbüntől fut, hogy többé vissza se jöjjön,
Túl a Tigrisen és Rajnán menekülve, szabadság;
S míg mi gyakorta fejünk vesztére keressük, ez ödöng
435. Germánok Scythák javaként, és Ausoniára
Vissza se néz. Báresak ne is ismert volna ez a nép!
S attól fogva midőn ölyv röpte nyomán alapított
Kőfalait hírhedt menhelyként Romulus adta,
Róma miért rab nem voltál a Thessali sírig?
440. Brutusokat siratom. — Mire volt a jog kora nekünk?
A consul neveket viselő évkört minek éltük?
Boldog Arab, boldog Med, boldog földe keletnek!
Mert örökös zsarnoknak adott vala rabjaul a sors.
Mind a népek közt, kik jármot emelnek utolsó
445. Állapot állapotunk, kik igánk szégyeljük. Ugyanhogy
Nincsenek isteneink; az időt vakeset viszi-hajtja!
Jupiter országol? Nem igaz. Hát a magas égből
Villámmal keze közt nézné a thessali fertőt?
Ám ugyan ő Pholoet, s Oetát megrontja tüzével;
450. Érdem nélkül sujt Rhodopéra, mimanti fenyőkre:
S Cassius! e fő csak rád vár? Beborítja Thyestest
Csillaggal, s Argost megbünteti rögtöni éjjel:
S Thessaliára miért kelt nap, mely szinte hasonló

- Pallosokat nyújtott testvérek, apák keze közzé?
455. Isteni gond nem ügyel gyarlókra. De mégis ez inség
Megbosszúlva, miként egeket föld torlani képes:
Szülni fog a belharcz istent, istennel egyenlőt,
Holtakat ékit fel csillag-, villám-sugarakkal
S istenek oszlopinál árnyékre fog eskeni Róma.
460. A döntő sorsot gátló téren rohanással
Áthaladának már; csak keskeny köz vala köztök;
És hova majd gerelyök röppen, honnan jön enyészet —
A sereget nézték; ez volt az idő, kiki melyben
Átgondolta mi bünt követ el. Szemközt vele atyja,
465. S öldökölő vasa volt hozzá közel, atyjafiának:
Még se cserélne helyet! Minden szív zsibbadozástól
Megmerevül mégis; kegyeletlőtől hatva, vesékben
Dermedez a hült vér, valamennyi csapat sok időig
Megtartóztatván viadalra fogott kelevézét.
470. Crastinus! istenség ne halált, mely mindeneket sujt —:
Holtod után érzést öntsön tebeléd. Te kezedből
Elsujtott kelevéz kezdette meg a viadalmat,
Thessaliat első fürdetvén római vérrel.
Oh örült dühödés! Míg Caesar tartja habozva
475. A kopját: im akad kéz mely megelőzi. — Hasítja
A levegőt csatasíp; kürtök hadi hangja recseg most,
Tárogató riadóra sikolt; az eget veri, és a
Távol Olympust is megrázkódtatja sivalmuk,
Melytől távol esik felleg, s mennykő hova nem hat.
480. A riadás Aemus harsány völgyeibe csapódik:
Pelion odvaival kettőztetvén veri vissza;
Pindusi bércz cseng-bong, Pangae szakadéki felelnek,
Oetai szikla jajong; ijedezve figyelnek az ifjak,
Hogy haraguk rivaját viszhangoztatja egész föld.
485. El-kisüvölt számos löveték, de nem egy akarattal
Sok sebet ütni kíván, önként sok a földbe furódik,

Szennytől óva kezét. Mindent az esély tesz azonban,
S a kit akar gyilkossá véletlen teszi a sors.

Ámde mi kis részét végezték öldökölésnek

490. Dárda, gerely! polgárharagot csak pallos elégít,
Marczangolni kezét mely római szívbe vezérel.

Áll, s tömör oszlopokat képez Magnus katonája,
Pajseit egymáshoz fűzván ernyőzetet alkot,

Jobbját s fegyvereit használni alig hagyja fenn tért,

495. S összeszorúlva saját kardjától kell ovakodni.

Caesari bösz dandár neki zúdúl vak rohanással

A zsúfolt éknek, s tör utat poison katonán át.

Ellene bár sodrott vas-ümögnék lánca szegül is,

Bár pánczéla alatt bizton rejtőzik is a mell:

500. Általfúrja magát a belső részekig, annyi

Fegyveren áthatván célját leli meg legutószor.

A viadalt egyik folytatja csak, állja a másik.

Itt hideg a pallos, gyilkolva melegszik amottan.

Mérlegen ily tetemes súlyt nem tarthatva sokáig,

505. A szörnyű romlást szaporán eldönti szerencse.

Most az egész síkon Magnus kiereszti lovassát,

Messze kiszáguld az csatarend végső vonaláig;

A végső szakaszok körül elszórt könnyű gyalogság

Lép nyomaikba, s heves kézzel tör az ellenerőre.

510. Most maga módja szerint minden nép fegyvere harczol,

Római vért szomjaz valamennyi; nyilak, tüzes üszkők,

Szállanak a kövecsek; levegői utokban elolvadt

Óndarabok forró tömegéi lágyúlva repülnek.

Ott az Ituraeus, Medus, zabolátlan Arabság

515. — Nyíllal erős hadinép, vesszőjét nem lövi célra:

Harci mezőre borúlt levegőt támadja csak azzal.

Onnan hull a halál, de azért nem szennyezi vérbűn

Az idegen fegyvert: minden bűn a gerelyekre

Súlyosodik; levegőt kelevéz boltozza be, a tért

520. Röpke vasakból szőtt éjféli takarója borítja.

Caesar tartva, hogy a had homloka e rohanással
Megtörik, egy osztályt rézsút zászlói mögött tart,
S merről az ellenség száguldoztatja lovassát
Ezt veti rá szaporán, nem csorbitván hadi szárnyát.

525. Harcz-feledetten azok, nem szégyelvén ijedésük,
Vissza iramlanak, és tanuságot nyujtanak arról:

Hogy sohasem volt jó idegent belharczba keverni.
Mert mikor egy hadimén szűgyén átütve aczéllal,
Megtapodá tetemit fejjel levetett lovasának,

530. Mind odahagyták a tért, és gomolyogva rohantak,
Kantárt fordítván, kiki ön dandára sorába.

Ekkor az öldöklés mértéket veszte; utána
Nincs tusa; itt nyaknak, — kardnak vagyon ott viadalma;
Annyit amonnan nem tudnak leteríteni, mennyi

535. Veszni-való itt van. — Pharsalia bárcsak az a vér,
Mely idegen szívből foly, lenne elég mezeidnek!

Bár más vérvegyület patakid színét ne cserélné!
Minden telkeidet fedné csontokkal ez a szám.

Vagyha akarsz inkább eltelleni római vérrel:

540. Kíméld hát ezeket. — Hadd éljen Syr Galatával,

Kappadok, és Gallus, földvége lakója Iberus,
A Cilik, és Örmény... Mert a polgártusa végén
Ez lesz római nép. — A kelt remegés tova terjed...
S Caesar népe helyett a végzet kergeti őket.

545. A csata mely az imént síkszerte kalandoza, mostan
Magnus erőseihez jutha, és központja zöméhez.

Itt elakadt, megtört a Caesar csillaga itten.

Nem fejedelmi segéd-seregek gyülevésze csatáz itt;
Nem szép szóra fogott kelevézt porgetnek ez újjak:

550. Itten atyák hada van, testvérek serge van itten,

Itt harag, itt dühödés, itt Caesar! bűneid állnak.

Lelkem ezen harctól iszonyodj, hagyd néma homályban,

Annyi siralmakat énekelő lantom ne tanítson
Egy öltöt se reá, mi a belviadalmi szabadság.

555. Némüljön panaszom, könnyem száradjon el inkább!
Róma miket tettél e harczon, nem sorolom fel.

Népe között lovagol Caesar, hada bujtogatója
S ingere, hogy valamit ne veszítsen el áldozatából,
Hévvvel gyúladozó lelkeknek szítja tüzét még.

560. Pallosokat vizsgál: amazon végig csorog a vér,
Ennek lapja ragyog, vértől csak vége sötétlik,
Ennek marka remeg kardján, annak kelevéze
Ernyedt, gyors emezé, az hódol harci parancsnak,
Ösztönből teszi ez, színét kicsերéli amaz, hogy

565. Polgár vért ontott. — A síkon szerte-terülő
Holt testek közt jár. — Soknak sebeit, miken összes
Vére kifolyna, saját keze fogja be. Merre csatangol,
(Mint Bellona, ki vérostort csattogtat, — avagy mint
Bistonokat tüzelő Mavors, ki kegyetlen ütéssel

570. Hajtja Minerva paizszsa miatt bokros paripáit)
Öldökölés nyomain, s iszonyok réméjjele támad;
Éles hangu sikoj, tört mellen vért ropogása,
Kardravetett kard, mely egymást elzúzva csörömpöl.
Pallóst nyújt, kelevézt oszt, és tanogatja miként kell

575. A szemközt álló arcot torzítani vassal.
A csatarendeket ő maga tolja vezényli előre,
A hátrálókat feddvén veri dárda nyelével;
Ölni közembert tilt, a tanács-urakat mutogatja.

Ismeri a kormány lelkét, velejét hatalomnak;

580. Honnan kell Rómát ostromlani, hol van utolsó
Vára szabadságnak, mit meg kell dönten; vastól
Húll vegyesen lovag, és nemes, és a tiszteletes rend,
Corvínust, Lepidust, vágják a Metellusi sarjat,
A Torquatusokat, — fejedelmek főnökít egykor,

585. S mind, kik — Magnus után — a földnek nagyjai voltak.

És te is itt Brutus! közrendi sisak fedí arczod,
 Rejtve vagy ellen előtt; mire tartod harczí aczéíod?
 Országunk szemefénye te! végbízodalma tanácsnak!
 Századokig ragyogott nagy nemzetségbe utolsó!

590. Törve vakon ne rohanj ellenseregek közepének;
 És megelőzni ne vágyj sorsod jegyzette Philippit;
 Úgyis Thessaliád temet el! Caesarra merényed
 Nem sikerül még itt, még nem bitorol; — ha midőn majd
 Áll a világhatalom polczán, mely mindeneket nyom:
 595. Érdemes akkor lesz meghálnia szent kezéd által;
 Éljen, uralkodjék, s mint Brutusi áldozat, essék.

Hullanak a honnak szemefényi, halom kel a síkon,
 Hol csupa fő nemesek, néppel keveretlen alusznak;
 Hősek enyészete közt legszembetűnőbb vala bajnok

600. Domitius veszedelme, kit annyi csapásokon átvitt
 Végzete; ott volt ő Magnus minden viadalmán;
 Sokszor megveretett bár Caesartól, de szabadként
 Vész el, ezer sebe közt vídám arczczal rogyik össze,
 S örvend hogy nem kell másodszor nyerni kegyelmet.
 605. Láttá vonaglani őt Caesar véres mocsarában,
 S húrogatá: „Elmégy Magnus seregéből utódom
 Domitius, s már most nálad nélkül folyik a harcz!“
 Még vala szólni erő hörgő kebelében amannak,
 Haldokoló ajkát ekkép nyitván feleletre:
 610. „Még a gonoszságnak nincs gyászos bére kezédben,
 Kétes sors közepett látlak — s vődnél kicsinyebbnek;
 A Styx árnyaihoz szabadon, s Magnus seregéből
 Költözöm el, bízván hogy megdől sz vad viadalban;
 S hogy nagy elégtételt adsz Magnusnak, s minekünk is:
 615. Múlásom közepett enyhít.“ — Nem szólhata többet,
 Élete tűnt, szemeit sűrű éj fátyla borítá.

Szégyen volna világ romján könnyet pazarolnom
 S ezrek veszte közül elmondanom egyesek estét:

- Nézni, kinek mellén tárula seb életemésző;
 920. Földre alá omlott belső tetemít ki tapodja,
 A torkába merült vasat és vérét kiokádván;
 Haldokolás közepett arczczal szemközt ki bukik le;
 Egy vágásra ki rogy le; ki áll, míg tagjai húllnak;
 Kit szegez a robogó földhöz, kebelén kit üt által;
 625. Megnyílt életerén levegőbe ki vére szökellik
 Gyilkosinak paizsára fecsegve; ki vágja le öcsesét?
 És hogy az ismeretes hullát kirabolnia merje
 Messzehajítja leszelt koponyáját; össze ki tépi
 Atyja fejét, böszült dühvel bizonyítva, hogy az, kit
 630. Gyilkol, nem nemzé? — nincs itt síratni való vég,
 Nincs ember köztük, ki felett gyászt ölteni érjünk!
 E tusa, részletiben sem volt más ütközetekkel
 Egy mérvű; másutt daliák itt népek okozták
 Róma veszélyit; amott katonák, itt nemzetek estek.
 635. Pontusi vér együtt folyt itt Assyrral Achívval,
 S Róma fiáé az, mely megtorlódni, alunni
 Nem hagyván azokét, patakozva ragadja magával.
 Mélyebben sebezé a népeket e tusa napja,
 Mint-sem megbírná ez az öltő. Nemcsak az éltet,
 640. A boldogságot vesztők el: örökre elestünk;
 Minden szolgál-jövőt e kardok vertek igába.
 Vajh mivel érdemelék fiaink, s fiaink ivadéki
 A lánczban születést? Gyáván forgattuk aczélunk,
 Vagy féltők koponyánk?... Idegen pulyaság lakolása
 645. Nyomja nyakunk. — Ha tudál a harczok után születettre
 Vetni, szerencse! bitort: adhattál volna csatát is!
 A balcsillagu hős már érzi hogy isteneit, hogy
 Elveszté Rómát. Sorsán keseregni alig tud
 A nagy romlás közt. Tábor-sáncz ormain állván,
 650. Thessali síkságon terülő minden veszedelmet,
 Mind a mit a viadal folytán nem láthata, ellát.

Látá mennyi gyilok tör rá, hány hulla terül ott;
 Mily nagy vérözön az, mely estét környezi, érzé.
 Ámde bukottakként nem örül ő vonni magával

655. Mindent, nemzeteket nem akar sírjába temetni;
 Sőt hogy a római nép nagy része utána is éljen:
 Isteneket fogadalmira mostan is érdemeseknek
 Tart vala még, s vigaszt keresett nyomorában ez által:
 „Szűnjetek isteneim minden népet letiporni!

660. Róma ha megmarad is, s a föld ha továbbra megáll is,
 Magnus azért lehet ám nyomorúlt; ha tovább is akartok
 Verni, hiszen vannak fiaim, van még feleségem,
 Kedveseimből még bírok mit nyújtani sorsnak.
 Hát nem elég engem s szeretetteim összetiporni

665. Belharcznak? Kicsinyek volnánk elbukni világ helyt?
 Mindeneket mért tépsz? mire törsz sors rontani mindent?
 Semmim sincs immár!“ Szólt, s fegyvereit, lobogóit
 S a minden részen megvert sereget beszaladja,
 S visszavezényeli a kora sírra töröket; ez árra

670. Méltatlannak mondja magát. Fegyverbe rohanni,
 Venni halált mellén vagy torkán, nem vala gyenge:
 Mégis tarta, hogy a katonák, ha elesnie látják,
 Nem futnak, s vezetője fölé fog omolni egész föld.
 Vagy tán Caesar előtt titkolni akarta halálát.

675. Hasztalan! a te fejed, ha ipad szemlélni akarja,
 Bárhol elébe kerül. — De te is, Cornelia, hívtad
 Ott meghalni... de a végzet még ezt is irigyl. *

Akkoron a harczból kiragadta riadt paripája,
 Nem nyilakat kerül ő, — daczosan megy sorsa elébe.

680. Nem sírt, nem zokogott. Arczán a tiszteletes bú
 Űlt méltósággal, mint Magnushoz vala illő
 Róma siralmai közt. Nem változik arcza, midőn az
 Emathi síkra tekint. Őt sem diadalmi kevélylyé
 Nem tették, sem most csüggedté nem teszi bukta.

685. Mint mikoron három diadal felemelt, zabolázád
 Álnok csillagodat: buktodban is úgy van alattad!
 Nyugton távozol, a sors terhét rázva magadról.
 Most van időd a szép korról álmodni merengve;
 A nem teljesülő ábrándok messze repültek.
690. Most látod mi valál. Ádáz viadalmak elől fuss,
 S hívd az eget tanunak, hogy kik még harczokat állnak,
 Nem teneked hálnak, siralom telt Afrika térin,
 Sem pedig öldökölő Mundánál, sem Pharos öblén,
 Így a thessali harcz hosszú folyamán sem utánad.
695. Népszerű nem lesz már Magnus neve szerte világon,
 Nem harczbuzdító; Caesar vágytársa szabadság
 Lészen ezentúl már; futamásod után tanusítja
 Elhulló honatyák kara, hogy maga érdekiért vív.
 Bánod-e hogy csatahagyva szaladsz? nem örülsz-e hogy a bünt
700. Nem kell szemlélned? Nézd mint tájékozik a vér,
 Árjai a folyamot mint duzzasztják: — s ipadat szánd.
 Mily lélekkel megy Rómába, ki itt diadalt nyer?
 Járj árván, sivatag helyeken bár bujdokolóként;
 Bármit szenvedj is Pharos ördöge kényeitől; higgy
705. Isteneidnek, higgy a végzet hosszú kegyének:
 Jobb vala nem győznöd. Tilts hangoztatni jajongást,
 Népet sírni ne hagyj; engedj el könnyeket és gyászt.
 Búd úgy mint örömöd, föld nemzeti tisztelik egyként!
 Nézd, kik alázatosan nem hullnak elődbe, királyid,
710. És birt városaid, hűbérben adott birodalmid;
 Aegyptust, Libyat: s válaszs sz egyet temetőül.
 Romjaidat látó Larissa fogadta dicső és
 Nem csüggedt lelked legelébb; mint győztes elébe,
 Úgy tódulának minden polgárai hozzád.
715. Sírván küldik eléd adományait; nyitogatnak
 Csarnokot és palotát, óhajtják osztani sorsod.
 Óh biz' a nagy névből sok meg van, csak te magadnál

Vagy kicsinyebb most is még. Ujra csatára kiálthatsz
Minden nemzeteket, pályádra meg újra kiléphetsz.

720. „Ám mire győzöttek népek, mire városok — úgymond —
A diadalmasnak hódoljatok!” — A megölettek
Halmain állsz Caesar, szívében dülva hazádnak,
S már a nemzeteket neked engedi vöd! — Tova robban
Magnussal paripája; nyomán könny és zokogás kel,

725. S ádáz isteneket káromló átkai népnek.
A keresett kegynek most van láttatja gyümölcse:
Hogy szeretik: sohasem bizonyos, míg boldog az ember.

Caesar, megtelvén már a sik római vérrel,
Hősei karját és kardját pihenőre vezényli;

730. Élni hagyá amazok nyomorú fejeit, s a hiába
Hullandó sereget; de hogy a szaladókat az éjnek
Sátora biztatván, a tábor vissza ne csalja:
Elleni sánczok közt seregét tüstént telepíti,
Míg a szerencse meleg, s tart mindent fogva ijedtség.

735. Nem fél hogy lankadt s harciban kimerült katonáit
Terheli majd a parancs. Zsákmányra rövidke szavakkal
Hívja fel a harczost: „Fiaim! teljes diadalmunk;
Hátra van a vérdíj, mit csak tiszttem kimutatni,
Mert nem ajándéknak nevezem, ki ha mit maga szerzett.

740. Imé rakva van a tábor mindennemű érczezel;
Nyúgoti népektől rablott arany itt kiterülve,
Hajnali országok kincsével sátrai telvék;
Annyi királyi vagyon, — Magnus minden java itten
Vár gazdára; siess katonám megelőzni kit üzesz,

745. És ragadozd el, mit Pharsalia birtokodúl ad,
A megvertektől.“ Végezte szavát s neki bőszté
A kincs szomszja miatt botoran vak tábori népet
Pallosokon s az atyák hulláin járni, legyilkolt
Főnökökön gázolni. — Mi árok, vissza minő sáncz

750. Tartja, ki harcának s bűnének kéri jutalmát?

- Tudni rohannak, hogy milly árért öldökölének.
 Leltek is ott roppant érczet, mit hadviselési
 Költségül oda horda halomra kifosztogatott föld.
 A mindenre sovár lelkeknek mind nem elég ez:
755. A mit Iber ás, mit Tagus árjai partra kihánynak,
 És mi aranyt a dús Arimasz mosogat fövényéből:
 Mind az övék legyen is, bűneik díjára kicsinylik.
 Tarpei csarnokkal bízatta meg őket a győző,
 Róma kirablását engedte reményleni nekik,
760. S tábori zsákmánnyal csalják! — Főrendi gypágyon
 Alszik a hitlen nép; és a fejedelmek alá szánt
 Pamlagokon dévaj harczos heverész, apa', testvér'
 Nyughelyein testét nyugtatja meg öldökölője.
 S mind kit az örületes nyugalom bősé álmai bántnak,
765. Thessali harcznak nyüzsg nyomorúlt szívében, alakja.
 Viraszt a szörnyű vétek, harc gyöttri az elmét,
 Jártatják kezöket, bár nincs is markolaton most.
 Azt vélnéd, zokog a csatatér: kilehellte az átkos
 Vidék szellemeit, levegőt mocskolja halott árny,
770. S a föld éjei Styx rémségeivel keverőznek.
 Így nyomorúltakon a diadal szomorú lakolást vesz,
 Lángot, üvöltést sző a képzelet; ott a legyilkolt
 Polgár szelleme van; kitkit maga réme ijesztget.
 Látja emez vének, szemléli az ifjak alakját;
775. Álma egész folyamában emezt rettentgeti öcsce;
 Másikat atyja gyötör. Caesart valamennyi halott mind.
 Így láthatta Pelopsfi Orestes az Eumenidáknak
 Arczát, míg meg nem tisztítá Taurisi oltár;
 S akkor sem kínzák rémesb izgalmak a lelket
780. Hogy Pentheus dühödött, vagy Agave mámora megszűnt.
 Őt minden pallos, kit vagy Pharsalia látott,
 Vagy bosszúállás napján honatyák keze ránt rá,
 Gyöttri ez éj folyamán; őt ördögök ostora vágja!

- S öntudatod nyomorú, mily nagy lakolás alul old, hogy
785. Styxet, szellemeket s Erebusz álmodba vegyülten
 Magnus hunyta előtt látod. Mégis mikor ezt át-
 Szenvedi mind: — szép nap sütvén a thessali romra,
 Nincs oly kép, mely el tudná fordítani gyilkos
 Sikra tapadt szemeit. Vérral dagadó folyamokra
790. És magas ormokkal mérkőző hullahegyekre
 Rothadozásnak vált tömegekre szemét veti, Magnus
 Népeit olvasván. Tor készül ott, hol az estek
 Arczát ismeri fel. Hogy nem lát emathi földszint:
 A rom alol fürkészni ki azt: ebben leli kedvét.
795. Látja szerencsáját, s kegyes istenit itt ez özönben.
 És hogy bűneinek kedves látványa ne múljon,
 A nyomorúltaktól a máglya tüzét is irigylí,
 Emathiát oltván a légkör dögleletébe.
 Poenus is eltemeté a consult; Africa üszke
800. Falta fel a cannaei halottakat; — ő nem ügyel rá,
 Emberi szertartást tanusítani ellen iránt is:
 Sőt vérral nem tölt dühe azt sem bírja feledni,
 Hogy polgárok azok. — Temetőt nem kérnek egyenként,
 Nem különös máglyát; népek hadd égjenek együtt!
805. És ne külön való lángon hamvadjon el a test.
 Vöd büntetni ha vágysz: halmozd fel a pindusi erdőt,
 Oetai rengetegek tölgyeit hordd össze rakásra:
 S nézze a tengerről Pompejus a thessali égést.
 Czéltalan e bosszú. — A hullát máglya emészti
810. Vagy rohadás: mindegy. Természet csendes ölébe
 Tér haza minden lény, rejtven önszerkezetében
 Pusztulásá okát. Tűz most ha nem égeti is meg
 E tömeget: majd a földdel, tengerrel el-ég az.
 Hátra van a föld köz-máglyája, hol összevegyülnek
815. Csillagok és csontok. Lelked sors bárhova vesse,
 Véled mennek ezek. — Nem szállsz magasabb levegőbe,

Kényelmesb hely sem vár rád a Styxi sötétben:

Ott a szerencse nem úr. — Mit föld szült visszafogadja,
S ég borul arra, kit a poredény nem zára magába.

820. Hát te, ki népeket itt temetetlen hagyva lakoltatsz,
Mért futsz e vésztől? mirigyos síkról mire még el?
E vizet idd Caesar, s ha tudod, szívd e levegőt itt!
Pharsalus mezejét rohadó nép elveszi tőled,
S a csatater ura lesz, tova üzvé a diadalmast.

825. A Haemon viadal gyászos lakomáira nemcsak
Bistoni farkas jött: vérontó öldökölésnek
Búze után Pholoe bérczét odahagyta oroszlán;
Barlang medvétől, tanya, -ház förtelmes ebektől
Pusztá maradt; ide jött a mi csak finom szagolással

830. Dögleletes s holt büzt-hordó levegőre fogékony.

Itt a vadók,* polgárseregeknek hív követői
Összecsoportoznak. Mely Nillal szokta cserélni

A Thrák föld hidegét, most későbbben megyen enyhe
Dél fele a szárnyas. Keselyük soha úgy az eget még

835. Nem lepték; soha több szárny nem lebegett levegőben.

Népeit elküldé minden vadon, és hova szállnak

A véres madarak, vért harmatoz a fa utánuk.

Cseppen aludtvér a győző arczára, kegyetlen
Harczlobógóira a légből gyakran csunyaság hull.

840. Húsdarabot keselyű ejt ernyedttörmei közzül.

Még sem egészen emésztetik el mind csontokig a nép,

El sem kallódik szétszagattatva. Zsiger sem

Kell a dúvadnak, velejét sem szopja falánkul;

Válogat ízeiben. Nem kell neki, és oda hagyja

845. Római tábornak nagy részét; Emathi földdé

Változtatják a zivatar, nap, nyári melegség.

Thessali átkos föld! mily bűneid ingerelék rád

Annyira istenidet, hogy csak rajtad nehezüljön

Ennyi halál, ily sok bűnsúly? -mi temérdek idő kell

850. Míg e harcnyomot a feledő kor elengedi néked !
Mely ugarod nem hajt bekevert és színehagyott gazt ?
Hol nem fogja ekéd megsérteni Róma hallottit ?
Jőni fog uj had elébb, s kiterül másodszor is undok
Bünre meződ, mely e vértől sem szárada meg még.
855. Több hamvat forgat fel Haemonföldi barázdán
Az ekevas, s ásókapa több csontokban akad meg,
Mintha kiforgatnánk minden sirját eleinknek,
Ép temető helyeket, s melyeknek az alja bedőlven
Hamvait a poredény széjjel-repedezve kiontá.
860. Emathi partokról kötelet nem is oldana sajkás,
Szántó sem merné tereid bolygatni, holott a
Rómaiak temetője vagyon; földnépe kerülné
A lelkek mezejét, nyáj sem járná serevényét.
És nem volna barompásztor, ki merészlene csordát
865. Csontunkon sarjadt legelő fűvére bocsátni:
Lakhatlan helyként hév- vagy jégfedte vidéknek
Pusztá-kietlennek vesznél, ha csaták iszonyának
Anyja miként voltál — volnál egyedüli tanyája.
Istenek! a gyilkos helyeket hadd szállja meg átkunk,
870. Mért az egész földet most nyügzeni, majd szabadítani?
Hesperü vész és a gyászos hullámu Pachynum,
Mutina és Leucas megadóza Philippi helyett is.
-

NYOLCZADIK ÉNEK.

Már Alcid szakadéakai közt, Tempe ligetén jár,
 Aemoni erdőknek titkos kerülői felé tart,
 — Mely serkentve se megy — szaladásban alélt paripáját
 Kergeti Pompejus, ha nyomot veszthetne; vak utak

5. Járatlan szövevényeiben folytatja futását.

Megrezzen mikor a lomb megzördül, s ki utána
 Jár követői között, az előtt is ijedve riad meg:
 Oldal-ütéstől tart. Mert bárha magasrul esett le,
 Tudja, nem olcsó még vérének díja, korábbi

10. Sorsa dicsőségét elgondolván, hiszi ér még

Annyit az ő nyaka is, mint a Caesar koponyáját
 Ő maga díjazná. A kietlen puszta helyekben
 Bujdokolót jeles arcza nem engedi rejleni biztos
 Rejtekekben. Sokan a pharsalusi síkra igyekvén,

15. Még kevesen tudták a csapást, ámúlva tekinték

Főnököket látván szemközt. Megijedtek az ügyek
 Fordulatán, s hiteles hírnöknek alig fogadák el
 Ön-veszedelméről. Fáj néki ha bármi tanúja
 Van balsorsának, mellette. Szeretne titokban

20. Lenni a népek előtt, álnévvel menni keresztül

Bízton a városokon: de szerencse torolja szegényen
 Hosszu kegyelmét most. Balsorsa között nehezül rá
 Roppant híre, korábbi hatalmát hányva szemére.
 Érzi, hogy elsietett vala minden fénye, kesergi

25. A repkény-termő fiatalság sullai évêit;
Coryci gályákról, és pontusi harezlobogókról
Emlékeznie fáj a romnak. Hosszasan és túl-
Élni dicsőségét, a nagy lélekre lesújtó.
Csillaga tűntéhez ha közel nem volna halála,
30. És szomorú sorsát gyors végzete meg nem előzné:
Fénye mocsokká lesz vala rajt. Ringatni ki merné
Sorsa ölen lelkét, el nem készülve halálra?
- Már a partokon állt, hol Peneus habja kiömlik
— Emathi vértől most pirosúltan — tenger ölébe.
35. Szélre, habokra csekély, gázlós patakokra sem illő
Csolnak vitte ki a remegőt mély vízre, kinek még
Corcyrat, s Leucas öblét veri gálya lapátja.
A ki Cilix ki Liburn vidéknek még fejedelme:
Félénk csolnakosul lélekvesztőre lopózik.
40. Vásznait a rejtett Lebosnak gondot igénylő
Partira kormányzá. Cornelia rejtezett itt
Búsabb szívvel mint ha az emathi síkokon állna.
Sejtelmek gyötirik szomorú aggalmait, álmát
Rémületes látás ijesztgeti; Thessaliával
45. Küszködik éjenként; s ha mikor tova száll a sötétség:
Felmeredő szirtek vég ormira, vízbe kinyúló
Fokra szalad, habokat szemlél; s a lenge vitorlát
A sirülő gályán mindég ő jelzi legelsőbb:
Hitvесе sorsáról még sem mer kérdeni senkit.
50. Ím egy sajka feszült vásznakkal tart kikötődnek:
Mit hoz, nem sejtéd. Félelmeid összege jó tán...
Tán viadalmaknak szomorú mondója.... gonosz hír?
Megvert hitvesed ez! mért vesztéd időd rebegéssel?
Van már sírni miért, s csak félsz még? Elközeledvén
55. A csolnak, rohan, — és ott megpillantja egeknek
Sujtolt áldozatát, a főnököt éktelen arczczal,
Őszbeborúlt fővel, por-rútította ruhában.

- Elvesz előtte az ég, éj száll le szemére szegénynek,
 A bútól felakad lélekzete, rognak az érzék-
60. Hagyta inak, megfagy vérenek kútfeje, roskad;
 Véli a semmisülés közeleg; — s megcsalja reménye.
 Már a hajókötelek partszéli porondba fogóztak;
 A sívár homokot Magnus befutotta szemével.
 Kit mikoron közelebb láttak hív hölgyi cselédek,
65. Halk zokogások közt a sorssal perleni szűntek,
 S félholt asszonyukat kísérlik emelni — hiába.
 Magnusa átölelé; ölelése melengeti fásult
 Tagjait. A vér kezd immár erein tova folyni;
 Érezi Pompejus kezeit, szemléli szomorgó
70. Férje vonásait. — Ám Magnus megtiltja hajolni
 Végzet előtt hölgyét, s fájdalmait így riogatja:
 „Oh hölgy! annyi derék ős méltóságival ékes!
 Mért csüggeszti meg a sors első mennyköve lelked,
 Sok századra ható hírnév küszöbén mikor állasz?
75. Nem harc, nem közügyek, hanem a balsorsra jutott férj
 Tészi nemed nagygyá. Buzdulj, a végzetek ellen
 Küzdjön hívséged, s a ki meg van törve, szeresd azt.
 Most légy büszke reám, nem járnak előttem utánam
 Tiszt-bárd és az atyák jámbor kara, s annyi királyok
80. Sergei; már ezután Pompejus társa magad léssz.
 Hitvesed él: így a szélső, és végletekig vitt
 Fájdalom illetlen. Férjed sírjára maradjon
 E jele a gyásznak. Rád még vést nem hozza harcrom:
 Lám hiszen élve maradt Magnus viadalmi után is.
85. Csillaga tűnt le csupán: a miért sírsz, azt szeretéd csak.“
 Férje beszédeitől sujtottan, alig tudta kelni
 Roskadt tagjaival, s panaszkodt tördelt zokogás közt:
 „Oh mért nem gyűlölt Caesar karjába jutottam,
 Balsorsú feleség, átok mindegyik urának!
90. Kétszeres ostora a földnek; nyoszolyóm az Erynnis

S Crassusok árnya vala. Sorsom kapcsolva ezekhez
Assyri vésznapot én hoztam polgári hadakra;
Népeket én böszték ön romlásokra rohanni,
Én fordítám el jobb üggyől az ég fejedelmet.

95. Óh te dicső hitesem! nem az én nyoszolyámra való férj!
Hát ily szent főn is mutogatja szerencse hatalmát?
Óh gonosz én, mért is mentem hozzád veszedelmül!
Most már hadd lakolok! hogy a tenger megszelidüljön,
Hogy biztos legyen a fejedelmek adott szava, s a föld
100. Jobban hódoljon: szórj szét a tengeren engem.

Jobb lett volna fejem diadalmáért odadobni:
Most már engeszteld veszedelmeidet vele Magnus!
Bárhol nyúgoszol is, — ki szerelmünk pártviadalban
Megtorolád, ide jőjj, sujts szörnyű Julia, — s enyhülj

105. A rima vérétől: csak Magnusodat ne gyötörd már.“
S férje ölére omolt, mindenkit sírva fakasztván.
Enyhült a szigorú Pompejus szíve is; és most
Könnybe borult a szem, mely nem sírt Thessaliában.

Majd Mitylenének népével megtelik a part:

110. „Büszke dicsekvésünk leszen — így szólottak — örökre,
Hogy mireánk bízám ily nagy férj drága szerelmét;
Tégedet is kérünk, méltasd legalább csak ez éjre
E társnépnek, kit szentelt frigy kapcsolá hozzád,
Hajlokait, falait. Legyen egy hely mit mutogatnunk

115. A késő kornak, — mit imádjon római vándor;
Úgy sincs bukod után biztosb város, hova mennél.
A győző kegyeit mind élvezhetni reményli,
S ez már megrovatott. — Szigetünk a tenger ölén van:
S Caesar gálya-szegény. Ide gyűlnek mint bizonyosra

120. A nagyok. Ismeretes parton támaszd fel erődet.
Csarnokaink ékét, és isteneink aranyát vidd;
Vidd daliáinkat, ha mezőre valók, ha naszádra:
A mint csak teheted, Lesbost használd fel egészen.

- (Vedd s bírd mint győzött: Caesar ne ragadja kezére)
125. Hadd ne legyen hozzád hű vidékünk az a vád,
 Hogy ragyogó napokon megmertél bízni hitünkben,
 S nem mint napja hagyott. Megörül a férfiak ily nagy
 Vonzalmán, s balsors közepett is látva világban
 Hűséget, vidorúl. „Hogy előttem nincs becsesebb hely
130. — Mond — a föld kerekén: nagy záloggal bizonyítám.
 Minden gondolatim Lesbosra vezette ez a tús; ;
 Itt volt hajlokod, itt házistenim, itt vala Rómám!
 S futva, — hajómat elébb más parthoz azért nem irányzám:
 Nem feledém el hogy Lesbos, hölgyem befogadván,
135. Bőszült Caesarnak felidézte magára haragját,
 S már is elég tárgyat nyújtottam, melyre kegyelmet
 Caesartól vártok. De rovatni miattam elég volt
 Nektek is. Én-nekem a sorsot kell űzni világig.
 Lesbos! örökhírű, s boldog vagy, akárha királyok
140. S népek okulnak ezen, mint kell befogadniok engem:
 S hívem akár ha magad léssz is. Mert azt keresem most,
 Merre van a hűség, hol az ármány? Halld, ha ki vagy még
 Isten mellettem! legvégső esdekelésim!
 Adj sok olyan népet mint ez volt, a ki daczára
145. Caesarnak, viadalvesztést révébe fogadja,
 És kibocsátja megint. Szólt és sajkára tévé föl
 Búba merült társát. Azt vélnéd a honi földtől
 Válnak mindnyájan, parthosszat olyan zokogás kél,
 Karjaikat hevesen rázzák. Nem is annyira Magnus
150. Távoztát, kinek elbuktán bosszú kele bennök:
 Mint amazét, kit már a harcok egész folyamában
 Ön feleként nézett kiki, siratgatta egész nép.
 A ki, ha győzelmes férjéhez menne is el most,
 Még se bocsáthatnák a nők könny nélküli szemmel:
155. Szívöket oly bájjal vonzá jósága, szemérme,
 Szüzi szerény nézése; — ez a közrendek iránt is

Nyájas, nem dölyfös hölgy úgy tartotta magát míg
Boldog volt is, mint győzött felesége ha volna.

Már Titan félig tengerbe merült el; egészen

160. Sem kik elől tűnt már, — sem kikre derülni akart még
Nem látták gömbjét. A hős örgondjai most a
Rómával frigyesült népekhez tévedezének,
S lenge hitű fejedelmekhez, majd hév napok alján
Fekvő déli vidék járatlan földre szálltak.
165. Miglen az aggodalom csüggeszti, jövője ijeszti:
Kínját háborgó szívének elűzni akarja,
Sajka irányzótól tudakozván csillagok ezrit:
„Honnan vészen irányt; habokat szegdelve, az égen
Mily alapot választ; Syriába mi csillag után tart;
170. Gönczöl fényi közül egyenest Libyába melyik visz?“
Szólt a hallgatag ég avatott kémelője felelvén:
„Csillagokat, melyek süllyednek az egyre kerengő
Képletes égtájjal, s nyavalyás sajkást oda hagyják,
Nem követünk. Hullámok alá soha nem merülő sark
175. Éber csillaga, mely az iker medvék közepett áll
Ad gályáknak irányt. Mikor a kis medve felettem
Kél magasan, s folyvást árbocz csúcsára igyekszik:
Bospor s Scythia vizek tekerődő partira nézünk.
És ha ökörpásztor lehanyatlík az árboczoromról
180. S gönczöl rúdja mikor tenger hullámi felé jár:
Syr parthoz közeleg sajkánk. A Canopos amott két,
Mely a déli övön megelégszik ide s tova bolygni,
S északi szélről fél; ezt hagyván balra Pharostol
Bárhova tarts, gályád mindűtt Syrtisre találанд.
185. Ámde hová menjünk? az alattság merre feszítse
Vásznunkat? Kétségtől hányva felelt neki Magnus:
„Tengeri útunkon főgondod lészen ez egy, hogy
Sajkád tatja minél messzebb legyen emathi parttól,
Hesperianak eget s árját is messzire hagyd el.

190. Többít bízd fuvalomra. Letett örömem s hitesem már
Visszanyerém. Akkor bizonyos voltam hova tartsak;
Most a sors jelölend kikötőt. Egyenest kifeszített
Vásznát a sajkás két szarván félre csavarta,
S balra irányzá járművét. Chios és Samos alján

195. Nőtt szirtekre csapó habokat szegdelni akarván
Rendezi a kötelet; hágy tatján, fűz elejéhez.
Érzék a vizek is hogy másképen hasogatja
Hátukat a jármű kicserélve korábbi irányát,
S másíták morajuk. Kocsis ily ügyesen szekerevel

200. Jobb kerekén a bal' tengelyje körül kanyarulván
Érintés nélkül meg nem közelítheti a célt.

Földre süttött a nap, s a csillagokat betakarta.
Mind kit az emathi vész szétszórt, Pompejus után megy
S csatlakozik hozzá; legelőbb fia Lesbosi partnál,

205. Aztán a honatyák hű serge megyen vele szemközt.
Mert ha letörte is őt, hadi népe ha megveretett is,
Nem foszthatta meg ám a szerencse királyi körétől;
Országok bírói, jogar-viselői keletnek
A száműzöttet követik. — Kibocsátja világra

210. Dejotarust, örét bolygó fejedelmi nyomának:
„A Rómát uraló rész vesztve van Emathiánál:
Napkeletet kell most felhívunk, oh te királyok
Leghívebbike! mind a nemzeteket kik az Euphrat,
S Caesart nem félő Tigris folyamásait isszák:

215. Médek hajlokihoz, s a Scytha vadonba ne restelj
Sorsát újító urad érdekiért behatolni,
S mind a népekhez, kiknek máskor ragyog a nap;
És izenet szavamat vidd Arsak büszke fiának:
„Hogyha közöttünk még érvényes a régi szövetség,

220. „Kit hallott Latium Dörgője, melyet lekötének
„Táltosaid: töltsd meg puzdrád, s geta-fonta idegjét
„Örmény ívednek vond fel. Hogy a kaspi kapuknál

- ,Jártam, s vívtam örökviadalmas zordon Alánra
 ,Párth! az achaemeni sík nyílt volt számodra miattam,
 225. ,És futamós fiaid nem rezzentém Babylonba;
 ,Cyrus földén túl, és túl a Chald birodalmon,
 ,Merre szilaj Ganges, s a Nysa vidéki Hydaspes
 ,Tenger ölébe szakad: Phoebus kikelő sugarához
 ,Persisnél közelebb voltam; mind ezt lebirám bár:
 230. ,Elszíveltem, hogy diadalmaimon te ne légy ott;
 ,S napkelet annyi királyi közül a Parth maga legyen
 ,Vélem szembe király. Lám gyakran támogatám az
 ,Arsacidák trónját. Crassus veresége után is
 ,Róma haragját én háritám el fejetekről.
 235. ,Sok szolgálataim köteleznek Parthia, hogy most
 ,Áthágván oda hagyd gyűrűidet, és özönölj át
 ,Századokig megovott vizeden, s a pella Zeugnán;
 ,Győzz te helyettem Párth! győzd meg Rómát, maga kéri.⁴
 Nem vonogatja magát a király a nagy feladattól,
 240. Díszjeleit letevé, rab-mezt hevenyészve kimégyen.
 Jó ha vészély idején együgyűt színlel a zsarnok.
 Mennyire nyugodtabb lehet a föld nagyjainál még
 A ki valódi szegény! — Ezt partra kiteve odább megy,
 Icar sziklák és Ephesos mellett elevezvén
 245. Csendes hullámú Colophont, rossz hírű * Samosnak
 Verdesi tajtékzó köveit. Cos partjairól a
 Szellő vitte Gnidusra, Rhodos sugaras szigetére.
 Telmessus terjedt öblén útját rövidítve
 Átszegi a habokat, s azután Pamphilia földét
 250. Éri, de még eddig nem volt bizodalma falakban:
 Benned mer legelőbb megszállni kicsinyke Phaselus!
 Népetlenné lett hajlékid-, s gyér lakosídtól
 Nincsen mért ovakodnia, hisz sajkája tenálad
 Népesb. Itt ismét lobogó vásznát kifeszíté,
 255. És látá Taurust, Taurusról ömleni Dipsust.

- Hitte-e, e vizeket mikoron nyugalomba helyezte,
 Hogy hasznát veszi még? Kis sajkán biztosan illan
 Most a Cilixek előtt; honatyák nagy száma gyülekszik
 Száműzött hadnagyja körül. Kicsi Sydra fokánál
260. Merre Selinusnak révén jár gálya ki és be,
 A honatyák közepett végül e szókra nyitá meg
 Magnus bús ajakit: „Társim harez s bujdokolás közt,
 Kik honomúl vagytok! bár sívár parti vidéken,
 A Cilikek földén, s nem fegyvererőtől övezten
265. Tervezek is, vágyván kísérteni újra szerencsénk:
 Bízzatok! a pharsali mezőn nem esém el egészen,
 Sors keze nem nehezült rám annyira, hogy felemelni
 Nem bírnám fejemet, s kiüdülni kapott sebeimből:
 Hát Mariust Libye düledékei bárdhoz emelték,
270. És évkönyvbe vivék ismét, mely telve nevével:
 S én ha megüzettem, lanyhábban működik a sors?
 A görögök vizein czirkálnak ezernyi hajóim
 S hadnagyaim; csak ki- s nem fel-bontotta erőmet
 A pharsalusi nap. Fel bír még engem emelni
275. Híre csodáimnak melyeket földszerte cselekvém,
 S föld bálványa nevem. Ti erő- s hűségre tekintve
 Itéljétek meg: Parthus, Libye-e, Pharos-e,
 A kit, Rómának szolgálni segédeül, illet.
 Titkos gondolatim felfejtem előttetek, — és mit
280. Én legelőnyösbnék gondolnék, — tervem irányát.
 Nem tetszik nekem a Nílvölgyi király gyerek-éve:
 Állapodott kortól várandó állhatatosság.
 Ingadozó Maurusnak is aggaszt kétszinű volta:
 Származatára kevély, és Hesperióra fenekszik,
285. Álnok pun ivadék, lelkében Hannibal él még,
 A ki nevével ezen házat fertőzteti mellék-
 Ágon, s a numidák ükapái közé keverődzik.
 Varus kértire már felduzzadt, s Róma fölébe

- Tette magát. — Nosza hát menjünk földére keletnek.
290. Euphrates tenger vize kétfelé metszi világot,
S mérhetlen terület van Caspium örkapuin túl.
Assyriában az éjt másképen váltja fel a nap
Más szín tengere van mieinktől elkülönítve,
Van külön Ocean ott. E nép uraságra törekszik;
295. Síkjain a hadiló deliebb, kézijja erősebb;
Vén úgy mint gyermek gyors ajzani vészes idegjét,
S nincsen nyilvessző, a mely bizonyosra ne löne.
Pellai lándzsákat legelőször ez ívek üték meg,
Médek Baktráját, Babilont az erődre büszkét
300. Assyri hajlokival. Kelevézüinktől sem igen fél,
Harczra mer állni velünk a parth: a szitytya tegezről
Bőv tudomást nyújtott minekünk Crassus veszedelme.
Nem csak pusztá vasat röpöget vesszője hegyéről,
A sipegő gyilkok végét méreggel itatja,
305. Karczolat által is öl, s első csepp vérbe halált olt.
Bár ne lehetne ilyen bizodalmat helyzenem a zord
Arsacidakba. De a Medust a miénkkel egyenlő
Vágy izgatja; nagyon kedveznek az Istenek ennek.
(A kihozott hadakat más vidéken telepítem
310. S napkeleten fölvert népet küldök lakaikra.)
És ha kelet hűsége, ha barbarusok frigye megcsal:
Ott törjön meg a sors. hol nem fog lenni az ismert
Földdel semmi közöm. Trónoknál nem fogok esdni
Melyeket én emelék. Idegen földön nyugovásom
315. Vigasza lesz: hogy ipam nem bánhatik e tetemekkel
Sem jól, sem gonoszúl. Éltem folyamát ha tekintem:
Tiszteletes volt e tájon mindenha személyem,
Mocotis vizein felyül, sőt a Tanaisnál
És az egész keleten nevemet mely nagyra becsülik!
320. Merre vihetnék el messzebb, nagy tettei Magnus
Hírét, és honnan térhetne nagyobb diadallal?

- Róma! segítsd tervem! Mi ajándoka isteni kéznek
 Lesz szebb, mint üznünk belharezot párth katonákkal,
 És ily nagy népet megemésztünk, — ön bajainkba
325. Vonván; mert mikor a Caesar hada Médre csatázik:
 Crassusokért áll a sors bosszút, vagy pedig érttem.”
 Szólt, de beszédét a honatyák zúgása követte;
 Roszalták tervét; majd Lentulus, a ki haladta
 Lelkesedése-, nemes fájdalmával valamennyit,
330. Néhai Consulhoz méltó hangon felel ekkép:
 „Hát így összetöré lelked Pharsalia vésze?
 Hát ez az egy nap egész földnek letiporta jövőjét?
 Emathi sík fog-e ily nagy pört eldönteni? nincs más
 Gyógyszere a vérző sebnek? Csak Parthus inába
335. Helyhezette-e a sors, óh Magnus, segedelmét?
 Átkozván ismert föld tájait és levegőjét,
 Földönfútóként más ég, más csillag alá mégy,
 A Chaldok tüzeit s idegen szentségít imádni,
 Parthok uszályosa te! mire van feltolva szabadság-
340. Vágyad harc-ürrügyül? mért áltatod árva világunk
 Meggörnyedni ha tudsz? Ki, midőn Rómát te vezérléd,
 Hallani is szörnyedt, és nézni, miként vezeted a
 Rab fejedelmeket Ind partról, s Hyrkáni vadonból:
 Lászon-e most sorstól megalázva, letörve, tiporva,
345. S örült gondolatit Latiumra emelve, magát, mert
 Pompejus könyörög, Rómával mérje-e össze?
 Lelked- s rangodhoz méltókép' szólni sem érsz ott:
 Nem tudván Latium nyelvét, majd azt követelné
 Könnyekben könyörödj. E szégyent fogjuk-e túrni,
350. A Parthus hogy elébb állt bosszút Hesperiaért
 Mint mi magunk. Polgárviadalra tevénk vezetőnek:
 Mért hát Scythákig terjesztgetned sebeinket?
 Győzni miért vezeted nyugovó Parth ostorainkat?
 Róma elejtse-e azt, mivel ily iszonyú nyomorában

355. Vigasztalja magát: inkább meguralni akarván
Önnön polgárát, mintsem folyamodni királyhoz.
Róma erődire bős csordákkal akarsz-e rohanni?
Crassustól elvett lobogóknak menni utána?
A ki királyok közt maga nem volt Emathiánál
360. — Még pedig akkor a sors függött: hogy merne daczolni
Most a kihíresztelt győző roppant erejével,
S fogni kezét teveled? Nincs mért rá ennyire bízni.
Északnak viharos levegője alatt született nép
Harczaiban szilaj, és örömet néz szembe halállal:
365. Ámde ki napkeleten lakozik, langy égnek alatta,
A levegő gyöngéd lehe által megpuhul az mind.
Itt a férfiakon láthatni redőkbe szedett mezt
S könnyűd uszályt. Hiszem a Parthust a Méd sivatagban,
Sarmata pusztákon, s a Tigris-járta lapácznak
370. Terjedt rónáin nincs ellenség ki megejtse,
Mert szabadon futhat: hanem a hol emelkedik a föld
Ott már nem hág a bércek szirtes tetejére,
Berkek ölén nem erős harczolni bizonytalan íjja,
Úszván nem képes szegdelni erőszakos örvényt,
375. Sem viadal közepett vérszenny áztatta tagokkal
Nyári napok forró fövenyét nem bírja viselni,
Nincs ostromkosa, nincs neki semminemű hadigépe,
Véd árkot betemetni nem ért, s a Parth, mikor üldöz
A mi csak ellene áll ívének, vár neki mind az.
380. Könnyű csatár, futamó harczos nép, kósza lovas raj,
Visszavonulni tudó, inkább mint menni előre.
Nylhegye ármánytól iszamós; nincs lelke közelről
Állani pár-harczot, távolból pendül idegje,
Szélnek eresztve sebét viszi az hova vinni akarja.
385. Kard az erő; karddal vív minden nép kiben él a
Férfi erény; s kit alig kezdett viadalma lefegyverz,
Médnek hátrálást kiürült puzdrája parancsol.

Méregben van egész bizodalruk, nem karerőben.

Férfiakúl tartod kiknek nem elég viadalra

390. Kardot vinni? S ez ily megalázó támogatásért

Nem bánod ha egész földrészt választ is el a hon

Földétől, ha kimúlsz. Idegen föld hantja fedez bár, —

Dicstelen és alacsony domboeska borúl tetemidre:

Mégis irígylendő míg Crassus vár temetőre.

395. Még te szerencsés; legfeljebb élteddel adózol,

S férfinak ez nem baj: hölgyed nem gyilkaitól fél

A fene zsarnoknak.... Vajon a barbar szerelemről

Nincs tudomásod, mely hunyt szemmel, s állati módon

A törvényszerű nászt fertőzteti annyi leánynyal,

400. Éktelen ágyán űz botrányokat annyi menyecske?

Őrült mánora közt, nincs törvény a mi kivételt

Vetne parázna dühének elébe; egy éjszaka annyi

Asszony-öl egyetlen férfit kimeríteni nem bír.

Nővérek, s az anyák szent kincsei fekszenek ott a

405. Kényurak ágyaiban. * Akaratlan bűne miatt az

Oedipodákat uralt Thebát a mostoha monda

Minden népek előtt rútolja örökre: de imé

Parthok urává ily vegyülékű vérből akárhány

Arsaci lőn. S arról, ha ki meg-meri ejteni anyját,

410. Mit ne tehetnénk föl? Barbar nyoszolyára hanyatlik

Ez redik ágytársúl a Metellus tiszta leánya.

Bár valamennyi között ő lesz fő tárgya, hatalmas

Férjeiért, a királyi kegyetlen gerjedelemnek.

S a botrányt a Párth még jobban örüli, megértvén

415. Hogy Crassus neje is volt ez; s mint a kire néki

Már fegyver-joga van, viszi őt diadalmi fogolyként.

Ásia vészeinek szomorú sebe jusson eszedbe,

S pírúlj, nem csak azért hogy felhívtad segedelmül

A vész-hírű királyt, de saját párt-harczaidért is.

420. Benneteket mivel is vádolhat a nép jogosabban,

- Mint hogy míg együtt küzdöttetek, elfeledétek
 Állani Crassusokért bosszút. — Valamennyi vezérnek
 Bactra felé kellett vala tartani; s hogy ne heverjen
 Semmi sereg: fedezetlen hagyni az északi szélt is
425. Rajnai és Dák horda előtt, valamíglen az álnok
 Susával Babylon hőseink sírjára nem omlik.
 Assyri békének juttass végére szerencse!
 És befejezve ha lesz a belharcz Thessaliában:
 Menjen Párthra ki győz. Föld nemzeti közt ez az egy az,
430. A ki miatt tudnék Caesar diadalmin örülni!
 Nem dorgál-e, — ha majd átléped a zordon Araxest —
 Scythák íveitől általvert bús öreg árnya:
 „Hát te! kiben szomorú esetünknek megtorolóját
 „Láttanak a temetetlen hullák árnyai, jösz-e
435. „Kötni frigyét s békét?“ Majd láthatod a veszedelmek
 Számtalan emlékit: falakat, honnan hadifőknek
 Csonkúlt törzsöke függ; láthatsz helyeket hol az Euphrat
 Annyi dicsőt iszapolt; hol Tigris vitte magával,
 S partra vetette megint tetemök. Szemlélni ha bírod:
440. Megkérlelheted úgy Magnus, — még Thessaliában
 Táborozó ipadat. Mért római birtokokon nem
 Jártatod elmédet? Ha a Dél országaitól, ha
 Csalfa Jubától félsz: menj Lagusi földre Pharosba!
 Aegyptust innen Libyának Syrtisi védik,
445. S a tenger dagadoz hét-águ folyamtul amonnan;
 Kincseiben boldog, sem esőre, sem üzleti czikkre
 Nem szorul, és egyedül Nilusban van bizodalma.
 A gyermek Ptolemaeus halálával adós jogaráért,
 Melynek védnöke lől. S neve árnyától ki remegne?
450. Hisz kora szeplőtlen. Hü jellemet és igaz érzést,
 Istenfélelmet ne keress régibb palotákban:
 A ki jogarra szokott, nincs abban semmi becsület.
 Új fejedelmek alatt a népek sorsa legenyhébb!“

- Végzi szavát, szava győz. Ember vég birtoka, milyen
455. Túlzó vagy te remény! Pompejus nézete megdőlt.
 • Elhagyták Cilikek földét, s Cyprusba siettek.
 Állanak itt kedvelt oltári az isteni nőnek
 A ki Paphos habjából eredt; — hinnünk ha szabad, hogy
 Nemzetik a szellem, s van kezdete isteni lénynek.
460. Ennek partjait is tova hagyván, s délfele néző
 Szirtkanyarulatitól eltérvén, tart vala rézsut,
 Duzzadozó tenger síkjára. Szemügyre se vette
 A csúcsot melynek kíváncsú éji világa;
 És alig érinté küzdelmes vászna Pharosnak
465. Végfokait, hol nagy részint a szerte osztott Níl
 Fut hetedik kapuján Pelusium-ormi sekélybe.
 Akkor történt ez, mikor a mérték, mely egyenlőn
 Egy napig áll csak, egyensúlyban tartott napot és éjt,
 S nyári rövidségét azután pótolja az éjnek.
470. Értvén hogy Casius bérczénél áll Ptolemaeus,
 Arra megyen; — kitelik mind naptól, mind fuvalomtól.
 Kém-csapatok part-szélt nyargalva betöltik az ijedt
 Udvart a jövevény hírével. Idő is alig van
 Már tanakodniok. Ám felgyül a pellaí háznak
475. Minden szörnye azért, kiknek közepette Achoreus,
 Szenvedelem-ment agg, higgadt, megszűrve időtől.
 (Ezt telkekre csapó Nilus figyelője, rajongó
 Memphis szülte; nem egy Apis lőn áldozatául
 Phoebéjének, a míg ő volt szolgája egeknek)
480. Szót legelőbb ez emelt; szolgálatait, segedelmét,
 Emlegeté benső viszonyát a királyi atyához;
 Ám gonoszokra ki több befolyású, s zsarnokot ismer,
 Mer Magnusra halált indítványozni Pothinus:
 „Alkalom, és az erő sokakat tesznek gonoszokká,
485. Meglakol a javasolt kegyelet, ha szerencse-hagyottat
 Támogat. Istennel, sorssal köss; — monda — kegyeld kit

- Sorsa kegyel; hagyd, kit ver. Föld égtül, tűz a víztől,
 Érdek méltánytól egyformán messzire állnak.
 A jogar érvényét elveszti, ha jogszerűséget
490. Néz; palotát forgat fel az illedelemre tekintés.
 Oszlopa korlátlan pallos, s szabadon gyakorolt bűn
 Únt országlásnak. Torolatlanul üzni gonoszt csak
 Folyvást üzve lehet. Ha ki jámbor akarna maradni
 Menjen az udvartól. Nem fér meg erény hatalommal.
495. Mindig félni fog az, ki kegyetlenkedni vonakszik.
 A mért éveidet Magnus kicsinyelte, hivén hogy
 Győzöttet sem bírsz partodtul elüzni, lakoljon.
 Hogy jogarad ne legyen jövevényé, ott közelebbi
 Vérrokonod; ha Pharost Nil-völgyét birni meguntad
500. Add oda száműzött nénédnek; mert mi bizonynyal
 Római fegyvertől meg-fogjuk védeni tudni.
 Mert a mi harcok alatt nem volt Pompejusi birtok,
 Az nem a győzőé. Már mindünnen kiveretve,
 Nincs menedéke sehol: Népet keres a kívül együtt
505. Essék el. Polgárviadal holt árnyai vonják.
 Nem-csak ipától fut, kell futni tanácsnak előle,
 Melynek nagy részén Pharsalia ölyvei híznak.
 A népektől fél, kiket elhagya vérbe keverve,
 S kik vele buktanak el, retteg valamennyi királytól.
510. Thessali vész nehezül rá; minden föld kivetette
 S mit még el nem adott, zaklat most e mi hazánkon.
 Pompejusra nekünk másnál méltóbb panaszunk van:
 „Félre-eső csendes Pharosunk mért szennyezed a harc
 Vádjaival? mire tőd gyanusokká birtokainkat
515. A diadalmas előtt? Ezt épen mért szemeléd ki
 Hogy lakolásodat, és pharsalusi gyászkodat együtt
 Ossza veled? hiszen az maga már karddal lerovandó
 Vádként nyomja fejünk: jogarunk, hogy ajánlatod oktán
 Adta tanács. — Diadalt bensőleg néked ohajtánk,

520. S e tört, melyhez a sors kész nyúlnom, nem tereád, de
A győzöttre fenem. — Magnus! te szived verem által, —
Bár ipadét akarám. Rohanunk hova mindenek állnak.
Bántani — azt mondod — még nem szükséges azért, hogy
Bánthatlak? mily vak bizalom vezetett vala téged

525. Erre szerencsétlen? láthadd, fegyvertelen e nép,
Níl takarodta után alig ássa fel a puha földet!
Mérni hatatmunkat kell, s számot vetni erőnkkel!
Óh Ptolemaee! mered Magnust romjából emelni,
Melyben Róma hever? mernéd a thessali üszköt

530. Felbolygatni; saját birodalmad harcza keverni?
Emathi harcok előtt egyik párthoz se szegődtünk:
S most szítsz Magnushoz, hogy elállott mellőle a föld?
A győző erejét, — nyílt sorsot hívsz-e birokra?
Szép ha ki bajban társ, — de csak a ki örömben is az volt!

535. Balsorsút sohasem választott senki barátul!“

Mind belenyugszanak. — Ifju király megőrül a szokatlan
Tisztességnek, hogy neki már szabad ily nagy esetben
Intézkedni; meg is bízzák a bűnnel Achillast.

Ott hol ez álnok föld Casius fövényébe szögellik

540. S Aegyptus zátonyjai a Syrtisre utalnak,
Czinkosok és gyilkok számára dereglye szerelve.
Oh egek! a Nilus, — Pelusium-ormi Canopus, —
Durvaszerű Memphis puha népe merészel-e ilyet?
Ennyire sujtják a földet polgári tusáink!

545. Róma igyen süllyedt? Hát Aegyptus szerepelhet
E veszedelmekben? hát van helye memphisi kardnak?
Párti hadak legalább legyetek hívek magatokhoz!
Csak testvér kezeket használjatok, és idegen föld
Szörnyeit üzzétek! Magnus fényes neve Caesar

550. Gyilkait illeti csak. Nem ijedsz Ptolemaeus a nagy név
Romjaitól, s kezéd a menny dörgedezései közzé
Ártani óh tisztátalan és fél-férfi te nem félsz?

- Bárha világ bíró, háromszor járta szekéren
 A Capitoliumot, koronákra hatott ki parancsa,
 555. Bárha tanács védbajnoka, s a győztes veje is: hogy
 Római, ennél több nem kell Aegyptus urának.
 Óh szörnyű gyermek, töröd mire dúl kebelünkben?
 Nem látod hova van sorsod fűződve . . . bitorlod
 Már a Nil jogarát, polgári tusában esett el
560. A ki neked birodalmat adott. — Magnus bevoná már
 A fúvalmak elől vásznát, evezőkkel az átkos
 Partokhoz hajtott: szemközt vele tarta rövidke
 Kétevezős sajkán a zshiványnép és hazudék hogy
 Tárva előtte Pharos; majd nagyszerű árboczosáról
565. Kis sajkára csalá, a mostoha révet okolván
 Melynek zátonyiban két tenger habja törik meg
 És idegen gályát parthoz közeledni nem enged.
 Most ha nem a sorsnak törvénye az, és az örök rend
 Kormányozta sötét végzet keze, a mi az önnön
570. Veszte felé siető Magnust viszi partra: nem egy van
 Kísérői közül, kiben ármány-sejtelem ébred.
 Mert ha nem álkodnék, s palotája valódi szivélylyel
 Nyilna ki Magnus előtt, jogarát a ki adta: Pharosnak
 Minden rajjaival kievezne elébe királya.
575. Hódol végzetinek; mondják neki, hagyja barátit:
 Enged; meghal elébb, mintsem rettegni gyanttsák.
 Gyilkos csolnak után ront most Cornelia sebtén.
 Retteg az ármánytól, s nem akarja magára bocsátni
 Átszálló férjét. Szólt ez: „menj vissza merész nöm!
580. És te fiam, kérlek, várjátok távol a parttól
 Mit tesznek vélem. Zsarnoknak hinni ha jó-e?
 Lássátok fejemen.“ De a zord tilalomra siket hölgy
 Válaszol őrvjögön, két karját tárva feléje:
 „Nélkülem óh ádáz hova mégy? a thessali vésztől
585. Félrevivél, s ismét elhagysz? Áldás soha sincsen

Elválásunkon. Futván nem tudtad-e gályád
 Máshova hajtani, és Lesbosban hagyni magamra:
 Minden szárazról szándékoz hogyha kizárni?
 Hát csak tengereken kellek társul?“ Sikeretlen

590. Így zokogott, s aggódva tapadt meg az árboczos ormán;
 Féltében szemeit sem másfele nem meri vetni,
 Sem férjére. Az árboczos is, mint bánnak urával?
 Várja szorongva; nem annyira fél orvsági gyiloktól:
 Magnus alázatosan megimádja saját keze művét,

595. Attól tartanak itt. Átlépni akarva, pharosi
 Sajkán Septimius, Latium katonája köszönté,
 A ki, — gyalázat rá! — kelevézet hagyva, királyi
 Csúfos fegyvereket hordott mint udvari ember.
 Marczona, durva, sötét, vérengzés közt fenevadnál

600. Nem könyöröletesebb. Hittük, kímélni akartad
 Sors! a világot, hogy nem vőn részt harcban ez a kar,
 S gyilkos töreit elhárítád Thessaliáról.

Rendezed a fegyvert, hajh! hogy polgári tusáknak
 Szenyjeitől ment hely ne legyen. Győzőkre gyalázat

605. És az egekre örök szégyenfolt lészen a monda:
 Római kard, hogy imígy hódolt fejedelmi parancsnak;
 Pella suhancza saját kardoddal vágja le fődét
 Pompejus! Fiaink mint rajzolják fiaiknak
 Septimiust? Bűnének azok vaj' mily nevet adnak,

610. Kik Brutus tettét mondák szentségtapodásnak?
 Eljött a végpercz. Lépvén nilvölgyi hajóra
 Megszűnt lenni szabad. Készülnek gyilkot emelni
 A fejedelmi bakók. Látván villogni aczéjlok,
 Béburkolja fejét; nyílt arczczal nézni szemébe

615. Útál sorsának; majdan betakarja szemét is,
 És elfojtja lehet, hogy jajra fakadni ne kelljen,
 És örökös hírét megfertőztetni nyögéssel.
 Majd mikor átüti a handsárral gyilkos Achilles,

- Tűri panasz nélkül a döfést, s megvetve az órv-bűnt,
 620. Mozdulatlanul áll; haldoklás közt is imígyen
 Edzi magát; s a gondolat ekkép forr kobelében:
 „Századok, a kik nem feledik soha Róma tusáit,
 És az utódok ezen sajkára, hitére Pharosnak
 Szegzik most szemöket. Gondolj híredre nevedre:
625. Hosszú életeden jó sors folyamatja vonúlt át:
 Nem hiszik a népek, ha halálban nem bizonyítod:
 Hogy balsorsod is elviseléd. Szégyenleni nincs mit,
 Gyilkosidért ne pirúlj. Bármely kéz zúzzon is össze:
 Hidd hogy ipad keze az. Szétszórva tagolva legyek bár:
630. Óh egek! én boldog vagyok. Ezt elrablani Isten
 Nem képes. Tűnik ragyogásom s életem együtt:
 Nem balsors a halál. Végem Cornelia látja,
 És Pompejusom is. Tűrd a kint, sóhajdat fojtsd,
 Hisz' ha fiam, hitesem ha dicsőnek látja halálom:
635. Még jobban szeretend.“ Ím ily éber vala szíve,
 Haldokoló lelkén uralogni imígy toda Magnus.
 Áldozat inkább mint néző a ki lenni szeretne,
 Megtelik a levegő Cornelia jajjaival most:
 Jaj nekem! én lettem, hitesem, veszedelmed okává,
640. Életed árán vöd a Iesbosi út kerülőjét,
 Nílus partjaihoz hamarább ez okért juta Caesar.
 Mert ez iszonyra ki más tarthatna jogot; de akárkit
 Küldtek is istenek e fő ellen; Caesari bosszu
 Vagy magad érdeke bujt: Pompejus szív-ere hol ver?
645. Nem tudod irtózatos! botorúl téssz, és oda sujtasz
 A hova a győzött maga kéri; sulyosbb lakolás kell
 Ennek mint a halál. Fejemet hadd lássa, hisz én is
 Részese a bűnnek; harcban, habokon követém a
 Hölgyek közt egyedül; s balsorsán meg nem ijedve,
650. Mit fejedelmek sem mertek, befogadtam a vesztet.
 Érdemelém-e vajon biztos gályán maradásom?

Hűtlen, kíméltél? Méltó vagyok élni, mikor te
 Halni sietsz? én is veszszek, de ne zsarnoki díjban.
 Hagyjatok engemet a mélységbe ugorni hajósok!

655. Vagy kötelekből font hurkot vethetni nyakamra!
 Vagy Magnus valamely hív sorsosa vonja ki kardját!
 Tedd Pompejusnak, mit Caesar fegyvere tenne!
 Gátoljátok-e oh iszonyúk a halni törekvőt?
 Magnus, uram még élsz; s Cornelia már sem ur önnön

660. Sorsa felett. Megvan neki tiltva keresni halálát.
 A diadalmasnak maradok fenn!“ szólva, cselédi
 Karja közé lerogyott. A gálya ijedten odább szállt.

Ám mikoron Magnus hátán, mellén sziszeg a tör:
 Fényes alakjáról nem tűnik a tiszteletes dics;

665. Isteneket vádló arczúlata' képe' vonásin
 És maga tartásán mitsem változtata kínja:
 Emlegetik mind kik látták tépett koponyáját.
 Mert fene Septimius leleményes volt a galád bünt
 Tenni galádabbá, leplét leszakasztva kibontja

670. Holt-eleyen Magnus szent arczát; a lihegő fő
 Fogja hamar; csuklott nyakaszirtjét fekteti padra,
 Izmot-eret vagdal, csigoláit tördeli-zúzza,
 Mert a pallosozás divatos még nem vala ekkor.
 A törzsről lenyiszált fő messze gurul le. Magának

675. Tartja fen azt hurczolni tovább Nílvölgyi poroszló.
 Átkos gyilkoddal, kores bérencz római harczos,
 A szent főt csak azért metszéd-e le, hogy ne magad vidd?
 Oh nagy, — nagy szégyen! Magnust ismerni akarja az
 Elvetemült gyermek: s ím a fejedelmek előtt is

680. Tiszteletes hajtincs — a tekintetes arcz koronája —
 Űstöke kézben van. Feje tűzve pharosi dzsidára;
 Bárha tekintete él, s neszt kelt mozgó ajakán a
 Kínlódó élet, s szemeit nyitogatva mereszti.
 Ott mered a fő, mely harczt ha parancsola, harczt lön;

685. Mely intézé a törvényt, bókonyt, szavazat-tért.
 Róma dicsőségét sűgárzá vissza ez a fej.
 Ez sem volt a galád zsarnoknak elég; hitelessé
 Tenni az undok bünt, kiszedik rohadásra fogékony
 Részeit éktelenül; a fő velejét takarítják;
690. Bőrét szikkasztják; s mikor a nedv már kiszivárgott,
 Szerrel itatják be, s ettől leszen arcza keménynyé.
 Lagusi törzs végső pusztúlándó ivadéka!
 Korcs! jogarad ki folyár nővérednek fogod adni!
 Míg neked a Macedót megszentelt boltozat őrzi,
695. És fejedelmidnek pora nyugszik emelt hegyek alján;
 A ptolemaeusi ház szégyenletes ősei rendét
 Pyramisok zárják s méltatlan Mauzoleum:
 Addig Pompejust part-hullám vágja, sekélyes
 Víz veti hányja ide s tova! oly terhes vala néked
700. Épen hagyni egész testét számára ipának?
 Ígyen emelte tehát a lenge szerencse magasra,
 Fénye tetőpontján ily véget küldé reája?
 Egy gyilkos nap alatt lerován mind a veszedelmet,
 Melytől annyi idő folytán mind egyre szabad volt.
705. Ő volt az ki derűt nem láta vegyülve borúval;
 Napja ragyogványát egy isten sem zavará meg;
 És mikor az beborúlt egy isten sem könyörült rajt':
 Késlekedő keze a sorsnak csak ez egyszer ütött rá.
 Hányja fővény, köszirt roncsolja, sebén beszivárog
710. A viz, lesz hullám játéka, mosódik alakja,
 Egy jelről ismerni reá csak, hogy feje nincsen.
 Ám mielőtt Caesar juthatna Pharos fővényére,
 Magnusnak mégis titkon ravatalt emel a sors,
 Hogy temetetlen sem, de jeles sirban se fekügyék.
715. Rejtekből Cordus tengerre vigyázva lopódzik;
 — Cyprus tárnoka ez, — Cinyras híres szigetének
 Ídali partjairól, Magnus balsorsbeli társa.

- Éji sötétben jó, félelmét teszi merészsze
 A kegyelet, testét kikeresni habok közepéből,
 720. És Pompejusból ha mi van még, partra kivonni.
 Bár a felhő a holdnak megszurte világát:
 Teste felismerszett a tenger szürke vizéből.
 Cordus megfogván szorosan megölelte vezérét.
 Majd mikor a nagy súly erejét meggyőzte: dagályra
 725. Várt, s a testet az ár segedelmével kiragadta.
 Már mikor a száraz parton fekszik kiterülve,
 Ráborul és minden sebeit könnyel mosogatja;
 Isteneket, beborúlt egeket szólítva ezenkép:
 „Tömjénnel terhelt fényes temetésre nem áhít
 730. Magnusod, óh végzet! nem kéri hogy égre keletnek
 Illata szálljon fel gazdag füstben teteméről;
 S háladatos vállán vigye atyját Róma; hogy a gyász-
 Pompa előtt hordják régibb diadalmai jelvéit;
 Hogy szomorú daltól minden tér zengjen; a hadnép
 735. Fegyvereit letevéen tüzeit körülállja kesergve:
 Adj neki köz-polgárra való kicsinyecske koporsót,
 Mely tépett tetemét aszaló lángokra bocsássa.
 Hadd ne hiányozzék tüzanyag, ne az egyszerű gyújtó!
 Elnézzétek egek! hogy nem hever itt kieresztett
 740. Fürteivel Cornelia, és hitesét megölelven
 Nem gyújtat fáklyát; hogy nincs jelen a temetésen
 A gyászos feleség, partoktól messzire sincs bár.“
 Mond, s im a távolban meglát egy kis-szerű lángot,
 Mely figyelők nélkül fogyatott egy önnöni által
 745. Elhagyatott testet. Tüzért szalad, a tetemeokről
 Üszköt oroz, mondván: „Légy bárki te árva, kinek nincs
 Senkije, — ámde kinél Magnus mégis hagyatottabb! —
 Hogy már összerakott máglyádon dül idegen kéz:
 Engedj meg! Ha hagyott még érzést benned enyészet:
 750. Átadod a farakást, tűröd temetési hiányid,

S elhamuhodni pirulsz, míg Magnus szelleme bujkál.“
 És tele szedve ölet üszkökkel, méne a testhez,
 Mely part szélt feküvék hullámtól visszaragadtan.
 Ás homokágyat most, s távolról öszvekeresgélt

755. Roncsolt sajkáknak töredékeit helyheti félve
 Kisded üregbe. Dicső testét nem nyomja hasábfa,
 Nem meredez halmos farakás ágyúl tetemének.
 Magnusnak körülötte csak és nem alatta van a tűz.

Cordus a tűz mellé ül, s mond: „oh nagy hadifőnök,

760. Oh te az ausoni név egyetlen fénye világa!
 Hányattatni habon, temetetlen lenni ha néked
 Jobb mint e farakás, akkor nagy szellemed árnyad
 E tisztességtől fordúljon el. Ezt cselekednem
 Mostoha sors késztet: hogy tenger barma ne bántson,

765. Sem fenevad, se vadó, sem az ádáz Caesari bosszú.
 Római kéz e kis lángot gyújtotta, fogadd el
 A mint csak bírod. Ha szerencse megengedi jutnom
 Hesperiaába; dicső poraid nem nyugszanak itten:
 Ám Cornelia majd átvesz, s átönt kezem által

770. Hamv-vedrébe. Kicsiny kövel jegyzem meg azonban
 Sirjelül a partot; ha ki engesztelni akarja,
 S illendő gyászszal vágyik tisztelni halottid:
 Törzsödnek porait hadd lelje föl, és a fövényre
 Ismerjen hova majd Magnus koponyája teendő.“

775. És a gyöngé tüzet megrakván szítja nagyobbra.
 Oszladozik Magnus, lassú tűzön égve csepeg le,
 S öntözi nedve a sírt. De im a hajnalra kelő nap
 Már a csillagokat szétkergeti. Abba hagyá most
 Cordus is a temetést, s félvén partokba vonúlt meg.

780. Kába te! e vétke, lakolást mint vonna magára?
 Csacska beszédű hír fog ezért örökíteni téged,
 S Magnus bős ipa is megdicsér a temetésért.
 Menj kegyelembizton, s sírját fölfedve fejét kérd.

Majd a hív szeretet tisztét elvégzeni készte.

785. Csontjai félégett vázát, — melyről nem egészen
Égtek el izmai, és tele volt tűzjárta velővel, —
Fölkapkodta hamar, s tengervízzel lelcsolta,
És egy helyre tevén, kis földet hánya reája.
És hogy majd a szél porait kiséperve ne hordja:
790. Kővel megköti a homokot; s hozzája kikötvén
A temetőjelt hogy ki ne mozgassák a hajósok,
Följegyezé a szent nevet is kormos fa-darabbal:
,Magnus nyúgoszik itt.' — Ez-e Pompejus temetője
A hova később volt ipa üldeni, mint a világról
795. Mondani le. Mire hányosz hantot Magnusra merész jobb?
Tévedező lelkét mire zárnod üregbe? Hisz ott van
Merre csak Oceanig föld végvidékei nyúlnak.
Magnus sírjának mérvül a római név és
Bírodalom szolgál. Mért nem töröd össze az égre
800. Vád-emelő köveket? Mikor Alcidesnek az Oeta,
S Nysa tetője jutott Bromiosnak: mért ez a kis kő
Magnusnak Pharoson, kit Lagus egész hona illet?
Ah Magnus! ha porond nem utalna nevedre: bolyongván
Nem mernénk a Níl fövenyére tapodni, nehogy meg-
805. Gázoljuk poraid. — Vagy ródd fel rá diadalmit,
S annyi dicső tettét, ha nevét csak köre becsülöd:
Írd Lepidus szörnyű mozgalmait, Alpesi harczczal;
Írd, kivel a Consul nem birt végezni, miként ült
Tort Sertoriuson; mint járt diadalmi szekéren
810. Ifju lovag-fővel; minden népnek kinyitá a
Közlekedést, vizein rettegni tanítva Cilixet;
Vésd, hogy barbarokat, vándor hordákat igáza,
Napkelet és észak bírodalmit. Fegyver alatt is
Köntöst áhított; három diadalmi menettel
815. Érte meg, oly sokkal megajándékozva hazáját.
Oh hova fér mind ez! Szomorúan emelkedik a kő:

Nincs egy cím, egy sincs nagy tettei hosszú sorából
Írva reá. — Mit az isteni csarnokok ormairól, az
Elleni zsákmányból alakult diadalmi kapukról

820. Olvasgatni szokánk, Magnus neve a fövenyaljig
Sülyed, s a jövevény ha le nem hajol el sem is olvas,
S vándora Rómának mellőzi ha nem mutogatják.

Aegyptus! szomorú vidék polgári tusákra!
Cumae jösa bizony jól intett óvakodásra

825. Hogy kikerülje a Níl Pelusium-ormi folyását,
S a nyárban dagadó vizeket Latium katonája.
Kárhuzatos vidék! mily átkot mondjak ezért rád?

A Níl visszafelé folyjon buzogása helyére;
Meddő telkeidet tél zápori meg ne locsolják,

830. Aethiopok fövényes sivatagjává alakulj át.
Isisedet, mi hazánk szentségi közé befogadtuk,
Fél-kutya istenidet, keseregni csalo zizegöid,*
S, — a ki hogy ember volt, könnyed bizonyítja, — Osirist:
És te Pharos! porban tartod holt isteneinket!

835. Csarnokot épített már Róma is a zsarolónak,
S még Magnus porait nem váltá vissza magához.
Bujdosik a hősnek számüzött árnya. — Ha őseid
Féltek is a győző bosszújától, legalább most
Hozd haza csonttetemet, ha ki nem mosták a habok még

840. A gyűlölt földből. — Temetőjétől ki remegne?
Áldozat-érdemlő porait bolygatni ki félne?

Vajha parancsolnád nekem e bünt, vajha karommal
Élnél Róma! elég ez, sőt sok lenne örömmek,
Hogyha kiszedve porát én hoznám Ausoniába,

845. S én törhetném fel temetőjét a dáiának!

Tán, — ha mikor Rómát meddőség verte barázdák,
Délszaki járványok, forró sugárai napnak,
Vagy föld-ingadozás az egekre kiáltani készlik
Mennyei szózatok és intelmek után haza hoznak

850. Magnus! s csontjaidat maga a főpap veszi karra.
Még most is ha ki jár hév rák perselte Syenén,
Záporozó hetevénykör alatt, Thebae sivatagján
Nílt kémlelni, veres tenger vizein s Araboknak
Partkikötőin napkelet árúit kicserélni:
855. Tiszteletes sírod köve Magnus, kit nem ígéz meg?
És porod, a mely tán fövények színére jutott már
Kit nem vonz? — Mindenki siet tisztelni halottid,
S jobban imád mint Zeúst. Neved e domb meg nem alázza;
Nem lennél ily nagy csarnokba temetve aranyba:
860. S itt magas Isten vagy, hova nagyságod lebukott volt.
E kö, mit Libye hullámai vernek, a győző
Oszlopinál magasabb. Kik Tarpei csarnok urának
Nem tömjéneznék: gyakran tisztelve imádják
Tuskus pázsit alatt rejlő villámit az égnek.
865. Egykor előny leszen az hogy kö nem emelkedik itten
Márvány súlyával késő maradékra beszélvén.
Széjjel-szórni maroknyi porod nem hosszú idő kell;
Összerogyik temetőd, s nem lesz mi jelölje halottid.
Jőni fog egy jobb kor, melyben nem hisznek azoknak
870. Kik mutogatnák majd kövedet. — Fiaink fiait tán
Ugy ámitja Pharos, kérkedvén Magnusi sirral
Mint a mennydörgő sirjával Creta dicsekszik.
-

KILENCZEDIK ÉNEK.

- Pompejus lelkét Pharos üszkei nem takarák el,
 A nemes árnyékot nem bírta lekötni kiesiny por.
 Fölszáll a tűzről, s félégett csontjait, aljas
 Máglyáját hagyván; a dörgő boltja felé száll,
 5. Hol kékes lég-kör csillagzatos ég közelében
 Föld s hold útja között terjeng; (s félisteni lelkek
 Lakhelye lesz, kiket a tüzerénynyel vitt nemes élet
 Méltókká tőn a menny alsó rétegin élni)
 És lelkét az örök fénygömbök közt helyezé el.
10. A ki arany- s tömjénbe temetkezik, az ide nem jut.
 Itt miután teljes lett volna valódi világgal,
 Nézdeli bolygóit, s álló csillagzatit égne:
 Látja világunkat, mi sötétség éje alatt van,
 S mint torzítják el hulláját megmosolyogja.
15. Emathi síkon, — majd Caesar véres lobogóin, —
 Tengeren elszéledt hadi gályákon suhan által,
 S bűn-bosszulóként Brutusnak szent kebelében
 Törhetlen Catonak szállott meg gondolatában.
 Ez, — míg ingadozott a sors, míg kétesen állott,
20. Kit fog a pártviadal felemelni világnak urává —
 Magnust sem szereté, bár hozzá csatlakozott is;
 Őt oda közszellem, s az atyák példája ragadta;
 Szívvel lélekkel csak thessali harcok után lőn
 Magnuspárti. — Ügyét felfogván árva honának

25. Felmelegíté a nép zsibbadt tagjait, és az
 Elhányt fegyvereket megadá a gyáva kezeknek.
 Belviadalt folytat, bátor hatalomra sem áhít,
 Rabságtól sem fél; harcát nem szítja önérdek.
 Tiszta szabadság-párt lőn Magnus hunyta után csak.
30. És hogy a partokon elszéledt hadat a diadalmas
 Össze ne szerkeszsze rohanó hadi művelet által:
 Coreyrába vonúl, és innen ezernyi naszádon
 Vonja magával odább forgácsit az emathi romnak.
 Vajh ki hihetné, hogy vert had szalad ennyi naszádon?
35. Hogy menekült sajkák lepik itt a tengerek árját?
 Dor Maleat, s Taenart, árnyak kapuját tovahagyván
 Tarta Cythaera felé, s viheder csapkodva hajóját,
 Creta is elmaradott; kedveztenek a habok itt, és
 Parthosszant evezett. Phycust, mely előtte bezárta
40. Révét, megrohaná s méltán zsákmányra bocsátá.
 Enyhén lengedező széllel lebocsátkozik innen
 Partidhoz Palinur! mert nem csak az ausoni részen
 Áll emlékezeted. — Libye csendes kikötőt
 Mint kedvelte meg a Phryx férfi ez is bizonyítja *.
45. Egyszer a távolban sajkák lobogója merül föl,
 Ellen-e vagy balsors osztályosa lesz ki azon jó?
 A diadalmas gyors rohanása döbögteti őket,
 És minden gályán Caesart vélik közelegni:
 Ám e sajka pedig jajt hord, és bánatot, és gyászt,
50. Mely az erős lelkű Catot is könnyekre fakasztja.
 Mert Cornelia, hogy sikertelen kérte hajósit
 S férje fiát: várnák be, ha partról visszaverődött
 Törzsöke férjének tán hullámokra vetődnék;
 S illetlen temetése tüzét szemlélte-lobogni,
55. Szólt: „Hát méltatlan voltam meggyújtani férjem
 Máglyáját, s hidegült testére omolnom uramnak?
 Tépett fürteimet meggyujtanom? összekeresnem

- Tengerhabjaiban szétszórt tetemet hitesemnek,
 És minden sebeit bőven siralomba fürösztöm,
60. Csontjait és porait mind feltakarítom ölembe?
 S a mit csak kialudt máglyáján gyűjteni bírtam,
 Istenek oszlopinál elhintenem? — Ég ravatalja
 Tisztesség nélkül. Aegyptusi kéz teszi tán e
 Bántó végpompát. — Oh Crassusok, eltemetetlen
65. Jobb ha hever porotok! Magnusnak tűz juta, mert ég
 Jobban gyűlöli őt. — Ily kín lesz részem örökké?
 Hát végtiszteletet sohasem tehetek hitesimnek?
 Hát teli hamvvedren soha sem kesereghetek én már?
 Oh minek is sírdomb? mire néked bánatom a jel?
70. Nincs-e egész kebled Magnussal telve, kegyetlen?
 Szíved rejtekiben nem az ő arczúzata él-e?
 Hamvakat oly özvegy gyűjtsön, ki tovább akar élni.
 Mégis ez a tűzláng, a mely gyötrő ragyogással
 Fénylik a távolból, partjáról kelve Pharosnak,
75. Nyujt valamit belőled Magnus! . . . már csillapul a láng,
 S tartva keletnek a füst, melyben száll Magnus, eloszlik,
 És az irigy fuvalom már kezdi feszíteni vásznam.
 A föld, mely diadaltort nyújtott hódolatával,
 A diadalmi szekér, mely őt Capitólra vivé fel
80. Nem drágább nekem e tájnál; eltűnt kebelemből
 A boldog Magnus; nekem az kell a kit a Níl rejt:
 Fáj, hogy ez átkozatos földön nincsen maradásom,
 Undok bűne miatt kellett fövenyébe szeretnem.
 (Nem hagyom el Pelusiumot, ha a hit nem üres szó.)
85. Sexte! te harcz-sorsot kísért, s lobogóit atyádnak
 Bontsd ki világra, mivel Magnus meghagyta parancsúl,
 Rám bizván, ezeket nektek hogy tudtul adandjam:
 „A végóra midőn, fiaim, rám sujtja halálom:
 Polgárharczok ügyét fogjátok fel; soha, míg egy
90. Él ivadékunkból, Caesarfaj polczra ne jusson.

Mind koronákat, mind függetlenségüket érző
 Nemzeteket kapcsol hozzátok híre nevemnek.
 Pártfeleket, fegyvert örököltök tőlem ezekben,
 Habra ha száll bármely Pompejus, lel hadi gályát;

95. Minden nemzeteket viadalba kiálthat utódom,
 Csak bátor legyen, és nemzője jogát ne feledje;
 Ám ha szabadságért Cato szervez pártot, ez egynek
 Főt kell hajtanutok!“ — Hű voltam Magne! parancsod
 Teljesedett; czélt ére cseled s élek csalatottan,

100. Rám bízott szavaid hogy hűtlenül el ne orozzam.
 És már most az üres zűrig, pokolig — ha ugyan van —
 Bolygok utánad uram! Meddig fog késni halálom?
 Nem tudom. E szívós éltet hadd büntetem elsőbb
 Önmagam által: mért nem bírt menekülni halálban,
 105. Sebjeidet látván Magnus? Hadd ölje meg a jaj!
 Könyben folyjon szét. Vetemedni gyilokra, hurokra
 Mélybe-bukásra soh'-sem fogok. Az rám lenne gyalázat,
 Hogyha csupán búmban nem tudnék halni utánad!“

Ezt mikor elmondá gyászleplét vonta fejére,

110. S éjbe vonulni tökélte magát; a gályauregbe
 Rejtekezett, vad fájdalmát szorosan megölelve
 Könyeit éldeli, és hitesül a buba szerelmes.
 Habzaj, alattság közt sívó fúvalmi keletnek,
 Vészre kelő riadás őt mind nem érdekeli már,

115. A mért esd a szorúlt vizi nép, ő visszakönyörgi,
 Vesztét várva hever, s örvend a fergetegekben.

Tajtékozó habokon Cyprusba jutának előbb; itt
 Enyhültebb Eurus lőn úr, s leveré vala őket
 Afrika partjaihoz, hol táborozott Cato népe.

120. Búsan, — mert a gyászt a lélek sejteni szokta, —
 Szemlélé Cnaeus testvérét, atya barátit:
 S hullámokra rohanva eléjük szól vala: „Testvér!
 Mondd csak hol van atyánk? a világ koronája ha áll-e:

- Vagy pedig elbuktunk, és sírba temette magával
125. Róma ügyét Magnus?“ Testvére felelt neki ekként:
„Oh boldog, kit más partokra vezérle szerencséd
S a bűnt csak hallod. Látták, — átok szemeimre! —
Látták e szemek őt. — Nem Caesari törtül esett el,
Nem hozzá méltó kéz eszközölte bukását:
130. A Níl förtelmes fejedelme alatt, — bizakodván
A vendéglátás védisteniben, s az üköknek
Tett szolgálatiban, maga által emelt hatalomnak
Áldozatául esett. Láttam, nagyszívü atyáknak,
Kik marczangolták mellét; s nem hiva, hogy ennyit
135. Tenni merészlene a Pharos-ország zsarnoka, — véltem
Hogy már a Nílus-parton Caesar maga vár rá.
Ám úgy nem hata meg sem sebje, se vére az aggnak:
Mint mikor a fejedelmi fejet dárdára szegezve
Város-szerre vivék fel-alá, csúful mutogatván.
140. Mondják ezt a gonosz győző számára megörzik,
Bűnét a zsarnok bizonyítani ezzel akarja.
Testét níl kutyák vagy az éh keselyük ragadák el?....
Vagy tűz emészté meg, mit láttunk lopva lobogni?....
Nem tudom. Ám tetemit bármily nemű végzet irigység
145. Szórta el: isteneket nem vádolóok érte: de az bánt,
Mit megtartottak.“ Cnaeus hallotta; de búja
Nem kél jajra panaszra: dühöng méltó kegyelettel:
„Partokról gyorsan síkvízre iramni hajósok!
Törjenek a sajkák szél ellen, kézzel evezvén!
150. Hadvezetők jertek! polgárviadal sohasem nyert
Ily díjat; — temetetlen testeket eltakarítani,
S a fél-férfi király vérével hűteni Magnust;
Nemcsak a pellai vár, nemcsak Sándor pora lészen
Titkos boltjából tespedt Mareába kiszórva,
155. Nemcsak Amasis, s más fejedelmek testei úsznak
Lobrok boltjaiból Nílus folyamásiba hanyva:

- Minden feldúlt, sír temetetlen apámnak adózzék.
 Istenné fogadott Ísis temetője üres lesz,
 Utczákon szórom széjjel lenfátylas Osirist,
160. Szent Apissukat a Magnus sírján öletem le,
 Váltott * isteninek tűz eméssze fejét. Ez az ország
 Így keserűli meg ezt. Üresen hagyom a mivelőktől
 Telkeiket; nem lesz kinek a Nílus kidagadjon.
 Édes atyám te magad lakol Aegyptusban, elüzöm
165. Népeit isteneit.“ Bősz habra taszítja hajóját,
 Ámde az ifjúnak Cato megkérlelte haragját.
 E közben Magnus vesztének híre kiterjed,
 S mind az egész parton zokogástól zengedez a lég.
 Példátlan gyász ez; nincs kor mely tudna hasonlót,
170. Hogy nép ekképen keseregne erőse halálán.
 Hát! hogy a gályából Cornelia könyje-fogyottan
 Lépked elő, s bomlott haja fürtei befedik arczát!
 Látja a nép, s kebelét vervén kettőzteti jaiját.
 Jutva barátságos földnek partjára, legottan
175. Czimerit, öltözetit veszi sors-csapkodta urának;
 Fegyverit és aranyos vívmányit, melyeket egykor
 Hordoza, és himzett úszályit, Olymp ura által
 Háromszor szemlélt mezeit gyásztűzre raká föl.
 Ez vala nékie a Magnus pora! — Tőle tanul a
180. Hív szeretet, s az egész part hosszában tüzeket gyújt,
 Thessali tér holt árnyainak vég üszköket adni;
 Mint mikor a tarlón üde fűvet, s téli avarból
 Újabb sarjat akar fölereszteni Appulus ember,
 Égeti a rétet: Garganus, vulturi telkek,
185. Sűgár-járta Matin semlyékei lángba borúlnak.
 Ám Magnus porait nem tiszteli jobban az a vád
 Melylyel feddődzik mennyi isteni ellen a köznép
 Pompejus sorsát az egeknek hányva szemére,
 Mint Catonak rövid, ámde igaz szív-sűgta beszéde:

190. „Egy polgár halt meg, kinek őseitől elütő volt
Nézete a jogról, de azért hasznára korának
Melyben nincs többé jogtisztelet; a ki hatalmas
Volt szabad államban; mikor a sokaság meguralta,
Ő polgár maradott; ő kormányzá az atyáknak
195. Kormányzó rendét; nem zaklata harczi jog útján,
S a mit kért, akará hogy meg nem is adni lehessen.
Kincse temérdek volt, még több mit közre bocsáta;
Fel ha vevé kardját, meg tudta nyugotni; palástnál
Pajzsot többre becsült, de csatán is békebarát volt.
200. Kedvvel vállala fel, kedvvel vált meg hatalomtól.
Egyszerű szűz házát a szerencse se vesztegeté meg;
Tisztes, nagy neve mindenhol, de kivált mi hazánkban,
Hol legtöbb jót tett. Sullát Mariust hogy uraltuk
Régi szabadságunk értéke fogyott meg: enyészik
205. Árnya is immár most, mikor eldőlt melőlle Magnus.
Nem lesz már ezután szégyen bitorolni; hatalmunk
Színe is elszállott, oda méltósága tanácsnak.
Óh boldog te! kinek buktát nyomon érte halála,
És a ki óhajtott gyilkot Pharos undokinál lelt:
210. Még önkénye alá juthattál volna ipadnak.
Férfi az a ki tud is, akar is meghalni mikor kell.
Más önkénye alá ha jutandok, sorsom ilyenné
Tégye Jubát nekem is; s számára ha elleneimnek
Megtart is: csakhogy fejemet vágják le először.“
215. Szózata méltóbban gyászolta meg a nemes árnyat
Mintha vezéri dicsét harsogná római bókony.
Felsűvölt ez alatt a tábor népe bomolva
S Magnus holta után harczot folytani vonakszik,
Míg elhagyni Catot Tarcondimotus lobogót bont.
220. Ám, hogy osonni akar gályákkal, tengeri partra
Megy Cato és ekként hurogatja, utána kiáltva:
„Nyüzsgő vérü Cilix! tengerre rabolni meg-ismét?

Pompejust a sors csak alig mozdítja utadból:

S újra kalóznak mégy?“ s a forrongó sokaságon

225. Elnéz. Egy közülök nem titkolgatva szökési

Tervét, ekképen feleselget táborurához:

„Oh Cato engedj meg! nem lázadozási szeszély, de
Pompejus neve volt, a mi fegyvert öltete vélünk,
És az előszeretet tett minket párti felekké;

230. Nyúgoszik az, kit a föld békénél többre becsüle,
Nincs több harcra okunk; hagyd látnunk tűzhelyeinket
Árvult hajlokaink, és kedves magzatainkat.

Sem Pharsalia sem Magnus ha be nem fejezé, a
Harcz véget mikor ér? Éltünknek jobb kora eltűnt:

235. Hadd haljunk nyugton! Joggal vár máglya tüzére
Vénségünk. Pedig a pártharcokban temetése
Tábornagynak sincs. Idegen föld járma se vár ránk;
Bosszús sors sem ijeszt örmény vagy szitytya igával:
Béke-mezes polgárt uralok. Most az leszen elsőm,

240. A ki mig élt Magnus, volt második. Áldozok a szent
Árnyaknak: s uramúl fogadom kit rendele balsors;
Főnökömül senkit. Harczban Magnust követém csak,
Most sors lesz vezetőm. Mert már jót várni nem illik —
Nem szabad. Itt mindent Caesarnak csillaga bir már,

245. Mert eltörte vasunk a thessali győzelemmel.
A ki szerencsétlen, szeretet kitagadja; világon
Ő akar, ő tud csak győzöttnek nyújtani enyhet.

Mig élt Pompejus, hűség vala párthatat üzni:

Hunyta után vétek. — Ha te óh Cató a haza és a

250. Törvény bajnoka vagy: kell a lobogóra vigyáznunk
Melyet a consul emelt.“ — Ekképen szólva hajóra
Ugrott, s a katonák tetszésriadása követte.

Római ügy elesett; s míg forr az igára szorúlt nép
A parton, buzog a hadi főnök szent kebeléből:

255. „Hajh daliák, mind a két félt egy czél vezeté hát?

- Pompejus katonája valál, s nem Róma vitéze;
 Zsarnokod érdekiből? Ám hogy már kényuraságért
 Nem kell harczolnod; magadért élsz és magadért halsz,
 S nem fejedelmeidért; hogy nem kell verned igába
260. Senkinek a földet, s magadé lesz a diadal: futsz
 Harczok elől, s a mi még nyakadon nincs járom után látsz,
 S lenni király nélkül nem tudsz? Most férfihoz illő
 Küzdeni! Véreteket Magnusnak szórni szabad volt:
 Most a honért sem fő sem kard, mikor itt a szabadság?
265. Három zsarnokból a sors egyet hagyta már csak.
 Szégyeld! nílusi völgy fejedelmének palotája
 És a Parthus ideg többet használt jogainknak!
 Korcs, Ptolemaeus ajándoka! menj, és vedd meg a fegyvert!*
- Hogy kezetek valaha vért ontott, vajh ki hiendi?
270. Azt hiszik inkább, hogy hátat könnyen mutogattok,
 Hogy ti futottatok el legelőbb a Philippi mezőről.
 Menjetek el bizvást, mert életet érdemelétek
 Caesari szempontból; nem harcz- nem is ostromi foglyok!
 Óh csunya béres nép! örököst fürkészték az első
275. Gazda halála után! mért nem szolgáltok egyébre is
 Mint élet, s kegyelem? Magnus bús hölgye, Metellus
 Magzata itt: hurczold a tengerek árjain ezt is
 S a Magnus fiakat! felyül múltván Ptolemeust.
 Sőt ha ki a bosszús zsarnoknak az én fejem adja:
280. Az sem lesz ingyen. Fejem árán érti meg e nép:
 Nem kicsiny értékű hadnagy zászlói után járt.
 Ám csak rajta szerezni nagy érdemet öldököléssel,
 Mert a pusztá szökés még egy maga gyáva galádság!“
 Szólt, s minden gályát síkvíztől visszavarázsolta,
285. Mint mikor a méhraj kiszökik meddő köpüjéből,
 Nem lát sejtje után, szárnyát sem dörzsöli össze,
 Czéltalanul röpköd, tétlenkedik, és nem is ízlel
 Már keserű csombort: de ha phryg-réz hangja recseg rá,

Felhagy ödöngéssel, s megijedve dologra megy ismét,
 290. Mézet szedni megyen hordván sokféle virágról;
 Hybla-virányi juhász örvendez, hogy kalyibája
 Kincsét visszanyeré: — Cato szózata így veszi rá a
 Férfiakat, hogy a jog harcát vívják türelemmel.

Végezi, hogy folyton foglalkoztatja nyugodni
 295. Nem szerető lelkök' munkával s táborozással.

És legelőbb is a part fövenyin fárasztja vitézit;
 Cyrenae falain, sánczán edződnek azontúl.

A kirekesztésért haragot sem tart; egyedüli
 Bosszuja volt a győzelem, melyet nyere rajtok.

300. Mórokkal szomszéd földét Libyei Jubának

Tüzi ki most; hanem a természet gátat emelt a
 Syrtiseken. — Ám ezt meggyőzni reményli merénye.

Ős idomát mikor a természet adá a világnak,
 A Syrtist száraz s víz közt szerzette közösnek.

305. (Mert sem egészen alá nem száll, hogy mélyre verődnek,
 Sem pedig a víztől nem tud menekülni alapja.

Kétszerü törvénnyel terül e járatlan utú hely,
 — Tenger közt lankák, — száraz közt víz-szakadékok.
 És csak messze benyúlt parton túl harsog a hullám.

310. Hűtlenül e részét, s czél nélkül így feledé a
 Természet.) Vagy tán vízzel jobban tele volt ez
 Régebben, s úszott az egész környék: de sugárit
 Rajta legeltetvén a forró nap, felemészté

A tüzes égövvel szomszéd hullámokat; és még

315. Egyre aszal most is, bármint küzd ellene a hab.
 A sugarak tartós ostromlására kiszárad
 Egykoron a Syrtis, mert máris alig lepi hullám,
 És nagy terjedeten mind egyre fogyatkozik a víz.

A tenger mihelyest a rajt lendülve kivitte,

320. Délfuvalom zúdula sötéten, s dúlta sajátját.

Most legelőbb próbált vizeit forgószelek által

Védi meg; a habokat Syrtisről messze söpörvén;

A befutott parttal foltokra szakasztja a tengert.

Ronggygá tépi hol a vásznat felvonva találja

325. A csarnakzatot is rendezve hiába akarják

Felgöngyölni: hajó öblét megtölti, s az órron

Túl veti a lobogót. — Ovatos köztök ha ki volt is

Vásznait árboczrúd ormára kötözni; erőt vesz,

Rajtok, s megbénúl * — ámbár leszerelve — hajójuk.

330. Jobban jártak azok, kik mély tengerre vetődtek,

S hánykódnak rendes habon. Árboczukat lemetélvén

Könnyebbülnek, a szél kár nélkül megy tova rajtuk.

Kénye szerént ezeket fuvalommal szembe ragadván

A hab, az ellene kelt déltájra löké diadallal.

335. Sok zátonyra kerül, víz alatti porondba csapódik,

Kettős ostrom alatt egyik fele megfenekelve

Másika vízen leng. — Egykép' rettegteti őket

A zátonyra csapó hullám, s a feltoluló föld.

S délfuvalom veri bár a habot, mégis beborítani

340. Gyakran elégtelen a buczkát. Szikkadt fövenyű gát

A víz színe fölött, — száraztól távol, — az ártól

Megvíhatlanul áll. És ott reked a nyavalyás nép

Nem láthat partot, bár földön akadva hajója.

Ekképen közülök sokakat rabbá teszen a hab;

345. Míg kormányra figyel, s a raj nagy része menekszik,

S birva legénységgel, mely pontosan ismeri a tájt:

Baj nélkül Triton peshedt mocsarához evezhet.

E tavat, azt mondják, az az isten kedveli, a ki

Tengerszerzte szokott zúgó csigaházzal üvölni,

350. És Pallas; — ki midőn született volt atyja fejéből

Elsőben Libyára esett (ez legközelebb van

Éghez — mit heve is bizonyít) s meglátva magát a

Tó csendes viziben, partját koszorúzta növénynyel,

És a kegyelt vízről Tritonisi elnevezést vőn.

355. E mellett folyamik Lethonnak zajtalan árja,
Mely a monda szerint feledést buzogat ki pokolból.
Itt a hesperidák lombvesztett kertje is árván,
Egykoron a mi fölött éber sárkány vala őrülni.
Őskortól ki a hírt elperli, — valóra akarván
360. A költőt utasítani, — kaján. Volt egy arany erdő
Ágai megrakvák kincsekkel, sárga gyümölcsessel.
Pásztora szüzi sereg volt a tündéri pagonynak,
S kígyó, mely sohasem hunyhatta szemét aluvásra,
Égő fémek alatt meghajlott fákat ölelvén.
365. Fákat kincsektől, ligetet sikerétől az Alceus
Fajzata fosztá meg, s hagyván értéktelen ágít
A ragyogó almát Argivok urának adá meg.
Visszaveretvén e partoktól, s syrtisi tájról,
A garamant vizeket nem kísértette hajós nép.
370. Megmaradott Pompejus alatt biztosb Libyában.
Ám Cato vesztegelést nem tűrő lelke merészel
Tábort elrejtett népek közt járnia; bízik
Sergeiben, Syrtist hogy szárazon is kikerüli.
Ezt javalá a tél, mely már berekeszte hajózást;
375. S záport vára, kit a levegő forró heve bántott:
A mikor útkokban sem nap, sem fagy nem emésztend,
Mérsékelvén ezt Libye lege, azt tele által.
Így szólott mikor a fővényes sivatagra kilépett:
„Oh kik táboromat követétek! ez egy szabadulást,
380. — Halni szabad fővel — választván; bajnoki tettek,
S nagy munkák végett szedjétek erőtöket össze:
Menni fogunk kiaszott földekre, kopár sivatagra,
Hol hevesen süt a nap, források torka kiszáradt,
És elepedt földön gyilkos kígyók faja hemzseg.
385. Roskadozó honnak törvényi, szerelme mutatják
E sanyarú ösvényt Libyán át s futni kietlent,
Kikben nincsen vágy baj elől hátrálni — azoknak, —

- S kiknek menni elég. Senkit sincs esalni eszemben,
S titkolgatva veszélyt, bárkit bele vinni magammal:
390. Társim azok legyenek kiket a baj képe kecsegtet,
Kik sanyarúságot velem állani rómaiásnak
És szépnak tartják. A harczi pedig, ki kezest kér
Megmaradása felől, — ki ragaszkodik életörömhez:
Az csak iparkodjék kényelmesb úton urához.
395. Én fogok a sivatag fövényére tapodni először,
S járok előttetek a homokon; rám tűzzön az égnek
Lángja, velem jöjjön szemközt méreg-teli kígyó,
És ha veszély fenyeget, rajtam lássátok először.
Szomjazz te is ha iszom; tikkadj, liget árnyba ha vágyok;
400. Dölj ki midőn paripán gyalogok seregét megelőzőm:
S bármi jel által lesz tőled különítve vezéred.
Kígyó, szomjúság, hőség, a pusztá homokja
Élv az erénynek mind: sanyarúság edzi erőnket.
A tisztesség is drágán megvéve becsesebb,
405. És egyedül Libye — inségeinek seregével
A táj, a hova a katonának futni dicsőség.“
Csüggedt lelküket így gyűjtván bajvágyra, merényre
Úttalan útra megyen, melyről sohasem jöve vissza.
És Libye, mely a szent névnek nyújt kicsi halmot,
410. A bátor Catonak sorsába avatkozik ezzel.
Afrika, hogy ha hiszesz mindent, egy harmada földnek:
Ám ha eget s szeleket választád utmutatóul
Lesz europai rész. Messzebb a scyth Tanaisnál
A Nilus sincsen Gadeshez, hol Libyatól
415. Vál Europa külön, s kanyaruló partja fogadja
Oceanust. A föld nagy részét Ásia tész.
Mert mikor a kettő közösen fúvalja zephyrjét,
Ez Boreast jobbról, s balról érintve az Austert,
Elnyúlik keleten, s hajt egymaga reggeli szellőt.
420. A mi kövér föld van Libyában, nyugotot éri;

- Azt sem mossa patak, nagy-néha víz a viheder csak
Északi fellegeket, mezeit mi derünkkel üdítvén;
Mindezeket még nem fertőzteti semminemű kincs;
Fémei nincsenek, és arany érce sem olvadoz itten;
425. Szenny nélküli porond; az egész tisztán fenekig föld.
Csak Maurusnak van fájában kincse, de hasznát
Nem veszi, a Citrus lombjáért kedves előtte.
Római fejszék a rejtett ligetekre jutának . . . ;
Asztalt, ételeket, föld végéről takarítunk.
430. — S mely a váltakozó Syrtist környékezi, — a föld
Sütve heves naptól, forró levegő közelében
Égeti a gabonát, a szőlőt fojtja fővénybe,
Semmi növény nem ver gyökeret szomorú sivarába,
Nincs benn' életerő, Isten megverte vidékét.
435. Tétlen a természet, teng a föld, lusta homokján
Év nem váltakozik. De terem meddő pora mégis
Gyér fűvet, mit vad Nasamon szedeget, ki meztlen
Él a tengerpart mellékein; a kit egész föld
Káraiból táplál vadonos Syrtis. Mivel e nép
440. Zsákmány-hajhászként leskődik parti fövenynél:
S bár kikötőbe hajót nem eveztet is: érti mi a kincs;
Gályatörésben imigy vagyon üzlete a Nasamonnak
Mind az egész földdel. — Catot erre vezérli merénye.
Itt hada bizton volt zivatartól, s száraz úton
445. Szélre nem is gondolt: mégis tengervizi felszet
Kelle kiállaniok: mivel a délszél hevesebben
Dúlja fel a Syrtis sívár partszéli homokját
Mint vizeit, s száraz partvidékére veszélyesb.
Ez ha kiszáll, hegy nincs mely megtörné Libyában,
450. Sziklaorom sincs hol kúszáltan visszaverődne
S zúgatos forgószele lágy fuvalomra foszolna.
Rengetegekre se ront, vén fát kicsavarva sem enyhül:
Tárva előtte egész környék, akadálytalanul száll,

S Aeolus-adta dühét, zabolát megeresztve kiönti.

455. Nemcsak erőszakosan homok-oszlopokat kavar össze
Zápor-felhőkkel: repül a talaj is darabonként,
Állapodás nélkül tánczolván virágozik orma.

Nézi szegény Nasamon, mint száll el birtoka, házát
Mint üti szét a szél; szabad égne alatta maradván

460. A Garamant, kalyibája repül. A tűz magasabbra
Nem viszi zsákmányát, s a meddig emelkedik a füst
Elfeketítve napot, levegőt addig lepi a por.

Még dühösebb hévvel dőlt római népre szokottnál.

Nincs ki megáll lábán harczos; mind tántorog, ám mert

465. Még a fövenyt is, mit gázol ki-kivágja alóla.

Összerogyasztná a földet, kiemelve helyéből:

Afrika hogy ha szilárd kapocs és súlyos teher által
Zárná megvénült sziklák öblébe az Austert.

Ámde mivel könnyen hágy dúlni folyó fövenyébe,

470. És sehol állandón nem küzd: nem mozdul alapja,
Csak felszíne repül. Sisakot, paizsat, kelevézt is,
A harc gyermekitől vad erőszakkal kicsavarja
És a töméntelen ég üregén át szerteragadja.

Mindezeket máshol, földén nagy messze vidéknek

475. Tán csudaként nézték; megijedtek az égből aláhúllt
Fegyvereken, s a mit a szél vőn ki az emberi kézből
Tartják istentől levetett-képen. Bizonyára
Igy hűlltak le, midőn áldozna, Numának elébe
A paizsok, melyeket választott ifjak emelnek,

480. Déli vagy északi szél más néptől elragadozván.

Római nép a földrendítő szélnek előtte

Arczra borúl, s hogy el is ne ragadja: befűzi ruháját,
Ássa fövenybe kezét; nemcsak súlylyal, de erővel
Nyomja magát lefelé; így sem játszhatja ki Austert,

485. Mely fölibök roppant buczkát gomolyíta fövenyből,
S eltemeté őket. — Harczos mozdulni alig bír

A nagy halmaztól legyötörve. Ki állva maradt is,
Megkötözé a gát mely felmagasúla tövében.

S a körülöttük nőtt föld lett mozgás-akadályul.

490. Hordja kövét teljesen szétrombolt épületeknek,
S messze lesujtja; csudálatos egy veszedelmi jelenség!
Még a ki hajlokokat sem láthata, im romokat lát.
Minden utak betemetve, irányjel nincs a vidéken
Más, — ég fényeinel; épen mint tengeri síkon,
495. Ég csillagzatiról vették utazási irányuk.

Afrika látköre mind ezeket sem engedi látni,
Mert közülök sokat a földnek homorúlata rejt el.

- A szél dúlta leget mikor a hőség kideríti,
A nap gyúladozik, foly az izzadság tagaikról,
500. Ég az ajak szomjtól. Ingerkedik egy kis erecske
Kápráztatva vizét: Egy harczos bajjal a porból
Fölmeri, megtöltvén vele terjedt öblü sisakját,
S nyújtja vezérének. — Mindnyájok torka fővenynyel
Volt teli; egyetlen vízcseppet, bár maga a had
505. Főnöke inná is, tudnának irigyleni. — Szólt ez;
„Czenk te, puhának csak magamat néztél seregemben?
Annyira gyengének vélsz, hogy nem tűrhetem a csak
Kezdődő meleget? Méltó te vagy arra hogy idd meg,
Míg valamennyit epesztí a szomj!“ Így gyúlva haragra
510. Ellöki a sisakot; valamennyinek e víz elég volt.

- Afrika egyetlen szentélyéig haladának,
A félvad Garamant földén jós Jupiter áll itt,
Igy mondják, de nem a villámkezelő, nem is olyan
Mint a miénk, hanem a horgas szarvval jeles Ammon;
515. Gazdag csarnokokat nem emelt neki Afrika népe,
Kincses házaiban sem csillog gyöngye keletnek;
Ámbár mind szerezsen népnél, mind boldog Arabnál
S India nemzetinél ugyanegy a Jupiter Ammon.
Mégis mindeddig nem gazdagodott meg ez Isten:

520. Csarnokait mert kincs sohasem szentségteleníté,
Római fémtől megvédé őt egyszerűsége.
Isten hajloka ez: bizonyítja ligetje, az egy, mely
Afrika földén nyit. — Mert a sivár homokú tér
Mely langy Leptistől különíti heves Berenicét,
525. Fálatan, és erdőt egyedül Ammon maga hajtott.
Fát forrás növel itt, mely a földet televénynyé
Megköti, s a homokot vízzel szelidítve megoltja.
Még így is, mikor a menny ormán állva, egyensúlyt
Képez a nap, csak alig törzsét védelmezi a fa,
530. Oly rövid árnyékot vetnek sugárai délben.
Azt is felfödözék, e helyt érintkezik a nap
Nyári megállásán a csillagos állati körrel.
Nem járnak részt: ollór nem alább a bikánál;
A kos a mérlegnek nem ajándékozza időit;
535. A szüz iránt nem kell elhajlani lusta halaknak;
A nyilas ikrekkel, forró rákkal vizenyős bak
Mérkőzik; s nem erősb vízöntőnél az oroszlán.*
Bárki-mi vagy nép, kit tőlünk Libye tüze választ:
Délre vet árnyékod, mely nálunk medve felé dől.
540. A tunya gönczölrúd teneked lemegy, árba meríti
Ázatlan szekerét; egy csillag egész egeden nincs
Tengertől száraz; mind-két sark messzire tőled,
S mindent elvisz eged közepérül az égjegyi forgás.
Álltanak a szentély küszöbén küldötti keletnek,
545. Szarvviselő isten szavait tudakozni jövőről:
Helyt adnak Catonak, ki előtt bajtársi könyörgnek:
Kérdje ki a Libye kihiresztelt szellemit, és sok
Századokig kiható hírről tudjon bizonyos szót.
Leghevesebb kérő Labienus volt, ki jövőndőt
550. Tudni akart istenszóból. — „Vakesét s utazásunk'
Csillaga ily nagy erő szavait, s intelmit egeknek
Engedi hallanod; átmehetünk ily nagy kalauzzal

Syrtisen; és, mire dől viadalmunk, fölfedik itten.

Mert kire gondolnék, kivel isten közlene titkot

555. S mondana néki valót, ha nem a szent éltü Catonak;

Mert bizony életedet magasabb elvekre irányzod,

S jársz isten-nyomokon. Vagyon alkalom ime beszélned

Istenek atyjával: tudakozz sorsárul az átkos

Caesarnak; kémleld ki, hazánk mily jellemet öltend?

560. Nemzetek élnek-e még függetlenül ön jogaikkal,

Vagy sikertelen lesz a pártusa? Vedd kebeledbe

Szent szavait. Tudd meg szigorú jellem becsülője,

Hogy miben áll az erény; nemes életnek mi az elve?"

Égi sugallatból, kit rejt a hallgatag elme,

565. Önt Cato szentélyhez méltó szavakat kebeléből:

„Mért tudakoznám?... hogy szabadon s karddal kezeim közt

Essem-e inkább, mint kelljen szemlélnem az önkényt?

Hogy huzamos lét is csak semmi-e? hogy nevem él-e?

Árthat-e önkény a jónak? van-e fegyvere sorsnak

570. Erkölcscsel szemközt? a jót hogy elég-e akarni?

Kell-e a nagyságnak mérvéül venni eredményt?

Mindezeket tudjuk, Hammon sem mondja különben.

Istenek újja vezet; s e szentély néma ha lesz is:

Istenek ellen nem tehetünk; nincs szóra szorúlva

575. A nemtő, s mikoron születénk, kiszabá a teremő:

Mit szabados tudnunk? Nem ül ám sivatagban azért, hogy

Egy-két embernek jósoljon; porba jövendő

Nem takar ám. — Mi lehet laka istennek ha nem a föld,

Viz, lég, menny, s az erény? mire hát fürkészni tovább azt?

580. Jupiter az mind, mit látsz és benned mozog és él.

Jóslatot a habozó kérdezzen, s az, ki jövőjén

Kétkedik; engem nem jóslat, de halálra tökélség

Nyugtat. Dölnie kell egyként gyávanak erősnek!

Jupiter ennyit mond, s ez elég." — Szólott s hitelét a

585. Szentélynek hagyván sértetlen, távozik onnan,

Nem kísértvén meg, Hammont oda-hagyja tömegnek.

Ön keze hordja vasát, lihegő katonái előtt jár,
Mint kell tűrni nyomort, nem szája, de tette tanítja.
Nem viszi délczegen a hadi ló, nem hordja szekér sem.

590. Ő maga kél legelőbb álombul, ivásban utolsó.

Nagy későn ha patakra talál, és inni tolakszik

A szomjas hadi nép: vár míg iszik a sereg alja is.

Hogyha igaz nagyság hírt igényel, s az eredményt
Elszámítva, csupán a pusztá erényre tekintünk:

595. Bármit dicsérünk nagyapáink tettei közt: azt

Pusztá szerencse tevé. Vajh hol van az a diadalmas,

Hol van népirtó, kit hírnév ennyire illet?

Syrtist és Libyát megjárnom ilyen diadallal

Többre becsülném, mint háromszor magnusi hintón

600. A Capitoliumot; vagy mint megalázni Jugurthát.

Nézd az igaz honatyát! ez a méltó arra, hogy oltárt

Rakj neki Róma, kinek ne pirulj eskünni nevére;

Kit, — ha igától ment fővel fogsz állani egykor, —

Isten sorba helyez. — Rekkentebb lesz a meleg már,

605. Járják a helyeket, melyeken túl délfele lakhelyt

Isten az embernek nem adott; s gyérebb leszen a víz.

A sivatag közepett forrásra találtanak egyszer;

Bő vize volt: kígyó nyüzsgött ám benne temérdek;

Szűk vala nekik a hely, szélét áspis lepi szomjú,

610. A víznek közepén epedér enyhítgeti lángját.

Tudja hogy elvesznek katonái, ha ezt odahagyják,

S mond: „Katonám! képzelt árnyától félsz a halálnak:

A víz egészséges, bizton merheddsze belőle:

Kígyó mérge csak a vér közt elegyedve halálos;

615. Csak harapásuk öl, és vészszel fogaik fenyegetnek;

Inni lehet róluk.“ — S a gyanús folyadékba merített.

Egyetlen forrás az egész Libye vadonában,

A melyből legelőbb az italt Cato vette magához.

Mért ily dögleletes gözzel párolg Libyának

620. Öldökölő lege? vagy gyilkos földébe minő szert
Önt a rejtelmes természet? kémteni nincsen
Értelmünk, sem erőnk; hacsak a földszerte keringő
Mondabeszédet nem vállalja el a kor igaznak.
Afrika véghelyein, hol az égő föld a lenyugvó
625. Naptól felforralt tengerrel ölelkezik össze,
Búskodik a Phorcys-nemzette Medusa sivárja;
Ezt eke nem töri fel, be nem árnyékozza liget-lomb:
Szikla kietlenné megverte Medusa szemével.
Mert az ölő mirigy e testben foganék meg először
630. A természettől; kígyók legelőször ez ajkra
Öltögeték fülánkjeikat füttyölő sziszegéssel;
Asszonyi fürtökként vállán szabadon kibomolva
Pattogtak, ha Medusa örült, annak nyaka szirtjén.
Homlok csonja fölött örvös kígyók meredeznek,
635. Vipera mérge csepeg, ha haját rendezgeti, róla.
Ezt lehetett, egyedül ezt, istenverte Medusán
Nézni veszély nélkül; arczától, torz viczorától
Félni ki ér? Kit hagy meghalni Medusa ha ránéz?
Rögtöni semmisülés közepett ijedésre idő sincs.
640. Élete visszamarad, mikoron már tagjai veszvék,
És a bennrekedett lélek csont közt merevül meg.
Eumenidák haja a nézőben csak dühödést kelt,
Cerber üvöltést is megbűvöl az Orpheus ajka,
S Amphytrion győztes fia is nézhette a Hydrát:
645. Ámde ezen szörnytől remeg apja, hajókra kegy-intő
Phorcus is, anyja Ceto, s maga a két gorgoni lány is.*
Félhete menny, tenger, hogy megmerevíti csudásan,
S a mindenséget sziklákkal fogja borítani.
A madarak sebesen lezuhantanak a levegőből,
650. A fenevad szirthoz tapadott; és a közelében
Élt szerecsen népfaj márványkövé merevüle.

Állat nem bír ki tekintetit; a viperák is
Hátratrüemléssel menekültek a gorgoni arcztól.

Hesperi oszlop alatt veszteglő Títan Atlast is

655. Ez merevíté meg. Mikor a mennyet fenyegették
Phlegrának kígyó-lábú órjásai, Gorgon
Dermeszté őket bérczczé Pallas kebeléről;
Ez fejezé be az istenek ellen vítt diadalmat.

Gazdag záportól ki fogant Danaënak ölében,

660. Felkeresé Perseus a hölgyet parrhasi szárnyán,
Mit neki a lant és sikamós tornák ura nyújtott.*
És szállott sebesen, vivén cyllenei handsárt,
Melyen már az előtt egy más csuda vére piroslék.
(Zeüs kedvelt üszejét a ki őrzé, annak a vére.)

665. Testvérjét hajadon Pallas tanogatta, magának
Kötve ki a rém-főt. A föld Libyéi határán
— Így eszelé Perseust — forduljon nap keletének,
S háttal visszafelé röpködjön a gorgoni földön.
Egy aranyos ragyogó pajzsot baljára csatolt fel.

670. Ebbe mihelyt szirtek képzője Medusa tekintett,
Meglepi őt örökös szendergő álma halálnak;
Ám nem egészen: még éber nagy része hajának;
Védi fejét kígyók sokasága előre szökellve,
Egyik rész arczán, és éjbeborult szemein csügg.

675. Tévedező Perseust maga kormányozza Minerva;
S — mert áll háttal, — irányt is ez ad Cylleni vasának
A kígyónevelő nyaknak vagdalni idegjét.
Képzelem, a sarlós vas ütötte seb a nyaka-vágott
Gorgont milyenné torzítá; mint lihegé a

680. Mérget szája, halál mint áradozott ki szeméből!
Nézni Minerva se mer rá, s Perseus bár vala háttal,
Megdermed, ha tömött fürtit Tritonia szét nem-
Szórja, ha kígyókkal nem rejti el arcza vonását.
A levegőben imigy viszi Gorgont röpke kalandor.

685. Ő ugyan úgy akará, hogy az utat megrövidítvén
 Lejjebb tart, s Europa fölött repül el, de Minerva
 Kérte: veszélyt, gabonát termő földekre ne hozzon;
 Óvja az embereket; ki ne nézne föl égre midőn ily
 Ritka madár száll ott? Nyúgot fúvalmi viszik hát,
690. És Libyán repül át, mely nincs gabonára mívelve;
 Csillagok és sugarak tűznek rá; vágja nap útja
 S égeti földszínét. Sehol oly mély éjszaka nincsen
 Mint itt; mert a hold menetét elrejtí, ha kóbor
 Hajlásit hagyván a jobbra eső jegyeken jár,
695. S a föld árnya elől északra, se délre ki nem tér.*
 Mégis ez a meddő e semmi haszonra való föld
 A szörnynek csepegő mirigyét méhébe fogadja,
 Gyilkos harmatot a fene vérből, melyet a hőség
 Erjeszt, és vele a sívár homokot megitatja.
700. A geny, mely legelőbb megpezsdült a homokokban,
 Álom-ölő aspisz termett, puffadt tokabőrűt.
 Néki kövérebb vér és méregcsepp üledék jut:
 Öldökölőbb ennél nincs is kigyói fajok közt;
 Ő maga fázékony, hidegebb tájékra magától
705. Nem megyen, és él a Nílig terülő homokokban.
 Ámde mivel pirulunk nyerekedni ma már? ezek adják
 Afrika gyilkait, és nálunk ma az aspisz iparozik.
 Áldozatának mely minden vérét kiereszti,
 Fejlődnek paisos gyűrűi goromba zumaknak;
710. Gyíksárkány lett a kétes Syrtis lakozója,
 És a cserkígyó, mely füstöt verve csuszamlik;
 Itt vagyon a gyöngyér, egyenest mely siklik előre,
 Foltoktól jobban tarkúl ennek hasa, mint a
 Thebai kígyókő, apró szeplőkkel iromba;
715. Itt a varasvipérát ki nem ismerhetni homokból,
 A tarajos hajlós csigoláin ide-stova futkos;
 Hárs-kígyó, egyedül mely már is vedli hüvelyjét,

- Bár még hull az eső, szomjas torkú epedérrel;
 Két fejit a karikás-kígyó is emelgeti lomhán;
 720. Hydra, folyók veszedelme is a szárnyas kelevézzel;
 Rézkígyó útját csak farkának nyoma jelzi;
 Tajtékzó száját tűz-pajsár tájta falánkúl,
 S mely húst és csontot genyedésbe hoz, itt a rohasztó.
 Rémes üvöltéssel más férgeket elriogatva
 725. Öl, mielőtt mérgez, s minden vadakat tova üzván
 Pusztá fövény közepette uralkodik a basiliskus.
 Titeket is, kik mint ártatlan lények a földön
 Mászkáltok másutt, aranyos ragyogásra kiváló
 Sárkányok! forró Libye teszen öldökölökké:
 730. Szárnyatok a levegőt szelvén kergettek egész nyájt,
 Izmos tulkokat is megkörnyékezve levertek,
 Termete meg nem véd elefántot előttetek: öltök
 Mindent, s nincs szükség méregre ha ártani keltek.*
 E veszedelmek közt vezeté Cato a sivar útban
 735. Edzett harczosait, s szemlélte vitézei gyászos
 Sorsát, s bámulatos kicsi sebzet-okozta halálát.
 A zászlótartó daliát, tyrrheni fi Aulust
 Egy epedér, kire rátaposott, sarkára mará meg.
 A harapást alig érzi, alig valamely haloványság
 740. Látszik az orcáján, a seben veszedelmi jelenség.
 Terjedez a titkos méreg; velejében emésztő
 Tűz dül, s a forró kórgegy felgyújtja veséit.
 Életszerveinek nedvét a mirigy kiapasztván
 Száraz szájában nyelvét kezdette aszalni.
 745. Nem fakadott lankadt testét áztatni veríték,
 A könnyforrás is vizeit megvonta szemétől.
 A haza díszjele, a szigorú Cato szózata sem volt
 Tisztes az égő hőst megtartani, hogy jeleit ne
 Hányja el, és az egész pusztát be ne fussa dühödten
 750. Vízért, melyre heves nyavalyája sovárga belének.

Bár Tanais, Rhodanus, Padus állna előtte, — sivárban
Bujdokoló Nílust inná ki: de akkor is égne.

Afrika ölni segít; epedéré a kevesebb rész

A gyilkosságban, melyet elkövet a kiaszott föld.

755. Érért a száraz homokot feltúrja fenékg;

Visszarohan Syrtisre megint, hullámaid issza,

S jól esik a tengervize bár, mégsem veszi szomját.

Mégsem tudja mi vár rá, mégsem sejti a mérget,

Azt hiszi egyszerű szomj; bátran hasogatja vasával

760. Felduzzadt ereit, s önvérével tömi száját.

Most Cato a jeleket szaporán viteté; ne lehessen

Senkinek a szomjkórt kitanulni. De imhol előttük

Még szörnyűbb kimulás. Ott csügg balsorsu Sabellus!

Görbe fogán térdedre tapadva kicsinyke rohasztó.

765. Kézzelel tépi le azt, s a fővénybe leszegzi vasával.

Csak kicsiny e kígyó, de veszélyesb mérge ölése

Mint a többieké. Mert a seb tájain a bőr

Fölszakadoz, hogy alóla fehér csontok viczorodnak.

Terjedez egyre a lyuk, s a test húsnélküli seb lesz.

770. Minden tagja genyed, lábszára folyik, fedelékít

Veszti a térdcsukló, megpusztúl czombtöve izma,

Majd ágyékibul is feketülten alácsepeg a geny.

A hasüreg hártája kipattog, béle kiomlik.

Nemcsak az ömlik alá, minek úgy is folyni szokása:

775. Csontjait is gyilkos mérég megfőzi, parányi

Cseppbe zsugorgatván mindent, idegek kötelékít,

Mellkosarát, üregét, életszerv rostjai titkát,

S mind a mi emberi rajt, szem elébe kitarja ez a kör.

A természetet, e természetietlen enyészet

780. Felfödi; mert csepeg a váll, izmos karja lemállik,

Foly nyaka, és feje is. Hó, mit dél hő szele olvaszt

Gyorsabban nem enyész, viasz így nem lágyul a naptól.

Sőt keveset mondok, hogy folyt a meggenyedet test;

Tűz is megteszi ezt. Csontot de mi máglya emészt meg?

785. Mert ez is elfoszlott, s követék a torha velők is;
 És nyoma sem maradt fenn a hamar oszladozásnak.
 Cynips átkai közt első helyen áll a rohasztó.
 Többi csak életet öl s ez a hullát is megemészt.

Málladozástul imé elűtő látványa halálnak:

790. Nasidiust, — Marsus szántóföldek mívelőjét —
 Tüzzel ölő pajzsár megmarja. Kigyúladoz arcza
 Tarjagosan, felbőre feszül, elenyészik alakja,
 Mindent összevegyít idomít haladó dagadása;
 Emberi szerkezeten túllépett tagjait a geny
795. Felpuffasztja, s midőn a mirigy áthatja egészen
 Önnön testének roppant tömegébe merül el.
 Vérté sem állja tovább már tagjai domborodását.
 Forró víz-buborék tüzes üstben nem dagad így fel,
 Vásznon nyugoti szél nem duzzaszt ekkora öblöt.
800. Már felfúvódott tetemeit az idomtalanúlt gömb,
 És a zavart súlypontú törzs ki sem engedi válni.
 S mit keselyű nem bánt, fenevad sem fog baja nélkül
 Fellakmárzani, nem merték máglyára emelni
 Társai egyre növvő testét, és messze kerültek.
805. Afrika mérgei még gonoszabb látványt is okoznak.
 Egy otromba zuma k fogait Tullusba meríti,
 Bálványzója ki volt Catonak, nagy szívű levante.
 Mint mikor a mindünnen sajtolt coryci sáfrán
 Nedvei a csöveken sugárzón széjjelömlőnek:
810. Tagjai a rőt genyt úgy szórják vére helyett ki;
 Két szeme vérrel sir, mindenféle bőven omol ki
 Merre verítéknek kapu nyílik; szája patakszik;
 Vér bugyog orrlyukain; vért izzad; minden eréből
 Vér forrás fakadoz, csupa sebbé lesz az egész test.
815. Szivednek te szegény Levus! megakasztja verését
 Níl kígyó harapás. Fájdalmat utána nem érzesz;

- Rögtön rád borul a sír éjjele, szender öléből
 Szállsz Styx árnyai közé. Ily hirtelen öldököléssel
 A poharak sem emésztenek el, melyekbe Sabaeus
 820. Gyorsan ölü mirigyet csepeget, szedegetve sabíni
 Törzsököket hazugúl színlő átkos csemetéről.

- Vad fának derekán iszonyú féreg tekerődzik,
 Gyorsan alázúdúl (Libye nevezé ke lev é z ne k)
 Vakszemein Paullus koponyáját átüti egyben.
 825. Itt nem méreg hat, sebben jött érte halála.
 Itt láthatni parittyá golyója mi rest repülésű,
 Mily halkal süvölt a légben Scythia nádja.

- Hát te szegény Murrus, mit nyersz vele hogy Basiliskust
 Versz át kopjáddal? végig fut rajta mirigye
 830. És kezeidbe hatol. Pallossal vágja le tüstént,
 S vállairól leszakasztja kezét; szemlélve halála
 Rendítő mássát, szabadúl, bár karja-veszetten.

- És ki is álmodná, hogy az ollór is veszedelmes;
 Gyorsan ölü méreg hogy rejlik benne. Ijesztő
 835. Farkával, s egyenes szörnyű fülánkja hegyével
 Órion gögjét mint törte meg: ég bizonyítja.
 És ki merészkedik a Salpuga lyukára tapodni?
 Ennek is a Párkák fonálára vagyon befolyása.

- Nincs nyugalom fényes nappal, nincs éji sötétben;
 840. Mert gyanus a föld is, melyen nyavalyások alusznak;
 Mert sem lomblevelet nem raknak fekhelyül össze,
 Sem párnául avart; testök balságra kitéve
 Hentereg a földön, s hő párolgása kicsalja
 A hűs éjjeleken fázékony méregölöket.
 845. Hogy dühök ellustult, romlás nélkül melegítik
 Hosszan az undokokat. Mennytől sem nyernek irányt, és
 Célmutatást; gyakran panaszokra fakadva kiáltnak:
 „Ég! a harci veszélyt, ki elől nyomorúk menekülünk,
 Thessaliát add vissza nekünk. Eskénk viadalra:

850. S lassu halált tűrjünk? Epedér vív Caesar ügyéért,
A polgárviadalt tarajos kígyók fejezik be.
Izzó égöv alá menjünk, hol a nap lova perzsel,
Igy legalább vesztünk égnek s levegői okoknak
Rójjuk. Nem perelünk Libye teveled, teveled sem
855. Természet! Mert lám embert innen kirekesztvén
E csuda-termő földrészt a kígyóknak adád te.
Néptelen és meddő talaját átokra vetetted,
Azt akarád ne legyen mérgüknek tárgya az ember.
Kígyó-földre ma gunk jöttünk! Büntess nosza isten!
860. Bárki vagy, a ki szakítva velünk, itten tüzes éggel,
Tévedező syrtissel amott a világot elálltad,
S minket ezer vészszel megszállt ösvényre vezettél;
A te magányodnak rejtekhelyein vonul által
A polgárviadal; s a harcz fia látva a földnek
865. Rejtelmes részét, a világnak várja határát.
Eddigieknél tán gonoszabb vár ránk s oda érünk
A hol az égi tüzek sistergve vizekbe merülnek,
És a menny leborúl. De tovább már nincs ide vidék
Mint hírből ismert szomorú birodalma Jubának.
870. S meglehet a kígyók földét itt visszasohajtjuk.
Annyival ez jobb tán, hogy benne mutatkozik élet.
Nem keresem szülőföldem, más égre tekintő
Európát Asiát; egyedül a tájra vigyázok,
Merről hagytalak el Libye? télszak vala most még
875. Cyrenében is: e rövid út kicserélte az évet?
Ellentájra megyünk; kijutunk a földkerekből,
S hátunk délfuvalom veri majd. Most tán maga Róma
A lábellenesünk. Sors! vigasztalj meg az által:
Elleneink s Caesar hadd jőjjenek üldve utánunk.“
880. A hosszú türelem panaszát így önti ki; készíti
Tűrni az ily bajokat vezetőjök fényes erénye,
A ki csupasz homokon fekszik, vírusztva fölöttük;

S a sorsot minden perczben viadalra idézi.

Egy maga tesz mindent, és ott terem a hova hívják,
885. S, — életnél becsesebb adomány! — a halálhoz erőt ad.
Haldokoló szégyenl sóhajtni, vezére ha látja.

Hol vagyon a romlás mely őt meghajtani tudná?

Más fájdalmát is ki lebírja, tekintete által

Megbizonyítja hogy a kinnak nincs semmi hatalma.

890. Ostorozásukban kimerülve a sors, valahára

Megkönyörüli szegényeket. Egy nép van csak a földön

A kinek a kígyók mérges harapása nem árthat.

Psyllus Marmarid ez; gyógyfűvel nyelve vetekszik,

Vére ragálymentes, méreg-hatlan, ha varázs-szót

895. Nem mond is. Maga már a helyviszony úgy akará hogy
Sértetlen legyen az, ki lakik kígyók közepette.

(Jó hogy ez e mirigyos földön települe.) Halálnak

Frigyben van velök e neme. Vérük iránt bizodalmuk

Oly nagy, hogy mikoron kiseded jó létre közöttük,

900. S kétkednek ha netán belopott szerelem vegyüléke,

Aspissal tesznek próbát a gyanús csecsemőkön;

S mint ha csupasz fiait Zeüsz ölyve kikölti tojásból,

A kikelő nappal szemközt forgatja egyenként,

És a melyik sugarát elbírja, merőn bele nézvé,

905. Az szerepelni marad, s lezuhan ha ki gyöngé szemű volt:

Önnön fajzataként a Psyllus tartja imígy a

Gyermekeket, a ki kezébe vevén nem iszonykodik attól,

Sőt a kígyóval, ha ajándékul nyeri, játszik.

És nem elég neki hogy maga biztos: véd jövevényt is

910. A fene szörny ellen, Psyllus népek menedéke.

Római zászlókat, volt egy ki követte közülök.

Ez mikor a tábornagy sátrakat ütni parancsolt

Elsőbb a sánczczal bekerített téreket ígék-,

És kígyó-űző szavak által tisztogató meg.

915. Aztán a tábort bűvös tűzzel veszi körül:

- Bodza ropog, külföldön termett galbona olvad,
 Gyászlobbú tamarind, pézsmás növénye keletnek,
 Orvos ezerjófű, epe-tarnicsa Thessaliának,
 Itt recseg, ég a kocsord, az Eryx bércz füve ökörfark
920. Rőt-fenyő galy, öröm itt kigyóknak dögletes büzt
 Terjesztnek, s idegen föld fajzata szarvas agancsi.*;
 Ekként biztos az éj. Ha kiket bánt nappali méreg,
 E bűvös népnek vannak csuda-írsai; Psyllus
 Bír nagy ügyességgel mirigyét kivarázslani rögtön.
925. A seb környékét nyállal bekeríti először,
 Megköti a mérget, s a kórgenyt helybe marasztja;
 Bűszavakat mormol majdan tajtékos ajakkal,
 S folyvást dörmögi, mert lélegzeni nem szabad a seb
 Terje miatt, s a baj kevesig sem hagyja pihenni.
930. Megbűvölve kimegy gyakran genyfogta velőkből
 A behatott csunyaság; de ha megmakacsítja magát, és
 Mind hatalom-, mind bü-szózatra kijöni vonakszik:
 Akkoron a genyedett sebeket ráfekve kinyalja,*
 Szájjaal szívja ki a mérget, tagokat foga szikkaszt,
935. Földre kiköpvén a merevült testből kiszopott vészt.
 És, hogy a bajt mi fajú kígyó harapása okozta,
 A mirigy íze után egyszerre felismeri Psyllus.
- Róma vitéze segélyt ekképen nyerve vidámabb
 Szívvel bujdosik a szomorú terjedt sivatagban.
940. Két ízben telik a hold, és ugyanannyiszor újul,
 Jön, megy, s látja Catot homokok közt egyre bolyongni.
- Immár lábuk alatt a fövény mindegyre szilárdul,
 S Afrika izmosodott térsége agyagba megy által.
 Távolban szétszórt ligeteknek lombjai kelnek,
945. Elhagyatott kalyibák meredeznek szalma fedéllel.
 Jobb föld látásán mint gyúlad öröme szegény nép!
 A mint most legelőbb szemléle kegyetlen oroszánt;
 Legközelebb Leptist érték, melyben telelének

Nyúgodalom közepett menten hévségtől esőtől.

950. Caesar is a vérrel — jóllakván — felhagya immár,
S félretevén minden gondját, vőjét veszi czélba.
Szárason elhintett nyomait kémlé sikeretlen;
Híre után tengerre kerül; a thrax szorosokra;
Száll szerelem-szentelte vizen, megy könny-mosogatta
955. Heroi tornyok alatt; habokon megy, melyeket Helle,
A nephelei leány megfoszta korábbi nevüktől.
Nem választja szorosb víz Európát Asiától, —
Bátor az is keskeny, hol az Euxinusba Propontis
Szűk kapuján Bizantiumot bíborcsiga-gazdag
960. Chalcedontól elkülönítő habjaival fut.
Sigeon fövenyére megyen, hírét irigyelvén.
Majd Simoes vizein, görögök temetőivel ékes
Rhetionon, költő által tisztelt porokon jár.
Nagy nevü Trojának düledékit környül-evezvén,
965. Phoebus-emelte falak fényes nyomait puhatolja.
Már vadon-erdők, és mohosult fák törzsöki állnak
Assaracus házán; menny isteninek palotáit
Korhadozó gyökerek lepték el; túske-tővis nő
Pergamumon, s immár romait sem látni falának.
970. Hesione hegye itt; Anchises rengeteg árnyán
Rejtett ágya meg ott; a barlang, hol Paris ítelt;
És a táj melyről a gyermeket égbe ragadták;
Oenone vizilány játszásai orma meg ott van.
Egyetlen szirt sincs melynek mondája ne volna.
975. A fövenyen sikló Xantust átlépi tudatlan',
Szórakozottan megy, gázolván a buja fűben;
„Hectornak porait ne tapodd“, így szól neki egy Phryg.
E szétszórt köveket szentélynek lenni ki vélné?
S „Házör * oltárit tiszteld meg!“ mond vezetője.
980. Dalnoki szent és nagy hivatás, kiragadni halálból
Mindeneiket, s halhatlanná büvölni halandót!

Tiszteletes nevöket tölök Caesar ne irigyeld!
 Mert ha ugyan Latium másáját illeti érdem:
 Smyrnai lantosnak valamíg neve él, unokáink

985. Olvasnak rólam s rólad; Pharsalia élend;
 Semmi idő sem fog minket feledésbe temetni.

A tisztos romokat Caesar, hogy sorra tekinté:
 Gyep-hantból szaporán oltárokat állata, tévén
 Tömjént illatozó tüzeken sikeres fogadalmat:

990. „Phryg romokon lakozó holt hamvak szellemi; őszám
 Aeneas pora, kit Lavinium s Alba fedez most,
 A kinek oltárán még most is Phryg tüzek égnek!
 Pallas! férfinak kit megszemlélni tilalmas;
 Csarnok rejtekiben helyezett emlékezetes kincs!

995. Tömjénét kegyesen teszi ím oltáraitokra
 Julusi törzsöknek hírnévkoszorús unokája,
 S ős lakotokban idéz; áldjátok dolgai folytát!
 Népeteket megadom! hálás kölcsönből a Phrygnek
 Ausoni rak falakat, s mint római Pergamum álltok!”

1000. Végzi, s hajóira száll, kívánatos északi szélbe
 Tár lobogót; fuvalom hajtván, pótolni törekszik
 Ilioni vesztegelést, elevez dúzs Asia mellett,
 Tajtékozó habokon tova hagyja Rhodost. Heted-éjen
 Tartva feszülten alattságit nyúgot szele folyvást,

1005. Szemlélé Pharos őrtüzinél a memphisi partot.
 Ám mielőtt kikötőt érhetne, az éjjeli lángot
 Elnyelik a kikelő sugarak. Parton riadást hall,
 És kivehetlen szók zavaros moráját; ovakodva
 Bizza magát két-szín' zsarnokra, s hajóit a partig

1010. Nem viszi. Ámde galád udvarnok ajándokot imé
 — Pompejus feje az Níl völgyi burokba takartan ---
 Hoz fejedelmétől, s a síkra evez ki elébe.
 S szólva gyalázatosan, bűnével kérkedik ekként:
 „Oh te világbíró, legerősebb római! nyugton

1015. Légy, mivel — a mit még nem tudtál — ölve vagyok vöd;
 Harcz s víz vészeitől felmentett Pella királya,
 És egyedül a mi még híjányzik az Emathi harczról
 Küldi neked, s a pártviadalt befejezte helyetted.
 Itt keresett Magnus támaszt a thessali romhoz
1020. S törüntől hever itt. Drágán vettünk vala téged
 Caesar! ezen vérben lőn köztünk kötve szövetség.
 Vedd Pharos országát, nem vassal nyerve; fogadd a
 Nilus hódolatát, vedd mind azt a mit od'adnál
 Pompejus fejeért; méltasd soraidba bevenni
1025. Kész hűbéresedet; kinek ezt sors adta, vejjeddel
 Merni! Ne véld szolgálatait kicsinyeknek azért, hogy
 Ez könnyen sikerült: mert régi atyánkfia volt ő;
 Trónvesztett nagyurunk ő volt ki jogarra segíté.
 Mért mondjak többet? munkánkra nevet te magad lelj,
1030. Vagy ne feledd a világ nyelvét. Mert ez ha gonoszság,
 Annál több hálát illik tanusítnod irántunk,
 Ezt a gonoszságot hogy nem kell tenni magadnak.“
 S megmutatá a főt, kitakarván. Már az enyészet
 Jelzetes arczának megváltoztatta vonását.
1035. Caesar nem mindjárt mutatott útlatot érte,
 S nem fordítá el szemeit; sőt rajta meredtek
 Míg meggyőződék; s mikor a bűnről bizonyos lőn,
 Hitte tanácsosnak láttatnia jámbor ipának.
 Könnyet erőtet, sír, bár forr a szíve örömről,
1040. Jajjaival hiszi hogy legjobban rejtheti lelke
 Vidámságát, s a zsarnok czudar érdeme czímét
 Elveszi, mert inkább gyászt, mint hálát akar adni
 Vője fejéért. — Az, ki atyák tetemin hideg arczczal
 Gázolt, és száraz szemmel szemlélni tudá az
1045. Emathi tért: egyedül téged nem mer siratatan
 Hagynia Pompejus! Hajh mostoha végzete sorsnak!
 Azt támadtad-e meg Caesar bűnös viadallal,

- Kit keseregned kell? Téged nem a véri rokonság
 Hat meg; — nem lyányod, s unokád hívnak siralomra:
1050. Véled, — a népek előtt, kiknek Magnus neve kedves, —
 Hasznót hajt neked ez. Tán a zsarnoknak irigyled;
 Fáj hogy másnak lőn Magnus vérére hatalma,
 Elvesze harczodnak bosszúbeli díja; — panaszlod
 Hogy kiragadva van a fennhéjjázó diadalmas
1055. Markából Magnus! — De zokognod akármilyen indok
 Ösztönöz, ez nagyonis távol van igaz kegyelettől.
 Mert ám földeket és vizeket vödért szaladál be,
 Hogy valahol titkon ne veszítsék el. Te szerinted
 Jó vala vesznie így. Mily nagy vádtól szabadítá
1060. Róma becs-érzését a rája mogorva szerencse,
 Hogy téged, hitlen, könyörülni nem engede vödön
 Éltemben. — Sőt még áltatni merészele szóval,
 S képmutató bújára hitelt ró arcza vonása:
 „Szolga te, vidd el előlem urad szomorú adományát!
1065. Inkább én rám, mint Magnusra vonatkozik e bűn,
 A polgári tusák egy díja, kegyet tanusítni
 A győzöttek iránt, oda van. Ha Pharos fejedelme
 Nem gyűlölné úgy hűgát: tudnám víszonozni
 Érdemeit; Cleopatra fejét vetném oda néki
1070. Kölcsön-ajándékul. De miért nyúlt orvi gyilokhoz?
 A mi ügyünkbe avatnia fegyvereit mire kellett?
 Hát a pellaai tört fentük ki a thessali síkon?
 A ti hatalmatokat czélzók kényére bocsátni?
 Magnust nem türtem hogy Róma ügyét vigye vélem:
1075. S téged türjelek el Ptolemaeus? hiába kevertünk
 Nemzeteket polgárviadalba, ha van hatalom még
 Más is mint az enyim; ha vagyon föld két fele osztott.
 Visszavezetném már gályáim partjaitoktól,
 De nevem érdeke tilt: azt hinnék félelem űz el,
1080. És nem az utálat vérfertőztette Pharosból.

Nem csaltok meg azért, hogy győztem; ilyen fogadás várt
Engem is e parton; csak Thessali csillagomért van
Hogy nem hurczolják fejemet. Bizonyára nagyobb volt
Mintsem tartottam, viadalmink közt a különbség.

1085. Vömtől, Rómától, rettegtem száműzetéstől:

S ime futásomnak Ptolemaeus lőn veszedelme.

Kedvezek éveinek, légyen rútsága feledve.

Tudja meg a kényúr, egyebet hogy ez öldöklésért
Engedelemnél nem lehet adnom. Sirba tegyétek

1090. A nagy férfi fejét. De ne csak hogy bűneitekre

Szálljon föld: tömjén égjen tisztos ravatalján;

Engesztelve legyen; parton heverő pora össze

Gyűjtsék; bolygó árnyát egy urna takarja;

Hadd érezze hogy itt ipa volt, hadd hallja kesergő

1095. Szózatimat! Nálam míg mindent többre becsült ő,

S éltét jobb szereté odabízni pharosi kegyenczre:

Vége van a föld szép napjának, vége világgal

Békességemnek; hő vágyam megtagadá ég:

Hogy téged megölelve tegyem nyugalomba szerencsés

1100. Kardomat, és régibb vonzalmadat, éltedet esdjem,

Munkáim méltó díjául tartva, tevéled

Lennem egyenlővé; bizodalmas béke ölében

Én yeled isteneket, te velem békítve ki Rómát.“

Bárha igyen szólott, mégis nem merte követni

1105. Senki siralmi közt. A tömeg nem hűn panaszának;

Fojtják a zokogást; vidám arcz leplezi a bús

Érzelmet; videran mérészlik nézni az undok

Bűnt, mig Caesar sir. — Lám milyen jó a szabadság!

TIZEDIK ÉNEK.

- Partra kikíséré Caesar Magnus koponyáját;
 Szárazt érintvén tapodá a szörnyü porondot.
 Csillaga itten azon küzdött gyilkos Pharos ellen:
 Római fegyvernek hódoljon-e Lagusi ország,
5. Vagy pedig a győzöt s győzöttet memphisi pallos
 Vágja ki a földről? Pompejus lelke te munkálsz!
 Vérbe rogyásától Caesart te halottaid óvják.
 (Hogy soha Római a Nílt meg ne szeresse utánad.)
 Aggodalom nélkül bevonúla Paraetoniumba
10. Mely a galád bűnnel lőn híve; de népe zajong a
 Római bárd s hatalom mia'. — Caesar elérte az izgúlt
 Szellemet, és kétes magatartást; látja, nem érte
 Vért el Magnus: de azért daczosan megyen; arca
 Mint mindig, most is félelmei jó takarója.
15. Isten-csarnokokat, szentélyeit ősi-erőnek,
 A Macedon nagyság emlékit sorra tekinti;
 Őt nem büvöli meg szentélyek aranyja, sem isten-
 Tisztelet; a városfalnak sincs rája varázsa:
 Egy temetőül vájt üreg az, hova őt viszi vágya.
20. Pella Fülöpjének pihen itt fene sarja, szerencsés
 Fosztogató, kinn a sors bosszút álla világért.
 Széjjel-szórni való tetemeit e szent üregekbe.
 Rejték a hősnek; porait kímélte szerencse,
 És birodalmának végéig megmaradának.

25. Mert ha szabadságát a föld megnyerheti újra,
Gúnyként fent marad ez, de nem intő példa gyanánt, hogy
Egykoron annyi világ egy ember alatt tudta nyögni.
A Macedók földét, odahagyván népei zúgját,
És kicsinyelve magának az atyja lebírtá Athenaet,
30. Ásia nemzetein viszik őt a végzetek által.
Ront ember romokon, kardját érezteti a föld
Népeivel; vizeit fertőzteti messzi világnak;
Persa az Euphratest, Indus-vér festi a Gangest.
Végzetek ostora és népek vészcsillaga, minden
35. Nemzeteket leverő mennykő, ki az Oceanusra
Külső tengerről készül behajózni; nem állják
Útját sem tüzláng, sem vízhab, sem Libyának
Meddő térei, sem Hammon-környékbeli Syrtis.
Nap-nyugovásaig is ment volna talán, hol az égbolt
40. Földre borúl; ég-kört bebolyongva iszik vala Nilus
Kutfejiből: de megesteledék neki, és egyedül a
Természet tudá vetni határt a bős zsarolónak.
Bír-szomjból, — melylyel földet megigázta, — magával
Vitte uralmát is; s örököst nem hagyva temérdek
45. Birtokinak, szét-tépni való országi maradtak.
De Babylonjában holt meg, s a Parth meguralta!
Óh szégyen! lándzsák keletet közelebb fenyegették
Mint mostan kelevéz. A göncz, — a nyugóti szellők
Háza mienk legyen is; szálljunk a déli fuvalmak
50. Háta mögött izzó földekre: mit ér? mikor a Parth
Napkeleten megaláz. Kis Pella uralma alatt egy
Nyúgalmas kerület volt a Crassus veszedelme.

Most ide érkezik a Pelusium-ormi toroktól

A koronás gyermek, s puha népe dühét zabolásván

55. Béke kezes lőn. Így Caesar Macedon palotában
Nyugton veszteglett. Jön kétevezőn Cleopatra,
A megvesztegetett ör a kikötőbe bocsátja,

S Caesar tudta kívül Caesar védelme alá fut. *

Csúfja Pharos-földnek, Latium vész-szellemé, Róma

60. Gyászáttól szennyes. Mint Argos s Trója családit

Spartai asszonynak megrázta veszélyes alakja:

Ugy növelé Latium bősziűtségét Cleopatra.

A Capitoliumot megrendíté zizegője,

Léha Canopussal Latium lobogóira kelvén

65. Caesari foglyával diadalt akar ülni Pharosban;

És Leucas vizein kétséges volt, ha ne' asszony —

S még nem is a mi fajunk — fog-e országolni világon.

Ily vágyat legelőbb az az éj szült, mely urainknak

Kéjnyoszolyán engedte ölelni folyár Ptolemaist.

70. Örült lángjaid óh Antonius! el ki ne nézné?

Hisz még a haragos Caesar is gerjedezt érte.

Forrongás idején, bősziűlt nép környezetében,

Oly palotában, hol Pompejus lelke lakást vön

Édeleg a pharsalusi vér fürdette parázna.

75. És minden gondját szerelembe temetve, tilalmas

Kéjjel váltja fel a harczot, s fattyú csemetékkal.

Elfeledé Magnust, — óh szégyen! — s Júlia néked

Undok anyától nemz testvéreket; engedi össze

Szedni magát távol Libyában a vert töredéknek,

80. És idejét rútúl szerelemre fecserli Pharosban,

Inkább adja Pharost adománykép, mint maga bírná.

Bízton alakjában, Cleopatra jön, egymaga, * búsan;

Könnye pereg, szépségét álnok bújja emelvén;

Fürtei ziláltak, nem azért hogy tépte, hanem mert

85. Tudja hogy így még szebb. Ekképen kezde beszélni:

„Nagy Caesar! ha nemes vért nézsz, Aegyptusi Lagus

Fényes sarja, kifosztatván ország-örökéből, —

És ha karod régibb sorsára segíti, királynő

Öleli lábaidat! Népünk jó csillagaként jösz!

90. A Níl városait, nem az első hölgy leszek, a ki

Bírni fogom; mivel ez nem nézve királya nemére
 Asszonykormányt is megszenvedhet. Figyelembe
 Haldokoló nemzömnek vedd végső akaratját,
 Mert közös országlást s nyoszolyát hagyományozza nekünk.

95. Nénjét a gyermek, ha szabad lesz, fogja szeretni:

Fegyvereit most és akaratját bírja Pothinus.

Nem kívánom atyám örökét: a bűnből a szenyből
 Vedd ki családunkat; zabolázd meg az udvari ember
 Gyászos erőszakait, s a királyt uralogni tanítsd meg.

100. Mint fesseleg már most is ez a rabszolga mióta
 Pompejust megölé: most már (ég óvjon) elébed
 Hány leseket. Neked és a világnak szégyene az hogy
 Bűneit érdemeit Magnusról címzi Pothinus.“

Meglágyítani alig sikerülne dugúlt fülü Caesart:

105. Ám könyörögni alakja segít, buja bájjai szólnak,
 Híván a csábúlt bírót útálatos éjre.

Szerződés lön így, megvéve ajándokok által.

Vendégség követé örömét a fő eseménynek.

Itt pazarúl Cleopatra kitárta egész ragyogását,

110. Melynek még nem volt Romába behozva divatja.
 Mert csarnokszerű volt a hely, mineműt alig épít
 Korcsabb kor fia is; kincsektől roskadozott a
 Mennyezet, oszlopait beborítá gazdag aranyzás.

A falakon nem tört márványdarabok ragyogának:

115. Állt az agát tömören, s a biborral ragyogó kő;
 A palotának egész talaján gázolnak onyxot;
 A roppant ajtófeleken nem pusztá boríték
 A meroéi eben: tömören csak durva gerenda,
 Ács-anyag, és nem dísz; elefánt-tetem a terem éke;

120. Ajtó szárnyaiúl indus tajkoncz tekenője

Tárul, foltonként sűrűn tarkázva smaragddal;
 Gyöngyökön a pamlag, jászpistól bútora sárga;
 Tündököl a kerevet; nagy részét phoenici bíbor

- Főzte soká, többször mártatván nyerte zománczát;
 125. Egyik aranyhímtől ragyog, ég skárlátban a másik,
 Mint szövetek szálát elegyíti pharósi vetélő.
 Hát a szolgasereg, hát udvari nép sokasága!
 Egymástól elütök ez vérré, az életidőre.
 Ez libyéi hajú, a másik el-annyira szőke,
 130. Hogy Caesar Rhenus mezein sem láta hasonló
 Vörhenyeges fejeket. Van sok sült bőrű közöttük,
 Göndör fürte kinek homlokról hátra simítva.
 Sok nyavalyás ifjak vassal lágyítva pulyákká,
 Csonkák férfiakúl. Vannak mellettök erősbek,
 135. Ám áll-csontjaikat csak alig barnítja pehelyke.
 Eltelepedtenek a nagyok, és a nagyok nagyja Caesar.
 Ott vala szemtelenül kendőzött gyilkos alakkal,
 Egy testvérférjet s jogarat nem tartva elégnek,
 Rakva veres tenger zsákmányaival Cleopatra.
 140. Kincscsel övedzi nyakát, fűrtit; csillog piperétől;
 Keble fehér fénynyel kisugárzik sídoni fátylán,
 Mit Ser borda midőn megszö, a nilusi ember
 Türe szed újra, simúlt szövetéből szál-vonogatva.
 Atlasi törsökből kerekített asztalok állnak
 145. Itt ivor-oszlopokon; Juba foglyúl este után sem
 Láta ilyet Caesar. Hajh vak, hajh léha botor gög!
 Fényed belviadal fejedelmének mutogatni!
 Fegyverzett jövevény tervének gyújtani fáklyát!
 Bárha világ romain nem akarna is ez veszedelmes
 150. Fegyverivel minden kincset takarítani össze:
 Hozz ide ős nagyokat; neveit nem gazdag időknek;
 Fabriciust, szigorú Curiust, — telepítsd ide bár a
 Hetrusk szántóvas mellől hitt egyszerű Consult:
 Még az is óhajt ily diadallal térni honába.
 155. Töltve aranyba van az mind a mit föld, levegő nyújt,
 Tenger s Níl vize ád; mit egész föld szerte az örült

- Fénykór összekerít, izgatván léha hiúság
 És nem az éh-öszön. Pharos isteneit, levegői
 Erdei állatokat raknak föl, Níl vize kézre
160. Kristályból csordúl. — Öblös gyöngybillikomokban
 Áll a bor, de nem a mareoti gerezd csepegése:
 Vad meroei; — pezseg, ha falernumival föleresztik,
 Bár nem régi szűrés, nemes ó zamatú leszen ekként.
 Homlokukat viruló Nardus füzér koszorúzza
165. S mindég friss rózsák, hajukat pazarúl itatá a
 Mirrhaolaj, melynek levegőben is el nem enyészik
 Illata, és idegen földön sem vesztí szagát el;
 S szomszéd föld nem rég hozatott szere kásiabalzsam.*
 A kirabolt földnek kincsét pazarolni tanúlván
170. Caesar szégyenelé, hogy küzde szegény veje ellen:
 És ürügyet keresett megvívni pharosbeli néppel.
 Unván a tompúlt élvínger bor- s lakomára,
 Társalgással az éjt rövidíteni, Caesar irányt ad;
 A ki magas sellyén nyugodott és földet len úszály
175. Udvarias hangon szólítja meg így Achoreust:
 „Oh szent hivatalú agg, választottja egeknek,
 (Mit korod is bizonyít) add értésünkre Pharosnak
 Östörténeteit, fekvését, népe szokását,
 Istenítiszteletét, s mind a mi felírva van ősi
180. Boltokon; isteneket, kik megláttatni akarnak
 Ismertess mivelünk. Az atheni Platonnak elődíd
 Titkukat elmondák: ezt hallani mely idegen volt
 Érdemesebb s a világtörvényt felölelni fogékonyb.
 Engem ugyan főkép vöm híre vezérle Pharosba
185. De ti is ám. Hadjárataimban csillagokat, s ég
 Tájait, isteneit gyakran forgattam eszemben,
 S korszámításom felüt Eudox kor-rovatával.
 Ámde midőn szívem magasan dobog, és az igaznak
 Hő szeretője vagyok: mit sem török annyira tudni,

190. Mint sok századokig kinyomozhatlan vizeteknek
Rejtett kútfejeit. Bízom, hogy látni fogom Níl
Bölcsőjét, s a pártviadallal felhagyok érte.“

Végezi és nyomban kezd szólani jámbor Achoreus:

„Tisztos elődöknek titkát, melyről avatatlan

195. Mindeddig nem tud, Caesar hadd mondjam előtted.
Ám tartsák mások szentnek nem szólni csudákról:
Azt hiszem én, szeretik menny isteni, hogy ha kimégyen
E dolog, és a szent törvényeket ismeri minden.

Csillagokat, mellyek mérséklék az égi kerengést,

200. S futnak az égbolttal szemközt, más más hatalommal
Látta el a mindenség ős törvénye. Nap osztja
Részre az esztendőt, a fényt kicseréli homálylyal,
Csillagokat pályájokban megakasztja hatalmas
Sugara, és bolygó útjokban készíti pihenni.

205. Szárazt és tengert elegyít a váltoogató hold:

Illeti Saturnust a hóvonal, és jeges égöv;
A szelek és futosó villámok Marsot uralják;
Mérsékelt s zivatartalan ég ura Jupiter isten;
Minden dolgoknak magván áldott Venus a fő.

210. A megmérhetlen vizeken Cyllenius áll őrt;
Mely mikor égnek azon részén ragyog, a hol oroslán
Rákcsillagba szögell, hevesen gyúl Síríus üszke,
Év-terelő körön áll a bak, vagy a rák, mely alatt a
Níl' feje rejtekezik: rásujt a vizek fejedelme

215. Függő lángjaival, s felforrva kiömlék a Nilus;
És mint Oceanust a telő hold készíti dagadni:
Ez sem szokta előbb zabolázni meg áradozását,
Míg nyár' óráit nap az éjnek vissza nem adja.

Régiek azt roszúl hitték, hogy Nilus-özönlést

220. Aethiopok hava kelt. Bérczét nem hatja ezeknek
Gönczöl s északi szél; e nap-perzselt ivadéknak
Színe is erre utal, s meleget lihegő szele délnek.

- Lám mind a folyamok, kiket engedt jég dagadoztat,
Csak tavaszon szoktak duzzadni, ha olvadoz a hó:
225. A Níl árja pedig mindaddig zajlani sem kezd,
Míg fel nem jön az eb; s nem előbb tér partjai közzé,
Míglén mérleg alatt a nap leszen éjjel egyenlő.
És nem is ismeri ez törvényt egyéb folyamoknak:
Nem télen zajlik, mikor. — a nap messzehajolván,
230. Árja fölösleges is; de hevét a mostoha égnek
Mérsékelni vagyon hívva; kiárad az izzó
Égöv alatt nyáron; hogy tűzbe ne veszsen el a föld,
Védi az embereket, s az oroszlán vad heve ellen
Duzzadoz; és a rák, ha Syenét égeti, rögtön
235. Megjelen és enyhít. Mindaddig nem viszi vissza
Habjait a térről, míg őszre nem áldozik a nap,
S nő Meroëban az árny. Okait megfejtani ki tudná?
Így anya-természet törvénye vezérel a Nílt;
Így kívánja világrend ezt. — Ős monda Zephyrt is
240. Mondja okának, mely megtartva időszaki rendét
Több napokig fú, — s dül levegőben erőszaka hosszan:
És vagy nyúgotról hajt délvidékre temérdek
Felleget, és e víz medrét záporral előnti;
Vagy hogy a partrontó Nílus tömegét szakadatlan
245. Felveri, késztetvén hullámaint állapotásra.
Itt ez késleli, ott tenger felnyomja tömegjét:
Így a síkra kiönt. — Sok van ki beszélí hogy a föld
Van tele barlanggal, s öblös terjű folyosókkal.
A víz közlekedik titkos csöveken, s hideg észak
250. Tájairól ismét az egyenlítőre szivárog.
Nap Meroera ha tűz, s az özönt ide csalja ez izzó
Föld: Ganges Padus e rejt-réseken át ide folynak,
S akkor a Níl minden vizet egy forráson okádván
Számos torkolaton viszi a tengerbe magával.
255. Mondják azt is, hogy minden földet bekerítő

Oceanusbol erőszakosan szakadoz folyamunk ki,
Hosszú útjában vesztvén a tengeri só-ízt.

Másik vélekedés: ég s nap tengerbül itatnak,
És a nap, mikor a rák hév ollói körül jár,

260. Többet felragadoz mint mennyit a lég megemészthet,
Éj idején aztán ezt a Níl visszafogadja.

Én, — ha szabad nekem e nagy pert eldönteni, — Caesar!
Azt tartom némely folyamok csak a föld-alakulás
Műve után, rendült földnek forrtak ki öléből

265. Isteni terv nélkül; míg mások az összes egészszel
Lettenek egyszeriben, bizonyos törvénynek alája
Vetve teremő és alakító isteni kéztől.

Római! a vágy mely hajt Níl forrásira téged:
Pella, Pharos, s Persis fejedelmit is üzte; — felőle

270. Ismeretet minden kor akart unokáira hagyni,
Ámde a természet titkát mindenha megörzé.
Sándort, — legderekabb volt Memphis imádtá nagyok közt, —
Bántá a Nilus, s Szerecsen föld végire küldé
Bíztosait; bolygottak azok, míg hőre kiizzott

275. Ég öve nem gátlá; — de a Níl széles vala ott is. *
Nyúgoton a földnek végéig jára Sesostris,
És fejedelmekkel vonatá Aegyptusi jármát,
Mégis elébb ízlelte meg a Rhodanus, Padus árját,
Mint Níl csorgatagát. — Juta Cambyzes kelet átka

280. A koros-éltüekig: de tivornyákban kimerülten, *
S önnöni vérével töltözvén, visszamegy, és nem
Visz tudomást Nílról. — Rege jól meri mondani rólad:
Bárhol s kik látnak: mindütt kémlelnék utánad:
Mégis nincs nemzet, mely merne veled dicsekedni.

285. Útadat elmondom, Nilus, mint értenem adja
Istened, a ki vized burkolja homálylyal előttünk;
Délszaki égöv alatt kibuzogva merészled emelni
Partjaidat ráknak forró csillagzata ellen,

- S északi széllel, ökörpásztorral szembe visz útag;
 290. Majd föl váltva szaladsz kanyarogva keletre nyugotra,
 Most Araboknak, majd tartván Libyei homoknak;
 A Ser lát legelőbb, s már ez kémlel sikertelen.
 Aethiopok mezeit veri majd jövevény folyamásod;
 És nem tudja világ, értted mely földnek adósa;
 295. Rejtelmes fejedet természet nem fedezé fel.
 (Nem lehet embernek bölcsődet tudnia Nilus!)
 Méhedet elrejté, s akará, bámúljanak inkább
 Mint születésedet ismerjék. Nap területén is
 Van dagadozni erőd, és van növekedni sajátos
 300. Télszakod is; mindkét égtájra bolyongni magadnak
 Van szabadalma csupán. Itt bölcsőd lenni gyanítják
 Ott folyamod szüntét. Mely kétféle vágja folyásid
 Átöleled Meroet, honját sok barna lakosnak,
 S szép eben erdőnek, mely bár dúzs lombjai vannak,
 305. Árnyat még sem vet, forró hévségben üdítőt,
 Oly függőlegesen tűz e vidékre oroszlán.
 Víz-tömegében kárt nem vallva tovább siet a nap
 Lángja elől, s hosszú ösvényt vág vad homokok közt,
 Most egy ágyba szorítja egész erejét, — kanyarog majd,
 310. S könnyen táguló partját bőven megitatja.
 Lusta mederbe megint szétoszlott árai gyűlnek,
 Ott hol Arab néptől különít Aegyiptusi telket
 Ország kulcsa Philae. Majd szegvén a sivatag tájt,
 Mely a veres tenger kincsét kicseréli * mienkkel,
 315. Lejt szeliden. Mikor ily lassan folyasz Níle! ki hinné
 Hogy szilaj árajadat majd oly dühödésre vered fel?
 Ámde midőn, — lejtőd útát váltván szakadékok,
 S szédületes zuhatag, — felfortyansz hogy sehol eddig
 Nem gátolt vizeid kőszál akadályra találnak:
 320. Csillagokat verdes habod akkor, reng vizeidtől
 Minden; bög a szírt; magadat tajtékbá borítva

- Tartóztathatlan tömegeddel omolsz le fehérén.
 Téres szírtet sujt legelébb rohanása eminnen,
 Melyet a tiszteletes hajdan nevezett Abatosnak,
325. S sziklákat, honnan, — folyamér buzdul ki, — gyanítják,
 Mert itt nyilvános jele láttatik új tömegének.
 Túlhan a kósza habot hegy környezi, mely Libyetől
 Zárja el a Nílust; megy hallgatagon közepettök
 Mintegy mély völgyben, vize most már csillapodottan.
330. Rónát és legelőt Memphis tár néki először;
 S árja elé gátul partvédet emelni nem enged.“
 Így tölték az időt éjfélig, mint bizodalmas
 Béke időn szokták; de Pothin fene lelke, melyen már
 Szent vér foltja vagyon, nem szűnik cselkoholástól.
335. Hogy Magnust megölé, lehet immár — azt hiszi — tenni
 Bármí czudarságot. Kebelét eltöltik az árnyak,
 S bosszús istennők új gazságokra hevitik.
 Tán azt a vért is méltatja kezére szerencse,
 A kit az eltiprott honatyáknak jobbjai várnak.
340. Torlani pártviadalt és bosszút állni tanácsért,
 Csaknem szolgának juta. Óh sors! ments a gonosztól,
 Hogy Brutus távollétében hulljon el e fő!
 Római zsarnoknak lakolása Pharosbeli gazság-
 Számban menne csak így, s nem lenne belőle tanúság.
345. Mit sors meghiusít, — tervét építi merészen;
 És nem is eltítkolt csellel szándékozik ölni:
 A meggyőzhetlen hőst nyílt viadalra idézi.
 Bűnei bátorrá tették: Caesart lenyakazni,
 S Magnus! ipad', teveled szándékozik együve tenni;
350. Biztosi által imígy kontatja titokban Achillast:
 (Ez neki czinkosa volt mikoron Magnust megölette,
 Tábora nagyjává kit emelt volt a pulya gyermek,
 Mindenek, — egyszersmind maga ellen adott neki pallost,
 Semmi hatalmat fönn nem tartván) „Lágy nyoszolyádban

355. Most te fekügy' csak, — alugy' mélyen; hazajött Cleopatra;
Nemcsak eladva Pharos; de ajándékozva is immár.
Asszonyod ágyától egyedül el akarsz-e maradni?
Öcscsének neje a gaz nővér, mert ölelé már
A Latiumbeli hős. Így kézről kézre kerülvén
360. Birja Pharost, s Rómát kiszegödi. — Ugyan mikor a vént
Megbódítani tudá Cleopatra bűbája; gyerekre
Mint bizhatsz nyavalyás! hozzá hadd kösse csak egy éj,
Egyszer ölelkezzék csak a vérbuja véle; csak egyszer
Oltsa parázna tüzét, köteleesség örve alatt: * majd
365. Egyes csókjainak fejem és fejed adja meg árát!
Máglya, kereszt vár ránk, — nénjét ha találja kecsesnek;
Mert számunkra sehol sincsen fennhagyva menekvés:
Egyfelől a kurafi, és másfelől a koronás férj;
Ily ádáz bíró, hiszem azt, nézhet gonoszoknak.
370. Kit nem is ítél el majdan Cleopatra közülünk,
Kiktől szűz maradott? * Magadért, közösen sikertlen
Szőtt ármányinkért, Magnus vérével aláírt
Frigyünkért jöjj, és szaporán lázadva hadat kelts;
Éjszaka zúdulj. A nászfáklyát gyászra cseréljük,
375. Gyilkoljuk meg öröm-nyoszolyáján a fene asszonyt,
Bármely'k férje ölén. A hesperi hős sikerétől
Mért is rettegnénk: a dicsőség, melly a világnak
Tette urává, köz mivelünk is; Magnus után lőn
A mi nevünk is hírhedté. Nézz partra, sikert int
380. Vállalatunkra. Magad tudakozd a véres iszaptól
Mit tehetünk? Nézd a kis halmot: nem fedí minden
Csontját Magnusnak; s olyan volt mint a kitől félsz.
Vérünk nem nemes? ez minek is? hisz' nem koronákat
S nemzeteket bántunk. Nagy czél hív vállalatunkra.
385. Mindkettőjököt a sors hozta kezünkre. Imé a
Drágább áldozat ő! E második öldököléssel
Engeszteljük meg fiait napnyúgoti földnek:

Magnus gyilkosához Caesar véres feje által
Fog csak a római nép békéleni. Pusztá nevétől

390. A hadifőnöknek mért rettegnénk erejétől?

Egy szál ember ez is, ha sereg nem mégyen utána.

A polgári tusát ez az éj készül befejezni;

A népek tora lesz. Poklokra taszítja le a főt

A kit még a világ követel. Caesarra merészen

395. Rajta tehát! Tegye ezt fejedelméért Pharos ifja,

S Róma ön-érdekiért. Te ne gondolj véle, tivornya-

Telve, vagy ittasan, és szerelemre hevülve leled; merj!

Mit Cato és Brutus kíván, neked adja meg Isten!"

A gazság javaló szót hallja örömmel Achilles,

400. Indulásra nem ad nyílt jelt, mint adni szokás azt,

Tárogató sem utal viadalra; vakon szedi össze

Harcz fene eszközeit. — Hada nagy részt római nép volt;

Oly feledékenység lepi lelkét, és idegen föld

Annyira megrontá erkölcsét, hogy rab után megy,

405. És udvarnoknak hallgatja vezéri parancsát

Az, kinek illetlen meguralni Pharosnak urát is.

Táborok emberiben nincs hűség, emberi érzés.

Bérbe adók kezeik; zsoldért mindenre merészek.

Díjja néhány fillér: Caesarra ezért feni kardját,

410. Nem maga érdekiért. — Oh jaj! polgárviadalra

Mely földön nem akad, síralmas sorsa hazánknak.

Thessaliából Nil partjára szakadt sereg őrjöng

Ősi szokása szerint. Lagus palotája ha Magnust

Béfogadá vala is, mert volna-e többet? Adózik

415. Égnek minden kéz; nyúgodnia Róma fiának

Nem szabad. Istenek így akarák szétbontani Rómát;

S a népek nem az ip- s vőhöz vonzódva oszlnak.

Imé udvarnok kezd most polgárviadalmat

S római pártosként szerepet vesz benne Achilles;

420. És a sors Caesar éltét ha nem őrzi kezétől,

Győzni ez a párt fog. — Mindkettő jókor elére;
 A lakomák közt felfordult palotába lopózni
 Könnyű lőn; s a király poharába csoroghata bizvást
 Caesar vére; király-asztalra kerülhete fője.

425. Tartanak éjjeli harczriadástól, öldöklési
 Zürzavarok közt hogy Ptolemeus is áldozatává
 Vaksorsnak ne legyen; kardjokban nagy bizodalruk.
 Még halogatják is, még megvetik a siker-intő
 Alkalmat. Hiszik a szolgák, hogy fellelik újra

430. Azt az időt melyben Caesart le lehetne nyakazni.
 Tartogatók, hogy majd fényes nappal vegye díját.
 Még egy éjszaka van Caesarnak hagyva; Pothinus
 Szivességéből Caesar még reggelig élhet.

A Casius bérceztől letekint a hajnali csillag

435. S nap jön utána, Pharost forralván már kora reggel.
 Messziről ím hadinép közeleg, nem kis szakaszokban
 Hullározva; de mint komoly ellenségre ki készül,
 Tart egyenest. Kelevézt ők vetni, fogadni rohannak.
 Város erődeiben Caesarnak nincs bizodalma:

440. Zárt ajtóit mögé menekülván a palotának,
 Csúfúl rejtekeznek. Még ezt sem bírja egészen,
 Harczosi a háznak kisdéd zugjába szorultak.
 Félelem és bosszú együtt izgatja kedélyét;
 A betöréstől fél, s hogy fél, ez kelti haragra.

445. Szűk ketreczbe rekesztve imígy dül-fül a nemes vad,
 Mardosván rácsát, bőszült agyaráat töri-zúzza.
 Sicani barlangban lángod nem forna különben
 Vulcanus, ha reád zárának Aetnának oromját.
 Thessali Haemus alatt, hol nem rég Hesperianak

450. Összes nagyjaival honatyák hada vítta vezéri
 Magnus alatt, bár ügye sem engede néki remélni,
 Nem remegett, nem várt viadalmira mostoha véget:
 S szolgálga galádságtól most retteg; négy fala közt száll

- Rá kelevéz, kit Alán, kit Scytha se bántana, Mór sem, —
455. A ki mulatságból vendégét szokta nyilazni.
Róma hatalma kinek nem elég; ki csekélyli magának
A tyr Gadestől Indig terülő birodalmat:
Mint egy gyáva gyerek, mint megvitt várbeli asszony
Zugban rejtezik el; becsukott ajtóba helyezvén
460. Élte reménységét, teremekről fut teremekre.
Ámde nem egy maga jár: a királynak kell vele menni;
Ez keserüli meg ezt; a bosszúáldozat ez lesz,
S tűz-vasból ha kifogy, Ptolemaeus! zsoldosaidra
A te fejed gördül ki. Kegyetlen Colchisi asszony,
465. Atyját, — a ki szökést s jogar-orzást torlani indúlt, —
Mondják, ekképen várá testvére nyakára
Készen tartva vasát. * A római tábor urát a
Vég szükség mégis békét kísérteni készíti.
Bőszült szolgahadat dorgálni királyizenettel
470. Küldetik udvarnok, megkérdeni mért zavarognak.
Népjog, sem nemzetközi törvény nem hata rájok.
Még a békekövet, Ptolemaeus szónoka is csak
Annyi galádságid rovatát szaporítja Pharosnak
Szörnyekkel gyilkos birodalma! A thessali telkek, —
475. Sem Juba tág hona, sem Pontus, sem Pharnaces átkos
Zászlai, sem pedig a föld melyet hűvös Iber mos,
Sem vadonos Syrtis nem mertenek annyi gonoszt, mint
A te ledérségid. Tör rá mindenfelül a harc,
Házra repül már a kelevéz, hogy reng bele a fal.
480. Nincs itt ostromkos, kaput egy rohanásra bezúzó,
Házfalakat törető; nincs semminemű viadalgép.
Vállalatához tűzláng sem járul segedelmül;
A tömör épületet botorúl megoszolva keríti
A hadinép, s rohamot nem kísért összes erővel.
485. (Sors itt a védő, áll bástya gyanánt a szerencse.)
Másfelül a palotát kísérlik vívni hajókról,

- Merre habok közzé benyomúla merészen a büszke
Épület. Ám védül oda ér mindenhova Caesar,
S a ki betörni akar, tüzzel vassal veri vissza.
490. Ő a megszállott, s (oly lélek erős) szerepel mint
Ostromló; üszköt gyújtat, megkenve szurokkal,
S a vívásra szerelt hadi sorgályákra leszórja.
A csepü sodronyokon tüze gyorsan terjedez, és a
Gyantás bordákon; matróz-pánk és az alattság
495. Egy pillantat alatt vet lobbót; vízbe merülnek
Félégett gályák: ellen, s ostromszere úszik.
Nemcsak az árboczások sorain harapózik el a láng:
A hőség vonalán átszárnyal az épületekre,
Mellyek a tengerpart közelében voltak. A vészt
500. Délfuvalom szítá, s forgószélben kavarogván,
A tüzet oly gyorsan ragadozta tetőre tetőről,
Mint a futócsillag, mikor ír levegőbe barázdát.
A lég nyújt neki csak tápot, más semmi anyagja.
A város veszedelme segélyre idézi az udvart—
505. Ostromló sereget. — Nem szunnyadoz a veszedelmek
Perczeiben, de vak éj idején sajkára kap a hős,
A ki vialmaknak hevenyén gyakorolt rohamával
S a kilesett perczczel mindég okosan tudja élni.
Tengeri várdá Pharos, oda megy. Tengtől övezten
510. A látnok Proteusz idejében ez álla szigetként:
Most kapcsolva van a Macedók alkotta falakhoz.*
Hadtani szempontból kétképen volt ez előnyös:
Mert ellen beütést akadályoz, s tengeröbölt zár;
Míg maga könnyen nyer segedelmet, előtte kitérők
515. A tenger-révek. Nem hagyja továbbra Pothinust
Büntetlen. De nem úgy áll bosszút rajta miként kell:
Tüzzre, keresztre nem, és nem vetteti dúvad agyarra;
Óh vétek! feje csak kegyesen karddal van elütve;
Úgy halt mint Magnus. Majd a csatlós Ganymedes

520. Ársinoét csellel kilopá; ki midőn juta Caesar
Ellenihez, mint Lagusi sarj*, maga részire bírta
A fejedelme-hagyott sereget, s a zsarnoki szolgát
Érdemlett pallosra vetette kegyetlen Achillást.
Második áldozat ez, Magnus! ki halottaidért van.
552. Értted még a sors mindezt keveselli, valódi
Bosszúnak több kell. Nem lesz torolóra elég a
Zsarnok sem; nem elég Lagusnak egész palotája.
Míg Caesar szívét honi tör nem fúrja keresztül,
Magnus mindaddig torolatlan. — Nem bukik ám meg
530. Lázítóval a láz. Ganymedes zászlaja hívja
Harczra megint őket; sokszor pártolja szerencse
Harczaikat; s egy nap, mely eldöntötte a Caesar
Sorsát, elhírhedt lehetett vala könnyen örökre.
Keskeny gát-szoroson dandári szorúlva valának;
535. A viadal folyamát át-tenni akarta vizekre
Róma vezére, midőn a harc minden veszedelme
Meglepi rögtön. Emitt partoktól zárja hajóhad;
S háta mögött zaklatja gyalog; nem nyújt menekülést
Sem szaladás, sem erény: nincs hősi halálra reménység.
540. Nem veretéssel, s vér özönével veszt vala ekkor,
Caesar harc nélkül bukik el, csupa helyzete által.
Töpreng, ingadozik, hogy akarjon-e, féljen-e halni?
Össze-szorúlt hada közt Scaevát forgatja eszében,
A ki örök nevet és hírt szerzett már Epidamnus
545. Téreinél, hol — nyílt falerődökön egy maga állván —
Vitta meg a Magnus' falakon tapodó seregét.....

Jegyzetek a Pharsaliára.

I-ső Ének.

1—2. A döntő ütközet Kr. e. 48-dik, R. é. u. 706-dik esztendőben C. J. Caesar és P. Servilius consulok idejében Junius 29-kén történt Thessaliában a Pharsalusi mezőn, melyet Lucanus Emathiainak, azaz Macedoniainak mond, s néha Philippivel is felcserél.

A költemény hét, s kivált két első sorában azt fejezi ki a költő, hogy a hareznak, melyet énekelni fog, alig lehet kifejező nevet adni. Plusquam civile, *civili civilius*, bensőbb mint a polgárháború, mivel nem polgárok, hanem még a polgárinál is bensőbb viszonyban álló felek — apa, testvér, fiú, vő, ipa állanak szemközt egymással. Lucanusnak vér- és styl szerént való atyjafia Seneca ez eszmét így fejezi ki Theb. 355:

„ — — — — non satis est adhuc
Civile bellum, frater in fratrem ruat.“

Míg a tudós család egy másik állítólagos tagja Florus így ír: „Non recte tantum civile dicatur, ac ne sociale quidem, sed nec externum, sed potius commune quoddam ex omnibus et plus quam bellum. A másik vonás Róma belállapotát tünteti föl, hol az eddigi alkotmányos életet nem is a *jus ferri*, hanem a *jus sceleris*, rémuralom váltotta fel.

66. A 33—66 versek czélzata fölött megoszlanak a vélekedések. A költő magasztalói, nem foghatván meg hogy az elveszett szabadság énekese a világ legbrutálisabb zsarnokának ily hallatlan otrombasággal hizeleghetne: ezen egész eszenkedésben csúfolódást látnak, kigúnyolását a kocsis és lantos Nero istenségének, czélzásokat kancsalságára (unde tuam videas *obliquo sidere* Romam) mely egy Villemain által felhozott régi hagyomány szerint elkészítette a császár lelkében Lucanus veszedelmét. Ha gúny: azon kívül hogy eposzban illetlen és példátlan, igen gyarló is, mivel nem bír a rögtöni átérthetőség kellékével. Azokkal kell tehát tartanunk, kik hízeltésnek tartják, a nélkül hogy éles megrovásukat osztanók. A kor hibája ez, és nem Lucanusé; hiba mely a szabadabb és tisztább kor költőinek tekintélyén vastagodott meg; és hiba, melyet ha valakinek, Lucanusnak annyiival inkább el lehet nézni, mivel ő sokkal több előleggel volt leköte-

lezve császári barátja —, mint Horatius és Virgilius lehettek nagyúrias pártfogóik iránt.

221. „*Primus in obliquum sonipes opponitur amnem Excepturus aquas.*“

„Erst wird das Rosz entgegengesetzt dem gewundenem Strome.

Das es die Strömung hemme.“

Bothe.

„La cavalerie est d'abord lancée dans le courant rapide pour soutenir le choc des eaux.“

Hauréau.

Sulpicius a *primus sonipest* „*validior quisque equus*“, Hortensius pedig „*equites priores*“—szel világosítja.

Ez idézett értelmezők úgy gondolják, hogy a kiáradt patakok lovasok állották el keresztül—átal, hogy így a víz erejét feltartsák, s az úszó gyalogságot a rohanó ár el ne sodorja. Nem értem, miként állhattak egy helyben a lovasok mély és sebes vizen; még kevésbé látom át, mi szüksége lett volna ily elővigyázatra annak a vezérnek, ki a Sicorison teljes fegyverzetű sereget úsztat át, a Rajnán tíz nap alatt hidat veret, még pedig mesterművet, s ki most nem is ismeretlen helyeken, út nélkül, hanem ismeretes tájakon s épen a Via Aemilián megyen, mely a Rubiconon visz át.

Vagy azt kell hát feltennünk, hogy a Rubicon ki volt áradva, és ellepte az utat, melyet aztán a lovasoknak kellett kikémlelni és a gyalogok átkelését oly formán biztosítani, hogy a víz alá merült országút hosszában útjelzőül sort képeztek (miként ma is szokták árvíz alkalmával a fokokon keresztül vezető utakat ezövekekkel kipécéezni), és az így kijegyzett sekélyen *molli vado* keresztül gázolván a sereg, átússza a félelmességétől megfosztott folyammedret. *Fracti fluminis undas rumpit*.

Vagy, mint a mi fordításunk, — a *primus*-ra nagyobb sülyt fektetnünk, s a *primus sonipesen* magát a *primus equest* Caesart értenünk, a ki itt egy nevezetes merényt követ el, hasonlótt ahhoz, midőn (III. 426.) fejszét ragad és a fába vágja, melyet katonái az istenektől való félelem miatt nem mertek illetni; vagy midőn Cato a kigyóktól hemzsegő forrásból először maga ivott;

Vagy végre, hogy Caesar magát vetette kockára (*opponitur*), hogy az átjárást kikémlelje (*excepturus*).

266. *jactatis Gracchis*. A tanács a Gracchusok sorsával fenyegette a jogöröket (*tribunos plebis*). — *Nobis vero jactati Gracchi sunt in Tiberim projecti*. — Weber.

277. *Bókony*nak nevezik azon gerendaszerű fákat, melyek a hajófenékről annak oldalaira felnyúlnak (Kenessey); tehát a hajóépület szarufáit, bordáit. Órrókonyoknak nevezik a hajóorr élet, azaz a gerincez gerendának azt a végét, mely a hajó orrán rézsút emelkedik ki a vízből, és ember-, állatfej alakú czifrázatban, vagy kos-szarv alakú kunkorodásban végződik. Teljesen megfelel a *rostrum*nak, s hangzatosságánál fogva annak mind eredeti, mind másod-jelentésében használható.

306. *implentur validae* tirone cohortes. Weber.

315. extremi clientes. Elkényszeredett szemétnép. Weber.

319. Legem coss. conscripserunt, qua Pompejo, per quinquennium omnis potestas rei frumentariae, toto orbe terrarum daretur. Cic. ad Att. Tehát Pompejus főfő élelmezési biztos volt, kinek módjában volt mesterségesen drágítani a gabonát, mit meg is tett, ha ellenségeinek hiszünk. Ez a hivatal már akkor is nevezetes köszörőkőve volt a rossz nyelveknek. Nem azért nevezték ki, ú. m. Clodius, mert éhség volt, hanem azért volt éhség mert kinevezték. Ezt mondja Caesar is, csakhogy más szavakkal.

381. Kincesorom istenei. Numina Monetae. A Capitoliumban volt Juno Moneta temploma, kit (Cic. Div. I.) a *monendo* azért neveztek így, mivel egykor ama templomból a bekövetkező földrengés felől óvó szavak hallattak. Weber a Numina Monetae alatt a Saturnus templomát érti, hol az államkincsek tartattak, melyet Caesar ki is rabolt. Luc. III. 115.

426. *orrnyos* harczzszekerek = *covinni rostrati* (monstrati h.). Weber.

429. Caes. Gall. V. 28—37.

436—440. A zárjel közé vett sorokat a kritikusok későbbi beiktatásoknak tartják. A szövegben másutt is fordulnak elő ilyenek, melyeket authenticusoknak ismernek ugyan: de minthogy némelyek ezek közül a megelőző sor ismétlései, mások pedig a szöveggel semmi vagy csak kényszerített összefüggésben állanak: ezek felől úgy vélekednek, hogy azok vagy a másolók által mozgíttattak el illető helyükről, vagy a költőnek nem volt ideje művét az ismétlésektől megtisztítani.

549. Természetesnek látszik, hogy a Charybdisre közvetlenül következő *ebe*k alatt a Scyllát értsük. Azonban mivel itt az előjelek szaggatva soroltatnak elő, s mivel a Scylla ebei sehol sem fordulnak elő jelző nélkül, Weber ezt csak közönséges ebüvöltésnek veszi.

550—552. Szövetségünnp. Feriae latinae. Induciae. Négy napig tartó farsangolás volt, melyet Tarquinius Superbus (Lucanus VII. 396. szerint Numa) szerzett. Ezek eleinte Rómában, később Albában tartattak nagyszerű áldozatokkal. Ezen áldozati tűz, u. m. a költő, a bekövetkező meghasonlás előjelül kétfelé hasadt lánggal égett, mint egykor a thebai máglya, melyen Oedipus fiainak Etheoklesnek és Polynicesnek holttestei égettettek meg, kik az uralkodás fölött meghasonolván, oly engesztelhetetlen gyűlöléssel viseltettek egymás iránt, hogy midőn egymás keze által elesvén egy máglyára tétettek, még a láng is kétfelé vált testük fölött.

574. Pentheus thebaei király a Bacchus tiszteletét korlátozni akarván, a Bacchansoktól, kiket saját anyja Agave vezetett ellene, széjjelszaggattatott. L. Metam. III.

590. A „nullo semine“-t nem a „discors natura“-val, hanem a „monstra“-val kötjük össze. Jubet primum rapi monstra nullo semine, (quae discors natura protulerat) sterilique horum ex utero nefandos fetus urere. Magtalan szörnyek, melyek tenyészképességgel nem bírnak (nullo semine); de a melyek most, a rendkívüliségek előjeleként, mégis fajzanak.

611. felfosztózott = felagगतózott. Károli Bibl. Sám. VI. 20.: Bezzeg díszes vala az Izrael királya, ki *felfosztózott* vala ma.

bellérek = ministri, kiket Arany Ipolyi után garabonczoknak nevez.

675. búvesztő. Lyaeus. Oldó. Bacchus mellékneve.

II-dik Ének.

89. *diadó*. triumphatus hostis. Egy hypotheticus ígétből (diadik-triumpho) képzett szenvedő értelmű igenév, mely szövegünkben a diadal tárgyát s néhol innepét jelenti. Az *eladó* (lány, — jószág) hasonlatára, mely alatt nem azt értjük a ki elád, hanem a kit eladnak. Licentia sumta pudenter.

109. Trahit ipse furoris Impetus. Nem a Sulpicius értelmezése szerint: Milites Mariani truhuntur aviditate occidendi. Ellenkezőleg: Turbam inermem trahit (delet) non tantum ferrum, sed et furoris impetus. A kép az ostromgépől kivetett kötől, leütő mennykőtől (ma az ágyúgolyótól) véve, melynek *szele* is öl.

330—333. Plutarchus szerint a praktikus Caesar egészen más szempontból fogta fel e viszonyt. Cato átengedte Marciát, hogy örökölje Hortensius vagyónát, s meggazdagodva fogadja vissza.

351. *Mennyekezés*. Mennyekző. I. Toldi: Magyar nyelvemlékek.

364. *Karakó*. Supparum. Sztrokay.

365. *Szerző*. A Dráva mellékén így nevezik a násznagyot.

410. Hesperiamque exhaurit aquis. Úgy érthető, hogy Hesperia vizeit felszedvén, kimeríti. Azonban a hesperiai oldalról alig szakadt jelentékeny folyó a Padusba, s Lucanus maga is látszik erre gondolni, midőn alább azt jegyzi meg az Isterről, hogy ez is csak azért nagyobb, mivel sok, más tengernek irányult folyókat is magába szed. Valószínűbb értelmezés hát ez: Hesperiat elmossa, azaz Hesperia talajját vizeivel kihordja. Ezen értelmezésnek kedvez a megelőző sor is. Auxesis, de egészen Lucanushoz illő.

477. Pompejus Caesar kérésére két légiót adott át — szóval; mert csakhamar mást gondolt, s visszarendelte a legioakat, a parthusokat említvén ürügyül.

Igy a legiok Italiában maradtak, hogy kéz alatt legyenek Caesar ellen. Azonban nem tudták Rómában felhasználni, s Pompejus mintegy ajándékuul hagyta Caesar-nak, Róma és maga ellen.

562. E helyre nincsenek felvilágosításaink. Valószínűleg egyike azon rosz adomáknak, melyeket Caesarra az otthon ülők koholtak. Lásd Svetoniusnál, s egy esomóban Napoleonnál 259. ¹ 1.

621. *edény*, köznyelven minden vízijármű általános neve.

691. Szenczy Cic. IX. 15 Att. után Jan. 25-kére teszi Pompejus elhajózását; míg Weber, Cortiussal a Lucanus idézett verseiből azt olvassa ki, mintha Lucanus azt az őszi éjnapegyenre értené. Én úgy látom, hogy Lucanus Septembert épen nem, hanem csak Januariust érthetett. Jam coeperat ultima virgo Phoebum laturas ortu praecedere chelas. Ez nem azt teszi, hogy a nap állása a szüzben végefélé jár s azután a mérlegbe lép; hanem azt, hogy a szüz már fölkel *az égen*, megelőzvé a (mérleget) skorpiót, melyet a nap fog követni a fölkelésben. Tehát itt nem a nap, hanem a csillagok állásával határoztatik meg az idő. Septemberi hajnalt értvén Lucanus, nem is szólhatna a Bootesről, mely a Septemberi éjnapegyenkör már 10 órákor este lemegy. Tehát csak Januariusról lehet szó, mikor a szüz csillagzat már 2 órákor egészen fenn van, az ökörpásztor a keleti, a hetevény pedig a nyugoti égen látszik, 4 órákor kel a mérleg, 6 felé a skorpio, mely a nap keltét előzi (Phoebum laturae Chelae).

715—719. *Csabdasziget*. Symplegas (σύν — πλέσσω) *Cyaneae* (lazúr-szigetek kékesbarnaszínükről) ma *Pavonare*. Az Euxinus bosporus thracicus tor-kolatánál. Két egymáshoz közel álló szikla, melyek a monda szerint mozoghatók voltak, s ha valamely tárgy közöttük átmenőben volt, összezsappantak, s azt összezúzták. Ezen bűvös erejük azonban megszűnendő volt, mihelyt valaki sér-tetlenül átmegy a veszélyes úton, mi az Argonautáknak sikerült. Orpheus lantja ugyanis annyira megbűvölte a veszélyes szirteket, hogy csak akkor eszméltek végzetes rendeltetésükre, mikor a hajó nagy részben áthaladt közöttük, és annak csak farát csaphatták oda.

III-dik Ének.

164. A cyprusi Ptolemaeus hétezer talentum ezüstnyi értékét. Cato tart-ván attól, hogy a hosszú úton veszély érheti, a kincseket ahhoz készített éde-nyekbe rakatta, az edényeket kötelekre fűzte s a kötelek végéhez egy paratuskót erősített, hogy ha a hajó elmerülne is, a víz színén lebegő jel nyomra vezesse a keresőket. Plutarch.

204. Celenae mellett folyik a Marsya. Mondája ez: Midőn Pallas az általa feltalált sípval megjelent az Istenek körében, Juno és Venus kinevették felfűjt

orezáját. Pallas a Tritonis tavában maga is meggyőződven a feltűjt oreza nevetéses voltáról, elhajította a sípot, s annak adományozta a ki megtalálja. A megtaláló Marsyas versenyre hívta Apollót, de vesztett. Apollo megnyúzta a szerencsétlen poetát, kinek véréből képződött a Marsya folyó. Tömlővé kikészített bőrét Herodotus még látta Celenaeen.

219. E gyanús olvasású helyen alig lehet azt érteni, mintha *csak* a Phoeniciaiak tudtak volna a sarkesillag után tartani. Valószínűbb, hogy Lucanus ezt mondja: Egy nép sem megy oly egyenesen északnak (tehát a délvonalon) Thessaliába, mint ezek; vagyis hogy Thessalia Phoeniciától egyenesen északra esik. És ha meggondoljuk, mint írja le Caesar Britannia fekvését; mit mond Lucanus mindjárt alább a Gangesről, mint határozatja meg a Pompejust vivő hajóssal VIII. 179. Syria fekvését: könnyen feltehetjük Lucanusról és koráról e tájékozási tévedést.

287. Agamemnon.

302. Massiliát Phocisiak alapították.

315. Lacrymas, secretumque damus. Des larmes et un asile. Hauréau. Wir können nichts dabey thun als das Unglück beklagen, und stille sitzen. Seckend. — Az utóbbit követtük.

328. Finis adest rerum si non committitis illis

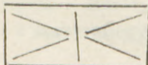
Arma quibus fas est.

Kétféleképp értelmezik: Meglesz oldva a kérdés, *bevégeződik* a háború, csak azokat ne fegyverezzék föl, kiknek e harezban gyilkolni nem bűn (fas). Vagy pedig: Végünk van, mihelyt nem csupán az illetékes részvevőket fegyverzitek fel. Actum est de republica si arma non illis committitis, quibus fas est committere. Látnivaló, hogy ez utóbbi értelmezés elfogadhatóbb. L. fentebb 324—327. és VII. 510—511, 535—543.

403. A Sylvanusokat Laky *szende* epithetonnal tiszteli meg. Olvassa csak szent Augustinust, de Civ. Dei. XV. 23.: Silvanos — — improbos saepe exstittisse mulieribus, et earum appetisse, et peregisse concubitum.

433. *Két-tollú*, bipennis. Párizp. — „Majd fejedhez verném *hét-tollú* botomat.“ Arany.

455. A töltés két oldalát, valamint belsejét is, közönként csillagosan

alakra összerótt gerendák képezték és tartották össze. Lásd

Luc. II. 670., III. 390.; — L. *Napoleon* J. Caesar, s a hozzá mellékelt Atlason Avaricum tervét, és az ostromművek szerkezetét.

479. Az *álgyú* szóval semmi anachronismust sem követünk el, ha Párizs-pápai után *tormentum* értelmében használjuk.

487. *Vifolyosók* farámázattú és sövényzettel, vagy állatbőrökkel bevont gunyhók voltak, hasonlóak a mai faköponyegekhez, csak hogy elül-hátul ajtó nyílással; ezeket ostrom alkalmával egymásután hosszú sorokban tölték az ostromlandó falhoz, s minthogy a földszin *felett* használtattak, inkább vifolyosóknak, mint viáknáknak vagy futóárkoknak, vagy ostromfödélnek (a mi más volt) nevezhetők. Etymonjához hívebben *pinczének* s igen helyesen Laky szerint *lugasnak* is nevezhető. Szerkezetüket l. Veget. IV. 15. és Napoleon: Avaricum tervrajza.

510. Czobor. Kenessey-nél Regelingstütze. Nálunk öristent, *tutela*, jelent.

531. lenta = nagy vágó evező. Dunai műszó.

543. pánk (banc, transtra), néhol az iskolapadokat is így nevezik.

IV-dik Ének.

29—31. Az első csatarendeket tüntetésképen előtérbe állította Caesar, (mintha támadni akarna) — hogy meg ne támadtassék, míg ezeknek háta mögött táborárkot vezet össze. L. de Bello Civili I. 41.

177. Falusi köznépnél a hospitium ma is dívik, és a *hospest*, kihez ünnepelni s útközben szállani szokott, *ösmerősnek* nevezi.

231. Proh dira pudoris *Funera* (Foedera h. Web.)

335. *Hoc hostibus unum quod vincas ignosce tuis. Noli imputare quod victi sumus.* Sulpic. Cum tibi victoria cessit, nullo tuorum vel labore, vel sanguine, debes id solum deo, quod dum hostes sumus, non laesimus, sed materiam victoriae tuae praeuimus. Hortens. Verzeih' den Feinden: des Sieges Einziger Preis ist dies'. Bothe. Pardonne a tes ennemis leur seul crime: ta victoire. Hauréau. Legalább megmarad a szőhüségnek. Én így értem: Ellened nincs más vétünk, mint az, hogy vér nélkül engedtünk győződnöd, a mit te nem szeretsz, és a mi *példátlan* (unum) is a te életedben.

444. *tremulo loro.* Weber és Bothe szerint: porázát rángatva.

558. *nem erény: minimum virtutis. Nimum* helyett. Grot.

630. Pár = veríték.

637. Juno, Herkules mostoha anyja.

724. Az egyiptomi petymeg, Ichneumon, melynek a krokodillal való mesés ellenkezését Plinius az aspisra viszi át. Sárba hevergőzik — ugymond — s a ráragadt sarat a napon magára szárítván, ezt a műtetet egymásután többször ismétli. Így felpánczélózva magát, farka mozgásával kezdi ingerleni a kigyót, s míg az a mozgó farkok, és annak árnyéka felé kapkod, az alatt a fürge állat ügyesen torkába ugrik, s ott összemarczangolja, még pedig úgy, hogy a kifakadt méreg vagy száján ki, vagy pedig torkán visszafelé foly. Lucanus nem viszi ennyire a mesét, s megelégszik csak annyit mondani, hogy torkon harapja.

V-dik Ének.

4. A hetevény, fiastyúk, ismert csillagescsoport a bikában, mely December vége felé reggel tájban nyugszik le. É.-É.-Nyuguton.

53. l. a. III. 302.

358. A Quirites a mily megtisztelő czim volt a forumon, ép oly lealázó és kicsinyítő volt a táborban. Nálunk a *polgártársnak* van ilyen jelentése. „Férfinak adjátok jeleim hűlye polgártársak.“

393. Et non admissae diribit suffragia plebi, Weber szerint; *dirimit plebis* helyett. — A *non admissa plebs* alatt nem érthetők más, mint azt, a mit Canteilius így fejez ki: Ha a centuriák szavazatai, a mi ritkán szokott történni, egyenlők volnának, akkor bocsáttatik szavazatra az utolsó centuria, melyet a *vagyon-talanok képeztek*. Mindössze 192 (Dugonicsnál 196, Napoleon szerint 193) centuria volt, hat classisra osztva. Azonban magában az első classisban 80 gyalog és 18 lovas centuria volt, míg a következő classisokban 20, legfőlebb 30; a hatodikban pedig csak egy. Látnivaló ebből, hogy ha a feltehető érdekközösségnél fogva az első osztály 98 centuriája egy értelemben szavazott, már akkor a következőkre nem került a sor, mivel az a 98 a többi 94 vagy 95 ellenében majoritást képezett. De ha még oly egyforma erővel küzdöttek is a centuriák az urnák körül: a négy, vagy ha úgy tetszik öt osztály végig szavazván, kiteremtette a 96—98 számú többségét, s az utolsó classis egy centuriáját ha a törvény nem is, de a folytonos alkalmhiány kizárta a szavazásból. Ez volt hát, és a 4-ik és 5-ik osztály a „non admissa plebs, cui nunc suffragia diribuntur.“ Annyira meg volt fogyva a város, a tekintélyesb osztályok centuriái úgy elszéledtek, hogy csak a „non admissa plebs“ gyakorolhatta, sőt csak egyedül az gyakorolta eddig soha nem élvezett jogait. — Mások másképp értik. — A *diribitorok* a Mars térre vezető hídon állottak, s a szavazatjegyeket osztogatták az átvonuló népnek.

507. Esti 9 órakor. „Az éj a rómaiaknál télen hosszabb, nyáron rövidebb, három órás, 4 vigiliára volt osztva.“ Szeucy Tac. Évk. 59 l.: Tertia hora, vigiles secundi-t, tehát nem lehet azzal magyarázni, hogy: az éj második felében.

554. — — — quodque ause volare

Ardea sublimis pennae confisa natanti.

Der Reiher, der hoch hin wagt zu fliegen mit Federn, *die nur zu schwimmen geschickt sind*. B o t h e. — Et le heron, prendre son vol au plus haut des airs, se confiant dans son aile marine. H a u r è a u. És mások is ugyan ily értelmezésekkel ráfognak Lucanusra, hogy a *gémet usztatja*.

Van egy más nézet, mindenesetre végtelenül helyesebb az idézett képtelenségeknél, mely a penna natans-t a légben úszásra, tehát repülésre érti, s onnan indul ki, hogy nemcsak Virgilius

— — — notasque paludes

Deserit, atque altam supra volat ardea nubem. Georg I.:

hanem a magyar ember is fergeteg előjelnek tartja a gének magas szállongását.

Lehet; hanem ez esetben a „pennae conf. nat.” szószaporítás; aztán meg a *penna natans*, vagy *pennis natare*, repülés kifejezésére nincs is használatban.

De nem is kell ily messze kereskednünk. Csak az állítmányt kell kijelölnünk egy *est* szócskával: s ha ezt nem az *ausa*, hanem a *confisa* mellé tesszük: ardea, sublimis volare ausa (solita) nunc pennae natanti confisa est = a magas repüléshez szokott gém most úszó (a csapkodó víztől megnedvesedett) szárnyai-ban bízik; kész a megoldás. Ha Lucanus időjele nem egyez is Virgiliuséval és a magyar emberével: egyez Pliniuséval: Ardea in mediis haraenis tristis. XVIII. 35. Prognost. tempestatum.

673. *decimus fluctus*, melyről majd minden római költőnél van emlékezés, mely a megelőzőket nagyságban és félelmességben felülmúlja.

qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes

Posterior nono est, undecimoque prior.

Trist. I. 2.

Fluctus hanc decimus tegit.

Seneca. Agam.

813. Caruisse timebat Pompejo. Ámitotta magát, férje távol van, s mégis arról gondolkodik, hogy le ne szorítsa az ágyról.

VI-dik Ének.

18. tutam vel *nullis* (solis h.) turribus urbem.

85. Caes. Civ. III. 58. írja, hogy Pompejus takarmány dolgában szükséget szenvedett, s *nádgyökerekkel*, *falevéllal* igyekezett pótolni a hiányt. Ezeket értem a *culmus* = *izék* alatt. Grotius a szövegben levő *cum* helyett *dum*-ot tévén, így érti: Míg majd megtelnek a jászlak az útban levő takarmánynyal. Nincs benn ellenmondás, de még sem elfogadható.

113. Est etiam genus radiceis inventum, quod adpellabatur *Chara*, quod admixtum lacte, multum inopiam levabat. Caes. B. C. III. 48. Szenczy, e helyre

vonatkozó jegyzetében gondosan összeállítja, s megvitatja mindazon véleményeket, melyek e kenyér surrogatumra vonatkoznak, s végre Cuvierrel tartva a *buglyos tátorján* (*Crambe tataria*) húsos és vastag gyökerénél marad.

221. Wie kommt der Libyer nach Pannonien? kérdi Bothe, és a Libyst Ligusra igazítja. Felesleges igazítás. A pannonis csak olyan mellékneve itt a medvének, mint a Crambe-nek a tataria. V. ö. Aconitum dictum. Pharsalus Emathius, Pharos pellaea v. emathia. Inkább lehetne kérdeni: Hogy jut a medve Libyába? holott már Plinius tagadja, hogy ott laknék. Csip-csup igazzal nem törődik a költészet. A közhit szerint volt Afrikában épen úgy mint a betheli erdőben, s ez elég.

353. Dotion, thessaliai mező. Hesiodus szerint Thamyras itt vakítottat meg. Ez a kevély poeta versenyre hívta a múzákat, győzelme esetére azok szerelmét kötvén ki. Vesztett; de a muzsák irgalmasabbak voltak, mint Apollo Marsyashoz: bőrét nem bántották, csak szemeitől és lantjától fosztották meg. Innen a példabeszéd: Thamyras insanit, az elbizakodott költőkre alkalmazva.

354. Meliboea. Philoktetes hazája, ki Herkulesnek máglyát gyújtott, s ezért Herkules ivét és nyilait örökölni nyerte.

363. Inachus. Inachus király leányát Iot Jupiter elragadta, s Egyiptomba vitte, hol Isis név alatt imádás tárgya lett. Az elragadott leány atya, Jupiter ellen szitkokban tört ki, melyért őt Jupiter folyóvízzé változtatta.

364. Achelaus folyó, ki Oeneus király Dejanira leányaért Herkulussal megbirkózott, de a viadalt elvesztette, s ebben múlt el, hogy Oeneus veje nem lett. Paene gener.

868. Amphrysus folyó partjain őrizte Apollo az Admetus király nyáját.

392. Nessus Centaurus, kít Herkules az Evenos partján agyon nyilazott, mivel Dejanirát a vizen átszállítván, meg akarta fertőztetni.

393—394. A szövegben *gelido* van, talán a napnak a nyilasban való állását jelentvén. Mivel azonban a nyilas nyári éjeken jár fenn, *calido*-t fogadott el szövegünk.

742. Arbiter mundi = rector terrarum = deus terrenus. Így neveztetett Pluto, az alvilág istene.

745. A pogány világ theológiája szerint van egy Isten — Demiurgus, Demogorgon — ki a többiek fölött feltétlen, örökre megállapított hatalmat gyakorol; hajthatatlan és kérlelhetetlen; a világesemények fejlődésében szenvedőlegesen viseli magát, mivel a mi egyszer meg van állapítva, azt csak ő változtathatná meg, de nem teszi. Fatum. Lakhelye oly mélyen van a Hadesz alatt, mint a minő

mély a Hadesz az éghez képest. Lucanus itt Homeroszt látszik követni. VIII. 15—16. Szabó.

„hol vaskapuk, és nagy réz küszöb épült
Annyira Hadesz alatt: valamennyire földtől az égbolt.“

VII-dik Ének.

44. Úgy értelmezhető, mintha a nép, — érezvén, hogy az emelkedés után bukás következik, — előre megsiratta volna Pompejust, midőn ez az általa épített színházat megnyitotta. Más értelme lesz ha *quod* vagy *quare* értelemben vetetik a *qui*.

Szinköröd ünnepein mért nem sirattak el ekként?

677. *fatisque negatum. Probatum* helyett. Weber.

831. *Vadó*, népies használatban ragadozó madarat jelent általánosságban. Baranya.

VIII-dik Ének.

245. *Parvae Sami*. Így áll a legtekintélyesebb kiadásokban. Szövegünk a Bothe változtatása szerint „*pravae*“-t fogadott el. Dieses bergige Eiland heiszt im Original *parva, die kleine*; da doch Samos eine der gröszen griechischen Inseln ist. Ich las *pravae, der verkehrten*, die sich Tyrannenherrschaft gefallen liesz, da andre griechische Staaten frei waren.

404. *Sacrata pignora matrum*. (Néhol *matres*.) A királyok saját leányait értem. Különös volna, ha a vérfertőzés ezen eclatans faja kimaradna.

414. *A botrányt örüli*. Szókötetési archaizmus, mely a múlt század végén még használatban volt.

832. *Zizegő*, *sistrum*. Remete *csörömpnek* nevezi. Az abyssiniai keresztények templomi eszközeik között ma is használatban van. Alakja — megnevezés nélkül — közöltetett a „Magyarország és a Nagy Világ“ ez évi valamelyik számában. Húros eszköz lévén, alig elfogadható a Remete magyarátsa.

IX-dik Ének.

44. *Phrygio placuisse marito* (magistro helyett). Weberrel, nem Palinurus, hanem Aeneas értetvén a phrygius maritus alatt. Lásd Ovid. Met. XIV. 79.

161. *Suppositisque deis uram caput.* Istenekből (istenszobrokból) rakoz tüzet, s azon égetem meg az Apis fejét. Így értik a fordítók. Mi a *suppositus-t* *ál, kicserélt, váltott* értelemben vettük, mint azt Cicero, Plautus, Varro, Columella használják (*suppositum testamentum, suppositus puer, supposita ova, supposititia mater, supposititius infans*). S ez értelem felel meg azon megvetésnek, melylyel a római írók az aegyptusiak istenei iránt viseltettek. O *sanctas gentes quibus haec nascuntur in hortis Numina.* Juven. Latrator Anubis. Virg. *Semicanesque deos.* Luc. *Caput deis uram.* Ilyen szókötés nem ritkaság Lucanusnál.

268. „Ite o degeneres, Ptolemaei munus, et arma Spernite.“

Hauréau a *Ptolemaei munus-t* az *arma* appositiojának veszi. Allez, Romains dégenérés, renoncez a vos armes, au présent de Ptolémée.

Kores, takarodj! kardod Ptolemaeus ajándoka, vesd el!

Míg ugyanazt Bothe a *degeneres*-sel köti össze. — *Ptolemaei munus*: So nennt Cato diese Truppen, weil der aegyptische König gewissermaßen die Ursache war dass sie noch lebten.

329. Megbénúl. *Béna hajó* = Rank; ein rankes Schiff, olyan hajó, mely könnyen egyik oldalára dől, és félszeg állásában megmarad. Kenessey. Ugyancsak Kenesseyből vannak véve a szokatlanabb hajózási műszavak is, mint *Csarnak, Csarnakzat* = Taakelage. Az összes vitorla és árboczkötélzet. *Butu* = vitorlarúdak.

374. Laky (IX. 407—410) szentül hiszi, hogy a Cyrenaicai tengeren jég-táblák vannak, sőt (V. 480. lásd ide vonatkozó jegyzetét is) Brundisium és Ceraunia között még a hajók is lefagytak. *Onnan a béállott* (126 azaz **bejegyedt**) *hullámot* stb. stb.

531—537. Kettős értelme van. Egyik az idézett jegyek állására vonatkozik. Nálunk némely jegyek magasan kelnek és járnak; a kos, bika, kettős, rák, oroszlán zenitünket is vágják vagy megközelítik, míg a többi jegyek: szűz, mérleg, scorpio, nyilas, bak, vízöntő a déli égen járnak, és zenitünket meg sem közelítik. E helyen u. m. Lucanus, nem így látszik, itt nincs meg ez utóbbiaknak az a nagy elhajlása, vagy legalább nem oly szembetűnő, mint Európában. Szokásban volt a régieknél úgy tenni megfoghatóbbá az égijegyek viszonyait, hogy mérlegen képzelték őket állani, mely mérleg egyik felében állottak a bika, kettős, rák, oroszlán, szűz, és ezekkel sorszerinti ellensúlyban: skorpio, nyilas, bak, vízöntő, halak. És ez magyarázza meg e kifejezést:

Non Astraea jubet lentos descendere pisces

Par geminis Chiron — — — —

— — — — nec plus leo tollitur urna.

Ezen a vidéken az égijegyek ezen mértéke u. m. nem billeg, mint minálunk, hauem egyensúlyban van. De ezzel összefüggőleg még kifejezik e sorok az évszakok járását és a napok hosszúságát is. E tájon a nap a skorpióban (Octob.) is oly magasan jár, mint a bikában (Aprilis). A kos (Martius) azokat az órákat, melyek-

kel megkezdí hosszabbítani a napot, itt nem ajándékozza vissza a mérlegnek (Sept.); azaz: ezen a tájon mindig egyforma hosszú az éj és nap, nem úgy mint nálunk. Kettőssel (Május) a nyilas (October) egyforma, napjai hosszúságára nézve. Szintügy egyformák az égő rák (Junius) és a nedves bak (Januar) stb.

Nem elég hát arra, a mit nem értünk — mondhatatlan fitymálással azt mondani, mint Laky — hogy fölösleges itt Lucanus félszeg állításainak czáfolgatásába bocsátkozni. Mit? hát Lucanus állításai félszegek? Hát Laky azt hiszi, hogy a rómaiak a sphaericában nem voltak oly jártasok, mint a mai astronomusok? Vagy hogy Lucanus elő mert volna állani oly érthetetlen badarságokkal, mint Laky az ő neve alatt? Nem kívánhatjuk Lucanustól, hogy a Kopernikus systemája szerint beszéljen; fordítójának sem az a feladata, hogy Lucanus astronomiai nézeteit czáfolgassa; hanem az igenis, hogy a Lucanus felfogását — már az akár helyes, akár helytelen — repraesentalja; és ha még oly félszeg volna is az, adja neki épen azt a félszeg — de mindenesetre megérthető alakot.

646. Medusa két nővére, Sthenio és Uriale.

661. Perseusnak Mercurius -- a lant és bajvivás feltalálója — szárnyakat kölcsönzött, s egyszersmind átadta neki azt a handsárt is, melylyel egykor Argust megölte.

700—733. Az itt elősorolt kigyók s főként mérgezési sajátságaik, a mesék országába tartoznak, melyeknek egy részéről Plinius sem emlékezik. Eredeti görög nevük igen tarkává tette volna a magyar szöveget, azért jobbnak láttam magyar, részint mesés, részint tudományos, részint ujonképzett neveket használni. Az *aspist* meghagytam, így szintén a *bazsiliskust* is, mivel mindkettő polgárjogot nyert régebbi irodalmunkban. A *haemorrois*-t Ember Pál ugyan *vérfolyató*-nak nevezi, de mint mesés kigyót, a mesés *zumak* közönségesebb neve is megilleti, erre „ingens“ jelzője is jogot adott. *Chersydros*. Etymonja után — *χερσος, ὁ θοο* — *gyíkssárkány* oly mesés állat, mely szárazon és vízben egyaránt lakik. *Chelydros*. Cserkigyó (Miskolczy Wadkert) *Gyöngyér* Cenchris (pettyes, kendermagos). *Varasvipera* Ammodytes (Hanáknál Varancsor) *Tarajos* (mesés) *Cerastes*. *Hárskigyó* *Scytale* (*σχυρος* = bőr, héj, hártya, hárs). A spartaiak *Scytale* hívívő pálczája, mely lehántott voltáról neveztetett így, és ez a kigyó egy töből képezve, egy néven egy okból neveztetett. *Epedér* Dipsas (*διψαω*). *Hydra* (*Coluber natrix* Hanák) a vízi kigyók közneve, *Kelevéz* (*Jaculus*), *Karikáskigyó* *Amphisbaena* (Miskolczinál Kétféjű kigyó). *Rézkigyó* *Parias*. *Tűzpajzsár* *Prester* (Tűzes kigyó. Károli Numer. XXI. 6.). *Rohasztó* *Seps*. (*σήπω*).

921. *Galbona*. Károli. *Ezerjófű*, *Panacea*, közn. *Epetarnics*, gentiana centaurea. *Kocsord* *Peucedanum*; *Ökörfark* *Verbascum thapsus*. Diószegi.

933. Arnobius magát a *Psyllus* nevet is e mütétől származtatja. *Ptzh-illea* = sebnyaló. *H é b e r*.

979. *Házör* *Jupiter* *Herceus*.

X-dik Ének.

58. Laký azt hiszi, hogy Cleopatra be volt valahova zárva, és örét meg-rontván (sic) menekült *Emathiába*, melyet Caesar nem zárt vala még el. Nem érti Lucanust, sem a historiát. Cleopatra *ki* volt zárva, és nem *be*. Így a meg-veztegetés is a *be*- és nem a ki-szabadulásért volt. Nem is ment Cleopatra *Emathiába*, hanem *Emathiis tectis* azon ípalotába, hol az Emathiai győző szállásolt. Apollodorus egy szőnyegbe göngyölgette a királyleányt, s úgy vitte be Caesarhoz.

82. Sine ullo (ullis helyett).

168. Myrrha olaj. A myrrhát általános fűszernév gyanánt véve, jobbnak láttam a prózai *fahéj* helyett. *Kázsia*. Amomum.

275. Nilum videre *calentem*. Kétes értelmezésű hely. Én a *caleo*-t azon értelemben veszem itt, melyben használtatik Cie. Ep. VII. 1.: *rumores caluerunt*.

280. Defectusque epulis: más magyarázók szerint: elesége-fogyottan.

314. redimunt (dirimunt helyett). Weber.

364. titulo pietatis. Sous le nom d'amitié fraternelle. Haur. — Inter quos alioqui pia animorum consociatio esset. Sulpic. Als Recht des Gatten. Bothe. Én az atyai akarat tiszteletben tartását értem a pietas alatt. L. X. 94. jura thalami cum fratre.

371. A quo casta fuit. Hauréau még erősebb értelmet ad neki: *A kik által szüzességre kényszerítettett*.

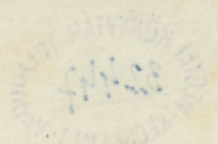
467. Érdekes, a hogy a Medea történetét Laký commentálja. „Medea, midőn atyjára, ki az aranygyapjú elrablóját üldözte, várakozott, mindaddig fivére nyaka fölött tartotta az éles kardot, míg atyja vissza nem érkezett.“ És főlebb a IX-dik Ének végén: „barlangról szól, melyben ültek a *birák*, kik Parist *elitél-ték*.“ Lakýnak nem erős oldala a mythologia.

511. Pellaeis muris. *Alexandria*, melyet a *Pellában* született Nagy Sándor alapított. Laký itt azt mondja, hogy Phárosz most közel áll immár *Pellához*. És hogy az olvasó valamiképen félre ne értse, meg is magyarázza sub Nro 70: *Nagy Sándor születése helyéhez*. Pharosz; közel van; Pellához; Nagy Sándor születés helyéhez! Lakýnak vagy mértékei igen nagy mérvűek, vagy nem erős oldala a geographia.

521. Arsinoë; Ptolemaeus A. kisebbik leánya.

Javitandók:

21	lap	584	sor	<i>magbul</i>	helyett	<i>maggal</i>	olvasandó.
28	"	93	"	boszuját	—	<i>bosszúját</i>	—
28	"	112	"	Isméretlen	—	Isméretlen	—
39	"	458	"	végit	—	<i>régit</i>	—
42	"	565	"	ott	—	itt	—
44	"	634	"	miknek	—	kiknek	—
54	"	220	"	A hagyomány; ha	—	A hagyomány ha	—
56	"	273	"	pusztát	—	partját	—
58	"	354	"	készitk;	—	készitk	—
66	"	590	"	mind a kettő	—	mind a kettőt	—
84	"	415	"	Átellenben	—	Átellenbe'	—
96	"	801	"	siztál	—	szitál	—
98	"	5	"	nedvet	—	nevet	—
118	"	683	"	életünket	—	éltünket	—
131	"	262	"	dicsőségesen	—	dicsőségen	—
143	"	666	"	mint	—	mit	—
152	"	121	"	<i>e</i> mai	—	mai	—
177	"	41	"	rejtezett	—	rejtekezett	—
213	"	336	"	megfenekeelve	—	megfenekeelve	—
219	"	521	"	öt	—	ös	—
244	"	234	"	rák,	—	rák	—

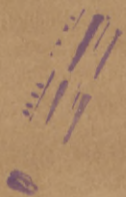

2002 APR 08

1977 AUG 22

1961 MAR 2

2009 SEP 14

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT SZILÁDY KÁROLYNÁL.

1868.